ASSEMBLED WORKS
By
Peretz Hirschbein

300

DONATED IN MEMORY
OF
SAMUEL & LILY AXLER
BRANTFORD ONT.
N. U. 1955

געזאַמעלטע דראַמען

פון

פרץ הירשביין

פיערטער באַנד.

אַרויסגעגעבען פון די ליטעראַריש־דראַמאַטישע פעראיינען אין אַמעריקא.
ניו־יאָרק 1916.

Copyright by Peretz Hirschbein
1916

אינהאלט פון פיערטען באנד:

חוה

נבלה

די ערד

צווישען טאָג און נאַכט

אויפ'ן שייד וועג

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/unknown0000vari_a3i5

חוה

פערזאנען:

אליה, א דאָרף־שניידער.

מנוחה, זיין ווייב.

יואל, זייער זוהן.

חוה, מנוחה'ס א פלימעניצע, א יתומה.

דערר ב.

זלמן, גבאי.

נאלדע, א שכן'טע

חיים'טשע

בערטשע

נחום'טשע

ערשטער אקט.

ביי אליה דעם שניידער.

אַ שמאַלער, נידריגער צימער. צוויי קליינע פענסטער־לעך אין דער רעכטער וואַנד. לינקס — אַ טיר אויף דער גאַס אַרויס. דאָס מעבעל בעשטעהט פון אַ טיש, אַ פּאָר בענק־לעך, אַ גראַטקע, אַ פּאַליצע מיט פערשטויבטע ספרים א. ד. ג. אין הינטער־גרונד זעהט זיך אַ צווייטער צימער שעהנער אויפ־גערוימט. די טיר, מיט אַ גלעזערנע שייבעל, איז אָפען און עס זעהט זיך אַ פּלייצקע פון אַ הילצערנע בעט. ביים זייט אַ פענסטער און נעבען איהם אַ טישעל. פאר נאַכט. סוף זומער.

אליה

זיצט ביים טיש, וואָס שטעהט נעבען פענסטער און נעהט אַ פּויערשע סערמיגע. ס'ווערט טונקעלער און איהם איז שווער צו נעהען, ווישט ער דעם טוי פון די שויבען אונטערברומענדיג אַ ניגון'דיל.

מנוחה

קומט אַריין פון דער גאַס. אויפ'ן קאָפּ אַ טוך. זי טראָגט אַ בגד אויפ'ן האַנד. צו אליה'ן:

וואָס בלענדסטו זיך די אויגען? וועסט מאָרגען ענדיגען.

אליה

וואָס טראָגסטו אַזוינס?

מנוחה

צו פעררייכטען. אַ נו אדרבה, טרעף וועמעס עס איז?

בעווייזט איהם אַן אַלטען קאפטען.

אליה

טאַפּט.

אטלעס! כ׳קען שווערען — דעם רב׳ס שבת׳דיגער אויבער־בגד — צו פערריכטען?

מ נ ו ח ה

אין די עלענבויגענס אויסגעריבען... פרעגסטו גאָר נישט ווי איך קום אהין?

א ל י ה

כ׳טראכט עס טאקע.

מ נ ו ח ה

צופריעדען.

פרעג שוין בעסער גאָר נישט.

א ל י ה

מסתמא יואל, וואָס?

מ נ ו ח ה

איך בין פערבייגעגאנגען דאָס בית־מדרש געסעל, הער איך מען רופט: „מנוחה! מנוחה!" כ׳קוק מיר אום — די רבי׳ציין שטעהט אין פענסטער און רופט. כ׳האָב מיר פערשעמט: אזא הילוך ווי איך געה; טאָמער פרעמדע מענשען דאָרט.

א ל י ה

וואָס זשע האָט זי דיך געדאַרפט?

מ נ ו ח ה

הערסטו דאָך. רוימט זי מיר איין אַ סוד אין אויער, אז יואל איז דאָרט ביי זיי. שוין אפשר זעקס שעה זיצט ער פערשפּארט מיט׳ן רב אין איין חדר און לערנען. נו וואָס זאָגסטו, אליה?

א ל י ה

וואָס זאָל איך זאָגען? וואָס קען א פּראָסטער מענש זאָגען? ער בלייבט אַ ווײַלע שטיל, אַ צופריעדענער שמייכעל צוגיסט זיך איהם אויף זיין פּנים. בעקוקט נאָך אַמאָל דעם רב׳ס בגד. דעם רב׳ס שבת־דיגער מלבוש... ווייסט אז אין דעם מלבוש געהט ער שבת צו דער תורה?

מ נ ו ח ה

איך בין דאָרט א ווײַלע געשטאַנען. כ׳האָב געהערט זײַער בײַ־דענס קול. ער האָט דעם רב איבערגעשריען. אַזוי ווי מיט אַ הײַ־זעריגקײַט האָט ער גערעדט; אַזוי צוהיצט און דער רב האָט אַלץ פער׳גאַפּ׳ט אונטערגעכאַפּט: „יאָ, און וואָס ווײַטער, וואָס ווײַ־טער“...

א ל י ה

קענסטו אפשר כאָטש אַ פּאָר ווערטער איבערזאָגען פון זײַער לערנען?

מ נ ו ח ה

ווי רעדסטו אַזאַ נאַרישקײַט? ווי קום איך דערצו?

א ל י ה

און וואָס האָט די רבי׳צין גערעדט צו דיר?

מ נ ו ח ה

קענסט זיך גאָר ניט פאָרשטעלען ווי זי האָט גערעדט מיט מיר... טאַקע עפּעס פון גאַנצען האַרצען. געזעהן ווי אַ מענש ווינשט מיר גוטס.

א ל י ה

טאָ צינד מיר טאַקע אָן דעם לאָמפּ.

מ נ ו ח ה

זי צינדט אָן דעם הענג־לעמפּעל, וואָס בײַ אליה׳ן איבער׳ן טיש. „געבענשט זאָל זײַן די מאַמע“ — האָט זי געזאָגט פון רב׳ס וועגען.

א ל י ה

בעקוקט פאַר׳ן לאָמפּ די קאַפּאָטע.

אַטלעס, ווי עס גלאַנצט! זעהסטו, מנוחה, אין די עלענבויגענס דורכגעריסען; פון קלערען קומט עס! שטענדיג אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויף די הענד.

מ נ ו ח ה

דער רב מוז האָבען אַ גרויסען שטערן... און יואל׳ס שטערן... הערסט, אליה, מיר דוכט זיך צײַטענווײַז, יואל׳ס שטערן לײַכט...

די שכינה זאָל עס לייכטען? וואָס זאָגסטו, אליה?

אליה

איז פאר׳עסק׳ט מיט דער קאַפּאָטע.

ווי דין דער אטלעס איז! דינער נאָך ווי זייד. געוואוינט צו האַל־טען צווישען די פינגער פויערשע סערמיגעס... הערסט, מנוחה? מען וועט בעדאַרפען קויפען גאָר אַנדערע נאָדלען. ס׳איז ביי מיר גאָר אַזאַ דינע נאָדעל ניטאָ. ס׳מוז נאָך געווים זיין דער חופה־מלבוש. רבנים צו דער חופה נעהט מען אַזוינע בגדים.

מנוחה

און אונזער יואל׳ן?

אליה

וואָלט נאָר האַלטען דאַביי. הערסט, מנוחה? איך נעה דאָך מיין גאַנצען לעבען פויערשע סערמיגעס, נאָר פאר איהם, פאר מיין קינד.

מנוחה

געזונד און שטארק זאָל ער מיר נאָר זיין!

אליה

פאר מיין קינד וואָלט איך אליין מיט מיינע אייגענע הענד גע־נעהט. פון די דינסטע אַטלעס — און אַליין. זאָל ער געדענקען. פערשטעהסט, אז דער טאַטע זיינער האָט איהם גאָר ניט געקענט געבען; נישט מזכה זיין איהם כאָטשע מיט א פסוק חומש — איז צו דער חופה... אריינגעהען איהם אין זיין אויבער־בגד, אין די נעט, אלץ וואָס א טאַטע טראָגט אין הארצען.

מנוחה

נארישער מענש איינער.

אליה

ביזט א קינד, מיינסט אז כ׳בין אַן עם־הארץ, נישט געלערענט און נישט פערשטאַנען.. ס׳איז אָבער פארהאַן אזוינס וואָס אפילו א פראָסטער שניידער קען פיהלען. אלץ איז דאָך פון גאָט. פער־שטעהסט, אלץ: און איך, און דו, און אונזער קינד וואָס מיר

האָבען...

מ נ ו ח ה

געזונד און שטארק זאָל ער מיר נאָר זיין!

א ל י ה

אלץ איז פון גאָט. און אז גאָט איז פארהאַן — ווייסטו דאָך. וואָ־רים ווי איז עס געשיקט? דאצו קען איך דאָך א שניידער אויך זיין, מיט מיין שניידערשען שכל — דו פערשטעהסט?

מ נ ו ח ה

זי קוקט איהם אָן פערוואונדערט.

און צו דער חופה?

א ל י ה

זאָג איך דאָך דיר, אז איך מיט מיין שניידערשען שכל, געפיהל, זעה עס אלץ. אין דעם אטלעסענעם מלבוש, אין די נעט וועל איך איהם מיין געדאנק אריינגעהען. און כ'וועל טראכטען פון גאָט וואָס האָט מיר אזא ליכט איבער מיין קאָפּ אָנגעצונדען... האָ, מנוחה? פערשטעהסטו וואָס מען רעדט צו דיר?...

מ נ ו ח ה

אפשר ביזטו גערעכט.

א ל י ה

וואָס איז שייך גערעכט? אימעצער זאָגט דען, מיר זיינען אונגע־רעכט? איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט — איז דאָך אלץ פון איהם! איז דען שייך גערעכט און אונגערעכט? א אידענע פערשטעהט נישט.

מ נ ו ח ה

וואָס ווילסטו פון מיר? וואָס פערשטעה איך דיר דאָ נישט? ווי דען, אלץ פערשטעה איך, אלץ.

א ל י ה

טאָ וואָס זשע שטעהסטו ווי א גלאָמפּ, ווי דו וואָלסט גאָר נישט וויסען, וואָס מען רעדט צו דיר?

מ נ ו ח ה

מיט טרערען אין די אויגען.

א נאַרישער געדאַנק דרומעלט זיך מיר אין קאָפּ.

א ל י ה

וואָס ווידער? וואָס פאַר אַ געדאַנקען? האָסטו זיך איינגעהערט, וואָס מען האָט גערעדט צו דיר? ס'איז דאָ אַ גאָט? זאָג!

מ נ ו ח ה

ווי פרעגסטו גאָר אַזוינע ווערטער?

א ל י ה

איז דאָ, מיין איך — מיינסטו — וויל איך זאָגען, שוין! אויס געדאַנקען!

מ נ ו ח ה

ווילסט אפילו נישט אויסהערען.

א ל י ה

ס'איז דען פאַרהאַן פון וואָס צו הערען? אַז דו וויינסט שוין, איז דאָך שוין נאַרישקייט, טאָ וואָס האָב איך דאָ צו הערען?

מ נ ו ח ה

באשר מאַנסלייט קענען נישט וויינען! כ'וויים נאָך נישט וועמען ס'איז בעסער. ווייבער וויינען פאַר גליק, אַז דער וואָס אין הימעל זאָל אויסהיטען פון אונגליק... ווענינ אונגליקען איז פאַרהאַנען אויף דער וועלט...

א ל י ה

וואָס פלוידערסטו? דאָך געקומען מיט אַ ליכטיג פּנים און איצטער — זעה, דו וויינסט דאָך...

מ נ ו ח ה

אָבער הער־זשע אויס, איצטער גיסען זיך מיר די טרערען און כ'וויים אַליין נישט פאַר וואָס... ביי נאַכט, ס'איז שטיל אין שטוב כ'ליעג אין בעט, קוק זיך אַרום אין דער פינסטערקייט אַון איך זעה גאָר נישט אַרום זיך... פּונקט יעמאָלט, ווען מיט די אויגען קען איך גאָר נישט זעהן ווערט מיר אין מיין קאָפּ אַזוי קלאָר... און יעמאָלט פרעג

איך ביי זיך אליין: „מיט וואָס, מנוחה, זאָג מיר, מיט וואָס האָסטו פערדיענט ביי גאָט, אז ביי דיר, אין דיינע ווינקעלעך זאָל די זונן לייכטען? אז פון דיינע געדערעם זאָל אַ שטיק ליכט ארויסקומען? מנוחה, אונטער דיין הארצען...“ און כ׳ווייס טאקע נישט פאר וואָס — קוק איך אויף יואל׳ן און זעה ווי זיין צורה לייכט, פרעג איך מיר אליין: איז עס דיין קינד? פאר וואָס קומט עס דיר? און מיר דוכט זיך, אז אָט, אָט...

אליה

וועסטו אפשר שווייגען?!

מנוחה

זעהסטו דאָך! דו אויך... כ׳לייען דאָך פון דיין פנים, דו טראכסט אויך דאָס אייגענע...

אליה

מיר מעגען זיך טראכטען, אז ווערט ביי גאָט זיינען מיר נישט — און גאָט׳ס חסד איז גאָר עפעס אנדערש. זיין חסד איז שוין אַ קאַפּ גרעסער פון דיין ווייבערשען שכל... אָט בעסער ברענג מיר אַ דינע נאָדעל מיט דינע פאָדעם און כ׳וועל מיר זעצען פאַרריכטען דעם רב׳ס בגד.

מנוחה

שטעהט פערטראכט.

אליה

וואָס האָסטו זיך פערטראכט?... זעה, וואָס איז מיט דיר?

מנוחה

רבונו של עולם! היט מיר איהם איין... נאָר דו! — נאָר דו...

אליה

ביזטו דאָך אַ נאר, ביזטו דאָך אַ פערד׳ל. אַ מאָלאָדיעץ ביזטו זיך, נאָר פאר אזוינע שטות׳ערייען קומט דיר גט...

מנוחה

ווישט די טרערען.

נאַרישקייטען, אליה, נאַרישקייטען. ס׳האָט זיך מיר נאָר אזוי אויס־

געדוכט. כ׳וועל אָנלעגען א פייער און מאַכען פאַר איהם אַן עסען. דאָס טעלער׳ל פון הימעל, א חלק פון מיין גן עדן כ׳וואָלט קענען פאַר איהם אַראָפּנעהמען.

מאַכט פייער אין אויוועז.

אליה

וועלכער איז געשטאַנען פערטראַכט — ברעכט פּלוצלונג אויס מיט אַנ׳אונגעלומפּערטען געלעכטער.

כאַ—כאַ—כאַ—אליה! דו ביזט אַ טפּש און דו האָסט אַ ווייב אַ טפּשה, כאַ—כאַ—כאַ!

מנוחה

וואָס איז אליה?!

אליה

גלעט זי.

עך, דו נאַרישע אשה! ביזט מיין ווייב, מיין כשר׳ער זיווג, אונטער־געשריבען פון דעם ערשטען טאָג נאָך. הערסטו, ווען מיר זיינען נאָך ביידע אויף דער וועלט נישט געווען און גאָט האָט אַ קוק גע־געבען אויף אליה׳ן מיט מנוחה׳ן און א זאָג געטהאָן: אָט זאָל אליה מיט מנוחה׳ן לעבען א וואוילען טאָג! זאָלען זיי! זאָלען זיי.... זאָ־לען זיי האָבען א זוהנעלע, וואָס די שטאָדט זאָל זיך מיט איהם בענטשען; וואָס דער רב זאָל פאַר איהם אויף די שפּיצען פינגער שטעהן... פערשטעהסטו נאַרישע אידענע, וואָס מען רעדט צו דיר? וואָס קוקסטו מיר אַזוי אָן? מיינסט, כ׳בין, חלילה, נישט ביים קלאָרען זינען? — קלאָרע דבורים! וואָס, נישט? עס ברענט דער פייער אין אויוועז, נעהם שטעל עפּעס צו אַזוי... אַז — עך, דו מנוחה, נאַריש קינד, וואָס וויינסטו? וואָס וויינסטו?

מנוחה

וויינט זיך פונאַנדער. כליפּעט.

וואָס זאָל איך טהאָן?... וואָס זאָל איך טהאָן?

אליה

טפּשה מיינע, וואָס איז מיט דיר? וואָס ווילסטו טהאָן?

מ נ ו ח ה

עס שרעקט מיר, עס קלאפּט מיר דאָס הארץ. אליה, מיר זיינען עס נישט ווערט.

א ל י ה

ווערט ביי גאָט! ווערט! שוין איין מאָל געזאָגט. צי דאַוועט איך נישט? כ׳פערשטעה אפילו נישט דאָס וואָס כ׳דאַוועט — אָבער מיין כונה... אַלץ ליעגט ביי מיר אין הארצען, פערשטעהסט אין וואָס די נפקא מינה בעשטעהט? דער רב, אָדער אזוי גלאט א למדן, איז אַלע געדאַנקען ביי איהם קלאָר, ער זאָגט און ווייסט וואָס ער זאָגט, ער קען אפשר ארויסזאָגען אַמאָל וואָס ער פיהלט אויך, און ביי מיר ליגט עס אין הארצען ווי א גרויסער קנויל פערוויקעלט; און דער עיקר איז עס אין רעכטען מיטען ווי א קניפּעלע... און דאָס קניפּעלע קען איך נישט ארויסרעדען, און דאָס אייגענע ביזט אויך... נאָר מען בעדאַרף נישט. — גאָר נישט נישט, אין גאַנצען איבעריג, אָט דאָס קניפּעלע איז פאר דעם וואָס אין הימעל קלאָר, ער ווייסט וואָס אין דעם קנויל טהוט זיך... פערשטעהט זיך, מיר זיינען ווערט.

מ נ ו ח ה

שטעלט צו וואַסער אין אויוועז.

א ל י ה

וואַשט די הענד.

אָט, וועל איך באַלד דאַוונען מעריב, וואָס נאָך? מנחה אויך געדאַוועט צו דער צייט, אפשר נישט מיט מנין — אָבער גאָט ווייסט אַלץ.

ס׳הערט זיך רעדען הינטער׳ן טיר.

מ נ ו ח ה

כ׳לעבען אימעצער געהט אהער.

א ל י ה

דעם רב׳ס קול, הערסט?

מ נ ו ח ה

און יואל׳ס קול דערקענסטו נישט? יואל מיט׳ן רב!

א ל י ה

טהוט אָן שנעל זיין קאפטען.

דער רב מיט איהם.

ס׳עפענט זיך די טיר און אין שטוב קומען אריין דער רב גרייז־גראָה, מיט אַ שטריימעל אויפ׳ן קאָפּ. נאָך איהם יואל. ביידע האַלטען אין רעכטען מיטען רעדען אין תורה, צוהיצט. זיי שטעלען ניט אָב זייער שמועס וועהרענד זיי געהען אריין.

א ל י ה

כאַפּט זיך אַרויס פריהער.

אַ גוטער נ׳אָבענד, רבי!

טרעט אָב אין אַ זייט.

ד ע ר ר ב

אויטאָמאַטיש.

אַ גוטער אָבענד — אַ גוטער יאָהר! ער בלייבט שטעהן מיט יואל׳ן אין מיטען שטוב — ווי זיי וואָלטען גאָר ניט שפּירען, אַז זיי זענען אין אַ צימער. א ל י ה און מ נ ו ח ה שטעהען אין אַ זייט מיט גרויס דרך־ארץ.

ד ע ר ר ב

צו יואל׳ן צוהיצט.

און די ערד: פרעגט זיך וואָס בעדייט? און אַלץ וואָס איבער דער ערד... און דער הימעל און אַלץ וואָס אין הימעל — אָט וואו דאָס רעכטע פינטעלע שטעקט... קענסטו אפשר אַ פּסוק זיך דערמאהנען, יואל?

י ו א ל

די הימלען דערצעהלען דעם כבוד פון גאָט און פון אַלע זיינע וואונדער־ווערק דערצעהלען די הימלען.

ד ע ר ר ב

אָט, דאָס מיינט מען מיין קינד! דאָס מיינט מען...

יואל

צו וואָס גראָבט מען טיעפע גראָבענס ביים זייט וועג? וואָרום ס'איז גלייכער אין א טיעפען גראָבען אריינצופאַלען איידער פון גלייכען וועג אראָבצוגעהן.

דער רב

צופריעדען.

גאָט'ס ווערטער אונטער דיין צונג, מיין קינד; גאָט'ס חסד אויף דיין קאָפּ. ער ווענדט זיך אין דער זייט וואו אליה און מנוחה שטע־הען פערגאַפּט. אין די געדערעם ביי דער מוטער, ווען דאָס קינד ליעגט נאָך אין א קנויל פערוויקעלט, ברענט א ליכט ביי איהם צו־קאָפּענס. וואויל איז צו דעם וועמען דאָס ליכט פון חסד לייכט איהם דאָס גאנצע לעבען... וואָס ס'דו יואל עפּעס זאָגען אויף דעם?

יואל

עס שיינט די זון ביי טאָג; עס שיינט די לבנה און שטערען ביי נאכט. פונקלען זיי אַלע מיט ליכט און לויטערקייט. פונקעלט פון זיי אַלעמען ארויס דער אמת... און פונ'ם אמת ווינקט זיין חסד... עס שפּראָצען די גרעזער פון דער ערד ארויס און פערוועלקען: זאָל עס דער מענש זעהן; צום טרוקענעם גרעזעלע בויגען זיין קאָפּ אין זעהן — וואו דער אָנהויב איז און וואו דער סוף איז... דער אָנהויב איז — אמת; און דער סוף פון אַלעמען איז ווידער — אמת, און צווישען אָנהויב און סוף איז חסד... אמת און חסד, דאָס איז דער גארטעל וואָס הילט אונז אַלעמען איין... דאָס איז דער שנור וואָס קניפּט די הויכע הימלען מיט דער שפּל'דיגער ערד. ווער עס רייסט די פעדעם, וואָס בעהעפטען הימעל מיט ערד, אויף איהם איז גע־זאָגט געוואָרען: צוליעב דעם זינד ווערט דאָס ליכט איינגעטהאָן..

דער רב

האַלזט יואל'ן.

וואויל צו די אויערן וואָס הערען אזוינע ווערטער. וואויל צו די אויגען וואָס זעהען אזוינס, נישט נאָר אין פּלפּול אליין, אין חידושי תורה איז אַלץ פאר דיר אָפען — אין די סודות פון גאָט מיט זיינע

מענשען אויף דער ערד קוקט אויך אריין דיין ליכטיג אויג... פלוצלונג. וואו זיינען מיר, יואל?

יואל

ביי מיר אין דער היים. דאס איז מיין פאטער און דאס איז מיין מוטער.

דער רב

שמייכלענדיג צופריעדען.

דאס ליכט פון דער יוגענד האט מיך געצויגען און געפיהרט און כ'האב אליין ניט געפיהלט.

אליה

צו מנוחה'ן.

צינד נאך אן א ליכט לכבוד דעם רבי'ן.

מנוחה

צינדט אן נאך א קליין וואנד־לעמפעל.

יואל, מיין קינד, זאל דער רבי זיצען.

אליה

זאל דער רבי זיצען.

דער רב

ער קוקט זיך ארום, שאקעלט מיט'ן קאפ.

צי דען נאר אין די הויכע פאלאצען איז זיין נאמען?... אין דער נידער, אין דער פינסטערניש...

אליה

ער שטעלט נעבען רב א בענקעל.

זאל דער רבי זיצען, מיין קינד, זאל דער רבי זיצען.

דער רב

ווי ער וואלט זיך וועלען אן עפעס דערמאהנען, צופריעדען.

אט דאס איז עס. דאס איז עס... זעץ זיך יואל. זעץ זיך מיין קינד.

ער זעצט זיך.

יואל

זעצט זיך פערטראכט, דער קאפ אראבגעלאזען.

מ נ ו ח ה

כ'וואָלט עס געוועזט וויסען אז אַזאַ גאַסט וועל איך האָבען ביי זיך אין שטוב.

ד ע ר ר ב

פּלוצלונג, מיט אַ געהויבענער שטימע צו אליה'ן.

זעצט זיך, מחותן!

א ל י ה

וואָס מיינט דער רבי?

ד ע ר ר ב

דער רב וויל זיך מתחתן זיין מיט אליה'ן דעם דאָרף־שניידער. נו, וואָס שווייגסטו?

א ל י ה

ווי פערלאָרען.

כ'בין עס נישט ווערט, רבי.

מ נ ו ח ה

ס'איז נישט נאָך אונזערע פערדיענסטען.

ד ע ר ר ב

איז עס בעוואוסט וועמעס זכות ס'איז גרעסער? א יגיע כפּים, א מענש וואָס האָרעוועט מיט'ן ביטערן שוויס... נו, רבי אליה. וואָס שווייגט איהר? מיין פרומע און עהרליכע אסתר או זיואל.

א ל י ה

זאָל מיין קינד זאָגען.

ד ע ר ר ב

און וואָס זאָגסטו, מיין קינד?

י ו א ל

רעגט זיך, ענטפערט ניט

ד ע ר ר ב

דער רב וויל זיך מתחתן זיין מיט אליה דעם שניידער. ער וויל זיין טאָכטער אסתר מיט אליה דעם שניידערס זוהן זאָלען צו דער חופּה געהן... אַלע שווייגען. אפשר בין איך עס נישט ווערט? אפשר

מיין קינד נישט ווערט?... וואָס זשע שווייגט איהר?

אליה

כ'האָב עס מורא איבער מיין מויל ארויסצוברענגען.

מנוחה

כ'האָב עס מורא פון מויל ארויסצורעדען.

דער רב

אין וואָס בעשטעהט די מורא?

אליה

מיט אַ מענשען זאָל זיך נישט טרעפען, אזוי, נישט נאָך זיינע ווער־טען נאָך. אז מען פערדיענט נישט, איז נישט, רבי.

דער רב

וואָס זאָגסטו, יואל? ווי האָבען מיר געלערנט? זאָג, יואל, ווי האָט די תורה געזאָגט?

יואל

משמים הביט ה' ראה את כל בני האדם.

דער רב

ווייסטו, אליה, דעם טייטש דערפון? קלאפּט אליה'ן איבער'ן פּלייצע ווייסטו אליה, דאָס וואָס דיין זוהן האָט איצטער געזאָגט?

אליה

זאָל מיר דער רבי פערטייטשען.

דער רב

פון'ם הימעל לוגט גאָט אראָב און ער זעהט אַלע מענשען... אַלע, אַלע! הערסט, אליה, אַלע מענשען! אַל—לע!

מנוחה

זי קושט יואל'ן.

מיין קינד! מיט וואָס האָב איך עס פערדיענט ביי גאָט, מיין כשר קינד...

יואל

נאָך דעם ווי עס שטעהט „אנכי ה' אלהיך" — איך בין דיין גאָט — איז דערנאָך געזאָגט געוואָרען: „כבד את אביך ואת אמך".

מ נ ו ח ה

מיט שמחה.

איך ווייס, מיין קינד, וואָס עס בעדייט. איך ווייס, מיין קינד, וואָס עס איז!

א ל י ה

מיט מעהר דרייסט.

איך האָב, רבי, גערעדט מיט דער טפשה מיינער, האָב איך. אז דער עיקר איז דער קנויל וואָס ליעגט אין הארצען פערוויקעלט... א דין, זאָג איך, דער רבי זאָל לעבען, זאָג איך, קען אַלץ ארויסרעדען אויף קלאָר, ער ווייסט שוין דעם געדאַנק אויף קלאָר, נאָר ביי מיר אין הארצען איז עס ווי א קנויל, רבי... איהר פערשטעהט? איך בין עס נישט ווערט רבי... נישט ווערט אפילו אייער אטלעסענע קאפּאָטע, אין וואס'ערע איהר געהט צו דער הייליגער תורה, בין איך נישט ווערטה מיט מיינע פינגער אָנצוריהרען, איהר פער־שטעהט? איך נעה סערמיגעס פאר פויערים מיט א גראָבע נאָ־דעל, מיט ווייסע שארע פאָדעם — ווי קום איך צו אטלעס? אזוי טענה איך, איך שריי, וואָס זאָגסטו, יואל מיין קינד, וואָס זאָגסטו?

מ נ ו ח ה

רעד דו, מיין קינד. רעד פאר דיין טאטען, פאר דיין מאמען. דיין שכל איז בעלויכטען פון דער הייליגער תורה.

י ו א ל

כ'האָב געווארט וואָס מיין טאטע און מיין מאמע וועלען זאָגען.

א ל י ה

דו, זאָג, זאָג.

מ נ ו ח ה

נאָר דו, דו.

י ו א ל

מיין הארץ איז נאָך ווי ביי א קינד יונג, כ'וויל נאָך ביי דער תורה זיצען.

דער רב

וואויל, וואויל. וועסט קענען תורה לערנען, ביי מיר אין מיין שטוב. דיין בעשערטע פון גאָט, מיין טאָכטער, וועט אויף די שפּיצען פינ־גער אַרום דיר אומגעהן, זי זאָל דיר חלילה דיין געדאנק נישט אי־בערמישען... בן שמונה עשרה לחופה איז געזאָגט געוואָרען... און דו ביזט שוין ווייט אריבער...

יואל

אָבער ווען מיין הארץ גלוסט תורה לערנען.

שטיל. אַלע קוקען צו איהם.

דער רב

ר׳ אליה, וואָס זאָגט איהר?

אליה

איך בין אַ פּראָסטער שניידער.

יואל

כ׳האָב נאָך קיין מאָל נישט געטראכט... ער געהט צו אליה׳ן. איך וויל טאָטע דו זאָלסט רעדען פאר מיר, בעט, טאָטע, דעם רבין ער זאָל...

מנוחה

צי דען קען איך זאָגען יאָ אָדער ניין, אז דער רבי האָט זיך אזוי נידריג אראָבגעלאָזען. איך בין דאָך אַ אידענע; נישט מעהר ווי אַ אידענע — וואָס ווייס איך צו זאָגען?

אליה

מסתמא איז דאָך עס אלץ פון גאָט, אלץ פון גאָט — קען איך דען איבערמאכען? אזוי טענה איך מיינס.

דער רב

אַליין מיט זיך, פערטראכט.

די תורה... די תורה — יאָ די תורה — די הייליגע תורה... אין קאָפּ מוז מען עס ווי געהערעג איז איבערלעגען.

אליה

רבי, איך בין גרייט צו טהאָן אייער ווילען!

יואל

ווי ער וואָלט זיך וועלען ווערען.
ווילט איהר... אויב איהר ווילט.

מנוחה

קען איך דען נישט וועלען?

ס'קלאפט אימעצער היגטער דער טהיר.

אליה

אימעצער געהט אהער, מנוחה.

דער רב

אפשר דער שמש מיך רופען?

מנוחה

עפענט די טיר.

חוה

קומט אַריין. שעהן געוואַקסען, פול מיט בעוועגונג, זי קוקט זיך אַרום, שמייכעלט צופריעדען, אַלע קוקען איהר אָן פערוואונדערט.
גוט נ'אָבענד! איהר דערקענט מיך טאַקע נישט?

מנוחה

כ'קען שווערען — חוה! טאַקע חוה! אליה, דאָס איז דאָך חוה, יוי קומסטו אהער?... נאָכ'ן קול האָב איך זי דערקענט.
זיי קושען זיך.

חוה

צו אליה'ן.

און וואָס מאַכט איהר, פעטער? איהר האָט מיך נישט דערקענט? כאַ־כאַ־כאַ, קיינער נישט דערקענט. און דאָס ביזטו יואל'קע... דו האָסט מיך אויך נישט דערקענט, אַהאַ, יואל'קע, כ'האָב געזאָגט אַז כ'וועל נאָך אמאָל קומען אַהער — געהאַלטען וואָרט!

אליה

צום רב.

דאָס איז מיין שוועגערינ'ס, זאָל זיין אין גן־עדן — אַ טאָכטער, איהרע אַ שוועסטער'ס. קליינווייז ביי מיר געוואַקסען.

מ נ ו ח ה

אַ קיילעכדיגע יתומה. גאָר אַ פּיצעלע געלאָזען די מאַמע איהרע.

ח ו ה

צופריעדען אויפגערעגט.

צוועלף יאָהר בין איך אין גאַנצען אַלט געווען, ווען איהר האָט מיך אָבגעפיהרט צו דער מוהמען, נאָך גאָר אַ קליינינקע געווען, אמת יואל? מיר פלעגען זיך ביידע בעהאַלטען אונטער'ן בעט, גע־דענקסט? שבת צו נאַכט'ס איידער מען פלעגט אָנצינדען ליכט פלעגען מיר זיך שפּילען אין בעהעלטעניש, האָסט מיך איין מאָל פון אונטער דער מוהמעס פערענע ארויסגעשלעפּט, כאַ—כאַ—כאַ, געדענקסט, יואל'קע?

ד ע ר ר ב

ביי אייך רעדען אַלע אַזוי הויך?

ח ו ה

פערשעמט

י ו א ל

איך בין נאָך דעמאָלט אין חדר געגאַנגען.

ד ע ר ר ב

צו הויך, פע, מיין קינד...

א ל י ה

רבי, דאָס איז נישט פון געוואוינשאַפט.

ח ו ה

איך בין דאָך, פעטער'ל, שטענדיג אַ שטיפערקע געווען. איהר גע־דענקט, ווי כ'פלעג אייך די באָרד אויסרייסען, — פערפלאָנטערען אייך די פאָדעם.

מ נ ו ח ה

מיט דרך־ארץ אביסעלע, מיין קינד, דאָס איז דאָך אונזער רב, דו זעהסט גאָר נישט, צוליעב יואל'ס זכות דער רבי ביי אונז אין שטוב.

ח ו ה

טרעט אָפּ אין אַ זייט האַלב פערשעמט האַלב פערוואונדערט.

רעד איך דען אזוי הויך?...

ד ע ר ר ב

געה איך דערווייל א היים, און דו, יואל מיין קינד, און דו, יואל מיין קינד, ווייסטו, אז צוויי וועגען זיינען פארהאנען... געדענק־זשע, צוויי וועגען זיינען פארהאן. — א גוטע נאכט! אַ גוטע נאכט!

ער קושט די מזוזה, געהט אַרויס, אַלע קוקען איהם נאָך אויסער יואל וועלכער זיצט ווי צומישט.

ח ו ה

דאָס איז עס דער רב. כ'האָב איהם דערקענט.

א ל י ה

דער רב איז עפּעס טרויעריג אוועק.

מ נ ו ח ה

איך בין עפּעס ווי צומישט, און ווייס נישט וואו כ'בין אין דער וועלט. זי פאַלט נאָך אַמאָל חוה'ן אויפ'ן האַלז. ביזט דאָך ס'איינ־ציגע וואָס איז מיר איבערגעבליבען נאָך כיענעלען... דאָס איינ־ציגע...

קושט זי.

ח ו ה

אָבער זעהט סאַראַ גרויסע איך בין אויסגעוואַקסען! שטעל זיך יואל וועלען מיר זעהן ווער איז גרעסער...

מ נ ו ח ה

ווייסט, מיין קינד, דער רב — אונזער רב, עפּעס נישט קיין קליי־ניגקייט, ער איז דאָך געווען ביי אונז און איז אוועק אומעדיג.

ח ו ה

איך בין אזוי צוטראָגען אז כ'האָב איהם גאָר נישט אָנגעקוקט ווי ער האָט אויסגעזעהן.. יואל וויל גאָר עפּעס נישט קיין קוק געבען אויף מיר.

יואל

שעמעוודיג.

וואו ביזטו געווען די גאנצע צייט?

חוה

הא הא, וואו כ'בין געווען די גאנצע צייט, כ'האב אלץ געווארט, אז כ'וועל גאר א גרויסע אויסוואקסען, איהר וועט מיך שוין נישט דערקאנען — יעמאלט וועל איך קומען צו אייך, איהר וועט מיך אנקוקען, אנקוקען און דערנאך מיט אמאל: חוה! דאס איז דאך חוה.

מנוחה

ווייסט חוה'לע וואס דער רב האט דא געטהאן?

יואל

רעד נישט, מאמע!

אליה

מיינע אויגען האבען געקוקט און גאר נישט געגלויבט.

מנוחה

אפשר מאכען דיר אן עסען?

חוה

ניין, כ'וויל נישט עסען, כ'בין זאט מיט אייך אלעמען, אז איך וואלט אייך דערצעהלען ווי כ'האב געבענקט אהער צו אייך... ווי כ'האב אייך שוין אלעמען געוואלט זעהן... ווי איך האב צו דיר יואל'קע געבענקט. — און דו ווילסט גאר נישט אפילו א קוק געבען אויף מיר... מוזט שוין גאר גוט קענען לערנען... אויף דיין שטערן איז אנגעשריעבען.

אליה

דער רב וויל נעהמען יואל'ן פאר אן איידעם.

חוה

איבעררעשט. ווערט בלאס.

יואל'קע אזוי גיך? גאר נישט געווארט אויף מיר...

יואל

געהט אויף און אָב, ווארפט צושראָקענע בליקען צו חוה'ן.

חוה

יואל, יואל... פערגעסען חוה'לען. געדענקסט, מיר האָבען דאָך אמאָל אין טאַטע־מאַמע געשפּיעלט, דער פעטער האָט אונז ביידען מיט'ן בעזעם ארויסגעטריבען פון אונטער'ן בעט, (זי שטעלט זיך נעבען איהם) איהר זעהט, ביידע איין גרוים! ביידע איין גרוים!

אליה

ער ווינקט אונצופריעדען צו מנוחה'ן.

יואל

ווענדט זיך צום טיר, ער וויל אַרויסגעהן.

מנוחה

וואוהין אזוי שפּעט?

יואל

איך געה אין בית־המדרש אריין, כ'וועל שוין דאָרט בלייבען לער־נען אויף א גאַנצע נאכט.

חוה

דו אנטלויפסט פון מיר? און איך האָב געמיינט, יואל'קע, דו וועסט דערזעהן דיין חוה'לען.. וועסט זיך דערפרעהען... אזוי לאנג נישט געזעהן, אך יואל'קע. —

מנוחה

וואו וועסטו שוין היינטיגע נאכט געהן אין בית המדרש אריין, וואו ס'דו שוין געהן? אָט בלייב שוין דאָ לכבוד דעם גאַסט!

אליה

דו האָסט דאָך נעכטען אויך א גאַנצע נאכט געלערנט. וואו ס'דו שוין געהן אזוי שפּעט? ס'אי דאָך איבער דיינע כוחות.

יואל

טאָ רופט דעם רב אהער... געהט רופט צוריק דעם רב.

מ נ ו ח ה

האַלט חוה׳ן.

עפּעס מיין קינד שרעקט זיך פאַר דיר, דאָס ביזטו דאָך חוה... מיין שוועסטער׳ס יתומה — — טאָ וואָס שרעקט ער זיך...

ח ו ה

קום יואל! די מוהמע זאָגט, דו שרעקסט זיך פאַר מיר, וואו ס׳דו געהן אין בית־המדרש אריין? קום צו מיר, צו חוה׳לען, קום, לאָמיר ווידער, קליינע, קליינע קינדערלעך זיין. הא?...

צווייטער אקט.

ביי אליה דעם שניידער.

אליה און מנוחה זיינען ביידע שטאַרק פער־עסק׳ט ביים באַק־אויוועז, קוקען ביידע אין אויוועז אַריין מיט פערגאַפטע פּנים׳ער. אין דעם צימער, אינ׳ם הינטער־גרונד, זעהט זיך דורך דער גלעזערנער טיר — יואל, ער שאָקעלט זיך איבער דער גמרא מיט גרויס התמדה, פון צייט צו צייט רייסט זיך דורך זיין געזאַנג — ער לערנט.

מנוחה

קוקענדיג אין אויוועז.

גאָר קנאַפּ הייוועז געלעגט אין די בולקעס, קיין עין־הרע, וואַק־סען פון אויוועז אַרויס.

אליה

ס׳כאַפּט ברוינען, כ׳האָב מורא, האָסט צופיעל האָלץ געלעגט.

מנוחה

קיין בייז זאָל נישט זיין, כ׳וועל האַלטען אביסעל אָפען דעם טי־רעל.

אליה

וועסט איהר אויך מיטגעבען א פּאָר בולקעס?

מנוחה

חוה׳ן מיינסטו?... וואָס וועלען לייט זאָגען? א יתומה; ווי טרייבט מען זי?

אליה

ווער זאָגט, טרייבען? וואו זי איז געווען פריהער, א הין זאָל

זי זיך פאָהרען איצטער אויך. איך בין א פראָסטער מענש, כ׳טאָר עס פון מויל נישט ארויסרעדען. פערשטעהסט?... איך זאָג דיר — מען טאָר זי נישט האַלטען... פערשטעהסט?

מ נ ו ח ה

האָט מען זי אפשר מיט אן אנדער דרך געקענט אָפּשיקען צוריק. א יתומה...

א ל י ה

איך טאָר עס נישט, פערשטעהסט? דער רב האָט ווי אָנגעוואונ־קען: „א קול פון א אשה" האָט ער געזאָגט. — ביי אייך אין שטוב, א כשר קינד, זאָגט ער, ס׳קען נאָך חלילה א פלעק פאַלען, זאָגט ער. — פערשטעהסט?... מען האָט עס מיר געגעבען צו היטען, מיר, דעם שניידער, האָט מען געגעבען אן אוצר צו היטען — טאָ וואָס זאָל איך טהאָן? ס׳איז גאָר נישט אונזערער; און מיר מוזען היטען.

מ נ ו ח ה

כ׳האָב אפילו קיין בייז נישט געזעהן.

א ל י ה

זי איז דאָך איהם אויפ׳ן קאָפּ געקראָכען... עפּעס א קלייניגקייט איז עס ביי דיר א פרעמדער אוצר... מען קען גאָר גרינג געשטראָפט ווערען

מ נ ו ח ה

ווישט די טרערען.

זי איז ערגעץ אוועק גאָר אומגעגעסען. יתומה מיינע, עפּעס דאָס הארץ נאָגט אזוי.

א ל י ה

כ׳האָב דען איהר געזאָגט אזוינס בייזעס עפּעס? כ׳האָב איהר געזאָגט ווי דער אמת איז; מיט א שכל האָב איך איהר געזאָגט. פאר יואל׳ן, האָב איך געזאָגט, ס׳שאדט צו דער תורה — האָב איך איהר געזאָגט, דו ביזט שוין אויסגעוואקסען, זאָג איך, גלייכער ווייטער ביי דיין פעטער יענקעל זאָלסטו זיין.

מ נ ו ח ה

בעמערקט אימעצען אין פענסטער.

א ל י ה

דוכט זיך גאָלדע געהט, שליס צו די טהיר ביז דו וועסט ניט פער־שטעלען דעם אויוועז מיט'ן ברעטעל.

מ נ ו ח ה

פעררייגעלט די טהיר.

אָבער זעה נאָר, שטענדיג, ווען מען בעדארף זי נישט וואקסט זי אויס. מען קלאפט. ווער איז דאָרט?

ג אָ ל ד ע

עפענט, מנוחה לעבען!

מ נ ו ח ה

באלד, גאָלדעשו, כ'האָב מורא דער אויוועז זאָל נישט אויסקיהלען.

א ל י ה

זי האָט גאָר קיין צייט נישט.

מ נ ו ח ה

דער שטילער אביסעל... האָט קיין פאראיבעל נישט. גאָלדעשו, כ'עפען די מינוט.

פאָרעט זיך מיט דער לאָפעטע אין אויוועז, פערמאַכט איהם און עפענט די טיר.

ג אָ ל ד ע

קומט אַריין.

גאָט העלף אייך!

מ נ ו ח ה און א ל י ה

א גוטער יאָהר.

ג אָ ל ד ע

איהר האָט זיך מנוחה'שו קיין עין־הרע פעררויטעלט.

מ נ ו ח ה

היינט דוקא א היץ אויף דער גאַס.

ג אָ ל ד ע

עס שמעקט ביי אייך אין שטוב. יואל׳ס געזאנג רייסט זיך דורך. דער זוהן זיצט דאָרט? גאָטעניו! אז דו ווילסט אָנטהאָן א נחת דער מאמען. — איז חאָטש דער טאָטע צופריעדען?

מ נ ו ח ה

שטעהט די הענד הינטער די זייטען.

זיצט, גאָלדעשו, וואָס ט׳איהר עפּעס זאָגען גוטס?

ווינקט צו אליה׳ן.

ג אָ ל ד ע

איהר באקט בולקעס, שוין אויף שבת, מסתמא.

מ נ ו ח ה

גאָט איז מיט אייך, ווי קומט עס, אויף שבת? היינט איז דאָך נאָך ערשט דינסטאג.

ג אָ ל ד ע

ס׳וואונדערט מיך טאקע.

מ נ ו ח ה

מיט אַ שמייכעל.

האָט איהר דאָך, מסתמא, געהערט אין שטאָדט?

ג אָ ל ד ע

וועמעס מזל ס׳איז ווערט ביי גאָט.

מ נ ו ח ה

עפענט דעם אויוועז.

גאָלדעשו, איהר ווינשט דאָך מיר קיין ביז נישט. — זייט זשע מוחל.

ג אָ ל ד ע

זאָל עס מיר גאָט ווינשען, וואָס כ׳זעה אויף אייך. קוקט נייגעריג אין אויוועז. קיין עין־הרע! קיין ביז אויג! יעדער בולקע ווי די ליכטיגע זונן...

א ל י ה

פערמאך, פערמאך; קיהלסט אויס דעם אויוועז.

ג אָ ל ד ע

כ׳מיין מנוחה׳שו, זיי זענען שוין פארטיג.

מ נ ו ח ה

עסקט זיך מיט דער לאָפּעטע אין אויוועז.

פרעגט איהר גאָר נישט גאָלדעשו, וואָס כ׳באק עפּעס בולקעס אין מיטען העלען מיטוואָך?

ג אָ ל ד ע

דער גוטער יאָהר ווייסט אייך, אז איהר דערצעהלט נישט, נאָך וואָס זאָל איך פרעגען? אפשר פאר אייער פּלימעניצע? מע זאָגט איהר שיקט זי אָפּ צוריק א היים.

מ נ ו ח ה

מענשען האָבען ציינגער. הערסט, אליה? מען רעדט שוין. גאָט בעוואָהר, גאָלדעשו.

א ל י ה

וואָס האָסטו מורא צו דערצעהלען.

ג אָ ל ד ע

איך שלאָג זיך גאָר נישט אָן, גלאט עפּעס — א צו גרויסער רויך געגאנגען היינט פון אייער קוימען, געמיינט די סאזשע זיך פער־קלייעט.

מ נ ו ח ה

בעווייזט צו יואל׳ס זייט.

אָט פאר וועמעס וועגען, צוליעב וועמען די מאמע פערמאכט נישט קיין אויג ביי נאכט.

ג אָ ל ד ע

וואָלט דער וואָס אין הימעל יעדע מאמע בענטשען מיט אזא אוצר, ווייסט איהר דען וואָס איהר פערמאָגט? ווייסט איהר דען וואָס די שטאָדט רעדט?

מ נ ו ח ה

פון דעסטוועגען, א מאמעס הארץ איז שטענדיג אין וואונדען. ס׳שרעקט מיך פאר מיין אייגענעם גליק, טראכט איך מיר: מע

דארף דאָך מיט עפּעס פערדיענען ביי גאָט.

אַ ל י ה

שאַ, זי האָט זיך שוין צופלאַפּעלט.

מ נ ו ח ה

ער איז אפילו גערעכט, נאָר אַ אידענע איז שוין אַזוי. אַ הארץ הויבט אמאָל אָן צו נאָגען און ווייסט אַליין נישט פאַר וואָס; ווייסט אַליין נישט פאַר וואָס זיך צו כאַפּען. זאָג איך צו איהם: לאָמיר אָפּבאַקען אַ ביסעל בולקעס און צוטיילען, ס'איז דאָך פאַר־האַן וועמען, ברוך השם צו געבען — זאָל גאָט נישט שטראַפען פאַר די רייד.

אַ ל י ה

האָט מען דאָך דיר געזאָגט: ווילסטו וואָס טהאָן — זאָל קיינער נישט וויסען!

מ נ ו ח ה

האָסט דאָך מיר אַליין געהייסען, און פאַר גאָלדען בעדאַרף איך דען סודות האַלטען?

ג אָ ל ד ע

צוטומעלט.

איך בין נאָר געקומען פרעגען: אפשר וועט רבי אליה איבערנע־הען מיין מאַנס שבת'דיגען קאַפּטען... כ'וואָלט געוועזט וויסען...

מ נ ו ח ה

אָך, וואָס רעדט איהר? וואָס רעדט איהר...

אַ ל י ה

זעה ס'זאָל דאָרט נישט צוגעברענט ווערען אין אויוועזן.

ג אָ ל ד ע

איך געה שוין אַוועק. וועט עס רבי אליה קענען מאַכען אויף שבת?

אַ ל י ה

כ'וועל קענען, כ'וועל קענען. איהר וועט אַזוי גוט זיין ברענגען פאַר נאַכט צו.

ג אָ ל ד ע

שפּירט זיך ניט בעקוועס, דרעהט זיך, קוקט זיך אַרום און געהט אַרויס גאָר נישט זאָגענדיג.

מ נ ו ח ה

האָט אפילו „א גוטען טאָג" נישט געזאָגט.

א ל י ה

זאָג מיר, וואָס האָט זי דאָ געוואָלט? גערעדט, געבעבעט און גע־קוקט... אויסגעשמעקט, וואָס האָט זי געוואָלט?

מ נ ו ח ה

זאָל איך אזוי וויסען פון שלעכטס, ווי כ'ווייס וואָס זי האָט דאָ געוואָלט, א רויך — זאָגט זי, האָט זי א צו גרויסען געזעהן געהענדיג פון אונזער קוימען.

א ל י ה

איז עס איהר דאגה?

מ נ ו ח ה

האָט זי זיך אפשר דערוואוסט פון חוה'ן?

א ל י ה

דער גוטער יאָהר ווייסט וואָס זי האָט געוואָלט, אפשר טאקע חוה? זי האָט עפּעס געדראָליעט מיט איהר. זעה, ווי ס'האָט זיך שוין צוטראָגען איבער'ן שטאָדט, ווער האָט זי געטריבען ווער? כ'מיין טאקע אין אמת'ן — זי איז געווען א קליינע, האָט נישט געהאט ביי וועמען צו זיין, איז עפּעס אנדערש געווען, זאָל איך זי אפשר חתונה מאכען? א קשיא אויף א מעשה — אפשר מיינט זי טאקע יואל'ן... ס'פעהלט מיר נאָך מעהר נישט.

מ נ ו ח ה

זי וואָלט איהם געוואָלט — פאר וואָס נישט?...

א ל י ה

טפּשה! רעד עס גאָר פון דיין מויל נישט ארויס, דערמאהן עס נישט, כ'וויל עס פון דיר נישט הערען.

מ נ ו ח ה

וואָס האָב איך דען געזאָגט?

א ל י ה

וואָס דו האָסט געזאָגט איז איבריג. אָט נעהם ארויס די בולקעס פון אויוועז און צוטראָג עס גלייך וואו מע בעדארף.

מ נ ו ח ה

אין גאנצען?

א ל י ה

פאר זיך דארפסטו דען לאָזען?

מ נ ו ח ה

אפשר חוה'ן מיטצוגעבען, אויב זי פאָהרט —

א ל י ה

לאָז מיך צורוה!

מ נ ו ח ה

זעה, וואָס ביזטו אזוי אויפגעבראכט? זי נעהמט ארויס פון אויוועז בולקעס. זעה נאָר, אליה, צי מיר האָט זיך אויסגעדוכט? אין אויוועז זענען זיי געווען שענער, זאָלסטו געזונד זיין, אליה, זענען נישט עפּעס ווי קלענער געוואָרען?

א ל י ה

מאך קיין שהיות נישט, טראָג עס שוין אוועק און צוטייל ווי מען האָט גערעדט.

מ נ ו ח ה

גאָר אָבהענדיג.

מיר קלעפּען זיך נישט די הענד.

א ל י ה

האָסט זי נישט געדארפט אריינלאָזען.

ער נעהמט צו ביי איהר די לאָפּעטע, נעהמט אַרויס איינציגווייז די בולקעס פון אויוועז, בלאָזט זיי, ווישט זיי אַרום און לעגט זיי אין ס קערבעל אַריין.

מ נ ו ח ה

ווישט איבער יעדע בולקע מיט'ן שירץ.

ווי די זון בעווייזט זיך מיר אויף א ווײַלע — לויפט באַלד דורך א שאָטען אין מיין שטוב.

יואל'ס טרויעריגער גמרא־ניגון צוקייקעלט זיך איבער'ן שטוב, זיי הערען זיך אַ ווײַלע איין.

א ל י ה

טראָג איהם אריין א פרישע בולקע.

מ נ ו ח ה

זאָל ער בעסער גאָר נישט וויסען וואָס ביי אונז טהוט זיך, כ'וועל נאָר א פאטשיילע כאפען אויפ'ן קאָפּ און צוטראָג שוין, און טאָ־מער קומט חוה?

א ל י ה

דאָס וועל איך שוין אליין, האָב קיין מורא נישט.

מ נ ו ח ה

און דו פערגעס נאָר נישט אז דו האָסט צו טהאָן מיט א קיילעכ־דיגע יתומה, דאָס איינציגע וואָס איז מיר פון מיין שוועסטער געבליבען.

א ל י ה

ביזט א בהמה! וואָס מיינסטו, וועל איך מיט איהר טהאָן? כ'וועל זאָגען, ביי אונז איז ענג און גאָר נישט.

מ נ ו ח ה

ווישט די טרערען.

געדענק זשע... און אפשר זאָלסטו איהר גאָר נישט זאָגען, אפשר דוכט זיך דיר נאָר אויס, ס'קען דאָך אויך זיין, זי דעקט אריבער דאָס קערבעל מיט אַ טוך. שוין אין טיר. געדענק זשע אליה הערסט?

געהט ארויס.

א ל י ה

קוקט איהר נאָך אין פענסטער, פער'גנב'עט זיך אויף די שפּיצען פינגער צו יואל'ס טיר און הערט זיך צו זיין לערנען, אַ זיסע צופרי־

דענקייט צוגיסט זיך איבער זיין פנים. פלוצלונג, ווי ער וואָלט זיך אָן עפּעס דערמאנען — איילט ער אויף דער גאַס אַרויס און קומט גלייך צוריק, רעדט צו זיך אַליין „אַ שאָד נישט אָנגעזאָגט, נישטאָ וועמען אין שטוב צו לאָזען", ער נעהמט זיך צו זיין אַרבייט נאָר ער וואַרפט יעדע ווײַלע אַוועק און קוקט אין פענסטער.

יואל

געהט אַרויס פון זיין צימער, ס'היטעל ארויפגערוקט, שטאַרק פערטראָגען, קוקט זיך אַרום, ווי ער וואָלט אימעצען זוכען.

אליה

זוכסט עפּעס?

יואל

געהט צו צו אליה'ן.

וואָס נעהסטו אזוינס, טאַטע?

אליה

אַ וואונדער, דו זאָלסט פרעגען.

יואל

איז עס אַ וואונדער?

אליה

אָט, אַ דאגה האָסטו, סערמיגעס נעהט דיין טאַטע, ס'וועט שוין בלייבען פאר דיין טאַטען אליין. בעסער דערצעהל מיר עפּעס פון דעם וואָס אין די הייליגע ספרים איז געשריבען, פון דעם וואָס דו רעדסט מיט'ן רב.

יואל

אַ פּלפּול מיינסטו?

אליה

דאָס איז דאָך געווים נישט פאר דיין טאַטען צו בענעהמען. דערצעהל עפּעס פון דעם וואָס מגידים זאָגען פאר'ן פראָסטען עולם.

יואל

הימעל און ערד האָט גאָט בעשאפען, זיינען זיי אָבער ווייט איינער פון אנדערן, בענקען זיי איינער צום אנדערן און קענען

זיך קיין מאָל נישט דערנעהענטערען, טהוען זיי ביידע תפלה פאר גאָט ער זאָל זיי בעווייזען א וואונדער און הימעל מיט ערד צוזאמענ־ברענגען. האָט גאָט די מענשען בעשאפען, זיי זאָלען אויף דער ערד ארומגעהן און שטענדיג צום הימעל ווענדען זייערע אויגען, צום הימעל די הענד אויסברייטען און צום הימעל זייערע תפלות שיקען און דורך די תפלות ווערט די ערד מיט די הימלען אינאיינעם פער־קניפט.

אליה

בלייבט זיצען מיט דער נאָדעל אין דער האַנד. דער קאָפּ אראָב־געלאָזען.

א שאָד, וואָס די מאַמע איז נישטאָ, זי וואָלט עס גאָר גוט בענו־מען.

יואל

און וואו איז חוה?

אליה

די מאַמע האָט איהר געזאָגט, אז ביי אונז איז אביסעל ענג.

יואל

איז ביי אונז קנאפּ אָרט פארהאנען? כ'וועל פאר איהר אָבטרע־טען מיין געלעגער.

אליה

אָט מיש זיך נישט אין אזוינע זאכען, מיין קינד.

יואל

איז זי שוין אוועקגעפאָהרען?

ער געהט אום אויף און אָב.

אליה

זי וועט אוועקפאָהרען, זאָל זי זיך פאָהרען געזונדטערהייד.

יואל

נאָך היינט וועט זי אוועקפאָהרען?

אליה

מען ווייסט נאָך נישט.

יואל

זעצט זיך נעבען אליה'ן.

וואָס וואָלסטו געטהאָן דעמאָלט, טאַטע, אז די הימלען זאָלען זיך דיר אראָבלאָזען אויפ'ן רעכטען קאָפּ און די ערד אונטער דיינע פיס זאָל אלץ זינקען טיעפער?

אליה

איך בעדארף גאָר נישט טראכטען פון אזוינע זאַכען וואָס זיינען ביי גאָט אין די הענד.

ביידע שווייגען.

יואל

צוויי וועגען זענען פארהאַן: איינער א שמאָלער און דער אַנדערער א ברייטער; פאר דיר, טאַטע, איז דער ברייטער און פאר מיר דער שמאָלער.

אליה

עך, וואָס ווייסט דיין טאַטע? דיין טאַטע נעהט סערמיגעס, וואָס רעדסטו מיט איהם אזוינע ווערטער.

יואל

ווייסט נישט טאַטע וואו חוה האָט זיך געהאָדעוועט די גאַנצע צייט?

אליה

שווייגט.

יואל

ווייסט טאַטע וואָס כ'וויל דיר נאָך דערצעהלען?

אליה

דערצעהל אזוינס, וואָס זאָל זיין דיין טאַטען גרינג צו בענעהמען, עפּעס פון דעם וואָס ס'טהוט זיך אויף יענער וועלט, דאָרט, אין יענע ווינקעלעך. וואָס זאָגסטו? נישטאָ דאָרט קיין פויערים מיט סערמיגעס, נישטאָ קיין שניידערס מיט נאָדלען אין די לאַ־צען... וועסט דאָך מסתמא פון שטוב נישט ארויסגעהן? כ'וועל נאָר א לויף טהאָן דער מאַמען וואָס זאָגען. אויב דו וועסט לער־

נען זאָלסטו דיין טהיר לאָזען אָפען, און טאָמער קומט ווער זאָלסטו זאָגען אז מען קומט באלד.

יואל

ענטפערט גישט, ער געהט אַריין צו זיך און פערמאַכט די טיר.

אליה

ס'איז צו מערקען זיין אונרוהיגקייט, ער טהוט אָן זיין קאפטען געהט שטיל צו יואל'ס טהיר און עפענט זי פאָרזיכטיג.

זאָל זיין אָפען ביז כ'וועל קומען. טאָמער פרעגט ווער זאָלסטו זאָ־גען מען קומט גלייך.

געהט אַרוים.

יואל

ער הויבט אָן לערנען מיט גרוים חשק ביי דער גמרא, זיין גע־זאַנג צוגיסט זיך איבער'ן גאַנצען שטוב. דאָס געזאַנג רייסט זיך פלוצלונג איבער. ער גיט אַ ציטער, ווי אימעצער וואָלט איהם הינטען אַרום איבערגעשראָקען. ער געהט אַרוים אין דעם פאָדערשטען צימער, בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב פערקלערט, ער הויבט אָן צו רעדען, פונקט ווי נעבען איהם זאָל שטעהן אַ צווייטע פערזאָן.

ווער האָט דיך געבראכט אהער צו פערפיהרען מיך פון גלייכען וועג?

ער קוקט אין פענסטער מיט טיעף פערבענקטע אויגען.

חוה

קומט אריין. זי איז בלאס, די אויגען פערוויינט, זי בלייבט שטעהן נעבען טיר די אויגען צו דער ערד געזונקען.

יואל

קעהרט זיך אָב מיט'ן פלייצע צו חוה'ן, מאַכט אייניגע טריט פאָראוים צו זיין הדר און בלייבט שטעהן.

חוה

רעדט שטיל, ניט אויפהויבענדיג די אויגען.

מאכסטו גערעכט דיין טאַטען מיט דיין מאַמען?

יואל

שווייגט.

חוה

איהר שטימע ציטערט.

זיי טרייבען מיך ארויס פון שטוב. זיי ווילען נישט, דו זאָלסט מיך זעהן. יואל, אויב דו ווילסט די תורה לערנען טאָ לערען זי; נאָר בעט ביי דיין טאטען און דיין מאמען זיי זאָלען מיר לאָזען זיין ביי אייך אין שטוב, איך זאָל נישט דארפען שטעהן הינטערן פענס־טער. כ׳האָב זיך דערוואוסט, דער רב וויל דיך פערקנס׳ען מיט זיין טאָכטער. דו ווילסט נישט.

יואל

לערנען וויל איך.

חוה

כ׳האָב געוואוסט, אז דו ווילסט תורה לערנען, דעריבער בין איך אזוי לאַנג צו אייך נישט געקומען, אָבער...

יואל

געהט שנעל אריין צו זיך אין צימער. צושאָקעלט זיך איבער דער גמרא ארויסגעבענדיג קולות, וואָס זיינען מעהר עהנליך צו אויסגע־שרייען פאר טיעפען וועהטאָג איידער צו א ניגון פון דער גמרא.

חוה

שפארט זיך אָן ביים זייט פון יואל׳ס טהיר און הערט זיך צו.

יואל

די מאמע וועט באלד קומען.

חוה

לערען, לערען די תורה און איך וועל נאָר צוהערען צו דיין שטימע.

יואל

וואָס גיט דיר מיין קול?

חוה

דאָס גאנצע לעבען גיט מיר דיין קול וואָס קלינגט ביים לערנען די תורה... ווען כ׳בין נאָך א קליין קינד געווען האָב איך זיך צו דיר

געצויגען. געדענקסט ווי מיר האָבען ביידע געוואקסען... האָט מיר אָבער דיין מאַמע ווייט, ווייט אוועקגעשיקט. בין איך אין דער פרעמד געוואקסען און מיט מיר איז דיין לויטערער פּנים געוואקסען. אז איך בין גרעסער געוואָרען האָב איך אַלץ א וועג געזוכט ווי אזוי צו קומען צו דיר... דו האָסט דאָ די תורה געלערנט און איך האָב דאָרט שטענדיג פאר זיך אליין אַ ליעד געזונגען, אליין פאר זיך פלעג איך זינגען און מיר האָט זיך אויסגעדוכט: דו ווערסט א ווײַלע שטיל ביי דער גמרא און הערסט זיך צו, און אז איך ווער שטיל קומסטו צו געהן און גלעטסט מיר איבער מיינע האָר, קוקסט מיר גלייך אין די אויגען אריין, זאָגסט גאָר נישט און איך פערשטעה שוין, דאָס ווילסטו כ'זאָל ווידער זינגען... זינג איך ווידער.

וואקסט א־בלום אין גרינעם גאָר־טען,
וואקסט און ווייסט נישט ווער זי איז;
זינגט א פוי־געל אין די צוויי־געען
קלינגט זיין קול איהר האָ־ניג זיס...
וואו־זשע ביזטו פוי־געל ליעבער?

י ו א ל

אויב דו וועסט נישט שווייגען וועל איך באלד אָנהויבען שרייען ביז מענשען וועלען אָנלויפען!...

ער געהט אַרויס אין דעם פּאָדערצימער פארביי חוה'ן, געהט אויף און אָפּ.

ח ו ה

און אז מענשען וועלען זיך צוזאַמענלויפען וועל איך צו זיי זאָגען: אָט איז מיין חתן אַן מיין געליעבטער, ברענגט די חופה אהער, טהוט מיר א שלייער אָן, זאָל אונז די גאַנצע שטאָדט צו דער חופה פיהרען

י ו א ל

ווען דו ביזט אַ קליין קינד געווען און ביי אונז אין שטוב געוואַקסען, האָב איך געמיינט דו ביזט מיינע א שוועסטער, איצטער דערקען איך דיך נישט. איך וויל דו זאָלסט זיין חוה... מיינע

א קליינע שוועסטער... ווי דעמאָלט, אַ שוועסטער.

ח ו ה

זי ציהט זיך צו איהם, בלייבענדיג זיצען אויף איהר אָרט, דאָס געזיכט דריקט אויס טיעפע ליידען.

י ו א ל

וואָס האָבען מיר געלערענט? ווי האָבען מיר געלערענט? אַ בוים אז ער וואקסט ביים זייט וועג און דו געהסט אין מיטען וועג — נישט קעהר דיינע אויגען אין אַ זייט — נישט זאָג: ווי שעהן איז דער בוים! ווי פיין איז דער בוים! וועה צו דעם וואָס קעהרט אָפּ אויף אַ רגע זיין הארץ... וועה, וועה — —

ח ו ה

יואל, כ'וויל דיין שוועסטער זיין. יואל, פערטרייב פון זיך נישט דיין עלענדע שוועסטער, זי קאָן אָהן דיך נישט לעבען. האָב איך מיין טאַטען פערלאָרען, מיין מאַמען פערלאָרען — טרייב מיך דו נישט פון זיך. איך ווייס נישט וואָס אין דער הייליגער תורה שטעהט. צי דען איז דאָרט געשריבען, אז אויב אַ עלענדע שוועס־טער גארט צו איהר ברודער, שטארבט פאר איהם, זאָל ער זי פער־שטויסען פון זיך? זאָג מיר, שטעהט אין דער הייליגער תורה אזוי געשריבען — וועל איך פון דיר אוועקגעהן, ווייט, ווייט אין דער וועלט אריין — און וועל אין דער שטיל וויינען — און קיינעם, קיינעם וועל איך נישט זאָגען וואוהין איך געה און וואָס איז מיין געוויין. כ'וועל אלעמען דערצעהלען, אז כ'האָב אמאָל אַ מאַמען געהאט איז זי יונג געשטארבען, ווען כ'בין נאָך אַ קינד געווען, קיין שכל נישט געהאט צו וויינען, איצטער בין איך אויסגעוואקסען און האָב דערפיהלט אז אַ עלענדע יתומה בין איך, אָהן אַ היים און אָהן אַ מאַמען. זאָל איך פון שטוב ארויסגעהן? זאָל איך? טאָ לאָז מיר כאָטש ביז נאַכט וואַרטען, ווען ס'וועט פינסטער ווערען, קיי־נער זאָל נישט זעהן ווען כ'וועל פון שטאָדט ארויסגעהן.

י ו א ל

חוה, חוה... וויין נישט, וויין נישט...

ח ו ה

נעהמט צאַרט אַרום זיין קאָפּ, ער וועהרט זיך ניט.

נאָר ביז נאכט זאָלסטו מיר לאָזען דאָ פערבלייבען, נאָר ביז נאכט. כ׳וועל פון שטאָדט ארויסגעהן, קיינער זאָל נישט וויסען וואו מיין געביין איז אהין געקומען...

י ו א ל

צושטרייט.

בלייב ביי אונז, מיין געלעגער וועל איך דיר אבטרעטען, אליין וועל איך זיך אין בית־המדרש בעהאלטען.

ח ו ה

קושט זיין קאָפּ דורשטיג און שטיל.

י ו א ל

ציטערט, ציהט זיך צו זיין צימער, שעפּטשעט.

חוה, די גמרא וויינט... די תורה וויינט... לאָז מיר, חוה...

ח ו ה

כ׳בין ביי אייך אין שטוב געוואקסען... נעבען דיר געוואקסען... א קליין קינד געווען...

י ו א ל

פון וואנען ביזטו געקומען?

ח ו ה

איך ווייס נישט. איך ווייס נישט... מיר האָט זיך געדוכט, איך וואקס ערגעץ אליין אין א טיעפען טהאָל און קיין וועג פון איהם ארויסצוגעהן איז נישטאָ. און פויגעל פליהען דורך, אין דער הויך איבער מיין קאָפּ זינגענדיג און פערשווינדען, זינגען און פער־שווינדען. און אמאָל האָט זיך דאָס זינגען צו מיר פון יענעם זייט טהאָל געטראָגען און כ׳האָב אהין נישט געקענט דערגרייכען, פער־שטעלט געווען פון אלע זייטען... האָט זיך מיט אמאָל דער טהאָל אויפגעהויבען און כ׳האָב דיך דערזעהן — און דיין קול האָט עס אזוי שעהן געקלונגען...

יואל

שעפּטשעט.

וואו בין איך?...

חוה

מיר דוכט, איך שטעה אין גרינעם גאָרטען און בוימער און בלומען ארום, און דו שטעהסט אין מיטען גאָרטען און דאָס ליכט פון דיין פּנים שטראהלט און בעלייכט אלץ ארום, אלץ ארום.

יואל

איז עס דעמאָלט דיין געשטאלט געווען? איז עס דעמאָלט דיין שאָטען געווען, אין די פינסטערע נעכט — אין דעם אַלטען בית־מדרש?... כ'בין פאר מיין ליכט געזעסען, אלץ ארום מיט שאָטענס בעדעקט; האָט זיך פון צווישען די ספרים א ליכטיגקייט בעוויזען, בעלויכטען אלץ ארום. און אין מיטען בית־המדרש האָט זיך דאָס גע־שטאַלט בעוויזען, א הייליג געשטאלט, וואָס האָט אלץ ארום בעלויכטען... אַז מיין קאָפּ איז מיעד אויף דער גמרא גע־פאַלען, די אויגען פערמאכט, דעמאָלט האָט מיינע גליעדער פון אַלע זייטען א ליכטיגע ווארעמקייט ארומגענומען, און פון אָרון־קודש ארוים פלעגט צו מיר א לויטער געשטאלט ארויסשיינען, און אויף דעם האָט די שכינה גערוהט, אין אלע ווינקעלעך איז ליכטיג גע־ווארען... נאָר ביי נאַכט איז עס געווען, נאָר ווען כ'בין מיעד גע־ווען איז עס געשעהן; נאָר ווען כ'פלעג... קום, דו הייליג געשטאַלט! קום פון וואנען דו ווילסט; קום פון וואנען דו קענסט. מיר איז ווידער פינסטער ארום. איך בין מיעד און מיר איז פינסטער. בעוויין זיך ווידער צו מיר — פון די הייליגע ספרים ארויס; פון די לויטערע ווערטער ארויס... אָדער כ'וועל מיינע אויגען פעסט פערמאכען און לויפען אין בית המדרש אריין...

וויל זיך בעפרייען פון איהר, נאָר ס'זעהט אויס ווי ער האָט גאָר זיינע כוחות פערלאָרען.

חוה

יואל, יואל...

לאָזט זיך אַראָפּ צו זיינע פיס, פערדעקט איהר געזיכט מיט איהרע הענט.

יואל

ווי איהם וואָלט פעהלען לופט צום אָטהעמען, שעפּטשעט: „צו־ריק, צוריק"... ער אויילט צו זיך אין צימער אריין, ער בעהאַלט זיין קאָפּ אויף דער אָפענער גמרא. זיין גאַנצער קערפּער שוידערט.

חוה

גלייכט זיך לאַנגזאַם אויס. איהר געזיכט, פערדעקט מיט די הענד; געהט שטיל אַרויס פון שטוב.

יואל

הויבט אויף זיין קאָפּ, ברייט אויס זיינע הענד, ווי ער וואָלט ביי אימעצען בעטען רחמים. געהט אַרויס אין דעם פאָדער־צימער, בלאַס און מיעד, קוקט צום אָרט וואו חוה איז געזעסען, רעדט לאַנגזאַם, פער־קלערט, זיין קול ציטערט.

וואו איז דאָס ליכט?... וואו איז דאָס ליכט?...

אליה

קומט אריין פרעהליך. בעמערקענדיג יואל'ן טרעט ער אָפּ אין אַ זייט מיט גרויס דרך ארץ, שטעהט אַ ווײַלע אין אַ זייט, קוקט מיט פאָרכט צו יואל'ן ניט רעדענדיג קיין וואָרט. ער זעצט זיך שטיל צו זיין טיש, פּרובט זיך פערנעהמען מיט זיין אַרבייט.

יואל

געהט צו אליה'ן, ניט אויפהויבענדיג די אויגען, פאַלט אליה'ן אויפ'ן אַקסעל ווי אַ קליין קינד, רעדט מיט אַן איינגעהאַלטענער שטימע.

העלף דיין קינד, ס'האָט דעם וועג פערלאָרען.

אליה

ביזט גענוג פרום; פרימער פון דיין טאַטען.

יואל

בעט רחמים פאַר דיין קינד ס'זאָל צוריק דעם וועג געפינען...

אליה

וואָס קען וויסען אַ שניידער וואָס נעהט סערמיגעס?

יואל

דיים פון מיר מיינע קליידער אראָפּ, כ׳האָב קיין כח נישט...

אליה

דערשראָקען.

דיין טאַטע איז אַן עם־הארץ... ער ווייסט נישט...

יואל

צוריים מיינע קליידער אויף מיר... דאָס געשטאַלט איז פערשוואונ־דען... דאָס הייליגע געשטאַלט...

וויינט אויף אליה׳ס אקסעל.

אליה

קוקט צו איהם פערלאָרען.

דריטער אקט.

א קליינער בית המדרש. שפעט ביי־נאַכט. רעכטס, אין מזרח־וואנד, אן אָרון קודש מיט טרעפּלעך ארויפצוגעהן צו איהם; אַנ׳עמוד וואו ס׳ברענט אַ גרויסע געלע יאָהרצייט ליכט; נעבען איהר דערברענען אַ פּאָר קלענערע ליכט. אין מיטען בית המדרש אַ בימה. ביי די ווענד טישען לאַנגע, איבער זיי הענגען לאָמפּען אויף שטריקלעך, נעבען די טישען — בענק. אין מזרח—שטענדערס. אין דער מזרח וואנד פון ביידע זייטען אָרון קודש צו צוויי פענסטער, אין דעם הינטערגרונד — דריי פענסטער. לינקס אַ טיר אויף דער גאַס, נעבען טיר אַ האַנד־פאַס, פון ביידע זייטען טיר הויכע אויוועגס. אויבען, איבער דער טיר ציהט זיך אַ פערמאַכטער באַלקאָן מיט גראַטעס — אַ ווייבערשע שול, די פענסטערלעך פון ווייבער־שול זענען פערהאנגען מיט רויטע, ווייסע פאָרהענגלעך. ס׳איז גאַנץ שטיל. דער בית־מדרש איז אין שאָטען איינגעהילט. ס׳הערט זיך דאָס מאָנאָטאָנע בעזאַכטע טיקען פון דעם גרויסען שאפקע זייגער, וועלכער שלאָגט שפּעטער אַביסעל, מיט אַ הייזעריגען קלאַנג — עלף. ערגעץ וואו גרילצט ארויס אַ גריל פון אַ שפּאַלט ארויס און ווערט ווידער שטיל. פון האַנד־פאַס טריפט אָהן אויפהער דאָס וואַסער, טריפט און קלינגט אָפּ אין דעם פוסטען בית מדרש. אויפ׳ן באַנק אויף דער בימה שלאָפט דער אַלטער אונטער־שמש אין אַ קנויל אייג־געדרעהט. אויבען, אויפ׳ן ווייבער־שול הערט זיך אַ גערויש פון אַ טיר עפענען און שפּעטער אַביסעל טריט.

חוה

בעווייזט זיך אין אַ פענסטערל פון ווייבער־שול. פון דער

דונקעלהייט טיילט זיך אַרויס איהר בלאס געזיכט. זי בייגט זיך אַרויס אויפ'ן בית מדרש און איהרע אויגען, בענקניש־פולע, זוכען נייגעריג אויף אַלע זייטען. רופט שטיל:

יואל, וואו ביזטו?... יואל, וואו ביזטו...

עס דערהערען זיך טריט און אַ שמועס הינטער דער טיר. אין בית־המדרש קומען אריין דריי יונגע בחורים: ב ע ר ' ט ש ע, ח י י ם'־ט ש ע און נ ח ו ם ' ט ש ע, געהען אַלע צו דער הינטערגרונד וואנד.

ב ע ר ' ט ש ע

דער מיטעלסטער פענסטער פון דער צפון וואנד קומט גלייך אויס אנטקעגען אסתר'ס פענסטער.

קוקט אין פענסטער.

ח י י ם ' ט ש ע

ניטאָ יואל. אזוי וואָלט ער נאָך איצטער געלערנט מיט התמדה.

נ ח ו ם ' ט ש ע.

אָט, אויפ'ן שטענדער, נעבען ארון קודש, ליעגט זיין גמרא, ער האָט נאָך גאָר ניט לאנג געמוזט זיין דאָ. פערקוקט אין ספר. ס'גאָר דער רמב"ם.

ח י י ם ' ט ש ע

א סימן אז ער איז נאָך דאָ געווען פריהער אביסעל; ביינאכט לערנט ער שטענדיג דעם רמב"ם.

נ ח ו ם ' ט ש ע

א שאָד וואָס כ'האָב איהם ניט געזעהן היינט ווי ער זעהט אויס.

ח י י ם ' ט ש ע

ער לערנט פוסקים, דער רב וועט איהם געבען סמיכה היינט אויף די תנאים. מע זאָגט, ס'וועלען זיין נאָך רבנים אויף די תנאים, אלע וועלען איהם פארהערען און די סמיכה חתמה'נען.

ב ע ר ' ט ש ע

קומט אהער, קומט אהער! אסתר האָט ארויפגעצויגען דאָס פאָר־האנגעל פון איהר פענסטער און קוקט אויף דער גאס ארויס.

ביי די ווערטער בעווייזט זיך חוה ווידער אויבען. בלייבט דאָרט אַזוי, די גאַנצע צייט פון זייער שמועס, צוהערענדיג זיך אָנגע־שטרענגט.

חיים׳טשע

ער קוקט אין אַ צווייטען פענסטער.

אָט איז דער גאַנצער בית־הרב. די טישען פערשפּרייט מיט שבת־דיגע טישטוכער, דער רב שפּאַציערט אום אונטער׳ן האַנד מיט זלמן דעם גבאי. אָט, האָט די רביצין אוועקגעשטעלט אַ פלעשעל משקה אויפ׳ן טיש...

בער׳טשע

זי קוקט נאָך אַלץ אַרויס; זעה, ווי זי איז בלאַס.

נחום׳טשע

פון דער לבנה איז זי בלאַס.

בער׳טשע

זעה, זי ווישט די אויגען.

נחום׳טשע

ווייסט, אַז אין בית־המדרש איז ליכטיג קען מען נאָך אונז בעמער־קען אַז מיר שטעהען אין פענסטער און קוקען, רוק זיך אביסעל אָן אַ זייט.

חיים׳טשע

די רביצין האָט אוועקגעשטעלט אויפ׳ן טיש אַ טעלער מיט שוואַר־צע לעקאַך...

בער׳טשע

זעהסט, ווי זי איז אומעדיג...

נחום׳טשע

האָסט גאָר נישט גערעדט מיט איהר?

בער׳טשע

מיט וועמען?

נחום׳טשע

מיט אסתר׳ן. אפשר קוקט זי עס דיך אויס?... שעמסט זיך פאַר

מיר? נאָר, פאַר מיר האָסטו זיך נישט וואָס צו בעהאַלטען, איך ווייס דאָך אַלצדינג, פאַר מיר מעג מען אַלצדינג דערצעהלען.

חיים׳טשע

די רביצין האַלט אין איין דערלאַנגען צום טיש.

בער׳טשע

זעה נאָר, ער בעלעקט זיך אַזש דאָרט, ט׳באַלד די שויבען אויס־שלאָגען.

נחום׳טשע

פאָלג מיר, געה אַרויס, זי וואַרט עס אויף דיך, קוקט דיך אויס, פערגנב׳ה זיך אַזוי ביים וואַנד וועסטו אַרויסקומען גלייך צו איהר פענסטער.

בער׳טשע

וואָס איז די פּעולה, אַז איהר פענסטער איז פערמאַכט.

חיים׳טשע

וועסטו שטילערהייד אָנקלאַפּען, וועסט זעהן זי וועט דיר עפענען דעם פענסטער.

בערטשע

האָסט דען געהערט פון וואָס מיר האָבען גערעדט?

חיים׳טשע

כ׳ווייס אַליין, אַז איהר פלעגט זיך טרעפען אויפ׳ן ווייבער־שול.

בער׳טשע

און מעהר ווייסט קיינער ניט?

חיים׳טשע

אפשר ווייסט נאָך ווער — נאָר איך האָב קיינעם נישט דער־צעהלט. קוקט, זי האָט געעפענט דעם פענסטער. פאָלג מיר בער־טשע געה אַרויס.

נחום׳טשע

פאָלג מיר געה אַרויס, האָב קיין מורא נישט.

בער׳טשע

פערצווייפעלט.

כ'וויל זי גאָר נישט זעהן, זי וועט באַלד אָנהויבען וויינען. ביז נעכ־טען האָט זי נאָך גאָר נישט געוואוסט, אז מען וויל זי פערקנס'ען מיט יואל'ן.

נ ח ו ם ' ט ש ע

זי מוז נישט וועלען, ווייל זיין טאַטע איז א שניידער.

ח י י ם ' ט ש ע

פאָלג זיך, געה ארויס צו איהר; זאָג איהר אין דער שטיל, זי זאָל נישט וועלען. זי זאָל בעטען נאָך אויף א פּאָר וואָכען אָבלעגען. געה, גאָר.

שטופּט איהם.

ב ע ר ' ט ש ע

איהר זאָלט דאָ אויף מיר ווארטען.

ער געהט ארויס אויף די שפּיצען פינגער.

ח י י ם ' ט ש ע

אָט, וועלען מיר באַלד זעהן ווי ער וועט זיך דורכ'גנב'ענען ביים וואַנד צום פענסטער, קום. זיי איילען אין דער זייט פון ארון־קודש, קוקען אָנגעשטרענגט אין די פענסטער, געהענדיג פון איין פענסטער צום אַנדערן.

ח י י ם ' ט ש ע

מיר דוכט, דער רב געהט ארויס, דער רב מיט זלמן דעם גבאי. ער וועט איהם נאָך כאַפּען. זיי זיינען ארויסגעגאַנגען!

נ ח ו ם ' ט ש ע

אָט איז ער, מען וועט איהם כאַפּען... אָט, איז ער אנטלאָפען גע־וואָרען! זעהסט, אסתר האָט זיך דערשראָקען און אראָפּגעשפּרונ־גען פון פענסטער. אוף! ווי זי האָט זיך דערשראָקען... זי האָט געמוזט געבען א געשריי.

ח י י ם ' ט ש ע

ער האָט באַלד בעדאַרפט ארויסגעהן, ווי נאָר זי האָט דעם פּאָר־האַנגעל אראָפּגעצויגען.

ס'הערט זיך רעדען הינטער'ן טהיר.

נ ח ו ם ' ט ש ע

טרעט אָב פון פענסטער.

דער רב געהט אהער! מיט זלמן דעם גבאי, וואָס קענען זיי עפּעס געהן אהער? אפשר האָט מען אונז בעמערקט קוקענדיג?

דער רב, נאָך איהם זלמן גבאי, קומען אריין.

ח י י ם ' ט ש ע

קום ארויס צו איהם, מיר וועלען איהם זאָגען, ער זאָל אין פענסטער אָנקלאפּען.

ד ע ר ר ב

דאָ איז דער בעסטער אָרט, די רבי'צין דארף גאָר אזא שמועס נישט הערען... וועגען אזוינע זאכען זאָל מען גאָר אין בית־מדרש אָברעדען... ווער לערנט עס נאָך אזוי שפּעט?

ח י י ם ' ט ש ע

דאָס זיינען מיר, רבי, מיר געהען שוין א היים.

ד ע ר ר ב

וואויל, וואויל, קינדערלעך, מע ווייסט, אז איהר לערנט א סך, מען ווייסט.

ז ל מ ן ג ב א י

ביים עמוד.

א שעהנע יאָהר־צייט ליכט, ריינער וואקס.

ד י ב ח ו ר י ם

צוזאַמען.

א גוטע נאכט, רבי!

געהען ארויס.

ד ע ר ר ב

א גוטע נאכט — א גוטער יאָהר! עפּענט אויף דעם ספר וואָס ליעגט ביים ארון־קודש אויפ'ן שטענדער. דער רמב"ם; אָך, דער רמב"ם — זאָג איך, נאָך א יאָהר, נאָך צוויי, וועט מיט איהם די וועלט אויף זיין, ס'איז נישט קיין קלייניגקייט.

ז ל מ ז

אָבער נויטהען א שטאָדט, רבי, קען מען נישט. ס'איז נאָך צו פריה. זאָל זיך דער רבי לעבען הונדערט און צוואנציג יאָהר; שטאָדט האַלט אייך מיט יראת הכבוד, מיט'ן גרעסטען דרך־ארץ. אז אייע־רער אז איידעם וועט בלייבען נאָך אייך איבער הונדערט אין צוואנציג יאָהר און וועט ווערט זיין צו פערנעהמען אייער שטוהל — וועט דעמאָלט קיינער נישט האָבען דאגעגען: דער בית־הרב זאָל זיך בלייבען ווי געווען און דער כסא אויך דער אייגענער...

ר ב

איהר ווייסט ווער יואל איז?

ז ל מ ז

קיין סמיכה האָט ער נאָך אויך נישט, ווי קען מען עס פערלאנגען פון א שטאָדט אז מען זאָל איהם ארויסגעבען א כתב? ס'איז שווערלעך.

ר ב

היינט צו די תנאים, בלי נדר, היינט וויל איך זאָלען זיין די תנאים, זאָל איהם שטאָדט פערהערען. איך וועל איהם סמיכה ארויסגעבען פאר שטאָדט — פאר גאנץ שטאָדט. היינט, וויל איך זאָל דער פונדאמענט געלעגט ווערען, מיין כסא זאָל בענייט ווע־רען. דאָס וועט זיין דער נדן וואָס די שטאָדט וועט מיין קינד דער־לאנגען.

ז ל מ ז

שטאָדט האָט בדעה במזומנים דעם נדן פאר אייער טאָכטער צו גע־בען.

ר ב

איהר פערשטעהט. אז שמואל הנביא איז געוואָרען „א בא־בימים"... איהר פערשטעהט? א בא־בימים... דער כסא ווערט אלט, מוז מען איהם בענייען, נישט חלילה אליין מיין איך צו טהאָן.. מיט דער דעה פון גאנץ שטאָדט, כ'וויל חלילה נישט קיין מחלוקת. שלום, שלום... איהר פערשטעהט? א בא בימים... דער כסא ווערט

אלט, מוז מען איהם בענייען, נישט חלילה אליין מיין איך צו טהאָן... מיט דער דעה פון גאנץ שטאָדט, כ'וויל חלילה נישט קיין מחלוקת. שלום, שלוה... איהר פערשטעהט?

ז ל מ ן

מען מוז די זאך גוט בעטראכטען.

ר ב

איך וועל זאָגען, ווי דער חסיד יסוד עולם: את שור מי לקחתי? האָט אפשר, חלילה, שטאָדט טענות צו מיר? דרייסיג יאָהר גע־דיענט, עהרליך, מיט אמת געדיענט.

ז ל מ ן

רבי, איהר דארפט עס נישט רעדען, איהר טאָרט חלילה קיינעם נישט חושד זיין פאר אזוינע כונות. ווייסט איהר רבי, טהוט אליין אָהן הסכם פון שטאָדט.

ר ב

וואָס הייסט?

ז ל מ ז

כ'מיין איהר אליין זאָלט איהם ארויסגעבען א כתב.

ר ב

כ'פערשטעה עס גאָר נישט, און דאָס קהל ה'? און שטאָדט? א רודה זאָל איך זיין? ניין, ניין! ישמרני ה' — זאָל מיך גאָט אייב־היטען!

ז ל מ ן

כ'מיין, שטאָדט וועט גאָר נישט האָבען געגען דעם — אי"ה ער וועט זיך וואקסען ביי אייך אין שטוב. מען וועט פערגעסען אָן זיין טאטען דעם שניידער...

ר ב

שטאַרק אויפגעבראכט.

נישט, נישט! דאָס נישט: א יגיע כפים, גרעסער ווי א למדן. הס־מלהזכיר. כ'קען עס נישט הערען, א י ך ב י ן ז י ך מ ש ד ך

מ י ט א ל י ה ד ע ם ש נ י י ד ע ר. איך, דער מרא דאתרא.

ז ל מ ז

כ'האָב גאָר נישט געמיינט, רבי, חלילה. איך, פערקעהרט, כ'זאָג שטענדיג, נישט דער בוים — נאָר די פירות.

ר ב

געהט אום הין און צוריק שטאַרק אויפגערעגט.

נישט נישט... כ'האָב נאָר געוואָלט מיחד זיין מיין ווילען צו דעם ווילען וואָס לעבט אייביג, נאָר דאָס אליין... נישט נישט...

ז ל מ ז

כ'וועל געהן איבערשמועסען מיט נאָך עטליכע בעלי־בתים אפשר וועט מען בעדארפען שיקען נאָך א פּאָר רבנים.

ר ב

נאָך רבנים?

ז ל מ ז

זיי זאָלען זיי ביי די תנאים און אויך ביים פערהערען.

ר ב

צופריעדען נאָר דאָך אויפגערעגט.

דאָס יאָ. פאר מיר א גרויסער כבוד. מסכים, אויך מסכים. רבנים זאָלען זיין, זאָל די גאנצע וועלט וויסען. זאָל מען הערען און שטוי־נען, הערען און שטוינען! די וועלט וועט מיט איהם קלינגען. דאָס יאָ...

ז ל מ ז

זאָל מען אפשר אָפּלעגען ביז מאָרגען?

ר ב

איך וואָלט שטארק בעגערען היינט, שטארק בעגערען, עפּעס א רעיון טרייבט מיך איך זאָל עס טהאָן היינט... אפשר קען מען פון די נאָהנטע קהילות נאָך א פּאָר רבנים... ס'אי נאָך פאר האַלבע נאכט. א רעיון שטויסט מיר, כ'זאָל דוקא היינט.

ז ל מ ז

וועל איך געהן איבעררעדען מיט שטאָדט, כל זמן דער עולם שלאָפט נאָך נישט.

ד ע ר ר ב

איך וועל געהן מבשר זיין — דעם מחותן מיינעם. געהן מבשר זיין.

ז ל מ ז

כ'וועל אייך אונטערפיהרען, רבי.

געהען ביידע ארויס.

ד ע ר א ל ט ע ר ש מ ש

כאַפּט זיך אויף, קוקט זיך אַרום, קראצט זיך דעם קאָפּ, רעדט צו זיך אַליין.

הא־הא, שטארק איינגעשלאָפען, קיין נפש נישטאָ. גענעצט, רופט, ארומשלאפענדיג זיך אַרום בימה. יואל, הא?... ער שוין אויך נישטאָ. ווער זשע האָט געקענט די לאָמפּען אויסלעשען?

זינגט מיט אַ ציטערנדע, הייזעריגע אַלטע שטימע.

אם אדו—ני לא יב—נה ב—ית
שוא עמ—לו בו—ניו בו;
אם ה' לא יש—מור עיר —
שוא שקד שומ—מר.

ער קוקט אויפ'ן זייגער און זינגט אונטערקנאַקענדיג מיט די פינגער.

שוא שקד שומ—מר שומ—מר... שוין באלד צוועלף דער זייגער...

זוכט עפּעס אין עמוד־קעסטעל.

י ו א ל

קומט אריין, צוטראָגען. זיין אויבער־בגד אָבגעשפּיליעט. ער לאָזט זיך גלייך צו זיין אָרט, אין ווינקעל נעבען ארון־קודש.

ח ו ה

בייגט זיך טיף אַרויס פון פענסטער.

ש מ ש

ווער געהט? ווער אי? הא, יואל? אויף א גאנצע נאכט מסתמא?

י ו א ל

שוויגט.

ש מ ש

דער וויפיעלטער משמד שוין היינטיגע וואך? ווארט, מיין קינד, כ'וועל דיר א גוט לעמפעל אנצינדען, ער ברענגט א לעמפעל פון דעם אנדערן זייט ארון־קודש, ווישט מיט'ן פינגער די גלאז, צינדט עס אן און הענגט עס אויפ'ן וואנד איבער יואל'ן, קוקט יואל'ן אין פנים אריין. די תורה, די תורה נעהמט צו די כוחות א־א, די תורה...

י ו א ל

צושטרייט.

דער רב געווען דא?

ש מ ש

כ'קען דיר, מיין קינד, נישט זאגען. מיאוס פערשלאפען.

י ו א ל

הא, קיינער נישטא....

ש מ ש

צופיעל, מיין קינד, איבער דער מאס, ס'פנים דיינס בלייך.. פערקוקט אין דעם ספר. האווא, האווא, אן ארענטליכער איד דיין טאטע... א רב ווייסט וואס ער טהוט.

י ו א ל

מאכט קליין דעם פייער פון לעמפעל.

ש מ ש

פאר וואס פערלעשסטו דעם פייער?

י ו א ל

קוקט זיך ארום.

איהר זעהט גאר נישט אין בית המדרש?

ש מ ש

וואָס מיינסטו ?

י ו א ל

כ'מיין, איהר זעהט גאָר נישט ?...

ש מ ש

וואָס זאָל איך זעהן ? דעם ארון קודש זעה איך; דיך זעה איך.

י ו א ל

הייסט עס גאָר נישט...

זעצט זיך, שפּארט אָן דעם קאָפּ אויפ'ן ספר.

ש מ ש

דארפסטו אליין נישט בלייבען אויב עס שרעקט דיך. עס שרעקט דיך, וואָס ? ביזטו מיער, מיין קינד ? ביזטו פערשלעפערט, שפּאר זיך צו אביסעל אויפ'ן בימה און דערנאָך וועסטו לערנען ביז טאָג.

י ו א ל

ווי פריהער צושטרייט.

דעם ארון קודש פערשליסט איהר ?

ש מ ש

ניין; וועט דען ווער גנבע'נען, חלילה, די תורות פון ארון־קודש ארויס ? אָט, דרעמעל זיך דורך אביסעל — א גוטע נאכט, מיין קינד, א גוטע נאכט.

געהט צום טיר.

י ו א ל

פערשליסט די טיר פון דרויסען !

ש מ ש

וואָס רעדסטו פאר א נארישקייטען ?

י ו א ל

כ'וועל סיי ווי אויף דער גאַס נישט ארויסגעהן.

ש מ ש

רעדסט נארישקייטען, ווי פערשליסט מען עס א מענשען ?... א גו־טע נאכט !

געהט ארויס.

יואל

ער מאַכט ווידער גרעסער דאָס פייער. ער קוקט זיך ארום, ווי ער וואָלט נאָך אימעצען שפּירען אין בית המדרש.

חוה

גאַנץ שטיל.

שרעק זיך נישט, יואל; איך בין נעבען דיר.

יואל

פערוואונדערט, ניט וויסענדיג פון וואנען דער קול געהט. ער דרעהט אינסטינקטיוו אראָב דעם פייער אין לעמפּעל און בלייבט זיצען פערשטיינערט.

חוה

דו לערן, לערן. איך וועל די גאנצע נאכט וואכען איבער דיר.

יואל

ער מערקט חוה'ן. בלייבט זיצען אונבעוועגליך איינגעגראָבען אין ווינקעל נעבען ארון קודש.

חוה

איך בין עס, חוה. אנטלויפסט פון מיר, בעהאלטסט זיך פון מיר. געדענקסט, האָסט דאָך מיר געהייסען איך זאָל בלייבען נעבען דיר. כ'זאָל פון דיר נישט אוועקגעהן...

יואל

חוה...

חוה

ביי אייך אין שטוב איז מיר פינסטער אָן דיר. ביז דו וועסט מיך נישט אוועקטרייבען וועל איך אלץ זיין נעבען דיר.

יואל

וואָס ווילסטו פון מיר?

חוה

דו שרעקסט זיך אזוי, דו ציטערסט... קיינער איז נישטאָ, כ'וועל צו דיר אראָבגעהן.

יואל

חוה... ניין, נישט דו ביזט עס. ניין. ווער האָט אין בית המדרש אזוי פינסטער געמאַכט?

חוה

אהע־נעהנטער, צו מיר קום. נעהנטער, אהער קום, כ׳וועל דיר אין פּנים אָנזעהן. און דו וועסט מיר זיין נעהנטער, קום צו מיר. זי ציהט איהרע הענד. אזוי נאָהנט בין איך פון דיר און דו דער־קענסט מיך נישט.

יואל

ער פערדעקט זיינע אויגען.

בלייב דאָרטען.

חוה

איך וועל צו דיר אראָבגעהן. איך וועל זיך ביי די טרעפּ פון ארון קודש זעצען און דו וועסט לערנען.

יואל

בלייב דאָרטען, בלייב דאָרטען...

חוה

איך געה צו דיר, איך געה צו דיר.

פערשווינדט.

יואל

דו וועסט פאַלען!

ניט מערקענדיג חוה׳ן מעהר אין פענסטער הויבט ער זיך אויף און נעהמט מיט שנעלע טריט ארויסגעהן פון בית המדרש, נאָר אין יע־נער רגע לויפט חוה ארויין. ער פאַלט אין איהרע אָרעמס.

חוה

יואל, מיין ליעבסטער; יואל מיין שעהנסטער, וואָס שרעקסטו זיך אזוי?

יואל

ציטערט.

וואו בין איך?

ח ו ה

מיט דיין חוהן. איך וויל דו זאָלסט מיך אזוי ליעב האָבען ווי דו האסט ליעב די תורה.

י ו א ל

רעד עס נישט.

ח ו ה

קושט איחם.

נאָך איין ווײַלע אינאיינעם מיט דיר. היינט דארף ביי דיר תנאים זיין מיט אסתר׳ל דעם רב׳ס, היינט. אָט באלד. לאָז מיר נעבען דיר בלייבען. שפּעטער וועל איך שוין נישט טאָרען. שפּעטער וועל איך שוין נישט זיין. וועסטו הערען ווי קליינע קינדער וויינען; קינדער וואָס קענען נאָך נישט רעדען, וויינען, זאָלסטו וויסען, אז דאָס וויינען זיי עס אויף אונזער מזל און אויף אסתר׳קעס. זי וועט מען אויך מיט געוואלד צונעהמען פון איהר געליעבטען... זי וועט אויך וויינען אין דער שטיל און קיינער וועט נישט הערען; קיינער וועט נישט וויסען... מען האָט אוועקגעשיקט, רבנים זאָלען קומען. דו וועסט א דרשה זאָגען צו די תנאים און אסתר׳קע וועט זיצען אין דער שטיל און וויינען און קיינער וועט נישט וויסען פאר וואָס זי וויינט.

י ו א ל

ס׳דוכט מיר כ׳בין פון א בריק אין א טיעפען וואסער אריינגעפאַלען און דאָס וואסער טראָגט מיך אלץ ווייטער פון ברעג, אלץ ווייטער פון דעם בריק.

ח ו ה

ווערגט זיך מיט די טרערען.

ווער רייסט דיך אב פון דער תורה? בין איך שולדיג? לאָז איך דיר נישט?

י ו א ל

ש־ש־ש, רעד נישט. מיין טאטענס שטוב איז שטענדיג געווען ליכטיג ווי אין גן־עדן, ווי פרייטאג ביי נאכט אין בית המדרש. שטענדיג

איז געווען ליכטיג ארום מיר. מיין טאטענס שטוב האָט מיר שטענדיג ווי א בית־המקדש בעלויכטען. איצטער איז פינסטער... טהו תפילה פאר מיר, חוה, איך זאָל זיך צוריק צו מיין פריהערדיגער היים אומקעהרען. ס'זאָל זיך צו מיר צוריק דאָס פריהערדיגע ליכט אומקעהרען...

חוה

זי וויינט אין דער שטיל.

יואל

ער וויל זיך פון איהר בעפרייען.

חוה

ער וויל זיך פון איהר בעפרייען.

נאָך איין ווײַלע לאָז מיר זיין לעבען דיר. נאָך איין ווײַלע... ווי די תורה האָב איך געמיינט וועסטו מיך ליעב האָבען; ווי די תורה וועל איך דיך ליעב האָבען... דו וועסט די תורה לערנען און איך וועל דיינע ליכטיגע אויגען קושען. איז דיר פינסטער ארום? האָסטו די תורה פערלאָרען?... האָט דיך די תורה פערשטויסען? קעהר זיך אום, יואל. אָט דאָרט איז דיין אָרט; אין ווינקעל, נעבען ארון קודש... דאָרט ברענט דיין לאָמפּ. זי פיהרט איהם צו זיין אָרט. מאַכט גרעסער דעם פייער. עפענט איהם אויף זיין ספר. אָט איז דיין הייליגער ספר... אָט איז דיין אָרט ווידער... ליכטיג וועט דיר זיין...

זי געהט ארויס מיט שנעלע און שטילע טריט פון בית המדרש. לאָזט אויפגעפּראַלט די טיר הינטער זיך.

יואל

עס שוידערט איהם פון קעלט. קוקט מיט ברייט געעפענטע אויגען צום טהיר, ווי נאָך אַ צויבער־בילד וואָס פערשווינדט פון איהם. מיט אונטערגעבראָכענע טריט לאָזט ער זיך געהן צו די טרעפּלעך וואָס פיהרען צום ארון קודש. ער קלויבט זיך ארויף העכער ביז צום ארון קודש. זיינע אויגען זענען נאָך אַלץ צום טיר געווענדט. ער פּליאַנטערט זיך מיט די הענד אָן פּרוכת: ס'זעהט אויס ווי ער וואָלט זיך ווע־

לען דערקלויבען צו די טירלאך פון ארון־קודש און עפענען. די פיס ברעכען זיך איהם אונטער, ביז ער לאָזט זיך אין גאַנצען אראָב אויף דער ערד. שטיל. ס'הערט זיך נאָר דאָס טיקען פון זייגער. ערגעץ גרילצט אַ גריל.

ע נ ד ע.

נבלה

1906

פערזאָנען:

אברוש, א געוועזענער פערד־הענדלער.
ברייינע, זיין צווייטע ווייב.
רייזעל, ברייינע'ס טאָכטער.
מענדעל } אברוש'עס קינדער פון זיין ער־
נחמה } שטער פרוי
שפרינצע, אברוש'עס ערשטע ווייב.
גיטעל.
בערל חזיר.

ערשטער אקט.

ביי אברוש׳ן.

אַ קעלער־וואוינונג פון איין צימער. אַ רונד־געוועלבטער שווארצער סופיט. די פענסטער קליין און איינגעבראָכען אין דער וואנד. ביי־טאָג איז דאָרט אויך האלב פינסטער. ניט ווייט פון טיר שטעהט אַ שווארצע הרובע. אין ווינקעל שטעהט אנ׳אַלטע הילצערנע בעט. ביי די ווענד איז געמאַכט געוואָרען פון ברעטער טאַפּטשאַנעס צום שלאָפען. די טיר עפענט זיך אין א פינסטער הייזעל, וואו עס שטעהען טרעפּ ארויסצוגעהן. אַ האַלב צובראָכענער טיש, א פּאָר בענקלאך. אויפ׳ן וואנט א פּאָר אָבגעבראָכענע בילדער אָהן רעמלאך. פורים צייט. נאַכט. דעם קעלער בעלייכט אַ קליין פעררויכערט לעמפּעל, וואָס הענגט אויפ׳ן וואַנד.

אברוש

ליגט אויף אַ געלעגער שכור, אין די זאכען, זיין כראָפּען הערט זיך איבער׳ן גאנצען שטוב.

ריזעל

א מיטעלער וואוקס. דאָס געזיכט מאָגער. די האָר אין אונרדנונג די מלבושים, ווי זיי וואָלטען הענגען אויף איהר. אויך איהרע באָר־וועסע פיס — צוריסענע קאַלאָשען. זי זיצט אויף אַ געלעגער און פלעכט זיך די האָר. נעמט ארויס פון קעשענע אנ׳איינגעוויקעלט בריוו׳ל און פּרובירט לעזען פאר׳ן לעמפּעל.

אברוש

הויבט אויף דעם קאָפּ. ניסט.

ריזעל

בעהאלט דעם בריוו׳ל, געהט צום טיש.

אברוש

רעדט מיט א חייזעריגען קול.

הא ? וואָס זאָגסטו ?

ריזעל

קיינער רעדט ניט צו אייך : ס'חלום'ט זיך איהם.

אברוש

די ערד האָט שוין צו גענומען די מאמע דיינע ?

ריזעל

שפּייט אויס מיט עקעל.

אברוש

אין דער מאמען דיינער זיצט א גלגול פון א וואלד גזלן ; אין דער מאמען דיינער. . . וואו איז זי געגאנגען, דיין מאמע, וואו ?

ריזעל

ענטפערט איהם ניט. ברומט אַ ניגונ'לע אונטער'ן נאָז.

אברוש

וואָס ברענסטו אומזיסט אויס די קעראָסינע, וואָס ?

ריזעל

איהר קענט ניט שלאָפען ?

אברוש

זאָג דיין מאמען... זאָג דיין.... זאָג....

ס'הערט זיך ווידער זיין כראָפּען.

בערל חזיר

אַ געזונטער בחור. געלע האָר. די היטעל אָן אַ זייט. זיין געזיכט איז שטענדיג פרעהלעך. קומט פאָרזיכטיג אריין.

א הא ! די פופע איז אין שטוב ! געווארט אויף מיר, הא ?

ריזעל

קערט זיך אָב. רייסט ארויס איהר האנד.

געה, גאָר אָהען רחמנות דריקסטו !

ב ע ר י ל

ע, ע, רייזעלע — בעריל האָט פיינד אומזיסט צו פּראַצעווען גיב דיין האַנט, שרעק זיך ניט. כ'וועל מעהר ניט דריקען. עס געהט נאָך ניט קיין בלוט ? ווייז וועל איך א קוש געבען, וועט ווערען די האַנט צוריק געזונד.

ר י י ז ע ל

קאָקעטיש.

האָסט אין איהר א גרויסען חלק אריינגעלעגט ?

ב ע ר י ל

קוסט איהרע שפּיצען פינגער.

אָך, ווי זיס, ווי זיס! ציילט איהרע פינגער. איינס... צוויי... דריי.... פופע ! דו ווילסט א פינגער'ל ?

ר י י ז ע ל

קויף, וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

בעווייזט אויף איהר מיטעלסטען פינגער.

אָט אויף דעם פינגער, גוט ?

ר י י ז ע ל

קויף וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

אָבער א קיילעכדיג פינגער'ל, גלאַט, אָהן א שום שטיינדעל ?....

ר י י ז ע ל

פערריטעלט זיך.

קויף, וועסטו זעהען.

ב ע ר י ל

קוקט אָן רייזלען מיט א ערענסט פּנים.

ר י י ז ע ל

וואָס ביזטו אזוי אומעטיג געוואָרען ?

ב ע ר י ל

וואָלסט זעהן, פופע, ווי כ׳האָב היינט געקנאָטען צוויי מוזשי־קעס!

ר י י ז ע ל

היינט?

ב ע ר י ל

בייטאָג.

ר י י ז ע ל

פאר וואָס?

ב ע ר י ל

זיי האָבען זיך געבעטען.

ר י י ז ע ל

בעסער זאָג מיר, בעריל, ווען וועסטו קויפען דאָס, וואָס דו האָסט געזאָגט?

ב ע ר י ל

דו לאכסט . . .

ר י י ז ע ל

איך לאך גאָר ניט. קויף, וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

א פייער אויף זיי! מען האָט פאר דיר אָנגערעדט? טפו, ימח־שמם זאָלען זיי ווערען.

ר י י ז ע ל

אויף מיר ביזטו אין כעס?

ב ע ר י ל

שווייגט אומעדיג.

ר י י ז ע ל

בעריל?

ב ע ר י ל

„בעריל חזיר״ כ׳פערשטעה... מען האָט דיר אָנגערעדט און דו הערסט זיך צו...

ר י י ז ע ל

איך? אויף מיר ביזטו אין כעס ? זאָג, בעריל ! נו, וואָס איז מיט'ן רינגעלע ?

ב ע ר י ל

שפּאַצירט אום שטיל.

ר י י ז ע ל

בערעלע, דו שרייבסט אליין בריעף ? דו קענסט שרייבען ?

ב ע ר י ל

איך ?.... איך שרייב אליין, אודאי שרייב איך אליין.

ר י י ז ע ל

דו האָסט א פיינעם האנדשריפט. נעהמט ארויס פון קעשענע אַנ־איינגעוויקעלט בריוו'ל. דאָס איז דיין כתב, בערעלע ? אוי בע־רעלע....

ב ע ר י ל

אויף מיין נאמנות, איך שרייב אליין, א פייער אויף זיי !

ר י י ז ע ל

וועמען שילסטו דו ?

ב ע ר י ל

איך ווייס וואָס איך שילט ; איך וועל שילטען און — איך וועל נאָך דעם שארבען אויך שפּאַלטען — זיי וועלען ביי מיר שרפ־נען !.... דו האָסט געלעזען ?

ר י י ז ע ל

א שווערע האנדשריפט. נאָ לייען מיר איבער, וואָס דו האָסט געשריבען.

ב ע ר י ל

עפענט דעם בריוו'ל.

נאָך וואָס זאָל איך לייענען ?

ר י י ז ע ל

איך וויל וויסען, וואָס דו האָסט דאָרטען אָנגעשריבען ? דיין נאָמען „בעריל" האָב איך גלייך דערקענט, עפענדיג, האָב איך

דערעזעהען. אָט איז ער... אמת ?

ב ע ר י ל

גיט איהר דאָס בריוו'ל.

נא, דו ווייסט אליין וואָס אין דעם איז געשריבען... דו ווייסט, רייזעלע ?

ר י י ז ע ל

דו ווילסט בעריל זיין א גוטער ?

ב ע ר י ל

ווער האָט דיר געזאָגט, אז איך בין א שלעכטער ?

ר י י ז ע ל

אזוי, ; איך פרעג גלאט אזוי.

ב ע ר י ל

פון דיינעטוועגען ?

ר י י ז ע ל

פאר מיר.

ב ע ר י ל

פון דיינעטוועגען וועט „בעריל" אלץ טהאָן; אויב רייזעל וועט גאָר הייסען.

ר י י ז ע ל

זעהסט, איך בין באָרוועס.

ב ע ר י ל

האָסט גאָר קיין שיך ניט ?

ר י י ז ע ל

כ'האָב ניט. די מאַמע האָט זיי פארקויפט ; אפשר האָט ז' זיי בעהאלטען.

ב ע ר י ל

וואָס הייסט ?

ר י י ז ע ל

איך זאָל ניט קענען ארויסגעהען פון שטוב. און איך וויל בשום אופן ניט שלעפען זיך אין די גאסען מיט די קוישען פיש.

ב ע ר י ל

א בייזער יאָהר אויף דער מאַמען דיינער !

ר י י ז ע ל

נו, וואָס ?

ב ע ר י ל

שיך ווילסטו ? וועסט האָבען שיך !

ר י י ז ע ל

מיט קנעפּלאַך ?

ב ע ר י ל

אפילו געשנירטע, אויב דו ווילסט.

ר י י ז ע ל

וועסט אויסגעבען מעהר ווי דריי רובעל ?

ב ע ר י ל

נעהמט ארויס זיין טייסטעריל.

זעה וויפיעל געלד, ס'וועט נאָך סטייען אויף שיך.

ר י י ז ע ל

פון וואנען האָסטו עס אזוי פיעל געלד ?

ב ע ר י ל

נעהם דיר, אויב דו ווילסט.

ר י י ז ע ל

די גאנצע געלד ?

ב ע ר י ל

אפילו אין גאנצען, אויב דו ווילסט — איך בין „בעריל" דו פערשטעהסט ! איך בין „בעריל חזיר", איך . . . איך האָב געלד, איך האָב אלץ, אלץ האָב איך.... איך בין „בעריל חזיר" ! רייזעל זאָג, דו ווילסט א זייגער מיט א גאָלדענע קייט ?

ר י י ז ע ל

וואו וועסטו נעהמען ?

ב ע ר י ל

איך וועל קריגען, אויב איך וועל וועלען — דו ווילסט ? אָבער זאָג !

א ב ר ו ש

כאַפּט זיך אויף. זעצט זיך אַנידער אָהן ווערטער.

ר י י ז ע ל

אָט האָסטו דיר, קוק איהם נאָר אָן.

ב ע ר י ל

א, ר׳ אבא....

א ב ר ו ש

מחום... מחום... מחום...

ב ע ר י ל

וויפיעל מאָהל האָט איהר היינט קידוש געמאכט ?

א ב ר ו ש

קראצט זיך אין קאָפּ.

בעריל ?

ב ע ר י ל

איהר האָט מיר ניט דערקענט?

א ב ר ו ש

כ׳האָב דיר דערקענט... קריכט אראָב פון געלעגער. דאָס געזיכט שמו־ציג און מיט האָר בעוואקסען. כ׳האָב דיר שוין דערקענט : מחום... מחום... מחום... זי איז נאָך ניטאָ ?

ב ע ר י ל

אויף וועמען ווארט איהר ?

א ב ר ו ש

אויף דער ארורה מיינער; אויפ׳ן גלגול מיינעם. בעריל שטיפט מיט רייזלען. די מאמע איהרע. בערעל ? דו האָסט מיט איהר עסקים! דו האָסט... זי איז ניט בעסער פון דער מאַמען איהרער. די ערד האָט זיי געדארפט ביידען אין איין טאָג פערנעהמען. ביידען אין איין טאָג... „יענע" נו, טענה׳ט, אז זי האָט אָנגעטהאָן מיינע

תחתונים ; זי איז מיך מפרנס. כאַ־כאַ־כאַ, זי איז מיך מפרנס! פערשטעהסט ?... און איידער איך האָב זי דערקענט בין איך דאָך פון הונגער אויסגעגאַנגען — פון הונגער — פערשטעהסט ? וואָס זאָגסטו, בעריל, האַ ? ווער בין איך ? דוכט זיך דער אייגענער אברוש וואָס פאַר צוואַנציג יאָהרען — פאַר צוואַנציג יאָהרען, ווי דו זעהסט מיך לעבען ! דאָס איז דער אייגענער אברוש, וואָס מען האָט איהם גערופען „ר׳ אבא“ ר׳ אב־בא — ווי דו זעהסט מיך לעבען ! מיינע פערד זיינען געגאַנגען קיין פרייסען — קיין פרייסען — ווי דו זעהסט מיך לעבען ; מחנות פערד — ווי דו זעהסט מיך לעבען... אָפיצירען זענען אויף מיינע פערד געריטען... געגנעראַלען — ווי דו זעהסט מיך לעבען — געגנעראַלען ! האָט מען שוין ניט געקענט שטאַרבען פון הונגער, האַ ? וואָס זאָגסטו, בעריל ? דו זעהסט — קוק זי נאָר אָן... די מאַמע מיט דער טאָכ־טער... „האַם עם הבת“, ווי אין זמירות איז געשריבען — וואָס זאָגסטו, בעריל ?

ר י י ז ע ל

ער רעדט און דער הונד בילט — איז אַלץ איינס.

א ב ר ו ש

חצופה ! דו הערסט, בעריל, דו האָסט געהערט ? כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, אז זי איז נישט בעסער פון דער מאַמען איהרער. זעצט זיך אויפ׳ן געלגער, רעדט צו זיך אליין. ווי אַ חלום זענען אוועק מיינע גוטע יאָהרען, מחום... ווי אַ חלום.

ב ע ר י ל

קומט, אברוש, איך וועל געבען אריינצו׳כוס׳ענען.

ר י י ז ע ל

ער האָט נעבאַך גאָר געפאַסט היינט.

א ב ר ו ש

בעווייזט אויף רייזעלס באָרוועסע פיס.

זעהסט, בעריל זי איז דאָך אַ באָרוועסע. די מאַמע איהרע האָט איהר דאָך די שיך פערקויפט. בעגראָבען האָסטו בעדאַרפט די

מאַמע דיינע, ע־ע־ס׳איז שוין איין מאָל א מאַמע. בעריל ?

ב ע ר י ל

וואָס ?

א ב ר ו ש

דו קענסט מיין טאַכטער. מיין נחמה׳לען ? דאָס איז א קינד ! איהר שכל, דער פּערשוין איהרער ! גרויס געלערענט ! כ׳בין פערטריבען געוואָרען פון גן־עדן פערטריבען געוואָרען... די טאָכ־טער אנטלויפט פון מיר איך זעה זי קיין מאָל ניט. אָ, ווער עס זיצט ביי מיר אין שטוב ! נחמה׳לע מיינע ! איהר פּערשוין — א פּרינצעסען, ווי דו זעהסט מיך לעבען !

ב ע ר י ל

ע., ר׳ אבא ! איהר וויינט גאָר, פע, פע, עס פּאַסט גאָר ניט פאַר אייך.

א ב ר ו ש

ווישט די אויגען.

דו מיינסט, וואָס ? איך בין פערקויפט געוואָרען, צו דער משומדת פערקויפט געוואָרען, אריינגעפאַלען... מיין טאָכטער אנטלויפט פון מיר. גאָר נישט לאַנג האָב איך זי געזעהען... פון קלאַס געגאַנגען — מיט די מיידלאַך געגאַנגען, ווי א שרענגע סאָלדאַטען זענען זיי געגאַנגען - שפּאַצירען מן הסתם האָט זי זיך נישט אומגעקוקט צו מיר. כ׳האָב זי דערקענט. א טאַטע, בין איך... פערקויפט גע־וואָרען..

ב ע ר י ל

נעהמט איהם פאַר׳ן האַנד.

קומט, לאָמיר אביסעל אָבנעצען דעם גומען.

ר י י ז ע ל

וואוהין געהסטו ?

ב ע ר י ל

ווייסט דאָך וואוהין איך געה.

ר י י ז ע ל

און שיך ?

ב ע ר י ל

איך וועל באלד זיין צוריק...

ב ר י י נ ע

אָבגעריסען, קומט אריין אין שטוב. טראָגט אויף די הענד צוויי קוישען.

א ב ר ו ש

איך וועל שוין זיין אין שטוב.. איך דארף שוין בלייבען אין שטוב, איך...

ב ר י י נ ע

וואוהין ? אזוי שפּעט וואוהין ? ! בעמערקט בערל'ן בייט זי אום דעם טאָן. גוט אָוועגד ! אוי, די כוחות געהן אוים — כ'פיהל גאָר ניט די הענד —אזא טאָג ! ס'איז שוין צו פיהלען דעם טאָג: — לאנג ווי אין זומער — אין דער ערד זאָלען זיי געהן ; פון גרגרת רייסען זיי ארויס. וואוהין שלעפּסטו זיך אזוי שפּעט... ווידער טראסקען אין טיר ביי־נאכט ? א ברכה פון גאָט, הא ?

ב ע ר י ל

פאר וואָס צופּט איר, ברייגע, אויס ר' אבא'ן דאָס גאנצע בערדעל ?

ב ר י י נ ע

איך קען ניט זעהען, ווי ער לעבט אויף דער וועלט, פאר אזוינע מענשען איז אויף דער וועלט קיין ארט ניטאָ... צו רייזל'ן. וואָס זיצטו די הענט אונטער די זייטען ?

ר י י ז ע ל

וואָס זאָל איך דיר טהאָן ?

ב ר י י נ ע

וואָס ? כ'וועל דיר באלד בעווייזען — וואָס...

ב ע ר י ל

געהט ארויס פייפענדיג עפּעס א ניגונ'לע.

ב ר י י נ ע

צו רייזלען.

מיט בערעלען האָסטו שוין עסקים — א לעבעדיגע וועל איך דיך בעגראָבען! נאַקעט, אָהן א העמד וועל איך דיך לאָזען. אונטערן טיר הערט זיך א געשלעג. ווער איז דאָרט?

מ ע נ ד י ל

ריִסט זיך אריין אין שטוב. פערמאַכט די טיר. טראָגט א זאַק אויפ'ן פלייצע.

דער ממזר — א מפלה אויף איהם! ער האָט מיך שיער ניט דערשטיקט.

ב ר י י נ ע

איהר האָט געזעהען אנ'ארט אביסעל צום שלאָגען זיך — א טוידטע בין איך געוואָרען.

א ב ר ו ש

מענדיל?

מ ע נ ד י ל

און, אז מענדיל?

א ב ר ו ש

מענדיל!

מ ע נ ד י ל

וואָס?

ב ר י י נ ע

גיב איהם אויף א גלעזעל בראָנפען.

מ ע נ ד י ל

אז איך וועל וועלען, וועל איך געבען ביי קיינעם נישט פרעגען.

ב ר י י נ ע

פון מיינעטוועגען מעגט איהר זיך אלע שלאָגען קאָפּ אָן דער וואנד.

א ב ר ו ש

געהט צום זעקעל, עפענט איהם פאָרזיכטיג און קוקט אריין.

א פעל... אליין אראָבגענומען, א ?

ר י י ז ע ל

ווידער געבראכט צושלעפּען די נבלה אין שטוב אריין !

א ב ר ו ש

ביזט אליין א נבלה ! דאָס איז דאָך פינף רובל איז דאָך עס !

ר י י ז ע ל

ער וועט שוין אין גיכען ברענגען צו שלעפּען א גע׳פגר׳טען פערד אין שטוב אריין.

מ ע נ ד ע ל

א גרויסע יחסנ׳טע. מיין יחסנ׳טע. באָרוועסע פּריצטע !

ב ר י י נ ע

צו רייזלען.

וואָס האָט דאָ געטהאָן בעריל־חזיר ?

ר י י ז ע ל

איך ווייס ניט.

ב ר י י נ ע

איך וועל דיך א לעבעדיגען בעגראָבען — הערסט, ממזרת !

ר י י ז ע ל

גיב מיר אָב מיינע שיך.

ב ר י י נ ע

איך וועל נאָך פון דיר די העמד אויך אראָבנעהמען און די שטוב פערשליסען. איך וועל אוועקגעהן און די שטוב פערשליסען ! וועסט וויסען, אז איך בין דיר א מאמע — דיין טאטע ליגט אין דער ערד, וועל איך זיך נעהמען צו דיר.

מ ע נ ד י ל

רייזעל ! איך וועל דיר קויפען שיך. ווילסט, זאָג ?

ב ר י י נ ע

יסורים וועל איך פאר אייך אלע קויפען.

מ ע נ ד י ל

שלעפּט דעם זאק צו אברוש׳ען.

זעהסט, טאַטע, ס'א פעל!

ר י י ז ע ל

לויפט צו, שטופּט איהם אָפּ.

לעג אוועק, זאָג איך דיר! איך וועל דיר דיין קאָפּ צו פּלעטען — פּראָביר נאָר ארויסנעהמען די פעל.

א ב ר ו ש

חצופה!

מ ע נ ד י ל

ווארפט אָב רייזלען צום טיש.

אוועק פון דאנען, באָרוועסע כאָליערע!

א ב ר ו ש

לאָז זי, מיין קינד; זי איז נישט בעסער פון דער מאמען איהרער. דאָס איז דאָך פינף רובל, איז דאָך עס.

ב ר י י נ ע

מיט וועמען איך פינסטער אָב מיינע יאָהרען...

מ ע נ ד י ל

כאפּט צו דעם זאק.

מיין צוכט... פּרינצעסען. די פעל איז ריינער פון דיר מיט דיין מאמען אין איינעם.

זעצט זיך אין ווינקעל שטאַרק צוטראָגען.

א ב ר ו ש

אוי נחמה'לע מיינע, נחמה'לע! פערטריבען געוואָרען פון גן־עדן בין איך פערטריבען געוואָרען... זי אנטלויפט פון מיר. האָסט אפשר געזעהען, נחמה'לע, הא, מענדיל?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

א ב ר ו ש

יא? מענדיל!

מ ע נ ד י ל

לאָז מיך!

שטיל, יעדערער קוקט אין אַנ׳אַנדער ווינקעל. אַ ב ר ו ש זיפצט.

אַ ב ר ו ש

הויבט זיך אויף, לאָזט אראָב דעם פייער פון לעמפּעל.

ב ר י י נ ע

פינסטער זאָל דיר זיין! שכור! ס׳איז נאָך קנאפּ פינסטער אין שטוב — וואָס טהוסטו? וואָס דרייסטו אראָב דעם פייער?

אַ ב ר ו ש

מען טהוט דאָך סיי ווי גאָר ניט.

ב ר י י נ ע

פון דיינע בראַנפען קאַרג — די כפּרה זאָלסטו ווערען!

אַ ב ר ו ש

גזלן... רוצח... גזלן...

ב ר י י נ ע

איך וועל אייך קאָרמענען. ווערעם וועלען אייך עסען. דרעהט זיך ארום איבער׳ן שטוב, ווי זי וואָלט וואָס זוכען. וואָלט איך אזוי וויסען וואו איהר וועט אהינקומען, ווי איך וויים וואָס כ׳האָב גע־וואָלט טהאָן.

ר י י ז ע ל

געהט ארויס.

ב ר י י נ ע

וואוהין, משומדת?!

מ ע נ ד י ל

אין אַ ווייל אַרום צו ברייגען.

דו מיינסט, אז כ׳האָב מורא פאר דיר, מיינסטו? וואָס פאר א ווער־דע האָסטו ביי מיר? אזוי ווי גאָר נישט! כ׳וויל דיך נאָר פרעגען איין זאך, וויל איך דיך פרעגען.

אַ ב ר ו ש

מיין קינד, טשעפּע זיך ניט מיט איהר.

ב ר י י נ ע

פרעסער, זויפער!

מ ע נ ד י ל

איך האָב שוין פאַר איהר קיין מורא נישט — נאָר איך וועל ז י פרעגען איין זאַך וויל איך ז י — פאַר וואָס שלאָגט זי רייזלען? פאַר וואָס ? אַזאַ גרויסע מויד און זי שלאָגט איהר? די שיך האָט זי ביי איהר צוגענומען — אַ מאַמע טהוט אַזוי? ווען דו וואָלסט געווען מיין מאַמע, וואָלט איך דיך דערשטיקט — איצטער מעגסטו זיך קלאַפּען קאָפּ אָן וואַנד אפילו צעהן מאָל אין טאָג— אָבער רייזלען זאָג מיר, פאַר וואָס שלאָגסטו רייזלען, זאָג? !

ב ר י י נ ע

רייזלען...

מ ע נ ד י ל

איך וועל זאָגען רייזלען — איך וועל איהר זאָגען, אַז כ'וועל ניט לאָזען ז י אָנרירען... איך וועל ניט לאָזען — כ'וועל דעם קאָפּ צופּלעטען!... איך וועל איהר קויפען שיך... פאַר מיינע געלד וועל איך איהר קויפען — און דיר וועלען מיר אויסהאַקען די ציינער דיינע... זאָג, פאַר וואָס שלאָג—סטו רייז—לען, אַ? !

א ב ר ו ש

פערטריבען געוואָרען פון גן־עדן... פערטריבען געוואָרען... נחמה־לע מיינע... דאָס איז דאָך אַ „מענש", דער פערשוין איהרער; דער „גאַנג" איהרער.

ב ר י י נ ע

די כפּרה זאָלסטו געהן אין איינעם מיט דיין טאָכטער!

א ב ר ו ש

חצופה! דו הערסט, מענדיל? פאַר וואָס שילסטו עס זי, האַ? חצופה! חצו־פה! ביזט דאָך איהר מינדסטען נאָגעל ניט ווערט! ווי האָסטו עס העזה זי צו שילטען, האַ? !

ב ר י י נ ע

שכור! דיין טאָכטער אנטלויפט דאָך פון דיר; זי שעמט זיך דאָך צו קוקען אין דיין מיאוס'ע צורה אריין.

אברוש

זי האָט מורא פאר דיר. ביזט דאָך א רוצח, א וואלד־רוצח; זי האָט מורא, זי... מיין נחמה'לע שעמט זיך ניט. וויינט. נ'ניין, מיין נחמה־לע שעמט זיך ניט... זי האָט מורא... מו—רא האָט זי!... איך בין דאָך איהר טאטע.. זי האָט פאר מיר מורא... א גזלן ביזטו, א וואלד־רוצח ביזטו. זי שעמט זיך ניט מיט איהר טאטען!...

ברייינע

וועה צו דיר. — אַלטער שכור. ס'איז דאָך דיר מיאוס אין צורה צו קוקען...

אברוש

ווי א חלום אלץ אוועק... ווי א חלום...

רייזעל

קומט אַריין.

מענדיל

קוקט אויף איהרע באָרוועסע פיס.

רייזעל!

ברייינע

וואָס, רייזעל?! וואס פאר א רייזעל איז זי דיינע?!

רייזעל

וואָס ווילט איהר פון מיר?

מענדיל

קום צו מיר, רייזעל, האָב קיין מורא ניט, וואָס הארט דיר?...

אברוש

לאָז זי, זי איז ניט קיין רעכטס...

ברייינע

נבלה!

מענדיל

הער, זי איז נישט דיין מאמע, זאָג איך דיר — זי איז א משומדת, זאָג איך דיר; זי וועט דיר נאָך הרג'ענען, רייזעל, שפיי איהר אין צורה, רייזעל, שפיי!... איך וועל דיר קויפען שיך, איך... רייזעל!

איך וועל ניט לאָזען זי זאָל דיך שלאָגען... דו וועסט זעהן, רייזעל, שפּיי איהר אין צורה!

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר?

ב ר י י נ ע

נבלה! פּגר! ארויס פון מיין שטוב, נבלה! כאַפּט דעם זאַק מיט דער פעל און שלעפּט צום טיר. ארויס פון דאנען, מיט דיינע פּגירות אין איינעם — ארויס!

מ ע נ ד י ל

רייסט ביי איהר אַרויס דעם זאַק.

ב ר י י נ ע

צו אברושען.

דו געה אויך פון דאנען מיט דיין זוהן אינאיינעם!

מ ע נ ד י ל

עפענט דעם זאַק.

איך וועל דיר בעווייזען ווער „מענדיל" איז... איך וועל איהר בע־ווייזען, ווי צורופען. וויל ארויסנעמען די פעל פון זאַק. דאָ אויפ'ן מיטען שטוב...

ר י י ז ע ל

פערמאַך דעם זאַק! זאָג איך דיר!

מ ע נ ד י ל

ווארפט דעם זאַק. רחמנות'דיג צו רייזלען.

רייזיל, פאָלג מיר, זי איז ניט דיין מאַמע איז זי ניט — שפּיי איהר אין צורה! האַק איהר אויס די ציינער! מאָרגען קויף איך דיר שיך — פאר דריי רובל שיך קויף איך דיר און דו וועסט געהן וואוהין דו וועסט וועלען... נאַ דיר געלד, רייזעל!

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר?... וואָס טהו איך אייך?... וואָס האָט איהר צו מיר?

אברוש

שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

פון גן־עדן פערטריבען...

מענדיל

שפּיי איהר אין צורה.

שפּייט אויף ברוינען.

ברוינע

ווארפט זיך מיט וואוט אויף רויזלען. הייבט זי אָן שלאָגען מיט ביידע קולאַקעס אויפ׳ן קאָפּ.

איך בין א מאמע! איך בין א מאמע! איך מעג שלאָגען!... איך מעג!... איך מעג!

רויזעל

ראטעוועט מיך!...

מענדיל

לויפט צו, עס ווערט אַנ׳אַלגעמיינער געשלעג.

ברוינע

איך בין א מאמע! איך בין א מאמע! הא! הא! הא!...

אברוש

קוקט צו דער סצענע מיט אַנ׳אָפּענע מויל און אויסגעברייטע הענד.

צווייטער אקט.

אין דעם אייגענעם צימער. עטליכע טעג שפּעטער. בייטאָג.

ר י י ז ע ל

ליגט אויף אַ געלעגער. שלאָפט.

א ב ר ו ש

קומט אריין. שכור, פאלט פון די פיס. קוקט זיך אַרום. ברומט וואָס. בעמערקט רייזלען. געהט צו צו איהר, גלעט איהר פלייצע.

ר י י ז ע ל

דערשראָקען.

ווער איז דאָרט? וואָס זוכט ער דאָ? איהר האָט דאָ א חלק אריינ־געלעגט?

א ב ר ו ש

שטעהט ווי אַ צוגעשמידטער צו זיין אָרט, שאָקעלט זיך.

ר־רייזעל... ביזט דאָך מיין טאָכטער — ביזטו דאָך האָ, רייזעל... מיין ט־טאָכטער.

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר? ! איך בין נישט אייער טאָכטער... געהט זיך צו אייער נחמה'לען.. געהט צו איהר. עס הערט זיך בראנפען פון אייך, געהט...

א ב ר ו ש

פערדעקט זיין מויל.

נ־ניין, נ־ניין... נחמה'לע איז מיין טאָכטער... זי... זי... אנטלויפט, נחמה'לע... שעמט זיך נחמה'לע, דו זיי—זיי מיין טאָכטער. ז—זיי מיין טאָכטער ז—זיי...

ר י י ז ע ל

וואָס ווילסטו פון מיר? רבונו של עולם! וואָס איז ער צו־געשטאַנען צו מיר? ! אוועק פון מיר!

אברוש

נ־נו... כ׳וועל דיר רופען „נחמה׳לע“... דו ז־זיין נחמה׳לע. אבא, אבא, אברוש! בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב, דער קאָפּ אראָבגעהאַנ־גען. וואָס איז פון דיר געוואָרען, אברוש? וואָס? וואָס? אַלע געדענקען דיך נאָך... אַלע האָבען געקענט ר׳ אב־בא׳ן.. רר־ב אב־בא!

ריזעל

ווער האָט דיר געהייסען ווערען אַ שכור הא? האָסט נישט געקענט זיין ווי אַלע מענשען, הא?

אברוש

דיין מאַמע... אין דער ערד! אַ וואַלד־גזלן — אַ רוצח! וואָס זיצסטו דאָ?... ביי איהר... וואָס עסטו איהר ברויט... ברויט... זיי אַ דינסטמויד... זיי מיין טאָכטער ז־זיי. כ׳דאַרף נישט רייד־דען.. כ׳דאַרף נישט ריידען... נ־ניין...

ריזעל

וואָס האָט איהר גענומען מיין מאַמען פאַר אַ ווייב? וואָס דאַרפט איהר זי? שפּרינצע האָט אייך גע׳גט, הא? נחמה׳לע אנטלויפט פון אייך, הא? זי שעמט זיך, הא? זי שעמט זיך צו בעגעגענען מיט אייך אין גאַס...

אברוש

ק־קום צו מיר.

וויל זי ארומנעמען.

ריזעל

שטופּט איהם אַוועק.

איך קען אייך אין צורה נישט קוקען. אַ חרפּה, אַן אַלטער מאַן וויינט. וואָס וויינט איהר? געהט לעגט זיך. זי וועט קומען באַלד, וועט זי אייך מכבד זיין.

אברוש

נישט געוויינט אין דער יוגענד... נישט געוויינט. דו ווייסט, ד־דו ווייסט...

געהט הינטער זיך, ביז ער פאַלט אויפ׳ן געלעגער, בלייבט דאָר־טען ליגען אונבעוועגליך.

ר י י ז ע ל

שפּייט מיט עקעל צו אַברוש׳ס זייט. שטיל אַ ווײַלע. ס׳לאָזט זיך הערען אַברושעס כראָפּען. רייזעל נעהמט אַרויס פון אונטער׳ן קישען אַ פּאָר נייע שיך. שפּילט זיך מיט זיי. אויף איהר געזיכט גיסט זיך אויס אַ קינדערשע צופרידענהייט. זי טהוט אָן די שיך און שפּאַצירט קאָקעטיש אייניגע מאָל דורך דעם צימער. הויבט אויף אַביסעל איהר צוריסענע קלייד און פּרובט געהן אַ טענצעל איבער׳ן שטוב, זינגענדיג אַ ניגעלע.

מ ע נ ד י ל

קומט אַריין. רייזעל זעהט, אַז ער זאָל ניט בעמערקען איהרע נייע שיך. אַ ווײַלע שטיל. יעדער קוקט אין זיין ווינקעל.

ר י י ז ע ל

האָסט אפשר געזעהן מיין מאַמען?

מ ע נ ד י ל

נאָך אַ קורצען שווייגען.

דו ביינקסט נאָך איהר?

ר י י ז ע ל

דיין טאַטע איז געקומען שכור ווי לוט.

מ ע נ ד י ל

דאָ איז געווען דער „חזיר"?

ר י י ז ע ל

וועלכער חזיר?

מ ע נ ד י ל

מיט אַ נאַרישען שמייכעל.

דו ווייסט ניט ווער איז דער חזיר?

ר י י ז ע ל

איך ווייס ניט ווער דער חזיר איז.

מ ע נ ד י ל

בערעל חזיר!

ר י י ז ע ל

און אז ער איז געווען — וואָס ווילסטו? ס'איז זיין דאגה!

מ ע נ ד י ל

מען טאָר נישט פרעגען?

ר י י ז ע ל

נאָך וואָס פרעגסטו?

מ ע נ ד י ל

געהט צו צו רייזלען און קוקט זי אָן.

ר י י ז ע ל

וואָס קוקסטו מיך אזוי אָן?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ר י י ז ע ל

וואָס איז מיט דיר היינט!

מ ע נ ד י ל

דיין מאמע איז אזא שלעכטע...

ר י י ז ע ל

נו—איז וואָס?

מ ע נ ד י ל

אזוי; כ'האָב רחמנות אויף דיר.

ר י י ז ע ל

איך בעדארף נישט מען זאָל האָבען אויף מיר רחמנות.

מ ע נ ד י ל

מיינסט טאקי, ווייסט ווער איך בין.

ר י י ז ע ל

דיין טאטע איז געקומען שכור, ווי לוט.

מ ע נ ד י ל

ווען איך וואָלט האָבען אזא מאמע...

ר י י ז ע ל

דו זעהסט דיין מאמע אלע טאָג?

מ ע נ ד י ל

ניין.

ר י י ז ע ל

פאר וואָס?

מ ע נ ד י ל

אמאָל זעה איך זי אַלע טאָג.

ר י י ז ע ל

און נחמה'לען?

מ ע נ ד י ל

נחמה'לע...

ר י י ז ע ל

זי געהט מיט דיר אין גאַס?

מ ע נ ד י ל

ווער?

ר י י ז ע ל

נחמה'לע...

מ ע נ ד י ל

אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ.

זי, זי געהט שוין באַלד אויס דעם קלאַס.

ר י י ז ע ל

זי איז דאָך דיין שוועסטער, פאר וואָס שעמט זי זיך צו געהן מיט דיר אין גאַס?

מ ע נ ד י ל

זי שעמט זיך?

ר י י ז ע ל

אודאי שעמט זי זיך.

מ ע נ ד י ל

זי דאַרף זיך שוין שעמען... אַ־אַ, מיט מיר.

ר י י ז ע ל

בעווייזט מענדלען איהר פוס.

זעהסט?

מ ע נ ד י ל

נייע שיך?

ר י י ז ע ל

אָבער דו זעהסט!

מ ע נ ד י ל

וואו האָסטו זיי גענומען?

ר י י ז ע ל

געקויפט.

מ ע נ ד י ל

ווער האָט דיר געגעבען געלד?

ר י י ז ע ל

געלד? כ'האָב שוין געהאט געלד!...

מ ע נ ד י ל

די מאמע האָט געזעהן?

ר י י ז ע ל

ניין.

מ ע נ ד י ל

ס'וועט ווידער זיין א געשלעג.

ר י י ז ע ל

זאָל זי מיר נאָר א ריר טהאָן — אלע ציינער וועל איך איהר אויסהאַקען. איך בין שוין ניט קיין קליין קינד.

מ ע נ ד י ל

מיט התלהבות.

הא! וואָס האָב איך דיר געזאָגט? הא? מורא האָבען פאר איהר! רייזעל! דו ווילסט איך זאָל זיין פון דיין צד? ווילסטו?

ר י י ז ע ל

אפילו זי זאָל טאַנצען ביז'ן פאָלאפּ וועל איך זיך מעהר מיט קיין קוישען פיש ניט שלעפען איבער די גאסען. מענדיל!

מ ע נ ד י ל

נו וואָס?

ר י י ז ע ל

איך בין עפּעס א שעהנע?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ר י י ז ע ל

נו—וואָס?

מ ע נ ד י ל

וועסטו שוין מעהר ניט ארומגעהן מיט די קוישען פיש אין די גאַסען?

ר י י ז ע ל

איך וועל נישט געהן. דינען וועל איך אויך נישט געהן; איך וועל אָנקומען אין א פאבריק. מענדיל!

מ ע נ ד י ל

וואָס?

ר י י ז ע ל

כ'האָב דאָך דיך וואָס געפרעגט.

מ ע נ ד י ל

לאכסט.

ר י י ז ע ל

שלעפּט איהם פאר'ן ארבעל.

נו, זאָג, מענדיל!

מ ע נ ד י ל

נעמט זי פאר'ן האַנד.

וועסט נישט זיין אין כעס?

ר י י ז ע ל

פאר וואָס זאָל איך זיין אין כעס?

מ ע נ ד י ל

אויף צום אמת'ען זאָג מיר.

ר י י ז ע ל

וואָס אויף צום אמת'ען?

מ ע נ ד י ל

וועסט נישט זיין אין כעס?

ר י י ז ע ל

כ'האָב דאָך דיר געזאָגט!

מ ע נ ד י ל

מיר זענען דאָך ניט... ניט קיין נאָהענטע פריינד... פרעמדע... נישט קיין שוועסטער און ברודער פון איין טאַטע מאַמע... פרעמדע...

ר י י ז ע ל

ווערט רויט, געהט אַ טענציל אויבער'ן צימער.

מענדיל, זעהר נאָר מיינע פיס, ווי איידעל זיי זענען אין די נייע שיך — איידעל, אַ?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ר י י ז ע ל

ווייסט, מענדיל, ווער ס'האָט מיר געקויפט די שיך?

מ ע נ ד י ל

ווער?

ר י י ז ע ל

און דו וועסט קיינעם נישט אויסזאָגען?

מ ע נ ד י ל

איך וועל נישט אויסזאָגען — נאָך וואָס זאָל איך אויסזאָגען?

ר י י ז ע ל

שווער זיך!

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות — אז איך וועל קיינעם ניט אויסזאָגען.

ר י י ז ע ל

בערעל האָט געקויפט.

מ ע נ ד י ל

בערעל חזיר?!

ר י י ז ע ל

בערעל חזיר. ער איז שוין איין מאָל א מענש. ער האָט מיר היינט געבראכט נייע שיך... אָבער זעה; — פיס ווי א פּאָר פּאַניענקעס!

מ ע נ ד י ל

פון וואנען האָט ער געוואוסט צו קויפען?

ר י י ז ע ל

ער האָט שוין געוואוסט...

מ ע נ ד י ל

רייזעל, זאָג, וואָס דארפסטו ליידען אזוי? זעה, שיך האָט דיר געדארפט קויפען גאָר א פרעמדער... דיין מאַמע וועט דיך נאָך דערשטיקען — וועסט זעהן. דו ווייסט, אז מענדיל איז א גוטער. דו ווייסט, באשר... הער רייזעל! דו ווילסט, אז איך זאָל בעצאָהלען בערלען פאר די שיך?

ר י י ז ע ל

צו וואָס?

מ ע נ ד י ל

איך וויל דיר בעווייזען, אז מענדיל איז נישט ווי דו מיינסט, איך זאָג דיר...

ר י י ז ע ל

שטיפט.

מענדיל, זאָג, איך בין עפּעס א שעהנע, האַ? זאָג, מען קען זיך אין מיר פערליעבען? מענדיל!

מ ע נ ד י ל

דיין קלייד איז אויך צוריסען.

ר י י ז ע ל

א קלייד וועט אויך זיין א נייע — דאגה ניט!

גיט איהם א קלאַפּ איבער'ן פּלייצע.

מ ע נ ד י ל

וואָס ביזטו אזוי פרעהליך?

ר י י ז ע ל

מען טאָר נישט זיין אומעדיג, איך וועל באלד דיין טאַטען געבען א שנעל אין נאָז.

מ ע נ ד י ל

שטעהט שטאַרק צוטראָגען.

ר י י ז ע ל

מענדיל! וואָס ביזטו אזוי אומעדיג? פאר וואָס בין איך אזוי פרעה־ליך? מען טאָר ניט זיין אומעדיג — מענדיל! מענדיל — מענ־דעלע!

שלעפט איהם פאר'ן אַרבעל.

מ ע נ ד י ל

וויל זי אָנכאַפּען.

ר י י ז ע ל

דאָס וויל איך ניט.

מ ע נ ד י ל

וואס אנטלויפסטו פון מיר? שטענדיג אנטלויפסטו פון מיר...

ר י י ז ע ל

איך?

מ ע נ ד י ל

וואָס אנטלויפסטו פון מיר?... דו האָסט מיך פיינד — פאר וואָס? איך בין מענדיל, בין איך, נו איז וואָס? מיר וואוינען דאָך אין איין שטוב, וואוינען מיר — דו ווייסט? אויף מיינע נאמנות, דו ווייסט.. וואָס אנטלויפסטו?... געדיינקסט נעכטען ביי נאכט, אז די מאַמע האָט דיך געשלאָגען? איך זאָג דיר, רייזעלע, אז דו ביזט א שלעכץ, געדענקסט ניט... אלץ פערגעסטו. איך האָב איהר געוואָלט צושפּאלטען דעם שארבען איהרען, האָב איך געוואָלט... וואָס פאר א ווערדע האָט זי ביי מיר, הא? מיט איין האנד, צווישען די פינגער וואָלט איך זי צוריבען! כ'האָב זיך אָבגעהאלטען, באשר

זי איז דיינע א מאמע איז זי... זי איז דאך דיינע א מאמע. נאך וואס האב איך עס געדארפט טהאן, נאך וואס? הא?

ר י י ז ע ל

טא וואס ווילסטו פון מיר?

מ ע נ ד י ל

אזוי; איך וויל דיר עס זאגען.

ר י י ז ע ל

וואס דארפסטו עס מיר זאגען?

מ ע נ ד י ל

איך האב דיר געוואלט בעווייזען, אז „מענדיל" איז נישט קיין שלעכטער ווי דו מיינסט. דו מיינסט, אז איך בין בערעל חזיר בין איך? אויב דו ווילסט וועל איך נאר איין וואָרט זאגען דער מאמען דיינער — נאר איין וואָרט — וועט זי שוין ניט וואגען אפילו א פינגער אויפהויבען אויף דיר — רייזעל.

ר י י ז ע ל

וואס?

מ ע נ ד י ל

גאר נישט... בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב. דער קאָפּ אראָבגע־האנגען.

ר י י ז ע ל

אויב דו ווילסט זיין א גוטער, טא זוך מיר אויס א פאבריק וועל איך געהן ארבייטען גלייך מיט אלע מיידלאך.

מ ע נ ד י ל

איך וועל דיר אויפזוכען, כ'וועל, הער, רייזעל! דו ווייסט ריי־זעל...

דערנעהענטערט זיך צו איהר מיט גרויס התלהבות.

ר י י ז ע ל

רוקט זיך אָב פון איהם.

מ ע נ ד י ל

זעהסט... נו זעה. וואָס אנטלויפסטו פון מיר? צו בין איך עס אזא שלעכטער, וואָס דו...

ר י י ז ע ל

שטיל.

פון דיר שטינקט.. .און איך בין א ציכטיגע...

מ ע נ ד י ל

צוטומעלט. טאַפּט זיינע מלבושים.

ר י י ז ע ל

גלאט אזוי... פון דיר שטינקט מיט פעל... מיט גע׳פּגר׳טע פערד... און איך בין א ציכטיגע.

מ ע נ ד י ל

ווערט בלאס. טרעט אָב.

ר י י ז ע ל

דו האָסט עסקים מיט גע׳פּגר׳טע פערד, מיט נבלות, איך קען עס ניט ליידען... איך עס ניט מיט דער לעפעל וואָס דו עסט. ווייסטו שוין?

מ ע נ ד י ל

קערט זיך אָב אין אַ זייט.

ר י י ז ע ל

זאָג, מענדיל, פאר וואָס האָסטו זיך ניט אויסגעקליבען עפּעס אן ארבייט?

מ ע נ ד י ל

און וואָס טהו איך וואָס?... וואָס, מיינסטו, טהו איך, וואָס? איך קויף פעל, קויף איך... דיר דוכט זיך נאָר דיר... רייזעל! נעהם אַ האַק און צושפּאלט מיר דעם קאָפּ, נעהם א האַק, זאָג איך דיר!..

ר י י ז ע ל

צו וואָס זאָל איך עס טהאָן?

מ ע נ ד י ל

ווער האָט דיר עס געזאָגט?

ר י י ז ע ל

איך ווייס ניט, מיינסטו, אז דו שינדסט גע׳פּגר׳טע פערד? איך האָב דיך פיינד! כ׳האָב ליעב מענשען מיט ריינע, ווייסענקע הענד; זאָל פון זיי שמעקען פּאַרפומען... איך בין אַן׳אָרימע, די מאַמע שלאָגט מיך — עס מאַכט ניט אויס; ניט שטענדיג וועט אזוי זיין... איך האָב ליעב ריינע מענשען...

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאַמנות! איך שווער דיר — אויף מיינע נאַמנות, רייזעל! בעריל חזיר שינדט אויך פערד — אויף מיינע נאַמנות!

ר י י ז ע ל

שווער זיך!

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאַמנות!

ר י י ז ע ל

ס׳אַליגען!

מ ע נ ד י ל

קלאַפּט זיך אין הארצען.

אויף מיינע נאַמנות זאָג איך דיר, רייזעל!

ר י י ז ע ל

ביזט א ליגנער! פון בערלען הערט זיך קיין שום ריח נישט. בערעל איז... בערעל איז אַן אַריסטאָקראַט. איך וועל זאָגען בערלען, איך וועל איהם פרעגען, אויב ס׳איז אמת...

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאַמנות זאָג איך דיר... א מפּלה אויף זיי! רייזעל! הערסט; א רוח אין זייער טאַטענס־טאַטען אריין! הערסט ריי־זעל? נאַ דיר א האַלץ, נאַ דיר א האַלץ, צופּלעט מיר דעם קאָפּ... זאָג, איך בין א שלעכטער? זאָג, רייזעל, א פייער אויף זיי! גנבים! א בייזער יאָהר אויף זיי! גנבים! הערסט רייזעל?!

ר י י ז ע ל

וואָס קאָכסט זיך אזוי?

מ ע נ ד י ל

איך... איך...

ר י י ז ע ל

די מאמע שלאָגט מיך, זי גיט ניט צו עסען. פון דעסטוועגען, איך בין ניט קיין פערפאלענע...

מ ע נ ד י ל

איך וועל איהר צושפּאלטען דעם מוח! געדענקסט נעכטען ביי נאכט? הער רייזעל... פאָלג מיר... געה נאָר אויף א מינוט ארויס פון שטוב, געה נאָר ארויס... וועסט זעהן, איך וועל...

ר י י ז ע ל

קוקט איהם אָן רחמנות'דיג מיט עקעל צוזאמען.

מ ע נ ד י ל

בעט זיך.

זאָג, וואָס פאר א ריח הערט זיך פון מיר? זאָג! דער חזיר ימח שמו, זאָל ער ווערען — ער האָט עס דיר אָנגערעדט, האַ!

ר י י ז ע ל

איך האָב נאָך אויך א נאָז...

מ ע נ ד י ל

איך וועל אָנטהאָן די שבת'דיגע זאכען.. איך וועל די הויט פון זיך אראָפּרייסען — הער רייזעל... איך וועל ווארפען די... איך וועל... איך וועל טהאָן אנ'אנדער מלאכה. איך וועל דיך אויף די הענט טראָגען.. וועסט ביי מיר זיין א פּריצטע.. הערסט? רייזיל: גוט? איך האָב רחמנות אויף דיר. איך קען ניט זעהן, ווי די מאמע שלאָגט דיך... כ'האָב נעכטען שיער ניט געוויינט, אז זי האָט דיך געשלאָגען מיט די קולאקעס אין קאָפּ...

ר י י ז ע ל

פערטראכט זיך, קוקענדיג אויף איהרע נייע שיך.

א ב ר ו ש

הויבט זיך פּלוצלונג אויף פון געלעגער, בלייבט שטעהן, שאָקעלט זיך. מענדיל?

ר י י ז ע ל

דער פיינער טאַטע דיינער.. דער פּיאַניצע, ער אויך.

געהט אַרויס.

מ ע נ ד י ל

געהט צו אברוש׳ען.

טאַטע! טאַטע!

א ב ר ו ש

רעדט שווער.

וואָס ווילסטו?

מ ע נ ד י ל

וואָס ביזטו א שכור, — פאַר וואָס ביזטו — דו טהוסט מיר אָן א חרפה. טרייסעלט איהם פאַר׳ן האַנד. אברוש! הער אברוש! כ׳וויל ניט זיין דיין זוהן. פאַר וואָס ביזטו א פּיאַניצע — הא?!...

א ב ר ו ש

מ—מענדיל! דיין טאַטען.. ווילסט שלאָגען דיין טאַטען.. דעם אל־טען טא—טען...

מ ע נ ד י ל

דו ביזט אברוש! א שיכור ביזטו... די מאַמע האָט דיך ארויסגע־טריבען... נחמה׳לע...

א ב ר ו ש

קוקט איהם אָן מיט אויסגעגלאָצטע אויגען.

מ—מענדיל?...

מ ע נ ד י ל

זאָג מיר, אברוש גנב! פאַר וואָס האָסטו מיר געמאַכט פאַר א שינ־דער, אברוש! זאָג... זאָג, — די טרערען ווערגען איהם אין האַלז. אַלע אנטלויפען פון מיר... פאַר א נבלה וואָס האָסטו מיר גע־מאַכט?!.. א שניידער האָב איך געקענט זיין — אויף מיינע נאַמנות — א שניידער!.. שמעקט זיינע קליידער. נא, זעה וואָס דו האָסט געמאַכט פון מיר. פאַר וואָס האָסטו מיר געמאַכט פאַר א נבלה?

אברוש

זיצט אויפ'ן בעט, דער קאָפּ אראָבגעהאַנגען. רב אַב—אַ! ררב אַב—... מ—מענדיל, כ'בין אַ פּיאַ־ניצע... א שש־כור... מחנות פערד... גענעראַלען האָבען געריטען... מ־מענדיל! וואָס ווייַנסטו... וואָס...

מענדיל

שטעהט נעבען אַברושען אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ, שרייט מיט אַ ווילדע בהמה'שע שטימע.

דו... דו... דו... א שניידער האָב איך געוואָלט זיין; כ'האָב גע־וואָלט... שרייבען וואָלט איך אויך געקענט. כ'האָב געוואָלט קענען. זאָג, פאר וואָס האָסטו מיר געמאכט פאר א נבלה?!...

אברוש

ביזט משוגע מ־מענדיל?!... איך בין שולדיג—מ־מענדיל? איך... קלאַפּט זיך אין הארצען. איך... איך בין שולדיג. נעהם מענדיל א ש־שטעקען... שלאָג מיר מ־מענדיל... א שכור, מ־מענדיל... א איד א שכור. דיין מאַמע... שפּרינצע... זי איז שולדיג. הערסט מ־מענדיל? — זי... שפּרינצע... פערקויפט די פעל? פינף רובעל? גיב אויף א טרונק בראנפען.

מענדיל

מכות וועל איך דיר געבען!... זאָג מיר פארוואָס...

נחמה'לע

בעווייזט זיך אין טיר, געקליידעט ווי אַ שילערין. בלייבט שטעהן דערשראָקען... אַברוש און מענדיל קוקען פערוואונדערט. מענדיל, מענדיל... די מאַמע איז קראנק געוואָרען, זי וויל, אז דו זאָלסט קומען...

מענדיל

קוקט זי אָן, צוטומעלט.

נחמה'לע

וואָס שטעהסטו און קוקסט? כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אז די מאַמע איז קראנק געוואָרען! דו געהסט?

מ ע נ ד י ל

כ'וועל געהן...

א ב ר ו ש

הא, נחמה'לע... ט־טאָכטער מיינע... געהט צו איהר. נחמ־מה'לע...

נ ח מ ה ' ל ע

פערקרימט דאָס געזיכט.

מענדיל! זאָלסט באלד געהן, הערסט?

געהט ארויס.

א ב ר ו ש

לאָזט זיך צום טיר, פאַלט פון די פיס.

נ־נ־חמה'לע! ט־טאָכטער מיינע, זאָג... פאר וואָס... זאָג... ז־זאָג פאר וואָס... פ־פאר...

דריטער אקט.

ביי שפרינצען אין דירה.

צוויי צימערן, איינער נעבען דעם אַנדערן. געמעבלירט גאַנץ איינפאַך. אַלץ איז אין אָרדענונג.

אין דעם ערשטען צימער, ביי דער רעכטער וואַנד שטעהט אַ בעט און נעבען איהר אַ טישעלע מיט גלעזלעך, פלעשלאַך מיט רפואות. נעבען וואַנד, לינקס, אַ טיש מיט שטולען א. ד. גל. אויפ'ן בעט ליגט שפרינצע, קראַנק. נעבען איהר זיצט גיטעל. נאָך האַלבען טאָג.

שפרינצע

אָט אזוי, מיין פריינד; אז א מענש איז געזונד שפּירט ער גאָר ניט. די עלטער טהוט זיך אבער איהרס; מיט אמאָל קומט זי אָן. שווייגט אַ ווײַלע. דרייסיג יאָהר... שוין דרייסיג יאָהר בין איך אזוי עלענד ווי א שטיין.

גיטעל

דעם, וועמען גאָט העלפט, איז די וועלט א חתונה, נאָר אז דער, וואָס אין הימעל, נעמט צו דאָס שטיקעל מזל — איז נאָך אלעמען.

שפרינצע

כ'וואָלט נאָך וועלען אביסעל אונטערלעבען. נחמה'לע איז דאָך נאָך גאָר א קינד — וואָס קען ווערען חלילה פון איהר? נאָר צוליעב איהר וואָלט איך נאָך וועלען אביסעל... א נארישע וועלט, מיין פריינד! מען האָט גערעדט אויף מיר, וואָס כ'האָב איהם געגוויט גט צו געבען. וואָס האָב איך געזאָלט טהאָן, וואָס? כ'האָב געוואָלט ראַטעווען דאָס מיידעל... שלעפּט זיך ארום שכור אין די גאַסען.

ג י ט ע ל

ווי איז ער פריהער געווען ?

ש פ ר י נ צ ע

פאר'ן גט?

ג י ט ע ל

יא.

ש פ ר י נ צ ע

עט. באלד נאָך דער חתונה האָט מיר שוין דאָס הארץ ניט געצוי־גען צו איהם. א דאנק דעם וואָס אין הימעל, וואָס נחמה'לע איז ניט געראָטען אין איהם. דער בן יחיד איז שוין פונקט אין איהם יע־ראָטען.

ג י ט ע ל

וואָרים וואָס, ער איז אויך א שכור, חלילה?

ש פ ר י נ צ ע

דוכט זיך, אז ניט. צוזאמען מיט'ן טאטען זיינעם איז ער. כ'האָב געשיקט נחמה'לען, זי זאָל איהם רופען; א מאמעס הארץ טהוט וועה... א בן יחיד, דער איינציגער קדיש מיינער, כ'האָב איהם שוין אפשר א האלב יאָהר ניט געזעהען.. נחמה'לע האָט ניט געוואָלט געהן, כ'האָב זי קוים איינגעבעטען.

ג י ט ע ל

אָהן איין עין־הרע א וואויל קינד נחמה'לע.

ש פ ר י נ צ ע

ער האָט חתונה געהאט מיט א יאָהר צוריק. זי האָט א גרויסע טאָכטער. וואָרים וואָס? אז זי האָט איהם גענומען, איז זי מסתמא ניט בעסער פון איהם. אוי! וואָס זאמט זי זיך עס אזוי לאנג! אז זי געהט אוועק, איז מיר יעדע מינוט א שעה — האָט נעבאך ניט גע־וואָלט געהן. אוי! עס שטעכט מיר דאָס גאנצע לייב, ווי מיט נאָד־לען.

ג י ט ע ל

מיט א פעטס אויסשמירען די זייטען וואָלט ניט שאדען.

שפרינצע

אז איך בין געזונד, פערדרעט מיט דער ביטערער פרנסה, פער־געסט זיך אלץ. נאָר, אז א מענש ליגט אין בעט, קריכען געדאנקען אין קאָפּ. כ׳האָב קיין מאָל ניט געטראכט פון א סך קינדער... נאָר איצטער... ס׳וואָלט מיר עפּעס, דוכט זיך, גרינגער זיין, ווען אפולע קינדער וואָלטען זיין ארום מיר.. ס׳האָט מיר דאָס הארץ וועה גע־טהאָן די גאנצע נאכט, און ביי מיר איז געבליבען — שיקען איהם רופען. כ׳וואָלט איהם שוין וועלען זעהן — חאָטש איך ווייס, אז קיין פערגניגען וועט ער מיר ניט פערשאפען.

גיטעל

וואָס רעדט איהר? א זוהן איז פאָרט א זוהן. מיט וואָס פערנעמט ער זיך?

שפרינצע

ווער ווייסט איהם דאָרט? — מיט פעל, האָט מען געזאָגט, פער־נעמט ער זיך.

גיטעל

ניט קיין שלעכטער מסחר.

שפרינצע

ניט קיין שלעכטער מסחר; וואָס קומט אבער דערפון ארויס? אז עו־אליין איז קיין מענש ניט.

גיטעל

אלץ איז פון דעם, וואָס כ׳בין ניט ווערט צו דערמאָנען זיין נאָמען...

נחמה׳לע

קומט אַריין די באַקען רויט.

א טייערע מלאכה האָסטו מיר, מאַמע, געגעבען, א טייערע מלאכה!

שפרינצע

ביזט דאָרט געווען?

נחמה׳לע

געווען.

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אזוי געלאָפען ? זעה, ווי דו ביזט פערמאטערט. אזוי פערשוויצט !

ג י ט ע ל

קיין בייז זאָל ניט זיין. וועסט עסען מיט מעהר אפּעטיט. פון א מאַ־מעס וועגען מעג מען אלץ טהאָן — בפרט פאר א קראנקער מאַמע. וואָס טהוען ניט די מאמעס פון זייערע קינדער וועגען ? אלץ ! דעם גוף מיט דער נשמה אינאיינעם זענען זיי מקריב פון זייערט וועגען. נו, איצטער קען איך שוין געהן. אז איהר האָט שוין נעבען זיך די בת־יחיד׳קע.

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס היילט איהר זיך אזוי ?

ג י ט ע ל

גאָט איז מיט אייך ! כ׳האָב דאָך עפּעס געלאָזען, קיין עין־הרע, א שטוב. כ׳וועל שוין בעסער אין אָוועגד אריינקומען... נו, זאָל אייך גאָט שיקען די רפואה. א גוטען טאָג ! זייט געזונד !

געהט אַרויס.

נ ח מ ה ׳ ל ע

אין א פיינע שליחות האָסטו מיר געשיקט.

ג י ט ע ל

עפענט די טיר.

איהר זאָלט ניט פערגעסען, שפּרינצע, וואָס כ׳האָב אייך געזאָגט: מיט א פעטס די זייט איינשמירען. דאָס איז די בעסטע רפואה.

ש פּ ר י נ צ ע

אין אָוועגד, אי״ה, וועל איך עס טהאָן.

ג י ט ע ל

געוויס, געוויס.

פערמאַכט די טיר.

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס איז דאָרט, מיין טאָכטער ?

נ ח מ ה ' ל ע

בעסער, אז דו וועסט גאָר ניט פרעגען.

ש פ ר י נ צ ע

האָסט איהם געזעהן? וואָס, ער וועט קומען?

נ ח מ ה ' ל ע

כ'ווייס ניט, צי ער וועט קומען.

ש פ ר י נ צ ע

האָסט איהם געטראָפען אין דערהיים?

נ ח מ ה ' ל ע

געטראָפען.

ש פ ר י נ צ ע

ווער נאָך איז דאָרט געווען?

נ ח מ ה ' ל ע

זענען ביידע געווען.

ש פ ר י נ צ ע

ער איז אויך געווען?

נ ח מ ה ' ל ע

געווען.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אזוי אויפגערעגט? ס'איז וואָס געשעהן?

נ ח מ ה ' ל ע

ס'איז גאָר ניט געשעהן.

ש פ ר י נ צ ע

טאָ וואָס — ביזטו עפּעס...?

נ ח מ ה ' ל ע

ווען איך וואָלט אפילו א האָלץ געווען, וואָלט איך אויך געדאַרפט קלאָגען. אז איך זעה, ווער מיין טאַטע איז, און ווער מיין ברודער איז. אנ'אמת'ער קבר איז דאָרט ביי זיי. פינסטער, בלאָטע ביז'ן האַלז. כ'האָב געעפענט די טיהר, האָב איך זיך דערשראָקען. אז איך בין נאָך געווען אין הייזעל, הינטער'ן טיר, האָב איך געהערט

קולות, ווי מען רייסט זיך — כ׳האָב גלייך דערקענט מענדיל׳ס קול. כ׳האָב ניט געוואוסט וואָס איך זאָל טהאָן. כ׳האָב מורא גע־האָט צו עפענען די טיר, טאָמער וועלען זיי מיך נאָך שלאָגען.

שפּרינצע

וועה איז מיר!

נחמה׳לע

איך עפען די טיר, און די הענד ציטערען מיר, און איך האָב עס דערזעהן א בילד: ער שטעהט שכור, פאַלט פון די פיס, ברומט עפּעס האַלבע ווערטער, און מענדיל שטעהט נעבען איהם, האַלט איהם פאַר די לאַצען און טרייסעלט איהם.

שפּרינצע

ער האָט איהם געשלאָגען — דעם טאַטען זיינעם?!

נחמה׳לע

דוכט מיר, אז ער האָט איהם געשלאָגען. נאָר באַלד ווי איך בין אריבער דעם שוועל — מעהר ווי איבער׳ן שוועל בין איך ניט ארי־בערגעטראָטען — זענען זיי ביידע געבליבען שטעהן, ווי פלעקער— און האָבען מיך אָנגעקוקט מיט אויסגעגלאָצטע אויגען ווי משוגעים — אמת׳ע משוגעים!

שפּרינצע

וואָס האָסטו זיי געזאָגט?

נחמה׳לע

כ׳האָב געזאָגט מענדלען, אז דו ביזט קראַנק און דו ווילסט איהם זעהן.

שפּרינצע

וואָס האָט ער געענטפערט!

נחמה׳לע

איך ווייס ניט. איך בין גלייך ארויסגעלאָפען — כ׳האָב געמיינט אז כ׳בין אריינגעפאַלען ערגעץ צו גנבים, אָדער אין א משוגעים־הויז.

שפרינצע

אָט אזוי איז עס, מיין טאָכטער. ווען דו ביזט געווען א קליינענקע, פלעגסטו שטענדיג פרעגען: וואו איז דער טאַטע? איך פלעג שווייגען, כ'האָב ניט געוואוסט, וואָס דיר צו ענטפערען. נאָר איצטער— ביזט שוין גאָט צו דאנקען אונטערגעוואקסען. פערשטעהסט שוין אליין. איך דארף דיר שוין ניט רעדען. נאָך אַ קורצען שווייגען. ווי זעהט ער אויס?

נחמה'לע

ווער?

שפרינצע

דער טאַטע דיינער.

נחמה'לע

מורא'דיג. שמוציג — מאוס צו קוקען אויף איהם.

שפרינצע

און מענדיל?

נחמה'לע

כ'האָב דיר געזאָגט, אז כ'האָב געמיינט, ער איז משוגע. אָבגעריסען, אָבגעשליסען, בעוואקסען מיט האָר, ווי א שד.

שפרינצע

וואָס האָב איך געקענט טהאָן וואָס? כ'האָב קיין אנדער עצה ניט געהאט. ער האָט ניט געוואָלט זיין מיט מיר. נאָר צו די פערד האָט איהם עפּעס א „נישט גוטער" געצויגען. אין וועמען איז ער געראָטען אין וועמען? וועה איז מיר! אין מיין משפחה איז ניטאָ אזוינע גראָבע יונגען, וועה איז מיר...

נחמה'לע

כ'האָב דיר פערגעסען צו דערצעהלען, אז איך בין ארויסגעגאנגען, האָט ער זיך געלאָזט לויפען נאָך מיר און געשריען מיט א הייזערי־גען קול: נחמה'לע, נחמה'לע! — איך האָב מורא געהאט דאָרט צו פערבלייבען.

שפרינצע

האָסט ניט בעדאַרפט אַנטלויפען. אַדרבה, האָסט געדאַרפט רעדען מיט איהם. אויסהערען — אפשר האָט ער דיר געוואָלט דערצעהלען וואָס.

נחמה׳לע

איך האָב מורא געהאַט.

שפרינצע

וויינט.

גאָט דאַרף מיך מיט מיין טאָכטער ניט שטראָפען...

נחמה׳לע

ווען איך וואָלט האָבען אַ טאַטען ווי אַלע, אַ מענשען — וואָלט, אפשר, אַלץ אַנדערש געווען. בעגראָבען זיך דאַרף מען פאַר בושה.

שפרינצע

וואָס זאָל איך טהאָן, וואָס קען איך מאַכען? אויף דער עלטער, קראַנק געוואָרען... וואָס, מיינסטו, האָט אַ ווערדע אַ מענש צו דער עלטער? פונדעסטוועגען — ער איז דאָך מיין קינד... דיין ברודער— אונטער איין האַרצען געטראָגען; פון איין ברוסט געזויגען.

נחמה׳לע

וואָס פאַר אַ ברודער איז ער מיר? איך וויל איהם גאַר ניט קענען! איך וויל איהם גאָר ניט אָנקוקען. ער וועט קומען. וועל איך אַרויסגעהן פון שטוב.

שפרינצע

זאָלסט עס נישט טהאָן, נשמה מיינע, זאָלסט עס נישט טהאָן. אַדרבה, זיי פריינדליך צו איהם, רעד מיט איהם. וואָס, טויזענד ברידער האָסטו? דו הערסט, נחמה׳לע?

נחמה׳לע

איידער אַזאַ ברודער איז שוין גלייכער גאָר ניט!

שפרינצע

וואָלסט זיך, אַזוי, ניט דערווייטערט פון איהם, וואָלט ער, אפשר,

געקומען אהער, וואָלט ער זיך, אפשר, נישט דערווייטערט אזוי פון פון אונזער שטוב.

נ ח מ ה ' ל ע

אַז איך וויל איהם גאָר ניט קענען. א שטיק אידיאָט; א שינדער!

ש פ ר י נ צ ע

לעגט זיך. קרעכצט.

נ ח מ ה ' ל ע

ס'איז שוין צייט, מאַמע, איינצונעמען די רפואות.

ש פ ר י נ צ ע

איך בעט דיר, טאָכטערשו, נאָך אמאָל, אז מענדיל וועט קומען זאָלסטו זיך ניט דערוועגען...

מ ע נ ד י ל

עפענט די טיר. שטעקט אַריין דעם קאָפּ און קוקט תם'וואטע אין שטוב אַריין.

ש פ ר י נ צ ע

רעגט זיך.

קום אריין! וואָס ביזטו געבליבען שטעהן אין טיר? דו שעהמסט זיך... צו נחמה'לען. הער מיין קינד, געדענק, וואָס איך כ'האָב דיר אָנגעזאָגט.

מ ע נ ד י ל

קומט אריין. געהט צו שטיל צום בעט. שטאַרק אויפגערעגט.

ביזט קראנק, מאמע, וואָס מאכסטו?

ש פ ר י נ צ

איך בין קראנק; זעהסט דאָך.

נ ח מ ה ' ל

זעצט זיך מיט'ן פּלייצע צום שטוב, בלעטערט עפּעס אַ בוך.

ש פ ר י נ צ ע

נעהם א שטוהל און זעץ זיך — וואָס שטעהסטו?

מ ע נ ד י ל

קוקט זיך אַרום. קוקט צו נחמה'לען.

וואָס מאכסטו ?

ש פ ר י נ צ ע

פאר וואָס ענטפערסטו איהם ניט ? ער פרעגט דאָך דיך, וואָס דו מאכסט — נחמה'לע !

נ ח מ ה ' ל ע

ער זעהט דאָך, אז איך בין געזונד.

ש פ ר י נ צ ע

פארוואָס זעצטו זיך ניט ? האָסט מורא פאר אונז.

נ ח מ ה ' ל ע

דערלאנגט אַ שטול פאר מענדלען.

מ ע נ ד י ל

כ'האָב ניט מורא — וואָס זאָל איך מורא האָבען ? וואָס טהוט דיר וועה, מאַמע ?

ש פ ר י נ צ ע

די טרערען שטיקען זי אין האַלז.

וואָס פאר א מלבושים טראָגסטו אויף זיך ? וואָס ביזטו אזוי אָב־געריסען ! האָסטו גאָר ניט קיין אנדערע מלבושים ?

מ ע נ ד י ל

הא ? מיינע זאכען ?...

נ ח מ ה ' ל ע

געווים האָט ער ניט קיין אנדערע זאכען.

מ ע נ ד י ל

פון וואנען ווייסטו, אז כ'האָב ניט קיין אנדערע זאכען ? פונקט ווי זי וואָלט געזעהן, וואָס ביי מיר אין טשאמאָדאן איז ! כ'האָב נאָך וואָס אָנצוטהאָן — כ'האָב נאָך...

נ ח מ ה ' ל ע

אפשר האָסטו.

ש פ ר י נ צ ע

פערדינסטו חאָטש אויף דער הוצאה ?

מ ע נ ד י ל

איך פערדין; אודאי פערדין איך — ווי דען?

ש פ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אויפגערעגט?

מ ע נ ד י ל

שווייגט, דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזען.

ש פ ר י נ צ ע

קוקט איהם אָן מוטערליך.

פאר וואָס, זאָג מיין קינד, האָסטו זיך אזוי פון אונז דערווייטערט, פאר וואָס ביזטו ווי א פרעמדער געוואָרען צו אונז? שוין מעהר ווי א האלב יאָהר, אז כ'האָב דיר ניט געזעהען. דו האָסט אפילו ניט געוואוסט, אז איך ליג קראנק...

מ ע נ ד י ל

א מפלה אויף איהם, ער אלץ...

נ ח מ ה' ל ע

ש־ש־ש שריי נאָר ניט אזוי.

מ ע נ ד י ל

פערשעמט. דאָס געזיכט ווערט בייז.

ש פ ר י נ צ ע

שטענדיג ביזטו געלאָפען צו די פערד — וואָס איך האָב עס ניט געקענט פערטראָגען... וואָס איז געווען מיין גאנצע האָפנונג, מיין פערלאנג? אז דו זאָלסט געהן אין גלייכען וועג, דו זאָלסט זיין א שטיקעל מענש, אָט זעה זי — פון איין טאָטע מאמע געבאָרען געוואָרען... פון איין ברוסט געזויגען... זאָג, פאר וואָס האָסטו זיך אזוי דערווייטערט פון אונז?

מ ע נ ד י ל

מאמע, זאָג, וואָס רעדסטו עס?

ש פ ר י נ צ ע

וואָס דען זאָל איך רעדען, אז ניט דאָס? ווען איך וואָלט דיך אמאָל זעהן. איך זעה דיך אין די אויגען ניט אָן. שווייגט א ווײַלע. וואָס

הערט זיך עס פון דיר עפּעס א מאָדנער ריח?... פאר וואָס האָסטו ניט אָנגעטהאָן קיין אנדערע זאכען — ריינערע?

מ ע נ ד י ל

מאַמע! וואָס רעדסטו עס — זאָג מיר? שווייג בעסער!

נ ח מ ה ' ל ע

שריי ניט אזוי. זעהסט דאָך, די מאַמע איז קראַנק.

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס רעד איך דען! איך פרעג, וואָס דו ביזט אזוי אָנגעטהאָן, ווי דער ערגסטער. דיין טאַטע דער שכור — און דו זיצסט דאָרט מיט איהם... ווער ווייסט, וואָס פאר א טייוועל ער האָט דאָרט גענומען... וואָס איז דאָרט פאר א מויד אין שטוב?...

מ ע נ ד י ל

וואָלסטו וויסען וואָס פאר א טייוועל ער האָט גענומען! זי פער־הרג'עט אלעמען — די טאָכטער און איהם...

בלייבט פּלוצלונג שטיל.

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס דערצעהלט זי עפּעס, אז זי האָט געעפענט די טיהר איז געווען א געשלעג צווישען דיר מיט'ן טאַטען?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ש פּ ר י נ צ ע

קוקט אָן מענדלען, שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

מ ע נ ד י ל

וואָס קוקסטו מיך אזוי אָן?...

ש פּ ר י נ צ ע

איך בין דאָך דיינע א מאַמע. אויב דו האָסט זיך ניט אויפגע־פיהרט ווי עס בעדארף צו זיין; אויב דו ביזט ניט געגאַנגען אין דעם וועג, ווי איך האָב פערלאַנגט — פונדעסטוועגען קען איך זיך דאָך ניט אָבזאָגען פון דיר, — ביזט פאָרט מיינס א קינד און

איך — דיינע אַ מאַמע... וואָס טהוסטו, וואָס דו ביזט אזוי פער־שמירט, אזוי פערפּאַטשקעט?...

מענדיל

זוכט אין די קעשענעס.

שפּרינצע

וואָס זוכסטו?

מענדיל

געלד וויל איך דיר געבען; איך פערדין נאָך גענוג געלד פערדין איך.

שפּרינצע

האַלט זיך דיין געלד, האַלט זיך — אפשר, אז כ'וועל שוין קיין אנ־דער עצה ניט האָבען...

מענדיל

אָבער כ'האָב געלד...

שפּרינצע

פאַר די געלד בעסער וואָלסטו מאַכען זיך זאַכען אנדערע — זעה ווי דו ביזט אָנגעטהאָן — ס'איז דאָך אַ חרפה, אַ שאַנד!

נחמה'לע

מסתמא געפעלט איהם אזאַ גאַנג.

שפּרינצע

וועה איז מיר, וועה איז מיר!

מענדיל

וואָס רעדסט עס מאַמע?! איך ווער אין כעס, זאָג איך דיר!

נחמה'לע

ש—שש!

מענדיל

ווער ביזטו, זאָג? אויך מיר אַ שוועסטער! טפוי אויף דיר!

נחמה'לע

האָסט קיין רעכט ניט דאָ אין שטוב סקאַנדאַלען צו מאַכען! די מאַמע ליגט קראַנק!

מענדיל

איהר קענט זי, די בריאה? צווישען די פינגער וועל איך דיך צו־רייבען; אויף קאשע וועל איך דיך באלד צורייבען!

שפרינצע

טהו דאָרט דיין ארבייט, טהו דאָרט, כ׳בעט דיך...

מענדיל

הויבט זיך אויף, שטאַרק אויפגערעגט.

שפרינצע

וואָס האָסטו זיך אויפגעהויבען? וואָס ביזטו אין כעס, מענדיל? וואָס רעד איך דען? איך בין דאָך דיין מאַמע — א מאַמע מעג דאָך זאָגען דעם אמת... ווער זאָל דיר רעדען, אויב ניט א מאַמע?... וואָס ביזטו אזוי אויפגערעגט געוואָרען, אז כ׳האָב דיר וואָס גע־רעדט?...

מענדיל

מאַמע!... הער מאַמע!...

שפרינצע

זעה דו ביזט געקומען צו א מאַמען, צו א קראַנקער מאַמען! אוי וועה א קראַנקע מאַמע...

מענדיל

איך געה אוועק; מיר איז דאָ... מאַמע! זאָג מיר מאַמע... זאָג, פאַר וואָס... זאָג, פאַר וואָס מאַמע האָסטו מיר ניט געגעבען צו עסען? הא? פאַר וואָס, הא? פאַר וואָס האָסטו מיך ארויסגעטריבען פון שטוב?... איך בין געווען א קליין אינגעל, בין איך געווען.. אברוש א בייזער יאָהר אויף איהם!... איך וועל איהם דערשטיקען... איך וועל איהם מאַכען דעם טוידט. אברושען!... וועסט זעהן — נאָך היינט ביינאַכט וועל איך איהם דערשטיקען.. נאָך היינט ביי נאַכט!

שפרינצע

מענדיל! ביזט משוגע געוואָרען?... וואָס איז מיט דיר? בערוהיג זיך... זאָג, וואָס רעדסטו, וואָס? וואָס ביזטו אין כעס?...

נ ח מ ה ' ל ע

זאָל ער זיך געהן פון דאנען, זאָל ער זיך געהן! כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אז מען דארף איהם ניט רופען... זאָל ער זיך געהן!

מ ע נ ד י ל

א בייזער יאָהר אויף דיר — פּאסקודע! א שוועסטער — איהר קענט זי? פּאסקודע! א בייזער יאָהר אויף דיר! די קלאסען געהט זי אוים — א יחסנ'טע, מיינט זי, איז שוין! ביזט ביי מיר קיין פּריץ נישט, צווישען די פינגער וועל איך דיך צורייבען! כ'וועל באל־מיט אייך אלעמען פערקאָנטשען! הער מאַמע! זאָג איהר בעסער, אז זי זאָל שוויגען... זאָג איהר! איך בין נאָך עלטער פון איהר, כ'האָב נאָך א פערשטאַנד... איך פערדין נאָך מעהר פון איהר, פערדין איך? איך געה אוועק פון דאנען.

געהט צום טיר.

ש פ ר י נ צ ע

מענדיל... מענדיל... נחמה'לע! כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, דו זאָלסט שוויגען!

מ ע נ ד י ל

שטעהט געבען טיר, דער קאָפּ אראָבגעהאנגען.

נ ח מ ה ' ל ע

איך בין איהם נאָך געגאנגען רופען, דעם טייערען תכשיט — א צירונג...

מע נ ד י ל

דו שוויגסט — צו נייז!... אוועק פון מיר! — זאָג איך דיר... וועסט בעסער מאכען, זאָג איך דיר... איך וועל אברוש'ען דעם טויט מאכען וועל איך... טפוי אויף אייך!... טפוי אויף אייך אלעמען...

נ ח מ ה ' ל ע

געה פון דאנען, געה פון דאנען...

מ ע נ ד י ל

שליידערט זיין היטעל אָן דרערד. וויינט פאר כעס.

געוואלד! געוואלד! וואָס האָט מען געמאכט פון מיר? וואָס

ט׳מען געמאכט פון מיר? !... וואָס בין איך? מאמע! זאָג, וואָס בין איך? !... מאמע! זאָג — פאר וואָס ביזטו מיין מאמע? !... האַ? !

נ ח מ ה ׳ ל ע

וויל איהם איינשטילען.

ש פ ר י נ צ ע

וויינט.

מענדיל... מענדיל... זאָג וואָס איז מיט דיר? — וואָס האָב איך דיר געזאָגט? כ׳האָב דאָך דיר גאָר נישט געזאָגט... כ׳האָב דיר מעהר ניט געפרעגט, וואָס עס הערט פון דיר... כ׳האָב ניט געטאָרט עס דיך פרעגען?...

מ ע נ ד י ל

שטאַמעלט.

עס שטינקט פון מיר... נבלה שטינקט פון מיר!... איך בין א שינ־דער בין איך!... מאמע! בראָך!... א בייזער יאָהר אויף דיר! א מיתה משונה אויף דיר!

נ ח מ ה ׳ ל ע

ארויס פון דאנען — ארויס! פויער!

מ ע נ ד י ל

א מפלה אויף אייך! א בייזער יאָהר אויף אייך! טפוי אויף דיר מיט רייזלען אין איינעם! טפוי אויף דיר מיט רייזלען!

נ ח מ ה ׳ ל ע

שטויסט איהם.

ארויס חם!

ש פ ר י נ צ ע

קינדער, האָט רחמנות, קינדער...

מ ע נ ד י ל

גיט נחמה׳לען אַ שטאַרקען פאטש. ער ווערט אַ ווייל אַליין דער־שראָקען.

נ ח מ ה ' ל ע

געוואלד! געוואלד! ראטעוועט!

ש פ ר י נ צ ע

נחמה'לע!... מענדיל... מען וועט זיך נאָך צונויפלויפען... מענשען וועלען זיך צונויפלויפען, מענדיל!

מ ע נ ד י ל

איך וועל דיר דערשטיקען מיט רייזלען...

ש פ ר י נ צ ע

נחמה'לע, מיין לעבען, האָב רחמנות אויף מיר, אויף מיר רחמנות...

נ ח מ ה ' ל ע

די גאַל קערט דאָך פון איהם. די גאַנצע שטוב האָט ער דאָך פער־עפּושט.

מ ע נ ד י ל

אַ צוטומעלטער לאָזט ער זיך אַראָב צו דער מוטערס געלעגער. וויינט היסטעריש.

וואָס האָט מען געמאכט פון מיר? וואָס האָט מען געמאכט פון מיר?

ש פ ר י נ צ ע

גלעט איהם, נעהמט איהם איין.

נו שאַ. איך האָב דאָך דיר גאָר נישט געזאָגט. מיין קינד... נו שאַ.

מ ע נ ד י ל

ווערט שטיל. ווי ער וואָלט זיך צוהערען צו איהרע רייד. הויבט זיך אויף און קוקט זיך אַרום מיט שטאַרע אויגען. בעטראַכט זיינע קליידער. ער נעהמט אָן אויבען פאר'ן לאַץ פון זיין רעקעל און רייסט אַראָב ביז אונטען. שעפּטשענדיג: „נבלה", הא נבלה"... „אַברוש" „רייזיל".

פיערטער אקט.

אין צימער פון ערשטען אַקט. ביי טאָג.

אַ ווײַלע שטיל אין קעלער.

אברוש

ליגט אויפ׳ן בעט און כראָפּעט. וואכט אויף, זינגט פאר זיך אַליין. טי־טאַ־טאַ; טי־טאַ־טאַ, פויף! בים־באַם־בים; בים־באַם־באַם! זינגט מיט אַ הייזעריג אומעדיגען ניגון. מן ה־מ־צר; מן ה־מ־צר! מן־מן־מן! ק־ראַ־תי קר־קראתי—קראַ—אַא— ק—ר א אַ־תי יה — — — — אברוש!... אברוש!

שלעפּט ארויס פון הויזענקעשענע אַ פלעשעלע בראנפען און טרינקט. בעהאַלט דאָס ליידיגע פלעשעל אונטער׳ן קישען און לעגט זיך ווידער.

מענדיל

לויפט אריין אין שטוב. פערשליסט די טיר אויפ׳ן שלאָס. אויפ׳ן קאָפּ ניטאָ קיין היטעל. די האָר אין אונאָרדנונג. די זאַכען אויף איהם, אויף פּאַסען צוריסען, לויפט אום הין און צוריק. בלייבט שטעהן פּלוצלונג און פערטראכט זיך שטאַרק.

אברוש

זינגט פון שלאָף הייזעריג.

מן—ה־מ־צרר...צר...צצר...

מענדיל

ווארפט זיך ארויף ווי אַ ווילדע חיה אויף אַברוש׳ן און הייבט איהם אָן שטיקען מיט אַ ווילדען ברומען. אַברוש צאפּעלט זיך מיט די הענד און מיט די פיס. מענדיל ציהט זיך אויף איהם אוים מיט זיין גאַנצען קערפּער און שטיקט איהם מיט אַלע כחות. ברומענדיג אונ־פערשטענדליכע ווערטער. ער הויבט זיך אויף—.קוקט זיך אַרום ווי

פערוואונדערט, פרובט אויפהויבען אברושעס האַנד, נאָכהער זיין פוס. אַברוש ליגט אונבעוועגליך. מענדיל קריכט אַראָב פון בעט און טרייסעלט אַברושען, שרייט: אַברוש! אַברוש! אַברוש — האַ? האַ — אַב־רוש?! רייזעל! רייזעל! שטעהט אַ ווײַלע אויף אײַן אָרט ווי אַ פאַרשטײַנערטער. ווי ער וואָלט זיך איבערלעגען וואָס ס'איז געשעהן. הייבט אָן זינגען:

אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, פייגלאַך פליהען!
אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, פערדלאַך שפּרינגען!
אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, גענזלאַך, גענזלאַך!

שטעהט אַ ווײַלע שטאַרק פערטראַכט, דער קאָפּ אַראָבגעהאַנגען. וואַכט אויף, הייבט אָן זוכען און שרייען:

רייזעל? רייזעל! רייזעל! קוקט אונטער'ן בעט, אונטער די טאַפּטשאַ־נעס, געהט צו צו אַברושען און זוכט אונטער איהם. רופט רייזעל? ריי—זעל! רייזעל! געה ארויס! געה ארויס, זאָג איך דיר. איך וועל ניט לאָזען די מאַמע זאָל דיר שלאָגען... געה ארויס זאָג איך דיר. די מאַמע איז ניטאָ — געה ארויס!

זינגט.

אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע—פערדלאַך שפּרינגען!
אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע—פייגלאַך פליה־ען!...

שמעקט די קליידער זיינע און פערקרימט זיך שטאַרק.

פוט־פוט־פוט־אַברוש, אברוש! האַ—האַ! האַ—האַ—רייזעל, קום אהער, קום צו מיר, גיכער, גיכער! זעה ס'א שעהנער חתן איך בין! האַ־האַ, קום אהער! שלעפּט אַרויס פון אונטער'ן בעט זיין טשעמאָ־דאַן, וויל איהם עפענען, נאָר ער איז פערשלאָסען. פערמעסט זיך צום טשעמאָדאַן מיט כעס: „נו, עפען זיך!" קלאַפּט איהם מיט זיינע פיס. געפינט ערגעץ אין אַ ווינקעל דעם האַק און פּרובט מיט איהם עפענען דעם טשעמאָדאַן. געהט פּלוצלונג צו צו אַברושען. טאַטע! טאַטע! שטעה אויף! האַ—האַ—שטעה אויף טאַטע! שטעה אויף אַברוש... אַ סך פערד, פערד האָב איך געבראַכט. — פערד!..

טרעט אָב אין אַ זייט, זינגט.

אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, פערד־לאך, פערד־לאך!

פרופט נאָך אַמאָל עפענען דעם טשעמאָדאַן.

ע־ע־ע! דאָרט איז רייזעל! האַ—האַ—האַ! לעגט צו דעם אויער צום לעבעל פון שלאָס און הערט. זאָג, דו ביזט דאָרטען? האַ? דאָרטען? עפען! עפען! זעה, איך גיב דיר א סך געלד, א סך געלד! נעמט ארויס פון קעשענע זיין טייסטערעל, שיט אויס די גאַנצע געלד אויפ'ן דעק פון טשעמאָדאַן און קלינגט מיט זיי. הער רייזעל! א סך געלד גיב איך דיר, געה ארויס! עפען! עפען! עפען, מהום—וועסט חרטה האָבען. נעחמט שנעל אַראָב דאָס געלד פון טשעמאָדאַן, בע־האַלט אין קעשענע, שפּרינגט מיט די פיס אויפ'ן דעק. האַ! האַ! האַ—האַ! קריכט אַראָב. צוהאַקט מיט'ן האַק דעם דעק, רייסט אראָב דעם לייוועגד, און דורך דער לאָך קוקט ער אַריין אינווייניג. נו. וועסט שוין ארויסגעהן? נעמט ארויס איינציגווייז די זאַכען פון טשעמאָ־דאַן. בעקוקט יעדער זאַך בעזונדער מיט גרויס כונה און לעגט אין אַ זייט. ביסלעכווייז לידיגט ער אויס דעם גאַנצען טשעמאָדאַן. זוכט מווישען די מלבושים. רופט. רייזעל, וואו ביזטו? זאָג! וויינט. וואו ביזטו? קום צו מיר! ער קערט איבער דעם טשעמאָדאַן, טרייסעלט איהם און קוקט צו איז פון איהם גאָר ניט ארויסגעפאַלען. שטעהט אַ ווײַלע אויף אַנ'אָרט און האָפּנונגסלאָז קוקט ער זיך אַרום. פאַנגט אָן ארומלויפען איבער'ן צימער אין דער לענג און אין דער ברייט. שטעלט זיך אָב ביי אַברוש'עס בעט און קוקט איהם אָן אַ ווײַלע. געהט פלוצלונג אַוועק פון איהם. שטעקט אריין די הענד אין די צופודעלטע האָר און שרייט ווי דער שמש ערב שבת: „אין שול אַ—ריין"! קוקט זיך צו צו זיינע זאַכען און בעמערקט, אַז זיי זענען צוריסען. מיט אַ וואונדערלי־כע שנעלקייט פאַנגט ער אָן צו רייסען פאַסען פון זיין אויבערשטען בגד, יעדען פאַס צוריסט ער אויף גאָר קליינע שטיקלאך, ווי ווייט נאָר ער קען עס בעגרייפען — שמעקט יעדער שטיקעל און מיט עקעל שרוידערט ער אַוועק, נעמט זיינע שבת'דיגע זאַכען, פּוצט זיי ארום. שמעקט פון זיי עטליכע מאָל, פּוצט אַרום די שיך. ציהט ארויף די שבת־דיגע קליידער אויף די שמאַטעס וואָס עס הענגט אויף איהם. נעמט אַראָב

פון וואַנד זיין שבת'דיגע היטעל און טהוט זי אָן. דאָס אַלץ ווערט געטאָן מיט א ווילדע שנעלקייט, אין אַ משונהדיגען אינטערעס. די אי־בעריגע זאַכען לעגט ער צוריק אין טשעמאָדאַן, שטעלט איהם אונטער'ן בעט. ברענגט אַלץ אין אָרדנונג. שמעקט זיינע הענד ו'ון פערקרימט זיך שטאַרק, געפינט אַ מעסער און הייבט אָן שאָבען די הויט פון זיינע הענד. געפינט אויף אַ פענסטער אַ שטיקעל שפּיגעל־גלאָז, קוקט זיך אין דעם איין. שליידערט דאָס שטיקעל שפּיגעל־גלאָז און לויפט אַרויס.

ר י י ז ע ל א ו ן ב ע ר י ל ח ז י ר

קומען אַריין.

ב ע ר י ל

די נבלה ימח שמו זאָל ער ווערען! ער איז ניטאָ. איך וועל איהם דעם שארבען אראָנעמען — א פייער אויף איהם! אברוש שלאָפט? נעהמט רייזלען פאר'ן האַנד. פיהרט זי דורך אַ פּאָר מאָל איבער'ן קעלער, ווי צום טאַנצען. שיכעלאך אביסעל! פופע! ביזט דאָך א פופע— קאַק יא זראָראָוו! דרַנקט איהר פעסט צו צו זיין ברוסט. וואָס האָט געזאָגט די „נבלה" האַ?...

ר י י ז ע ל

ער האָט געזאָגט, אבער אבי איך גלויב איהם ניט, — ער האָט עס פון כעס געזאָגט, אודאי, פון כַעס.

ב ע ר י ל

אָבער זאָג, וואָס האָסטו מורא?

ר י י ז ע ל

אויף מיינע נאמנות; מיר ארט ניט וואָס ער האָט געזאָגט.

ב ע ר י ל

רייזעלע, וועסט חרטה האָבען אויב דו וועסט מיר ניט זאָגען.

ר י י ז ע ל

ביזט, בעריל, א גרויסער עקשן.

ב ע ר י ל

פערמעסט זיך מיט'ן פינגער.

וועסט רייזעלע חרטה האָבען.

ר י י ז ע ל

אז איך וויל ניט דערצעהלען, מסתמא ווייס איך דאָך פאר וואָס.

ב ע ר י ל

מעהר רעד איך ניט. „בעריל" האָט פיינד גרויסע טענות מאכען.

ר י י ז ע ל

ער האָט געזאָגט, אז דו שינדסט אויך גע׳פּגר׳טע פערד...

ב ע ר י ל

וואָס? ! ווער האָט געזאָגט? ! וואו איז ער? איך וועל אין איהם קיין גאנץ גליד ניט לאָזען! הא — הא, ער וועט מיר שוין גע־דענקען דעם גאנצען לעבען זיינעם. און דו האָסט געגלויבט?

ר י י ז ע ל

וואָס ביזטו אזוי אין כעס? כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, אז איך גלויב איהם ניט, אדרבה. איך האָב איהם געזאָגט, אז ער זאָגט א ליגען. פון דיר, האָב איך איהם געזאָגט, שמעקט ווי פון אַריסטאָ־אַריסטאַקראַט...

ב ע ר י ל

ס׳מאכט ניט אויס! כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, פּופּע, אז בעריל קען אליץ, וועסט נאָך זעהן. רייזעל, א זייגער מיט א גאָלדענער קייט— מיט א גאָלדענער קייט וועל איך דיר קויפען.

ר י י ז ע ל

די מאַמע — איי, איי, וועט זי טאַנצען — זי וועט מיר די קאָלטאָ־נעס מיינע אויסרייסען.

ב ע ר י ל

איך וועל קומען אהער. ניין—איך וועל בעסער ווארטען ביז זי וועט קומען, איך וועל צוגעהן צו איהר. איך וועל עס איהר אָננעמען פאר׳ן קאָלנער און איך וועל עס איהר זאָגען: „הער נאָר ברייגע, ברייגקע! אויב דו וועסט נאָר פּרובען נאָך אמאָל אויפהויבען א האַנד אויף רייזלען — איז דאָ פון דיר א קאָניעץ אויף אַן אָרט!" דו, רייזעל, זאָלסט נאָר שווייגען — קוקען און שווייגען, ביזט מסכים?

ר י י ז ע ל

שווייגט.

ב ע ר י ל

ביזט מסכים? ניין? א, זאָג!

ר י י ז ע ל

פונדעסטוועגען איז זי דאָך מיינע א מאמע.

ב ע ר י ל

און אז זי איז א מאמע — איז וואָס? אזא מאמע? שפּיי איהר אין צורה! „רייזעל איז מיינע" — וועל איך איהר זאָגען; בעריל קען אלץ בעווייזען.

ר י י ז ע ל

קוקט איהם אָן, שמייכעלט.

איך בין דיינע?

ב ע ר י ל

דו האָסט גערעדט מיט'ן „פּגר"? ער האָט מיט דיר וואָס גערעדט. הער רייזעל: ראשית וועל איך איהם נעמען און כ'וועל צורייסען ווי א הערינג, איך וועל איהם זיין שארבען אראָבזעצען — הערסט וואָס איך זאָג דיר? און צווייטענס — רייזעל? ! רייזעלע! דו ווייסט, אז איך בין בעריל חזיר? מיט מיר זאָלסטו ניט מאכען קיין פונקעל־מונקעל, איך בין בעריל חזיר בין איך.

ר י י ז ע ל

וואָס שרייסטו אזוי אויף מיר? וואָס סטראשעסטו זיך אזוי?

ב ע ר י ל

רייזעלע...

ר י י ז ע ל

זאָגסט, אז דו וועסט שלאָגען מיין מאמען — איך וויל ניט. אז דו זאָלסט שלאָגען מיין מאמען. בערעלע... קום לאָמיר געהן א פּאָילקע; לאָמיר זיך לערנען טאנצען ביז די מאמע וועט קומען.

ב ע ר י ל

אָבער ענטפער מיר אויף דעם, וואָס כ'האָב דיר געפרעגט...

ר י י ז ע ל

וואָס ?

ב ע ר י ל

ווילסט א זייגער מיט א גאָלדענער קייט ?

ר י י ז ע ל

קאָקעטיש.

ראשית נעהם מיר אויף א קלייד, אויב דו ווילסט זיין א מאָלאָדיעץ;
זעה ווי די קלייד איז צוריסען — ס'פּאַסט גאָר ניט צו די נייע שיך.

ב ע ר י ל

וואָס וועט זיין דאַנאָך ?

ר י י ז ע ל

דערנאָך וועל איך האָבען נייע שיך מיט א נייע קלייד...

ב ע ר י ל

מיט מיר שפּיל זיך ניט, בעט איך דיר — ווער ס'וויל זיך שפּילען
מיט בערלען וועט גוט ניט אָבשניידען !

ר י י ז ע ל

איך בין א שעהנע, האַ ?

ב ע ר י ל

שווייגט. קוקט פּערטראַכט אין איין פּינטעל.

ר י י ז ע ל

טרעט אָב אין אַ זייט און זינגט פּרעחליך.

אויפ'ן הויכען באַרג, אויפ'ן גרינעם גראָז
זיצען פּאַנעס צוויי :
שעהנע בחורים מיט די פּראַקען —
קו—מען דאָרט צו זיי...
קומען דאָרט צו זיי !

ב ע ר י ל

זאָג, וואָס זינגסטו, האַ ? רייזעל, האַ ?

ר י י ז ע ל

זינגט.

און די פּאַ—נעס ליבען זיי, און די פּאַנעס...

ב ע ר י ל

געהט צו צו איהר.

זאָג מיר, רייזעל, וואָס זינגסטו אזוינס?

ר י י ז ע ל

דו הערסט דאָך, אז דאָרט אויף א בארג אין גראָז, לעבען וואַלד, מסתמא, זיצען שעהנע פּאַנעס און צו די פּאַנעס קומען קאַוואַליע־רען און זיי האָבען זיי ליעב — און גאָר!

גיט איהם אַ קלעפּעל איבער'ן פּלייצע.

ב ע ר י ל

מיט אַ ציטערנדיגע שטימע.

רייזעל, רייזעל! זאָג בעסער...

ר י י ז ע ל

הער בעריל; דו וועסט זאָגען מענדלען, אז ער זאָל ניט סמייען מעהר רעדען צו מיר?

ב ע ר י ל

וואָס אַרט דיר? מעגסט זיך שוין פערלאָזען אויף מיר, אז איך וועל איהם זאָגען, וועט ער שוין האָבען צו געדענקען אויפ'ן גאַנ־צען לעבען!

ר י י ז ע ל

כ'האָב איהם פיינד. כ'קען ניט קוקען אויף איהם — טפוי — איך שפּיי אויף איהם. א שטיק פּגירה! איך לאָך ניט, בעריל, ער האָט מיר געזאָגט, אז איך זאָל מיט איהם חתונה האָבען — חאַ — חא — חאַ! זאָג איהם בעריל, ער זאָל בעסער ניט קריכען צו מיר.

ב ע ר י ל

פערלאָז זיך אויף מיר. איך וועל נאָך איהם פאר אלץ בעצאָהלען. איך וועל איהם נאָך בעווייזען ווער איז א שינדער. רייזעל! הערסט, דאָס לעצטע וואָרט.. הערסט — מיין לעצטען וואָרט... דו דארפסט וויסען מיט וועמען דו מאכסט פּונקעל־מונקעל.

ר י י ז ע ל

נעמט איהם ארום.

האָסט עס מיך אזוי ליעב ?

ב ע ר י ל

קושט זי.

ר י י ז ע ל

בעריל, זאָג מיר דעם אמת...

ב ע ר י ל

הערסט, איך שווער דיר... איך.. אז איך זאָג... פערשטעהסט—אז בעריל זאָגט.. גענוג !

ב ר י י נ ע

קומט אריין. טראָגט צוויי קערב פיש אויף די הענד. קרעכצט. ווארפט אַ שאַרפען בליק צו רייזלען. שטעלט אַוועק די קערב און בלייבט זיצען פערמאַטערט.

ר י י ז ע ל

וואָס איז דיר, מאַמע ?

ב ר י י נ ע

שווייגט.

ר י י ז ע ל

וואָס איז דיר ?

ב ר י י נ ע

אַוועק פון מיר, משומדת !

ר י י ז ע ל

וואָס איז, אז איך פרעג ?

ב ר י י נ ע

אַוועק פון מיר ! איך צופלעט דיר באלד דיין קאָפּ מיט א שטיק האָלץ... איך וועל זיך מיט יסורים ארום שלעפּען אין די גאַסען און זי וועט הוליען אין שטוב... כ'האָב קיין כח ניט דיר צו קאָרמענען. וואָס איז עס ?.. שיך ? נייע שיך ? !.. וואו האָסטו זיי גענומען ? זאָלסט מיר זיי שוין אויסטהאָן ! די מינוט — זאָלסטו זיי אויס־

יעהאָן! און אויב ניט — נעהמט אַ שטעקען. טהו אויס משומדת!

ב ע ר י ל

געהט לאַנגזאַם צו ברייגען. ציהט די ווערטער.

ברייגע! איך הייס דיר אויפהערען, הערסט? איך בעריל חזיר הייסט, און פּרוב נאָר ניט פאַלגען!

ב ר י י נ ע

ווער ביזטו עס, זאָג מיר! דו וועסט מיר א דעה זאָגען וואָס צו טהאָן מיט מיין טאָכטער, הא? חזיר! חזאַק! חזיר'איסקאָ!

ב ע ר י ל

מיט ישוב הדעת.

איך זאָג דיר נאָך אמאָל, אז דו זאָלסט צומאכען דיין פּיסק. ברייגע! איך הייס!... און אויב ניט, וועל איך דיר איהם פערמאכען!

ר י י ז ע ל

שלעפּט בערלען אין אַ זייט.

בעריל, בעריל הער אויף.

ב ע ר י ל

שטויסט איהר אָב.

אוועק פון מיר, רייזעל איז מיינע... מיינע איז זי, דו פערשטעהסט? האָסט אויף איהר קיין פּראַוו ניט! מיינע איז זי.

ב ר י י נ ע

דיינע איז רייזעל? חזיר! דיינע? ! גיט רייזלען אַ פּאַטש. מיינע איז רייזעל... זי איז מיינע — מיין טאָכטער! מיין טאָכטער, גיט איהר נאָך אַ פּאַטש. איך בין איהר מאַמע!..

ב ע ר י ל

שליידערט ברייגען צו אברושען. אוועק פון מיר! איך זעץ דיר באלד דעם שארבען דיינעם אראָב!

ב ר י י נ ע

געוואלד! ער וויל מיר הרג'ענען! אבא! אבא! אברוש גנב! שטעה אויף גיכער! געה רוף פּאָליציע גיכער, אברוש גנב! רייסט איהם פאר זיינע האָר. אברוש א מיתה משונה אויף דיר, שטעה

אויף! געה רוף פּאַליציע. דערשראָקען שפּרינגט אָב הינטערזיך. וואָס איז עס? ! שמע ישראל! — אַברוש! אבא! אבא! ער איז טוידט!... ער האָט גע'חלשט... רופט מענשען, גיכער רופט מענ־שען! ראַטעוועט!..

ר י י ז ע ל

שטעהט פון ווייטען, ציטערט פון קעלט.

ב ע ר י ל

געהט צו צום בעט, פּרובט וועקען אַברושען.

אַבא! ר' אַבא! שאָקעלט איהם פאר'ן האַנד. ער האָט גע'חלשט! גיט וואַסער! גיט וואַסער!

ס'ווערט אַ געטומעל אין שטוב.

א ש ט י מ ע

פון הינטער'ן טיר.

אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, פייגלאך פליה—ען...

מ ע נ ד י ל

קומט אַריין. פון זיין פּנים רינט בלוט און ער ציטערט פון קעלט. די זאַכען זיינען אויף איהם צוריסען. מיט אַ שמייכעל קוקט ער אַלע־מען אַרום. די הויז־לייט קוקען איהם אָן פערוואונדערט און צושראָ־קען. פון גאַס הערט זיך שרייען קינדערשע קולות „אין קעלער איז ער, אין קעלער איז ער!" מענדיל מאַכט משונה'דיגע גרימאַסען. שמעקט אין לופט. פוט־פוט! פוט־פוט. שמעקט די הענד זיינע, פאנגט אָן מיט די נעגעל צו רייסען די הויט פון די פינגער. פון די פינגער טריפט בלוט.

ר י י ז ע ל

ראַטעוועט! ראַטעוועט! ער איז משוגע!

מ ע נ ד י ל

געהט לאַנגזאַם צו אַברושעס בעט און זינגט.

מענ־דיל נב—לה... אַברוש... מענדיל—נבלה... אויפ'ן לאָנקע. אויפ'ן לאָנקע...

ע נ ד ע.

די ערד

1907

פערזאנען:

עוזר, א גוטבעזיצער.

פאני } זיינע קינדער.
נפתלי }

מאשע

פייגעלע } א נאָהענטען גוטבעזיצערס קינדער
מאיר }

אננא

סאפיר

הויז־מיידיל

ערשטער אקט.

פריהלינג, ביי עוזר'ן אויפ'ן גוט. רעכטס זעהט זיך די פאָדערשטע זייט פון אַ גרויס הויז מיט אַ גאַנעק אין מי־טען. דער גאַנעק איז אַרומגעפלאָכטען מיט ווילדע טרו־קענע ווייַנטרויבען. פאר'ן שטוב איז צו דערקענען פאר אַ יאָהריגע בייטען. איינגעגראָבענע בענקלאך. אין הינ־טערגרונד זעהט זיך אַ צוים פון שטאַכעטען און נעבען איהם וואקסען טאָפּאָליען. אויף יענער זייט זעהט זיך אַ ברייט פעלד, וועלכעס גרינט שוין. אין מיטען פעלד שלענ־געלט זיך אַ וועג. פון ביידע זייטען וועג — בוימער. דער וועג ווערט פערפאלען נעבען אַ וואלד, וואָס זעהט זיך פון ווייטען. לינקס — אַ ווינקעל פון אַ שפייכלער. נעבען שפייכלער אַ ברונען מיט אַ הויכען זשוראוועל וואסער צו בעקומען. ניט ווייט פון ברונען — אַ הוידע אויף שטריק־לעך, צווישען צוויי סלופּעס.

פאַני

אויף די באָרפוסע פיס שטעקשיך. צוגראָבט מיט אַ רידעל פליי־סיג די ערד פאר'ן שטוב. רופט:

מאַ—שע! מאַ—שע!

מאַשע

דורכ'ן פענסטער.

וואָס ווילסטו?

פאַני

קום, איך האָב שוין באלד א האלבען גאָרטען צוגראָבען. אַנאַ וועט

מיר ברייגגען זוימען פון אזוינע בלומען, וואָס זענען נאָך קיין מאָל ביי אונז ניט געוואקסען. דו געהסט ?

מ א ש ע

איך געה באלד!

פ א נ י

די ערד איז נאָך פוך־ווייך געבליבען פון די פאר־איאָהריגע בלומען. זעהסט, דער רידעל קריכט אליין אין דער ערד. א ריר מיט'ן פוס — און פארטיג!

מ א ש ע

מיט א בלאַסען פער'חלומ'טען געזיכט. קומט פון שטוב. לייכט געקליידעט.

פ א נ י

צו וואָס האָסטו אָנגעטהאָן אזא העלע בלוזע? וועסט דאָך זי פערשמירען.

מ א ש ע

אַנגא וועט באלד קומען. ס'פאסט ניט. געה טהו זיך דו אויך אָן. ווי א דאָרפישע שיקסע זעהסטו אויס.

פ א נ י

אַנגא קען מיר גאָר ניט? אין גימנאזיום בין איך — וואָס? זאָל זי נאָר קומען; בארוועס וועט זי ביי מיר געהן. שנעלער — ווארף אראָב דיין ווייסע בלוזע. נעהם א רידעל און קום העלף מיר גראָבען.

מ א ש ע

כ'וועל זיך איינקוקען ווי דו גראָבסט.

פ א נ י

פוילסט זיך ?

מ א ש ע

ס'ווילט זיך קוקען גלאט אין דער וועלט אריין.

פ א נ י

גראָבענדיג.

קוקען גלאַט אין דער וועלט אריין. אויך אנ'ארבייט; נאָר דו וועסט דאָרט א פייג וואָס זעהן. — די באָטשאַנעס האָסטו שוין געזעהן ?

מ א ש ע

זיי זענען שוין דען פארהאן?

פ א נ י

אָט האָסטו דיר! געהסט אום, קוקסט, גלאָצסט אין דער וועלט אריין און האָסט נאָך די באָטשאַנעס ניט געזעהן. געה, אויף דעם קוה־שטאַל וועסטו זיי זעהן.

מ א ש ע

וויל געהן.

פ א נ י

געה ניט, געה ניט! קענסט איהם נאָך דערזעהן שטעהענדיג. איך האָב איהם געזעהן פליהענדיג. ער איז אזוי הויך געפלויגען! פריהער האָט ער זיך געדרעהט אויף איין אָרט און דערנאָך — גלייך זיך אראָבגעלאָזען צו אונז אויפ'ן זשעזשינעץ.

מ א ש ע

איינער איז געווען?

פ א נ י

נאָר איינער. די „זי", מסתמא, איז שפּעטער אָנגעקומען. ווייל נעכטען פארנאכט האָב איך זיי שוין ביידען געזעהן פליהענדיג צום אָזיערע.

מ א ש ע

ווי גיך זיי האָבען זיזך שוין דערוואוסט, וואו די אָזיערע איז!

פ א נ י

ביזט א נאַר; דאָס זענען דאָך די אייגענע וואָס זענען פאר־א־יאָהרען ביי אונז געבאָרען געוואָרען. זיי ליגט נאָך אין מויל דער טעם פון די פאר־א־יאָהריגע זשאַבעס.

מ א ש ע

דאָס זענען די יונגע קלערסטו?

פ א נ י

געווים די יונגע. וועסט זעהן, ביי זיי זענען נאָך די שנאָבלען שווארצלאך. די אלטע פאַלען אויפ'ן וועג אין ים אריין און ווערען דערטרונקען. ווען זיי ציהען זיך אויפ'ן ווינטער אין די ווארימע לענדער בעגעגענען זיי גרויסע ים'ן, מוזען זיי אריבערפליהען; די יונגע פליהען איבער און די אלטע פאלען איינציגווייז אין ים אריין.

מ א ש ע

און די קראנקע?

פ א נ י

די געזונדע פערפיקען זיי פאר'ן אוועקפליהען. געדענקסט, מאיר האָט געבראכט צו אונז א פערפיקעטען באָטשאַן, קוים וואָס ער האָט געזשיפּעט.

מ א ש ע

זיי האָבען ליעב נאָר געזונטע?

פ א נ י

געווים. זיי האָבען ליעב געזונטע, יונגע. ניטאָ ביי זיי קיין שפּיטע־לער פאר קראנקע; ניטאָ ביי זיי קיין הייזער פאר אלטע; ניטאָ ביי זיי קיין וועלדער פאר סוכאָטניקעס ווי דאָ ביי אונז. — כסדר יונג, פריש און געזונד... נו, נעהם זיך פאר דער ארבייט — גע־שווינד!

מ א ש ע

כ'וועל זעהן הינטער'ן שטוב. אפשר זענען דאָרט פאַראַן די באָ־טשאַנעס.

פ א נ י

אז מען זעהט צום ערשטען מאָל דעם באָטשאַן פליהענדיג האָט מען א פליהענדיג יאָהר: מען לעבט, מען שוועבט, מען איז פרעהליך. און אז מען זעהט איהם שטעהענדיג האָט מען א שטעהענדיג

יאָהר: איז דעם גאַנצען יאָהר זויער אויפ'ן האַרצען; איז מען פערשלאָפען און עס ווילט זיך געניצען. איז מען פער'חלומ'ט פונקט ווי דו, מיין שוועסטער. קום צו מיר, פערשלאָפענע נשמה, ווילסט דאָך פאָהרען אין גימנאַזיום. וואָס וועט פון דיר ווערען אין דער גרויסער שטאָדט, אז דאָ ביזטו אזוי?...

מ אַ ש ע

דו פערשטעהסט גאָר ניט. אין דער גרויסער שטאָדט, צווישען אַ פולע מענשען וועל איך לעבעדיגער זיין.

פ אַ נ י

און איך וועל דיר ניט לאָזען פאָהרען אין שטאָדט אריין. דאָ וועסטו פערבלייבען. נאָ דיר מיין רידעל און גראָב, און איך וועל זעהן צו זיי פאָהרען שוין.

מ אַ ש ע

גראָבט לאַנגזאַם.

פ אַ נ י

שנעלער, שנעלער! איך וועל באַלד ארויפקריכען אויפ'ן פלויט. די גאַנצע געגענד וועל איך זעהן. קלעטערט אויפ'ן צוים. קום צו מיר מאַשע!

מ אַ ש ע

וואָס זעהסטו דאָרט?

זי קריכט אויך אַרויף אויפ'ן צוים. זיי שטעהען ביידע אָנגע־שפּאַרט אָן אַ בוים.

פ אַ נ י

אפילו די אָזיערע זעהט מען דאָ שטעהענדיג.

מ אַ ש ע

וואו האָסטו זי?

פ אַ נ י

קוק גלייך — אָט — אָט — אָט! רעכטס פון וועג. דאָרט וואו דער הימעל לאָזט אראָב; — זעהסט עס בלאַנקט ווייס?

מ א ש ע

איך זעה.

פ א נ י

זי איז בעלויכטען פון דער זון און אין וואסער שפיגלען זיך אָפּ די ווייסע פריהלינגס וואָלקען. הו—הא! הו—הא! מאשע! זעה, זעה! צוויי באָטשאַנעס פליהען אָט—אָט נעבען וואלד. זיי פערנעהמען זיך צום אָזיערע! גיכער, גיכער — זיי לאָזען זיך אראָב!

מ א ש ע

איך זעה... איך זעה.. זיי לאָזען זיך אראָב. אָט האָט זיך שוין איינער אראָבגעלאָזען! אָט שטעהט ער שוין. אָט שטעהען זיי שוין ביידע...

פ א נ י

אָבער פליהענדיג געזעהן! איצטער וועלען מיר ביידע אראָבשפּרינ־גען — האָפּ!

שפּרינגט אַרונטער מיטשלעפּענדיג מאַשע'ן.

ע ו ז ר

קומט אַרויס.

פ א נ י

לויפט איהם אַנטקעגען.

מיר האָבען געזעהן פליהענדיגע באָטשאַנעס.

ע ו ז ר

בעקוקט די צוגראָבענע ערד.

וועט זיין א מזל'דיג יאָהר... וואָס בעדאַרפט איהר זיך אליין מאַ־טערען? איך וועל שיקען א פּאָר שקצים וועלען זיי עס מאכען אין א פערטיל שעה.

מ א ש ע

טאַקי גוט!

פ א נ י

איך וועל אליין צוגראָבען. באלד וועט אַננא קומען וועל איך זי

איינשפּאַנען אביסעל זי זאָל מיר העלפען... מיר טהוט באַנג וואָס איך בין איהר ניט געפאָהרען אַנטקעגען.

ע ו ז ר

נפתלי איז דאָך געפאָהרען.

פ אַ נ י

אָבער טאָליענקע — זעה ווי ער האָט זיך ארויסגעריסען! קיינער האָט גאָר ניט געהערט ווי ער איז אויפגעשטאַנען. וואוהין געהסטו, טאַטע?

ע ו ז ר

איך מוז געהן אין פעלד אריין. מען בראָנעוועט היינט דעם האָבער.

מ אַ ש ע

איך געה מיט דיר.

ע ו ז ר

ס'איז צו ווייט פאַר דיר, מיין קינד.

מ אַ ש ע

איך געה. אז אַנאַ וועט קומען וועסטו אונז, פאַני, אָנזאָגען — גוט?

ע ו ז ר

זיי אין שטוב. איך געה ביז'ן ווינטמיל, ביי'ן אַנדערען בריקעל.

פ אַ נ י

זעהר גוט, מאַשעלע, דאָרט נעבען בריקעל, אין גראָבען בעדאַרף שוין זיין געלער לאַטאַטש, — וועסטו אָנרייסען? כ'וועל אָנשטעלען אויף די פענסטער...

ע ו ז ר

קום, מיין קינד. ס'איז קיין צייט ניטאָ.

מ אַ ש ע

גיב מיר דיין שירץ מיט, וועל איך האָבען אין וואָס צו קלייבען...

זי נעהמט ביי פאַני'ן דעם שירץ און טהוט איהם אָן, נאָכלויפענדיג עוזר'ן. פערשווינדט.

פ א נ י

הייבט ווידער אָן גראָבען זינגט:

דער פריה—לינג געהט!
און ער פער—שפרייט
זיין ליכט און צוי—בער
אויף א—לע ווע—גען—
ער שוועבט אין לופט
ער ווינקט און רופט
מיט טויזענד אוי—גען
און טוי—זענד קלאנ—גען.

פ י י ג ע ל ע

בעווייזט זיך אויף יענער זייט צוים. רופט:

קו—קו! קו—קו!

פ א נ י

קוקט זיך אַרום. מערקט פייגעלען.

הא—הא! דו ביזט עס? דיך בעדארף איך טאקי האָבען.

פ י י ג ע ל ע

קריכט איבער'ן צוים.

כ'האָב איצטער נאָר וואָס געהערט די קוקופקע רופען אין וואלד.

פ א נ י

אזוי פריה?

פ י י ג ע ל ע

כ'האָב זי אליין געזעהן. זי איז געשפרונגען פון בוים צו בוים — געשפילט אין בעהעלטעניש מיט די פייגעלאך, וואָס טהוט איהר עס פאני?... איך בין געקומען פרעגען אויב איהר וועט פערדינגען אייער אויבערשטיבעל פאר א זומער־פויגעל. אין שטאָדט, זאָגט מען, זענען שוין פאראן אפולע סוכאָטניקעס.

פ א נ י

אין וואלד איז ער שוין געקומען. ס'קלייבען זיך שוין אהער די

פגירות. אָנגעהויבען צו אונז אויך צו טרעפען... און דו, פייגעלע, ווייזט זיי דעם וועג?

פ י י ג ע ל ע

ער איז געקומען צו אונז פרעגען. ביי אונז איז קיין אָרט ניטאָ.

פ אַ נ י

ווילסטו איהם דעריבער אהער ברענגען צו פיהרען?

מ אַ י ר

קומט אָן פון נעבען ברונען.

פ אַ נ י

אָט איז מאיר! פון וואנען קומסטו?

מ אַ י ר

איך אקער היינט ניט ווייט פון אייערע פעלדער.

פ י י ג ע ל ע

פאני זאָגט, אז זיי וועלען זייער אויבערשטיבעל ניט פערדינגען.

פ אַ נ י

מאיר, פון וואָס פאר א בחור דערצעהלט זי עפעס?

מ אַ י ר

ער איז היינט צו אונז געקומען גלייך פון באהן. מען האָט איהם גע־זאָגט, אז ביי אונז וועט ער א דירה געפינען.

פ אַ נ י

דו ביזט אויך געקומען צו אונז פרעגען. ווייסטו דען ניט וויפיעל מיר קרענקט וואָס זיי געפינען זיך אין אונזער געגענד? און דו קלערסט, אז כ'וועל זיי אין אונזער שטוב אריינלאָזען... מסתמא ליגט איהם שוין דער טויט אויפ'ן שפּיץ נאָז, אז ער האָט זיך אזוי פריה אראָבגעלאָזען אין וואלד אריין.

פ י י ג ע ל ע

ציהט זיך אויס.

א הויכער... א לאַנגער... א שווארצער... א דאַרער...

פ אַ נ י

פון יאָהר צו יאָהר וואקט צו א שטיק בית עולם הינטער'ן שטאָדט.

אין גיכען וועט זיך דער בית עולם ביז'ן וואלד פערציהען. דעם וואלד האָבען זיי פערפעסטעט. הערסט, מאיר! איהר זאָלט צו זיך קיינעם ניט אריינלאָזען. כ'וויל ניט, אז ביי אייך זאָלען זיין געסט פון יענער וועלט. איך וועל צו אייך קיין מאָל ניט קומען. קיין מאָל ניט! כ'וועל אויסמיידען אייער שטוב. ווי יונג און שעהן דער וואלד זעהט איצטער אויס! מיט גאנצע בינט ליכט איז ער בעגאָסען.. און באלד וועלען זיי זיך אראָבלאָזען אהער — און קראָהען שווארצע וועלען אָנהויבען ארום וואלד ארומצוקריכען... ווייסט, מאיר, ווי כ'האָב א נאָמען געגעבען דעם וועג, וואָס פיהרט פון שטאָדט צום וואלד? דער מתים וועג!

פ י י ג ע ל ע

כא—כא—כא—דער מתים וועג! כ'וועל מיר גאָר הוידען אביסעל. הוידעט זיך.

מ א י ר

רעד עס ניט, פאני — אלע מענשען ווילען לעבען.

פ א נ י

אלע מענשען ווילען לעבען. ס'איז שוין אָבער לאַנג צייט, אז מען זאָל ניט אויסמישען לעבען און טויט. אין אונזער געגענד, וויל איך, אז נאָר דאָס לעבען אליין זאָל הערשען — לעבען, לעבען — און לעבען! ס'טריקענט א צווייג ברעכט איהם דער ווינד אויס... דו אליין, מאיר, האָסט אין דיין גאָרטען ארומגעשניטען די טרוקענע צווייגען פון די עפעל־בוימער — זעהסט, גאָר אן אנדער פנים האָט דער גאנצער גאָרטען בעקומען. נאָרישע מענשען! קליגער פון דער נאָטור ווילען זיי זיין.

פ י י ג ע ל ע

הערט! הערט! די קוקופקע!

א ווייל הערען זיי זיך אלע איין.

מ א י ר

זאָג מיר פאני, פאר וואָס האָסטו אויסגעשריבען דיין פריינדין.. דו ביזט נעכטען צום וועג אויך ניט ארויסגעקומען. איך בין אפשר

ביז האלבע נאכט אליין אומגעגאנגען מיט'ן וועג, פון וואלד ביז צו דער קרומער ווערבע...

פ א נ י

צוליעב דעם ביזטו געקומען?

מ א י ר

צוליב דעם.

פ א נ י

שעהם זיך אויב צוליעב דעם ביזטו געקומען. זי איז מיין בעסטע פריינדין פון גימנאזיום. ס'האט זיך מיר פערבענקט נאך איהר. זי אליין האט מיר געשריבען, אז זי וויל אהער קומען.

מ א י ר

נעהמט איהר פאר'ן האנד.

איך מוז שוין באלד אוועקגעהן. איך האב געלאזען די אקסען מיט דער סאכע אין פעלד אליין... פאני, היינט ביי נאכט וועסטו קומען — יא? איך בין אליין אויף יענער זייט וואלד. ס'דוכט זיך מיר אויס, אז דו ביזט אזוי ווייט פון מיר.

פ א נ י

קוקט איהם מיט ליעבע אין די אויגען.

אין דיינע אויגען, מאיר, שפיגעלט זיך אב דער גאנצער פריהלינג: די הימלען, די גרינע פעלדער... דו געהסט אמאל, מאיר, צום אזיערנע בעגינען ווען די זון געהט אויף? טוי—פייכטע שטראלען שפיגלען זיך אין דיינע אויגען.. שטראלען, וואס באדען זיך אין פרישען וואסער. געה, מאיר, אקער דיין פעלד מיט די אקסען און איך וועל מיר מיט מיינע הענד די פריהלינגס ערד צוגראבען; כ'וועל דא בלומען פערזעהען.

פ י י ג ע ל ע

חוידעט זיך.

מאיר! די אקסען וועלען זיך אוועקשלעפען צום וואלד!

מ א י ר

יענעם פאס ערד, וואס קומט אויס געגען דער קרומער ווערבע,

האָב איך נעכטען אליין געזייהט.

פ א נ י

וועסט זעהן ווי געראָטען ס'וועט זיין. איבער'ן קאָפּ די הויך וועלען די תבואות אויסוואקסען! און איך וועל קומען שניידען. איך אליין, גוט? אונטער'ן שטוב קלינגט. אהא! זיי פאָהרען שוין! הערסט, מאיר, דאָס איז אונזער גלאָק — פרעהליך קלינגט ער. געסט פאָהרען! גאָר מיט אנ'אנדער וועג פאָהרען זיי. זיי זענען מיט'ן גרעבליע געקומען... די גרעבליע איז שוין אויך טרוקען!..

מ א י ר

איך מוז אוועקגעהן — פאני, ביי נאכט, יאָ?

איילט לינקס.

פ א נ י

שרייט נאָך מאיר'ן.

ביי נאכט, מאיר, וועסטו צו אונז קומען — פייגעלע, בלייב דאָ.

זי שטעלט זיך אויף דעם צוים, קוקט אונגעדולדיג אַריבער.

פ י י ג ע ל ע

די פערד האָבען זיך צוויאָגט.

פ א נ י

די פערד האָבען זיך צוטראָגען! זיי יאָגען זיך גלייך צום זשעזשיניץ! ער קען זיי ניט איינהאלטען. גלייך צום זשעזשיניץ! שוין... זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט. קום פייגעלע, לאָמיר זיי לויפען אנטקעגען.

זיי פערשווינדען ביידע נעבען שפּייכלער לינקס. דאָס גלעקעל קלינגט נאָר נאָהענט הינטער'ן שטוב. ס'הילכט אַ געלעכטער. פאַני'ס שטימע: „האַלט פעסט די לייטשעס!"... שטיל. אויף יענעם זייט צוים בעווייזען זיך פ א נ י, נ פ ת ל י, אַ נ נ אַ און פ י י ג ע ל ע. קומען אַרויס נעבען ברונען.

אַ נ נ אַ

טונקעל בלאָנד, מיטעלער וואוקס. דאָס געזיכט מיעד.

אַם ענדע בין איך ביי דיר, פאני.

פ א נ י

האָסט זיך גוט דערשראָקען? ביזט נאָך קיין מאָל ניט געפאָרען ווען די פערד צוטראָגען זיך, — און איך — נאָר אזוי האָב איך ליעב צו פאָהרען. דער וואָגען קרעכצט — די רעדער ברעכען זיך אזש — און איך זיץ אויבען און שמייס די פערד! זעהסט, דאָס האָב איך פאר היינטיגען פריהמאָרגען צוגראָבען. דאָ וועל איך פארזעהען דיינע בלומען וואָס דו האָסט מיר געבראַכט... קוקסט מיר אָן, אַנאַ? ניט די אייגענע פאני, הא? טאַקע ניט די איי־גענע. אין גימנאזיע האָב איך געוועלקט. און דאָ — דאָ וועסטו אויך אנ'אנדער מענש ווערען; קום אין שטוב, וועסטו זיך אביסעל אָברוהען.

א נ נ א

קוקט זיך אַרום.

מיר דוכט, אז דאָס לעבען קערט זיך צו מיר אום; אָדער עס קומט איצט צו מיר צום ערשטען מאָל.

זיי געהן ביידע אין שטוב. נ פ ת ל י און פ י י ג ע ל ע בלייבען.

ד ע ר קוטשער

טראָגט איינינגע פעקלעך זאַכען אין שטוב אַריין און געהט גלייך צוריק.

פ י י ג ע ל ע

צו נ פ ת ל ק ע ן.

הענסט טאקי ניט פאָהרען, שעם זיך! ביי מיר וואָלטען שוין די פערד איינגעשטאַנען.

נ פ ת ל י

באשר דער פארשלאָפענער קוטשער. ביי מיר — איך וואָלט פאר־דרעהט די לייצעס אויף די הענד און ביז'ן קארג די פערד זייערע קעפּ פעריסען! די פערד האָבען זיך דערשראָקען. אויפ'ן בריקעל האָט זיך איינגעבראָכען א ברעט. ס'האָט א גרויסען קנאַק גע־

געבען. אך האָבען זיי זיך געטראָגען! מיט די פעלדער גלייך צום זשעזשיניץ זענען זיי געפלויגען!

פ י י ג ע ל ע

זי האָט זיך געמוזט דערשרעקען?

נ פ ת ל י

זי האָט זיך אָנגעהאַלטען פאר'ן קוטשער, און דער וואָגען — ברעז־דענג!... אז איך בין היינט אויפגעשטאַנען איז נאָך קיינער אויף די פעלדער ניט געווען. נאָר וואָס די זון איז אויפגעגאַנגען.

פ י י ג ע ל ע

זי וועט דאָ לאַנג בלייבען אַנגאַ ביי אייך?

נ פ ת ל י

דעם גאַנצען זומער. דער טאַטע וויל, אז זי זאָל מיר לערנען. כ'וועל שוין אפולע מיט נאָך אָנלערנען. ס'וועט שוין זיין פאר מאַשע'ן אַן עסק.

פ י י ג ע ל ע

אומעדיג.

פאר וואָס האָסטו מיר ניט געזאָגט אז דו פאָהרסט היינט צום באַן? האָסט ניט געקענט פערפאָהרען צו אונז און מיר אויך נעה־מען?

נ פ ת ל י

האָסט דען געוואוסט אז כ'פאָהר?

פ י י ג ע ל ע

זעהסטו אז איך האָב געוואוסט, אז זי קומט צופאָהרען.

נ פ ת ל י

גראָבט.

ביזט אַ נאַר. דאָס איז זי געקומען צו פאַני'ן. איז [illegible] אָהן עלטערען איז זי.

פ י י ג ע ל ע

אָהן טאַטע מאַמע?

נ פ ת ל י

שליידערט פלוצלונג דעם רידעל.

דורע! וואָלסט דען אזוי פריה וועלען פאָהרען צום באַן? כ'וואָלט נאָך געקענט פערשפּעטיגען. קום אויף אונזערע פעלדער, מיר ווע־לען אויפזוכען מאשען.

פ י י ג ע ל ע

אומעדיג.

כ'האָב היינט געזעהן צום ערשטען מאָל דעם באָטשאַן שטעהענ־דיג. ער איז געשטאַנען אויף איין פוס.

נ פ ת ל י

דו האָסט געוואָלט דוקא, אז איך זאָל דיר נעהמען צום באַן. כ'האָב זיך געשעמט פאַר דיין טאַטען. פלוצלונג צופאָהרען מיט די פערד! דער קוטשער וואָלט אויך ניט וועלען, מען דאַרף די פערד האָ־בען. קום, פייגעלע! לאָמיר זעהען ווער וועט גיכער אריבער־שפּרינגען דעם פּלייט!

ער לויפט זיך פערנאַנדער און מיט איין שפּרונג איז ער אויף יענער זייט צוים.

פ י י ג ע ל ע

געהט צו צום צוים און בלייבט שטעהן אומעדיג און שטיל.

נ פ ת ל י

נו, שפּרינג אריבער!

פ י י ג ע ל ע

איך קען ניט שפּרינגען.

נ פ ת ל י

קום, איך וועל דיר אריבערנעהמען.

פ י י ג ע ל ע

שווייגט.

נ פ ת ל י

קריכט אַריבער צוריק.

פ י י ג ע ל ע

ביזט ברוגז ? — זאָג ! מיר וועלען היינט ביידע פאָהרען רייטע־דיג אויף אונזערע קאַטשענאַוועטע פערד. גוט ?... פארביי אייער שטוב וועלען מיר פאָהרען, פארנאַכט...

פ י י ג ע ל ע

פערביי אונזער שטוב — נעבען אונזערע פענסטער, אז אַלע זאָ־לען זעהן ?

נ פ ת ל י

אז אַלע זאָלען זעהן !

פ י י ג ע ל ע

און דאַנאָך נעבען אייערע פענסטער אויך ?

נ פ ת ל י

נעבען אונזערע פענסטער אויך !

פ י י ג ע ל ע

אז אַלע זאָלען זעהן ?

נ פ ת ל י

אז אַלע זאָלען זעהן !

פ י י ג ע ל ע

איצטער יאָג מיר —א פייג וועסטו מיר כאַפּען !

שפּרינגט אַריבער דעם צוים פלינק ווי אַ קאַטץ און ווערט פער־שוואונדען.

נ פ ת ל י

שרייט.

פון מיר וועסטו ניט אנטלויפען !

פערשווינדט נאָך איהר.

פ אַ נ י געהט אַרויס פון שטוב. נאָך איהר אַ נ נ אַ.

פ אַ נ י

די ביכער זאָגסטו האָבען דיר דערעסען.. ווען דו וואָלסט זיי קיין מאָל ניט ליעב האָבען וואָלטען זיי דיר קיין מאָל ניט דערעסען. איך האָב זיי קיין מאָל ניט ליעב געהאַט. געדענקסט אַנגאַ, ווי מיר

האָבען זיך געגרייט צום לעצטען עקזאמען? די נעכט מיט די שווארצע קאָפּע?

אַ נ נ אַ

ביי מיר איז עס געווען די בעסטע צייט, פאני. די בעסטע צייט פאר מיין גאנצען לעבען. אין הארצען איז נאָך גלויבען געווען. ס'איז נאָך אַ פונק האָפנונג פאראויס געווען. קיין בעסערע צייטען קומען ניט און יענע קערען זיך צוריק ניט אום.. עס ווערט נמאס צו האָפען — וואָס איז דאָס האָפען בעת דו שפּירסט אז אונטער דיינע פיס איז קיין באָדען ניטאָ?

זי זעצט זיך אויף אַ בענקעל. קוקט זיך אַרום.

פ אַ נ י

דאגה ניט! דאָ, ביי אונז וועסטו דערשפּירען אַ באָדען אונטער דיינע פיס. וועסט פערגעסען דיינע ביכער מיט די נאַרישקייטען. קלאפּט מיט'ן פוס אָן דער ערד. אָט איז מיין באָדען!... די אמאָלי־גע מענשען, וואָס זענען געשטאַנען פעסט אויף דער ערד האָבען קיין מאָל ניט געוואוסט פון הענגען אין לופטען. אַנאַ! איך בעדאַרף גאָר ניט. הערסט? גאָר ניט! כ'האָב געלערענט אין גימנאַזיע — דער טאַטע האָט עס געוואָלט; ער האָט געמיינט אז ס'וועט זיין אַ מעלה צו אַ שידוך. איך בעדאַרף עס ניט. מיין חתן וועט קיין דיפּלאָם פון אויסגעטריקענטע לעהרער ביי מיר ניט פאָדערען. איך פאר זיך אליין — דאַרף קיין דיפּלאָמען ניט האָ־בען... וואס האָסטו זיך אזוי פערקלערט? דיינע ביכער מיט די קליינע אותיו'לאך וועלען דעם מענשען פון זינען אראָבפיהרען, ווייל פון וועג האָבען זיי איהם שוין לאנג אראָבגעפיהרט. דערפאר וואָס איך האָב געוואָלט זיין געזונד און מונטער האָבען מיר מיינע לעהרער מיט צווייעלאך געשראָקען. — געדענקסטו מיינע צווייען?

אַ נ נ אַ

נעהמט אַרום פאני'ן.

פאר וואָס בין איך אזוי צוגעבונדען צו דיר? מיר זענען דאָך אזוי ניט קיין פּאָר. געדענקסט, ווי דו פלעגסט זיך שטענדיג קרי־

גען מיט מיר — און דאָך, דעם טאָג, וואָס איך האָב דערהאַלטען דיין בריעף, אז איך זאָל קומען, איז פאַר מיר געווען א יום טוב. אין דיר איז עפּעס פערבאָרגענעס פאַרהאַן צו וועלכעס עס ציהט מיך און אין וואָס איך גלויב. ווירקליך כ'פלעג דיך גאַנץ אָפט איז חלום זעהן. איך פלעג טרוימען, אז מיר ביידע געהן אום איבער די פעלדער — מיר ביידע און מעהר קיינער ניט... אָבער ניט די פעל־דער האָב איך געזעהען. די געגענד דאָ איז נאָך פיעל שעהנער, ווי איך האָב מיר פאַרגעשטעלט... אפשר איז נאָך פאַרהאַן אין לעבען עפּעס ווארימעס און איך האָב עס ניט געמערקט...

פ אַ נ י

האַ—האַ—האַ! וואו איז עס דיין לעבען — דאָרט, אין שטאָדט? זונען, ברענענדיגע, ליכטיגע שווימען אום אין לופטען און בע־לויכטען אלע וועגען. בעווייזט צום וואַלד. אפשר דאָרט מיינסטו איז פאַרהאַן לעבען?

א נ נ א

דאָרט אין וואַלד? קומען נאָך איצטער אויך אהער שווינדזיכטיגע יעדען זומער?

פ אַ נ י

איצט איז נאָך דאָרט אויך פאַרהאַן לעבען, ס'איז נאָך אָנהייב פרילינג... איך געה ניט אין יענעם וואַלד. אָט זעהסט, דאָרט הינ־טערען שטוב דאָרט וואַקסט א יונגער וועלדעל, אהין געה איך. פאַר מיר איז עס גענוג. פאַר מיר זענען די פרייע וועלדער אויך גענוג.

א נ נ א

ווי שעהן ער זעהט איצט אויס, דער וואַלד, פון ווייטען!

פ אַ נ י

דער פריהלינג האָט אומעדום זיינע פליגעל פערשפּרייט, און דאָך זעהט מיר אויס, אז יענעם וואַלד האָט ער אויסגעמיטען. די ערד איז דערבאַרימדיג און דער וואַלד גרינט אויך. ער גרינט אָבער נור לפּנים וועגען...

אנגא

צווישען אזוינע קראנקע געפינען זיך די אינטערעסאנטעסטע מענשען. א מענש, ווען ער קלערט שוין אין דער שטיל וועגען טויט, ווערט ער ריינער. די נשמה זיינע טיעפער און שטילער.

פאני

כ'וועל עס דיר ארויסשלאָגען פון קאָפּ. מאַ—רוסיא! מארו־סיא! טראָג ארויס אהער א גלאָז מילך און אויפ'ן טיש ליגען פעקעלאך קליינע — ברענג עס אויך ארויס! איצטער וועל איך דאָ מאכען בייטען און דו זיץ און קוק. כ'וועל דאָ דיינע בלומען פערזעהען; דיין מתנה פון שטאָדט. ביי מיר וועלען זיי גאָר אנ'אנדער פנים האָבען... באלד וועט מיין ליבלינג קומען, מיין מאַשעלע. זי וועט דיר געפעלען זיין. זי איז אזא פער'חלום'טע נשמה, ווי דו. באלד וועט דער טאַטע מיינער קומען; ער איז אין פעלד, זעהר פערנומען.

אנגא

מיר וועלען פונדעסטוועגען געהן שפאצירען אין וואלד.

פאני

איך וועל דיר בעווייזען שעהנערע ערטער. ניט ווייט פון אונז איז פארהאן א אָזיערע. דער איינציגער אָרט, וואו זייער פוס קומט ניט, איז די אָזיערע. דאָקטוירים, ווייזט אויס, האָבען זיי אָנגע־זאָגט, אז פון פייכקייט זאָלען זיי זיך היטען. דאָס וואַסער איז דאָרטען — קלאָר — קריסטאָל!

הויזמיידעל

טראָגט אַרויס אַ גלאָז מילך און איניגע פעקעלאך, אין פאַפּיר געוויקעלט.

אנגא

נעהמט די מילך.

איך קוק מיר ארום, ווי ס'איז דאָ פריש און איבעראל גרינט שוין.

הויז־מיידעל

געהט צוריק אין שטוב.

פ א נ י

אויפבינדענדיג די פעקלאך.

דער פריהלינג ארבייט שנעלער, ווי דעם מענשענס פאנטאזיע. אפילו שנעלער פאר דער פאנטאזיע פון אונזער מאטעמאטיק. — געדענקסט איהם נאך? יעדען אויגענבליק וועסטו וואס נייעס ארום זיך מערקען: דא איז, גאר אויף א טרוקענע צווייג א קנאספע ארויסגעשפרונגען... דארטען, אויף א פעך־שווארצע שטיק ערהאבען זיך פלוצלונג גרעזעלאך מיט זייערע קעפעלאך ארויסגעשלייכט... לייבענציינדלאך האסטו מיר געבראכט!

א נ נ א

רוכט זיך אז יא.

פ א נ י

ביז זיי וועלען אויסוואקסען, וועט שוין זיין מיט לייבענציינדלאך אונזערע פעלדער בעדעקט. זיי וואקסען ביי אונז אויך, אבער קליינינקע, גאר ווילדענקע. קלייבט זיך צווישען די זוימען. שטיפמיטערכען!... ביי אונז אין קליעווער זענען זיי פול — אבער אויך נאר קליינענקע — מיט גאנץ קליינע אננא'ס אויגעלאך... פערגעס־מירניט! דאס אויך געבראכט... וואלסטו זעהן דארט ארום אזיערע הימעל־בלאה ווערט פון זיי די גאנצע געגענד. ווי א זוים וואקסען זיי ארום דעם ברעג מיליאנען ווייז... מארגאריטען, אויך ביי אונז אויף די פעלדער פארהאן, נאר אויך גאר קליינענקע, גאר ווילדענקע... אלץ וועלען מיר פערזעהען. אלץ וועט נאך הויך אונטער אונזער פענסטער וואקסען... ניעלקען! מסתמא זענען דא פון אלע פארבען פארהאן — ווייסט ניט, אננא? איך ליעב, ווען בונט־רויטע און שנע־ווייסע ניעלקען וואקסען צוזאמען — שפעט, אבער שפעט וועלען זיי אויפבליהען — אסטרא און געארגינא! ווי גראסארטיג! אבער שוין גאר שפעט, נאכ'ן זומער וועלען זיי ביי מיר בליהען.. זונענרויזען! כא־כא־כא, דאס האסטו מיר אויך געבראכט?... אפילו זונענרויזען האט זי ניט פערגעסען מיר צו ברענגען.. אבער גאר אומזיסט. פיהרט אננע'ן

צום ברונען און בעווייזט איהר אויף יענעם זייט צוים. דאָרט האָב איך אפשר א מאָרג ערד מיט זונענרויזען פערזעהט. דער פּאַפּא איז געווען ברוגז... וועסטו זעהן, ווי זיי וועלען אויסוואקסען. וועסטו זעהן, ווי הויך און שטאָלץ זיי וועלען אויסזעהן. איבער־הויפּט ווען זיי וואקסען אויף א גרויסען פרייען פּלאַץ — ווי זונען, גרויסע און קליינע, זעהען זיי אויס.

אַ נ נ אַ

נעהמט אַרום פּאַני'ן.

אך פּאַני! ס'הויבט אָן מיין הארץ ברייטער צו ווערען הערענדיג דיינע ווערטער און קוקענדיג אויף דיין אויסזעהן. עפּעס וואקסט אין מיין הארצען, נאָר איך ווייס נאָך דערווייל ניט וואָס. וואקסט עס אין מיר אויס נאָך שטארקער דער האס צום לעבען, שפּירענדיג, אז איך וועל פאַלען...

פ אַ נ י

אַנגאַ! דו ווילסט זיך שוין מיט מיר קריגען? וואָס פאר א שטרייט? מיט'ן לעבען? מיט'ן לעבען דארף מען ניט מלחמה האַלטען. דאָס לעבען איז א טרייע מוטער מיט א היים צאפּעלדיגע ברוסט. די ערד, אַנגאַ, דאָס איז די ברוסט פון לעבען! וואו עס געפינט זיך גענוג חיונה, גענוג פייער פאר אַלעמען. אַנגאַ! דריקט זי צו זיך. איך וועל דיר דיינע נארישקייטען פון קאָפּ ארויס־שלאָגען. אָט נעהם א רידעל און גראָב אביסעל די ערד. גראָב, וועסטו זעהן, וואָס פאר א בלומען ס'וועלען אויף דעם אָרט אויס־וואקסען. פארנאכט וועט קומען מאיר. מיר וועלען געהן צום אָזיע־רע. היינט מסתמא וועט דאָס גאנצע וואסער בלאָה זיין.

אַ נ נ אַ

גראָבט אָבער ניט געלונגען.

פ אַ נ י

טיפער גראָב! שטארקער שטעל די פוס אויפ'ן רידעל. איך וועל דיר נאָך אויסלערנען רייטען אויף אונזערע קאשטאַנעוואטע פערד. איצטער ביזטו ביי מיר.

אנגא

ווער איז עס מאיר?

פאני

טיפער גראָב, טיפער גראָב! אך, דו קענסט ניט, זעץ זיך אויפ'ן באנק און קוק זיך איין, ווי איך טהו. איך וועל דיר נאָך אָנהויבען שטעלען צווייעלאך. אין גימנאזיע האָסטו פינפען בעקומען, איצט זעה, אז ביי מיר זאָלסטו א פינף בעקומען. זעהסט, ווי דער רידעל פאָלגט זיך ביי מיר — די ערד אליין לאכט — מערקסט ניט, ווי די ערד אליין לאכט און קלייבט נחת?

אנגא

כ'וועל עס אפשר מיט דער צייט אָנהויבען צו מערקען. דערווייל, שוועסטערשו, וואָלט זיך מיר וועלען..

פאני

גראָבענדיג.

וואָס וואָלסטו וועלען — הא? גאר ניט וועסטו ביי מיר וועלען. ווייט, הינטער'ן שטוב, אויף אונזערע פעלדער וועלען מיר צוזאַמען טראָגען טרוקענע צווייגען, און מיר וועלען אָנלעגען א גרויסען, גרויסען פייער. און דיינע ביכעלאך, און דיינע נארישקייטען וועלען מיר אויפ'ן פייער לעגען; פערברענען, ווי דער טאַטע פערברענט יעדען יאָהר פאר פסח דעם חמץ פון שטוב ארויס. קוק זיך איין, ווי די ערד שמייכעלט פון פערגעניגען.. פרישע בלומען וועלען מיר זעהען... פרישע בלומען וועלען אויסוואקסען. זי רעדט ווי צו דער ערד, גראָבענדיג אַלץ מיט מעהר חשק. פרישע זוימען, נייע זוימען האָט מען מיר געבראכט... פרישע זוימען וועל איך היינטיגס מאָל פערזעהען, נייע בלומען וועלען אויף דיר היינטיגס מאָל וואקסען.

גראָבט נאָך פלייסיגער.

אנגא

זיצט פערגאָפט. קוקט צו פאני'ס אָרבייט.

פ א נ י

גראָבט, רעדענדיג צו זיך אַליין.
פרישע בלומען... נייע בלומען...

צווייטער אקט.

ביי עוזר'ן אין שטוב. אַ גרויסער צימער צוגעקליבען איינפאך. רעכטס צוויי טירען אין צוויי צימערען אַריין. לינקס פענסטער און אַ טיר אויף דער ווערענדע אַרויס. אין דעם הינטערגרונד אַ טיר אויפ'ן אויבערשטיבעל. די פענס־טער און טיר זענען אָפען. דורך זיי זעהט זיך דאָס פעלד.

בוימער. פארנאַכט.

אַ נ נ אַ

ליגט אויף אַ זאָפע נעבען פענסטער.

מ אַ ש ע

קומט אַריין. לייכט געקליידעט. מיט אַ כוך אין דער האַנד. מע־־קענדיג אַנגע'ן, געהט זי צו צו איהר אויף די שפּיץ פינגער און שטעהט אַ ווײַלע נעבען איהר געלעגער. זי לאָזט זיך שטיל אַראָב אויף די קניה און קוסט אַנגע'ן אויפ'ן שטערען.

אַ נ נ אַ

דריקט צו זיך מאַשע'ן.

האָסט געמיינט, מאשעלע, אז איך שלאָף ?

מ אַ ש ע

כ'האָב געמיינט, אז איהר שלאָפט, ווייל איך האָב געהערט, ווי איהר האָט גערעדט אַ גאנצע נאכט מיט פאני'ן.

אַ נ נ אַ

ייי אזוי האָסטו עס געהערט ?

מ אַ ש ע

מען הערט אין צימער, אז מען רעדט אויבען.

אנ נ א

וואָס האָסטו געהערט ?

מ א ש ע

כ'ווייס נאָר אז אפשר ביז גרויסען טאָג האָט איהר ניט געשלאָפען.

אנ נ א

דו שלאָפסט אויך ניט ביי נאכט?

מ א ש ע

ניין. איך קען ניט שלאָפען. אלע ביי אונז אין שטוב שלאָפען: ביי נאכט, נאָר איך אליין...

אנ נ א

פאר וואָס קענסטו ניט שלאָפען ?

מ א ש ע

שטיל און קינדערש.

איהר, אנגא, בעדארפט דען מיר פרעגען ?... איהר פערשטעהט אליין ניט ?

אנ נ א

פון וואנען זאָל איך וויסען ?

מ א ש ע

איהר ווייסט...

אנ נ א

וואָס קען איך וויסען, פאר וואָס דו שלאָפסט ניט ?

מ א ש ע

אייך אין דאָך נאָך אומעדיגער פון מיר.

אנ נ א

פון אומעד קענסטו ניט שלאָפען ?

מ א ש ע

כ'וואָלט שוין וועלען דערלעבען, דער זומער זאָל אוועקגעהן, וואָלט איך צוזאמען מיט אייך פאָהרען אין דער שטאָדט אריין. זאָגט מיר, אנגא, וועט מיר אין שטאָדט זיין בעסער ?

אנגא

שווייגט.

מאשע

פאר וואס ענטפערט איהר מיר ניט, אז איך פרעג אייך? מיר דוכט זיך, אנגא, אז איהר הערט זיך קיינמאל ניט איין, וואס איך רעד צו אייך.

אנגא

פאהר ניט אין שטאדט אריין. בלייב דא — מיט דיין שוועס־טער, מיט פאני'ן. לערען זיך פון איהר. זעהסט, איהר איז קיין מאל ניט אומעדיג. פאהר ניט אין שטאדט אריין.

מאשע

גאנץ שטיל.

כ'האב געמיינט... ניט דאס האט איהר מיר בעדארפט זאגען.

אנגא

דיר איז אומעדיג. נאריש קינד, א מיידעל פון זעכצעהן יאהר דארף ניט זיין אומעדיג.

מאשע

כ'האב ניט מיט וועמען א ווארט אויסצורעדען. איך לעז די ביכ־לאך; איך זוך דארט... און אז דאס ביכעל ענדיגט זיך ווערט מיט אזוי אומעדיג, ס'כאפט אזש אן א שרעק. ניטא מיט וועמען א ווארט אויסצורעדען. איהר געהט שטענדיג אום אליין און מיך מיידט איהר אויס...

אנגא

כ'וויל דיר ניט אויסמיידען, מאשעלע.

מאשע

ווי אויף א קליין קינד קוקט איהר אויף מיר. מיט מיר רעדט איהר שטענדיג אנדערש; ניט דאס, וואס איך וויל.

אנגא

פאר וואס דערווייטערסטו זיך אזוי פון פאני'ן?

מ א ש ע

אז פאני איז גאר משוגע; זי וועט שוין אין גיכען אָנהויבען נאָכ־צולויפען די פויערים אין דאָרף.

א נ נ א

אך, פאני, פאני! פאָלג זיך פאני'ן. פאָלג וואָס זי הייסט. ווארף דיינע ביכער. לעז זיי ניט מעהר. פאָלג זיך פאני'ן. זי האָט דאָך דיר אזוי ליעב! קוק זיך איין אויף איהר, מאשעלע, וועט דיר קיין מאָל אומעריג ניט זיין.

מ א ש ע

איהר קול ציטערט.

איך האָב געמיינט, אז איהר וועט מיר עפּעס אנדערש זאָגען. אזוינס, וואָס מיר וועט ווערען... איהר הערט זיך גאָר ניט איין, וואָס כ'רעד צו אייך.

א נ נ א

קוקט זיך אַרום צושטרייט.

בלייב, מאשעלע, דאָ. איך וועל שוין אויך מעהר אין שטאָדט אריין ניט פאָהרען...

מ א ש ע

איהר וועט שוין בלייבען דאָ אויפ'ן גאנצען ווינטער? איהר לאכט.

א נ נ א

כ'לאך ניט, מאשעלע. איך וועל בלייבען דאָ. קוקסט מיר אָן, גלויבסט ניט? כ'וועל די שטאָדט מעהר ניט זעהן. כ'וועל דאָ בלייבען. און דו בלייב אויך דאָ מיט דיין שוועסטער...

מ א ש ע

און איהר וועט מיר לערנען? ביי אייך וואָלט איך אזוי פיעל געלערענט!

א נ נ א

יאָ. וועסט לערנען אויב דו וועסט וועלען.

מ א ש ע

טאָ קומט מיט מיר איצטער שפּאצירען — קומט, אַנגאָ!

אַ נ נ אַ

געה דיר אליין, מאשעלע. איך וויל איצטער זיין אין שטוב.

מ אַ ש ע

שלעפט איהר פאר׳ן האַנד.

קומט, קומט!

פ אַ נ י

בארוועס מיט אַ ווייס טיכעל אויפ׳ן קאָפּ קומט אַריין, מערקענדיג אַנגאַ׳ן.

אָט איז זי גאָר דאָ! אבי איך געה אום און שריי, און רוף.

מ אַ ש ע

געה איך אליין אוועק.

פ אַ נ י

וואוהין געהסטו, מאשע?

מ אַ ש ע

ענטפערט ניט און געהט ארויס.

אַ נ נ אַ

קום צו מיר פאני. ביזט שוין לאנג אזוי שעהן ניט געווען ווי איצטער.

פ אַ נ י

זעצט זיך נעבען אַ נ נ ע ׳ ן און שווייגט אַ לאַנגע צייט.

כ׳האָב פאר דיר קיין ווערטער ניט אַנגאַ. כ׳וואָלט נאָך אפשר געפרובט מיין גאנץ הארץ עפענען פאר דיר, אפשר וואָלסטו דאָרט געפונען אזוינס וואָס כ׳קען פאר דיר ניט אויסרעדען.

אַ נ נ אַ

דוכט זיך, אז אלץ איז אומזיסט. כ׳האָב אפשר ניט בעדארפט קומען אהער; דיר עגמת־נפש צו פערשאפען; האָסט עס ניט פער־דיענט. אין דיינע פענסטער דארף שטענדיג די זון אריינלייכטען.

פ אַ נ י

איך פערשטעה ניט...

אַ נ נ אַ

איך זאָג, אַז אין דיינע פענסטער דאַרף שטענדיג די זון אַריינ־שיינען. וואָס איז מיט מיר? כ׳ווייס אַליין ניט. אָהן טאַטע מאַ־מע האָב איך מיין יוגענד דורכגעמאַכט; און אָהן אַ פונק האָפנונג ביז צום פינסטערען אַבגרונד דערגאַנגען.. מיינע האָפנונגען האָבען זיך ביסלעכווייז געלאָשען — אין מיין אייגענעם האַרצען בעגראָ־בען געוואָרען... כ׳וויל שווייגען — פאַני.

פ אַ נ י

און איך וואָלט פאַר דיר מיין האַרץ געעפענט.

אַ נ נ אַ

אַלץ איינס!

פ אַ נ י

ניט אַלץ איינס... אין מיר האָט אַלץ אַן אָבקלאַנג. אַלץ בעוועגט מיין בלוט און כ׳קען ניט זיין אומעדיג... אין מיר לעבט די מוטער ערד. אין מיר לעבט איהר רוהיגקייט און איהר פייער...

אַ נ נ אַ

מיט דעם וועג, ווינש איך דיר, זאָלסט געהן דיין גאַנצען לעבען. כ׳ווינש עס דיר פון מיין טיפען האַרצען.

פ אַ נ י

כ׳קען עס דיר גלויבען. טויזענד וועגען נייע וועל איך פאַר זיך אויסטרעטען. יעדערער טרעט אַליין פאַר זיך אַ וועג — סיי צום לע־בען סיי צום טויט. געקומען ביזטו צו מ י ר און אין דער שטיל האָסטו זיך צוגעהערט ווי דער טויט שפּאַצירט אום אין וואַלד... אין שטאָדט האָט אונז ביידען איין געפיהל געשטיקט: אַלץ אַרום וועלקט — ביי דעם ביזטו געבליבען.

אַ נ נ אַ

ביזט גערעכט ביי דעם געדאַנק בין איך געבליבען. כ׳האָב ניט בעדאַרפט קומען צו דיר.

פ אַ נ י

האָסט יאָ געדאַרפט קומען! איך אַליין האָב דיר געשריבען, אַז די

זאָלסט קומען. איך האָב געוואָלט, אז דיין נעכטען זאָלסטו ד ו ר ט לאָזען און צוזאמען מיט דער גאנצער נאטור זאָלסטו אויפסניי ביי אונז אויפבליהען. אין אנהייב פריהלינג ביזטו אהער געקומען. די גאנצע נאַטור האָט אויסגעזעהען, ווי א יונג פריש קינד, וואָס האלט שטענדיג אין איין לאכען — און איצט זע״, וואָס ארום טהוט זיך! האָסט אפילו ניט געמערקט, ווי די זאנגען אויף די פעלדער זענען פול געוואָרען. האָסט אפילו ניט געמערקט, ווי די בלומען הינטער די פענסטער זענען אויסגעוואקסען.

א נ נ א

איך בין, מיין טייערע, געווען פערנומען מיט די בלומען, וואָס איין אונבעוואוסטע האנד האָט אין מיין הארצען געפלאנצט... דיר איז, פאני, שווער צו טראָגען מיך ווייטער אין דיין הארצען — בעפריי זיך פון מיר...

פ א נ י

אויף אלץ קומט א צייט. אננא, ס׳איז נאָך קיין איין עפּעל ניט גע־בליבען הענגען אויפ׳ן בוים ביז׳ן נייעם פריהלינג.

א נ נ א

ביזט גערעכט. דער אָסיען־ווינד רייסט זיי אראָב.. מען געהט! דיין פאַפּאַ געהט...

זי געהט שנעל אַריין אין צימער רעכטס און פע־מאַכט די טיר הינטער זיך.

פ א נ י

געהט ארויף אויבען.

ע ו ז ר און מ א י ר קומען אַריין.

ע ו ז ר

וואָס עס פאלט אריין אין מיינע הענד בעקומט גאָר אנ׳אנדער פּנים. איך וואָלט דאָרט, אויף יענעם זייט וועג, געפלאנצט וואלד. סאָסנע וואָלט איך געזעהט. דער וועג וואָלט אזוי זאמדיג ניט געווען.

מ א י ר

ס'וואָלט ניט לאָזען דעם ווינד פערטראָגען דעם זאמד.

ע ו ז ר

געוויס. ס'איז דאָך דאָרט קיין מאָל ניט צו דערקענען, אויב א פוהר איז דורכגעפאָהרען. זאָל מען דאָרט געהן צו פאָהרען אין א שעה ארום איז שוין קיין שליאד ניטאָ. מיט משאות איז ניט דורכצו־קריכען. וואלד איז וואלד. ס'לויפען אריבער די עטליכע יאָהר און דער וואלד וואקסט. א וואלד איז א מעלקעדיגע קוה.

נ פ ת ל י

לויפט אריין אין שטוב.

צווישען אונזערע פעלדער שפּאצירט ארום דעם מלאך המות'ס אייניקעל!

ע ו ז ר

וואָס פּלוידערסטו?!

נ פ ת ל י

פאני האָט איהם אזוי א נאָמען געגעבען.

ע ו ז ר

פאני ווייסט אויך ניט, וואָס זי רעדט. א קראנקער מענש — וואָס ווילסטו? ער זוכט וואו פרישער איז — נאָרישער יונג!

נ פ ת ל י

ער האָט טאקי אויסגעשמעקט, אז ביי אונז איז פרישער.

מ א י ר

פון וואנען געהסטו?

נ פ ת ל י

איך געה פון די פעלדער.

מ א י ר

נעבען אונזערע פעלדער ביזטו געווען?

נ פ ת ל י

איך בין נאָר ביז אייער מעזשע צוגעגאנגען.

מ א י ר

מעהר ניט, ווי ביז צו דער מעזשע? און האָסט דאָרט קיינעם ניט געזעהן?...

נ פ ת ל י

איך געה חיינט נעכטיגען אין פעלד, מיט די פערד.

ע ו ז ר

מען וועט אויף די פערד אָהן דיר אויך אכטונג געבען. האָסט אין דער היים וואו צו שלאָפען.

נ פ ת ל י

האַלט זיך איין ניט צו לאכען.

אך, טאַטע, דו פערשטעהסט שוין גאָר ניט. מאיר געהט אויך אלע נאכט אין פעלד אריין נעכטיגען.

מ א י ר

באַפּט איהם פאר'ן האַנד.

כ'וועל דיר באלד ארויסוואַרפען דורכ'ן פענסטער.

נ פ ת ל י

ברעכט אויס מיט אַ געלעכטער.

ע ו ז ר

שטענדיג געלאכט, שטענדיג געכיכעט זיך איבער דער מאָס.

נ פ ת ל י

איך לאך דען פון דיר? איך לאך, ווייל ס'לאכט זיך — זאָג, מען טאָר ניט לאַכען?

ע ו ז ר

וואו איז זי — מאשע? דאָס איז א קינד. זי האָב איך ליעב. און דאָס איז ניט מעהר, ווי הו—הא! הו—הא! וואו האָט זיך עס אויסגעלערענט? ווער בעט זיי זאָלען מיר גאנצענע טעג אומ־קריכען צווישען די פעלדער? כ'האָב גענוג פּאראָבקעס, זיי וועלען אליין אָהן אייך אלץ אויפטהאָן. פּיעליען דעם ליאָן — א קאַ־טאָרזשנע ארבייט — רבי פאני איז דאָ! און די פּויערטעס, וואָס מעלקען די קיה קענען עס גאָר ניט מאכען. באלד וועט זיך אָנהוי־

בען שניט־צייט, וועסטו עפּעס זעהן — מיט שוויים וועט זיך עס בעגיסען; שווארץ ווי די ערד וועט עס ווערען!... כ'האב דאָס גע־האלטען אין גימנאזיע. אָט דאָס שניידט זיך שוין א פ א נ י מיט אלע פינטעלאך. ס'איז פאראן א בעט, קישענס אין דער היים און ער — אין פעלד אריין; לערנען זיך פון די פויערים שעהנע מידות.

פ א נ י

איהר קול הינטער'ן פענסטער.

מאשע! מא—שע!

ע ו ז ר

נאָר קיין אידיש קול האָט עס ניט.

פ א נ י

אין פענסטער.

מאשע איז ניטאָ?

ע ו ז ר

מיין קינד! דו פערשרייסט מיר מיין קאָפּ.

פ א נ י

לאַכט אַריין אין שטוב.

איך זאָל וויינען ווילסטו? איך האָב ניט אויף וואָס קוקענדיג צו וויינען.

קריכט אַריין דורכ'ן פענסטער אין שטוב אַריין. שרייט.

היט זיך!

ע ו ז ר

משוגע ביזטו, מיין קינד! האָסט קיין אנדער וועג ניט?

פ א נ י

אויב דו ווילסט, טאָטע איך זאָל נאָך אביסעל וואקסען, וועל איך צוריק דורכ'ן פענסטער ארויסקריכען.

שפרינגט אַרויס.

ע ו ז ר

שפרינגט אויף פאר בעס.

פ א נ י

לויפט אַריין דורכ'ן טיר.

ע ו ז ר

וואָס ווילדעוועסטו אזוי ?

נ פ ת ל י

געהט ארויס.

ע ו ז ר

שרייט איהם נאָך.

הער, נפתלי, זאָלסט מיר היינטיגע נאכט דאָ אין שטוב נעכטיגען!

פ א נ י

נעהמט ארום עוזר'ן.

זיי ניט אין כעס, טאַטע, זיי ניט אין כעס.

ע ו ז ר

וואו איז די גימנאַזיע דיינע?

פ א נ י

אין שטאָדט טאַטע. כ'האָב זי דאָרט געלאָזען. דו אליין ביזט שולדיג, וואָס איך לאָך אזוי פיעל. איך בין דאָך דיינע א טאָכטער. זאָג, דו ביזט אין דער יוגענד ניט געווען געראָטען אין מאיר'ן ?..

מ א י ר

ווינקט פערשעמט.

פ א נ י

מיינסט, טאַטע, איך געדענק ניט, ווי דו ביזט געווען מיט עטליכע יאָהר צוריק ? דיין געלעכטער האָט שטענדיג געקלונגען איבער די פעלדער.

ע ו ז ר

יעמאָלט, מיין קינד, האָט נאָך דיין מאמע געלעבט.

מ א י ר

איך וועל אביסעל ארומקוקען אייער גאָרטען.

געהט אַרויס.

ע ו ז ר

כ׳האָב געלאַכט אמאָל, מיין קינד; אָבער מעהר ניט.

פ אַ נ י

גוט וואָס כ׳האָב דיך איצטער געטראָפען. ווען דו וואָלסט געווען א גוטער טאַטע... איך וויל, דו זאָלסט אבקויפען דעם שטאָטישען וואלד.

ע ו ז ר

דאָס איז דען פאר מיינע כחות? — אוצרות בעדארף מען דאָך צו איהם האָבען.

פ אַ נ י

זוך שותפים.

ע ו ז ר

דער וואלד האלט דאָך אויף דאָס לעבען פון אזוי פיעל מענשען.

פ אַ נ י

האָסט מורא דער בית־עולם הינטער׳ן שטאָדט זאָל, חלילה, ניט קלענער ווערען?

ע ו ז ר

לאָז מיך צורוק. רעדסט נארישקייטען.

פ אַ נ י

אונזער שטוב איז אין געפאהר.

ע ו ז ר

קוקט זי אָן.

וואָס פלוידערסטו?

פ אַ נ י

זיי וועלען דאָ אלע וועגען פערפעסטען. זיי האָבען דאָ די גאנצע געגענד פערפינסטערט. ס׳איז זיי ווענינ דער וואלד, האָבען זיי שוין אָנגעהויבען אומצוקריכען צווישען אונזערע פעלדער אויך. יעדער בוים אין וואלד איז א לעבעדיגע מצבה. טאַטע, איך בעט דיר; דו וועסט דעם וואלד אבקויפען און נאָך היינטיגען ווינטער

וועט מען איהם אויסהאקען. דאנאָך וועט מען דעם אָרט צואקערען. די פּיעניעס אויסגראבען מיט די וואָרצלען — פרייע פעלדער!

ע ו ז ר

געה, דו פּלוידערסט שוין און ווייסט אליין ניט וואָס.

פ א נ י

מיט מאיר'ן צוזאמען וועסטו דעם וואלד אבקויפען. נעהמט איהם אָרום. האָסט עפּעס ליעב מאיר'ן? קוק איהם נאָר אָן; אָט געהט ער אום צווישען די זונענרויזען.

ע ו ז ר

מיין קינד. דו האָסט גאָר קיין שכל ניט, האָסט זיך געמעגט אבי־סעל אָבלערנען פון אנגע'ן — כאָטש דו מיינסט, אז דו ביזט שוין גאָר די חכמה. אָהן טאָטע מאמע, און זעה, ווי ס'האָט זיך אויס־געהאָדעוועט. א צירונג פאר גאָט און פאר לייטען. גאָט וועט גע־בען, סוף זומער, אז זי וועט פאָהרען אין שטאָדט אריין, וועל איך איהר, בלי נדר, מיטגעבען מאשע'ן. זאָל זי זיך לערנען פון איהר.

פ א נ י

וועסט עס ניט טהאָן, טאָטע! וועסט מאשע'ן מיט איהר ניט שיקען. איך בעט דיר, אז דו זאָלסט וועגען דעם ניט טראכטען. מאשע מוז דאָ בלייבען. כ'ווייס, אז דו ווילסט דיינע קינדער גוטס טהאָן. זאָלסט אבער דיינע קינדער אין שטאָדט אריין ניט פער־טרייבען. דאָ איז גאָטס וועלט! אָט דאָ צווישען די רויזען געהט איצט אום א קינד פון דער ליעבער נאָטור. ער געהער ניט צו יע־נע... איך בעט דיר טאָטע, קויף אב דעם וואלד און זאָל מען איהם אויסהאקען, די בוימער בעטען זיך, מען זאָל זיי בעפרייען פון דעם טרויער, וואָס הענגט איבער זיי. דער וועג פון וואלד אין שטאָדט אריין וויינט, אז מען זאָל איהם בעפרייען. בעפריי איהם, טאָטע. אויפ'ן וועג זאָל זיך געזאנג הערען, ווי ביי אונז אויף די פעלדער...

ע ו ז ר

אזא וואלד צוהאקען איז ניט היימלאך. פאר אזא זאך קען מען בע־שטראָפט ווערען, מיין קינד אזא וואלד צוהאקען איז ניט היימלאך.

פ א נ י

די גאנצע געגענד וועט אויפבליהען אויף דאָס ניי...

ע ו ז ר

עט, לאָז מיך צורוה!

פ א נ י

זיץ נאָך אביסעלע, פּאפּא, איך וויל דיר זאָגען...

ע ו ז ר

און איך וויל ד י ר זאָגען, מיין קינד, אז דו זאָלסט אָנטהאָן שיך און זאָקען און אומגעהן ווי א מענש — איך פערטראָג עס ניט!

פ א נ י

צו דען ווייסטו ניט, אז אזוי איז בעסער?

ע ו ז ר

ס'איז א חרפּה.

פ א נ י

פאר וועמען?

ע ו ז ר

פאר זיך אליין איז א חרפּה.

פ א נ י

איך מיט זיך אליין בין שוין דורכגעקומען.

ע ו ז ר

ניין, מיין קינד, דיין טאַטע לאכט שוין ניט אויפ'ן קול.

געהט ארויס.

פ א נ י

שרייט איהם נאָך.

איך הויב אָן ווידער צו לאכען!

זי בלייבט אַליין שטעהן נעבען פענסטער. מיט אַ צופרידענעם קינדערשען שמייכעל אויף איהר פּנים. ווינקט מיט'ן האַנד. ווי אַ ציי־

כען, אַז מען זאָל קומען. שרייט „מאַ—שע! מאַ—שע“! ס'ווערט פינסטערער.

מ א י ר

קומט אַריין.

פ אַ נ י

האָסט ניט געזעהן, אין וועלכער זייט דער טאַטע איז אוועק?

מ א י ר

צום זשעזשיניץ. וואָרום וואָס?

פ אַ נ י

גאָר ניט. גאָר ניט. כ'וויל מיר זאָלען ביידע פאָהרען רייטען אויף אונזערע קאַשטאָנעוואַטע פערד. מיך ציהט צום אָזיערע. כ'מוז יעדען טאָג זיך אליין אָנקוקען אין איהר קלאָרען וואַסער. ווייסט גאָר ניט ווי שעהן דו האָסט אויסגעזעהען צווישען די רויזען. די לעצטע שטראַלען פון דער זון האָבען זייערע שפּיצען בעגאָלדעט און זיי האָבען אויסגעזעהן ווי הויכע שטאָלצע פּרינצען מיט גאָל־דענע קרוינען... דו האָסט הויכער און שטאָלצער פון זיי אַלעמען אויסגעזעהן. קוקט איהם גלייך אין די אויגען אַריין. א גרינער פּרי־שער וואַלד שפּיגעלט זיך אין דיינע אויגען אָב.

מ א י ר

און אין דיינע אויגען שפּיגלען זיך אָב די זונען־רויזען.

פ אַ נ י

און וואָס נאָך?

מ א י ר

ווייטע, ווייטע, פעלדער. מיט הויכע, הויכע תבואות און שווערע פולע זאַנגען שטעהן אונטער דער זון אין א ברענענדיגען תמוז־טאָג...

פ אַ נ י

און אויף דער מעזשע צווישען די פעלדער געהן א שורה יונגע מענ־שען און זינגען הויך און לאַכען. ס'קלינגט ארום און ארום איבער די פעלדער דאָס געלעכטער. פאַלט אין זיינע אָרעם. די שטיק ערד,

מאיר, וואָס ליגט אויף יענער זייט אָזיערע וועלען מיר ארומפלאנ־צען מיט טאָפּאָליען. הויכע, הויכע טאָפּאָליען וועלען דאָרט וואק־סען. הויכע, געזונדע מענשען וועלען דאָרט וואקסען... יאָ, מאיר? נפתלי און פייגעלע... יאָ, מאיר? הויך, הויך וועלען זיי נאָך וואק־סען. שטארקער, שטארקער וועלען זיי נאָך ווערען...

מ א י ר

דו בעדאַרפסט זיך נאָך אויסלערנען גוט אקערען. די סאָכע בעדארף זיך אליין געהן — דו בעדארפסט נאָר צוהאלטען פאר א הענטעל. זי טרעפט זיך שוין איהר וועג... געהסט און פייפסט און די גליבעס ערד לעגען זיך, לעגען זיך אָן א זייט. אייערע באָטשאָנעס קומען שטענדיג צו אונז אויף די פעלדער. ווען איך אקער געהן זיי מיר פון הינטען נאָך און כאפּען די זשאַבעס וואָס שפּרינגען ארויס נעבען דער סאָכע...

פ א נ י

דו הערסט אמאָל, מאיר, ווי די ערד זינגט? האָסט נאָך קיין מאָל ניט געהערט? די ערד זינגט און די ערד וויינט... היינט מאיר דוכט זיך מיר אז די ערד וויינט אין דער שטיל... מיר וועלען באלד פאָ־רען. איך וועל נאָר געהן אננעס בלומען בעגיסען. ווען ניט איך וואָלטען זיי שוין לאנג פערוועלקט געוואָרען. זי געהט צום פענס־טער. זי מערקט וואָס דורכ'ן פענסטער. דערשראָקען. מאיר, מאיר! זעה נאָר דאָרטען, ווער געהט עס אום צווישען אונזערע פעלדער?

מ א י ר

קוקט אין פענסטער.

זעהסט דען ניט? — דאָס איז דאָך אַנאַ מיט איהם.

פ א נ י

אך, אַנאַ! צווישען אונזער פעלדער געהט זי אום מיט איהם. צווי־שען אונזערע פעלדער. אַנאַ, אליץ אומזיסט!... שלעכט, שלעכט וואָס אין דער נאַטור זענען צוויי הענד פארהאן; איינע בויט און די אנדערע צושטערט... איינע פלאנצט און די אנדערע רייסט אויס. וועלכע האנד איז שטארקער? איך שפּיר עס... אויף אונזערע

פעלדער וועט זיך נאָך עפּעס אָפּשפּילען, און אפשר גאָר נאָהענט פון אונזערע פענסטער... דאָך דעם גאנצען לעבען מיינעם וועל איך פלאנצען, פלאנצען!... מיר פאָהרען באלד, מאיר! דאָס איינציגע וואָס שרעקט אזוי מיין הארץ איז מאשע... אלץ ארום איז דאָ פעסט איינגעפלאנצט נאָר זי איינע בלאָנדזשעט אום...

מ א י ר

דעם גאנצען טאָג בעהאלט זי זיך ערגעץ.

פ א נ י

צו אנגען ציהט איהר. ווי רייס איך אָב פון איהר מאשען?...

מ א י ר

ביזט דאָך א חכמה, צו וואס האָסט זי אויסגעשריבען אהער? קריכט אום א פער'חלומ'טע ווי פון יענער וועלט, נאָר אז קיינער זעהט ניט כאפּט זי דעם שווארצען און לויפט מיט איהם אום...

פ א נ י

ווייסט ניט, מאיר! כ'האָב געמיינט אז דאָ וועט זיך פאר איהר אנ'אנדער וועלט עפענען. זי האָט שטענדיג געדורשט נאָך לעבען. און כ'האָב געמיינט אז ביי אונז וועט זי אלץ געפינען.

מ א י ר

דעם וואָלף ציהט שטענדיג צוריק אין וואלד אריין.

פ א נ י

מאשע איז אזוי צוגעבונדען צו איהר. ווי רייסט מען זי אָב פון איהר?...

מ א י ר

זיי איהר משלח צוריק אין שטאָדט אריין, זאָג איהר.. מען קען גע־פינען וואָס איהר צו זאָגען...

מ א ש ע

קומט אריין מיט אַ בוך אין האַנד. דאָס געזיכט בלאס. פערנעהמט זיך צום צימער רעכטס.

פ א נ י

אָט איז מאשע! מיר ווארטען מאשעלע אויף דיר — וועסט פאָה־רען מיט אונז שפּאַצירען?

מ א ש ע

כ'שפּאַציר געגוג.

פ א נ י

דו וועסט געהן מיט אונז, יאָ? איך וויל, מיין קינד, אז דו זאָלסט געהן מיט אונז.

מ א ש ע

וויל זיך בעפרייען.

לאָז מיר אליין — לאָז מיך! איך בעדארף קיינעם ניט האָבען.

פ א נ י

קושט זי.

מיט אונז, מאשעלע, וועסטו געהן. נעהמט ביי איהר דעם בוך פון דער האַנד. ווארף דעם בוך, געגוג דיר, קום, מיר וועלען פאָהרען ריי־טענדיג.

מ א ש ע

געה דיר צו דיינע פויערים, געה דיר! לאָז מיר, כ'וויל אליין בליי־בען אין שטוב. איך קען מיט קיין פויערים ניט אומיאָגען זיך.

פ א נ י

מאשעלע מיין קינד... געה ניט מיט אנגען. זי רעדט מיט דיר אמאָל — געה ניט מיט איהר... אַנגאַ געהט אין וואלד אריין אויך...

מ א ש ע

טאָ מיט וועמען זאָל איך אומגעהן — מיט דיר?... כ'קען מיט דיר ניט רעדען. פערשטעהסט ניט וואָס מען רעדט צו דיר... האָסט אלץ פערגעסען... מיט אנגען וועל איך געהן און וואָס זי וועט מיר זאָ־גען וועל איך הערען... אפילו ווען זי שווייגט פערשטעה איך אלץ. אלץ פערשטעה איך. געה זיך וואוהין דו ווילסט. —

פ א נ י

דריקט איהר צו זיך.

הער זיך איין, מיין קינד, כ'וויל דו זאָלסט מונטערער ווערען. כ'וויל דו זאָלסט ווערען אביסעל פרעהליכער... קוק זיך ניט איין אויף אַנגען — קוק ניט, וואָס זי טהוט...

מ אַ ש ע

רייסט זיך אַרויס.

מיט אַנגען וועל איך געהן, וועל איך לעבעדיג זיין.

פ אַ נ י

שליידערט דעם בוך.

מאיר, מיר פאָהרען !... דעם בעסטען פערד וועל איך זאָטלען און קיינער וועט אונז ניט איבעריאָגען...

געהט שנעל אַרויס.

מ אַ י ר

קום מיט, מאשע. קום, כוועל דיך אויפ'ן בעסטען פערד אויפזעצען. ווילסט גאָר ניט ענטפערען ?

געהט אַרויס.

מ אַ ש ע

הויבט אויף דעם בוך פון דער ערד. קוקט אין איהם אַ צייט. לעגט איהם אַוועק נעבען זיך. קוקט זיך אַרום צושטרייט. רעדט האַלב וויי־נענדיג.

שטענדיג אליין...

קוקט אין פענסטער. זי מערקט וועמען. זי געהט שנעל אַריין רעכטס און פערשליסט די טיר הינטער זיך. ס'ווערט פינסטערער.

אַ נ נ ע

קומט אַריין. קוקט אויב אימעצער איז אין שטוב פארהאן. זי געהט צו צום פענסטער, רופט.

סאפיר ! איהר קענט אריינגעהן, קיינער איז ניטאָ.

ס אַ פ י ר

אַ ברונעט. מיט שווארצע איינגעפאלענע אויגען. הויך און דאַר קומט אַריין.

פאני בעגיסט יעדען פריהמאָרגען און ביי זונאונטערגאנג מיינ־

בלומען זיי זאָלען וואקסען... איהר זעהט, אנטקעגען יענעם פענס־טער, דאָרט זענען מיינע בלומען.. פרעמדע בלומען!

ס אַ פּ י ר

אפשר ניט קיין פרעמדע.

א נ נ א

פאר אייערטוועגען וואקסען נאָך אפשר ערגעץ וואו בלומען, אבער פאר מיר... איהר וועט געזונד ווערען; פאר אייך וועט זיך נאָך אָנהויבען א ניי לעבען. זי זעצט זיך אויף דער זאָפע און קוקט טרויע־ריג אין פענסטער. אך בלומען מיינע, בלומען מיינע! וואקסען דורך פאני'ס ברכה. פאני האָט אייך געבענשט אבער ניט איך.

ס אַ פּ י ר

זעצט זיך נעבען אַנגע'ן.

ווען איך וואָלט געווען געזונד, וואָלט אפשר די האָפנונג זיך שוין לאנג פון מיר אויסגעלאכט. ס'קען זיין, אז ווען דער רופא וועט מיר זאָגען: איהר זענט שוין פ אַ ל ק אַ ם געזונד, וועט זיך דער לעצטער פונק פון מיין הארצען אויסלעשען... זייענדיג קראנק דוכט זיך, אז דאָס ל ע ב ע ן איז שעהן; עס שווימען אום פיי־ערלעך ליכטיגע אין לופטען, ס'איז פאראן א כשוף וואָס צויבערט נאָך פון ווייטען... ברענגט אין בעוועגונג אלע גלידער און ס'געהט זיך נאָך פאָרווערטס...

א נ נ א

אָבער ניט ביי אלעמען האלט זיך דאָס גאנצע לעבען דער מאמעס מילך אויף די ליפען. ביי מיר האָט זיי די בייזע האנד נאָך גאָר אין דער יוגענד אָבגעווישט. און די האנד וואָס האָט מיך געפיהרט געדענק איך ניט — ניין איך געדענק זי ניט... איך בין אליין, גאנץ אליין געגאנגען און אין א קורצע צייט האָב איך אלץ דורכגעמאכט. און וואָס ווייטער האָט אלץ שטארקער געקלונגען אין מיינע אויע־רען די פראגע: וואוהין? וואָס ווייטער?... וויפיעל איז דער שיעור? ביז איך בין אין אייער וואלד געקומען... איהר ווייסט, אז אייער וואלד, אין וועלכען איך גנב'ע זיך אריין אמאָל, פאני

זאָל ניט ווייסען, ער האָט מיר זעהר פיעל פערענטפערט. דאָ ביי אייך אין וואלד שוועבט אום אן ענטפער אויף אלע פראגען וואָס האָבען מיר מיין מח געעגבערט. זי נויגט זיך צו איהם. אן עלענד ארום. קאלט ארום, סאפיר. א אָסיען־נאכט ארום... דריקט זיך צו יענעמס ברוסט — עס ציטערט. מען ווארימט זיך כלומר'שט...

ס אָ פ י ר

טיוליעט זיך צו איהר.

רעדט עס ניט, אַנאַ... צייטענווייז דוכט זיך, אז דאָס הארץ דיינס בענקט, דייסט זיך צו אזוינס וואָס דיין נשמה פעלט נאָך; דיין נשמה איז נאָך ניט גאנץ. דאָס הארץ וועט אזוי לאנג בענקען ביז די נשמה וועט גאנץ ווערען. ס'ווילט זיך גלויבען, אז מ אָ ר ג ע ן וועט וואָס נייעס געשעהן; ווארימער וועט די זון לייכטען—

א נ נ א

איך האָב שטענדיג געלעבט אין מיין נ ע כ ט ע ן צוליב ה י י נ ט. און היינט צוליב מ אָ ר ג ע ן — סאפיר! ס'איז קיין „מאָרגען" ניטאָ!... ניטאָ סאפיר! ס'אליגען! ס'איז ניט מעהר ווי א לאנגער, לאנגער, פינסטערער און קאלטער היינט....

ס אָ פ י ר

רעדט ניט אזוי; ס'איז שרעקליך.

א נ נ א

אייערע מענשען דאָ אין וואלד ווייסען ניט, אז גאָר ניט ווייט פון דאנען איז פארהאן א גרויסע אָזיערע. פאני האָט מיך געפירט אה־ן ווייזען ווי דער בלאָהער הימעל שפיגעלט זיך אין איהר קלאָרען וואסער. און איך האָב דאָרט עפעס אנדערס געפונען. דאָרט ליגט אן ענטפער פאר אייך אלעמען. — א פולער וואלד אויסגעלאָשענע, ארומגעברענטע האָלאָוועשקעס; צאנקען טרוקענע קנייטען, וואָס ווארטען זיי נאָך פון לעבען? צום אָזיערע זאָלען זיי געהן!...

ס אָ פ י ר

אייערע ווערטער גיסען זיך מיר ווי א קאלטער אָסיען רעגען אויף מיין צעוועטאָגט לייב...

אַ נ נ אַ

אויסגעלאָשען האָבען זיך אַלע פייערלעך... אין אָנהויב פריהלינג בין איך אהער געקומען — דאָס איז מיין לעצטער וועג געווען. ווייטער וואוהין צו געהן — ניטאָ. טראָפענווייז האָב איך דעם קאַלטען גיפט געטרונקען... נאָר וועמען מיידט עס דאַן אויס. איין מאָל פאַר אַלע מאָל מוז מען דאָך זיך אין אַלץ ענטווישען. דער אונטערשייד איז נאָר אין דעם, וואָס איינער לעבט פארנאַרעשט ביז זיין קערפּער ווערט צוקנייטשט און צובראָכען פאַר עלטער, און דער אנדערער דערזעהט דעם אמת נאָך פון פריהמאָרגען. סוף — כל — סוף בלייבען אַלע ליגען אין אונמאכט און גאַנץ זיכער קריצט דער יאוש אויס זיין צייכען אויף זייער שטערען. הונדערט וועגען פיהרען צום טויט און איינער בלויז פיהרט צום לעבען. וואו איז ער אָבער דער איינער? זי הויבט זיך פלוצלונג אויף שטעלט זיך ביים פענסטער. אָט זעהט זי זיך פון דאַנען די אָזיערע...

ס אַ פּ י ר

אייערע ווערטער שרעקען מיך פונקט ווי דער בית־עולם וואָס זעהט זיך געהענדיג פון וואַלד אין שטאָדט אריין...

אַ נ נ אַ

ניטאָ זיך פאַר'ן בית־עולם וואָס צו שרעקען.. דער אמת איז ניט שרעקליך... איהר זעהט דאָרט, אויפ'ן וועג צום אָזיערע, צוויי רייטערס?

ס אַ פּ י ר

קוקט אין פענסטער.

יאָ איך זעה. א גאַנצען וואָלקען שטויב לאָזען זיי נאָך זיך.

אַ נ נ אַ

דאָרט פאָהרט פאַני און מאיר...

זיי קוקען ביידע אַ צייט אין פענסטער.

אַ נ נ אַ

זי וויל איהם איבעריאָגען... קומט סאַפּיר! כ'וויל נאָך היינט זיין ביי אייך איין מאָל אין וואַלד — קומט!

געהט אַרויס מיט אַ נערוועזע שנעלקייט.

ס אַ פּ י ר

ניין. אין וואלד האָב איך גאָר ניט וואָס צו מאכען.. יאָ! ס'וועט זיין גענוג פאר מיר.

געהט נאָך שטיל אננא'ן, דער קאָפּ אראָבגעלאָזען. ס'פאלט צו די נאַכט.

מ אַ ש ע

געהט אַרויס פון איהר צימער שטאַרק צוטראָגען. קוקט אַ ווײַלע אין פענסטער. זי פאלט אויף דער זאָפע און ווײנט זיך פאַנאַנדער אין דער שטיל.

ד ר י ט ע ר א ק ט.

די שטוב פון צווייטען אַקט. שפּעט ביי נאַכט. די טיר און פענסטער זענען אָפען. אויפ'ן גאַס בליצט. רעכטס, פון מאַשעס צימער שלאָגט אַ פּאַס ליכט

ע ו ז ר

קומט אַרויס פון ליכטיגען צימער. קוקט אין פענסטער. אויף דער גאַס וועט מסתמא באלד ווערען א ווינד. די כמאַרעס ווערען שטאַרקער.

מ א ש ע

רעדט אינ'ם ליכטיגען צימער.

צינד דאָרט, טאַטע, אָן דעם לאָמפּ, וועט מען ניט זעהען ווי עס בליצט.

ע ו ז ר

כ'וואָלט די לאָדען צוגעמאַכט נאָר כ'וויל הערען אויב די קינדער געהן שוין... אין גיכען וועט עס אינגאַנצען פון זינען אראָב.

מ א ש ע

מיר איז בעסער, טאַטע, כ'וויל ארויסגעהן לעגען זיך אין שטוב.

ע ו ז ר

ווארט אביסעל. כ'וועל דעם הענגלאָמפּ אָנצינדען.

מ א ש ע

קום שוין בעסער צו מיר, צינד ניט. קום, איך שרעק זיך ווידער.

ע ו ז ר

ער געהט אַריין צו מאַשען. און קומט אין אַ ווייל אַרום צוריק. טראָגט אין איין האַנד אַ לאָמפּ און אין דער אַנדערער אַ קישען. ער שטעלט דעם לאָמפּ אויפ'ן טיש און די קישען לעגט ער אויף דער זאָפע.

מ א ש ע

בעווייזט זיך אין טיר פון איהר צימער. בלאס. די האָר צו־לאָזען.

אָט בין איך שוין טאַטע.

ע ו ז ר

פיהרט זי צום זאָפע, זי לעגט זיך. ער זעצט זיך נעבען איהר.

עס בליצט אויף דער גאַס. ס'וועט זיך מסתמא באַלד אויסרייסען אַ שלאַקס־רעגען. כ'וואָלט וועלען אַז דער רעגען זאָל זי גוט אויסצוואַ־גען. אַזוי שפּעט, אַזוי שפּעט!

מ א ש ע

זיי זענען געפאָהרען צי געגאַנגען?

ע ו ז ר

פרעג עס מיר ניט, מיין קינד. בעסער פרעג עס ניט. כ'וויל עס גאָר ניט הערען. אין אַ ווײַלע אַרום — טאַפּט מאַשען איהר קאָפּ. דיר איז בעסער? איך זעה מיין קינד, אַז דיר איז בעסער. גאָט וועט געבען, ווינטער צו, וועל איך דיך שיקען אין שטאָדט אַריין. ווילסט פאָה־רען, מיין קינד, אין אַ גרויסער שטאָדט?

מ א ש ע

טהו אַ קוק, טאַטע, אין פענסטער, אפשר געהען זיי שוין.

ע ו ז ר

מען זעהט גאָר ניט. זיי וועלען קומען, זיי וועלען קומען. די כמאַרע מיט'ן רעגען וועט זיי שוין ברענגען צוטרייבען. אַנגע פלעגט דאָך קיין מאָל אַזוי שפּעט ניט אַרומשלעפּען זיך... כ'וועל גאָר אַרויס־געהן אויף דער גאַס אַ קוק טהאָן.

מ א ש ע

לאָז מיר ניט אַליין.

ע ו ז ר

האָסט זיך דאָך קיין מאָל אַזוי ניט געשראָקען. זעה ווי דו בייט בלאַס און צושראָקען... דערצעהל מיר מיין קינד, וואָס איז דאָ געשעהען? איז דאָ געשעהן עפּעס אַזוינס? ווייסט וואָס?

מ א ש ע

זעה, טאַטע צו זיי געהן נאָך ניט.

עוזר

האָט וואָס געטראָפען און איך ווייס גאָר ניט ?

פייגעלע

שטעקט אַריין דעם קאָפּ דורכ'ן פענסטער אין שטוב אַריין.

מאַשע

מערקט פייגעלען און דערשרעקט זיך.

ווער איז דאָרט מאַטע? אין פענסטער!

עוזר

דו פייגעלע? אזוי שפּעט אין אונזער געגענד?

פייגעלע

מאיר און פאני זענען געקומען צו אונז רייטענדיג. זיי האָבען גערו־פען אונזערע פּאַראָבקעס.

עוזר

גאָט מיינער! וואָס איז דאָ אזוינס?... אייערע פּאַראָבקעס גערו־פען? נאָך וואָס?

פייגעלע

איך ווייס גאָר ניט...

עוזר

דו, פייגעלע, קום אריין, זיץ אין שטוב מיט מאשען. איך קום באלד צוריק. איך געה נאָר ארויס איבער'ן הויף. אפשר וועל איך דאָרט וואָס דערגעהן. א נאכט, א נאכט אביסעל!...

ער געהט ארויס.

פייגעלע

קומט אַריין, זי זעצט זיך נעבען מאַשען.

עוזר

שטעקט אַריין דעם קאָפּ אין פענסטער.

טאָמער, קינדער, וועט ווערען א בורע זאָלט איהר צומאכען די פענסטער אויף די קייטלאך. דער ווינד הויבט אָן נעהמען פון צפון— ס'וועט וואָס אויסרייסען.

פערשווינדט.

מ א ש ע

שוין לאנג אז זיי זענען געווען ביי אייך ?

פ י י ג ע ל ע

דו ווייסט אויף וועלכען בוים מען האָט איהם געפונען ?

מ א ש ע

וועמען געפונען ?

פ י י ג ע ל ע

ווייסט גאָר ניט ? אבי כ'האָב געמיינט אז איהר אלע ווייסט שוין. דעם שווארצען האָט מען געפונען הענגענדיג אויף דער ברעזענע וואָס שטעהט דאָרט אליין ווייט פון וואלד — אויף דעם וועג וואָס פיהרט צו אונזערע קאָרענס.

מ א ש ע

ציטערט.

פ י י ג ע ל ע

וואָס איז דיר מאשעלע ?

מ א ש ע

מיר איז גאָר ניט פייגעלע. מיר איז גאָר ניט. איך שרעק זיך נאָר שטארק.

פ י י ג ע ל ע

דיך שרעקט וואָס כ'האָב דיר דערצעהלט ? פאר וואָס איז זיך פארהאן צו שרעקען ? ער ליגט נעבען וואלד. מען האָט איהם גע־לעגט נעבען דעם גרויסען וועג, דאָרט וואו ס'איז אמאָל געווען דער הויכער בארג מורעשקעס. מען זאָגט, אז מען ווייסט גאָר ניט פון וואנען ער איז.

מ א ש ע

זעץ זיך נאָהענטער צו מיר.. האָסט גאָר קיין מורא ניט ?

פ י י ג ע ל ע

איך ? גאָר ניט ! אָט בין איך איצטער אליין געקומען אהער. מען זאָגט אז ער האָט זיך אפשר אויף נאָך אן ארשין אויסגעצויגען. ער

איז געהאנגען א שווארצער אויף דער ווייסער ברעזענע. א געוואלד־וואָס פאר א צונג ער האָט ארויסגעשטעקט!..

מ א ש ע

שפרינגט אראָב פון געלעגער, בעווייזט מיט שרעק צום זאָפע.

אָט דאָ אויף דעם אָרט איז ער געזעסען!...

פ י י ג ע ל ע

שפרינגט אויך אראָב.

וואו זיצט ער דיר? ביזט גאָר א נאַר. ער ליגט אין וואלד. ער ט'שוין ניט קומען...

מ א ש ע

שטעהט אין מיטען צימער צושטרייט.

אלץ ווייס איך. כ'האָב זיך אין צימער פערשלאָסען... מאך צו דעם פענסטער — כ'האָב מורא ווען ס'בליצט.

פ י י ג ע ל ע

וואָס ווייסטו? זאָג, וואָס ווייסטו?

מ א ש ע

מאך צו די פענסטער!

ס'הערט זיך נעבען שטוב דאָס הירזשען פון פערד.

פ י י ג ע ל ע

אָט איז מען צוגעפאָהרען צום שטוב!

אין שטוב לויפט אַריין פ אַ נ י מיט'ן בייטש אין האַנד נאָך איהר מ א י ר.

פ אַ נ י

אזוי האָט עס געמוזט זיין! אזא אָנהויב מוז אזא סוף האָבען... וואָס איז מיט דיר מאשע? ווי זי זעהט אוים! וואו איז דער פאפא?

מ א י ר

זי שרעקט זיך?

פ י י ג ע ל ע

זי שרעקט זיך זעהר.

פ א נ י

לעג זיך אויפ'ן זאָפע. וואָס שטעהסטו אזוי אויפ'ן מיטען שטוב?

מ א שע

כ'וועל אויפ'ן זאָפע ניט ליגען.. פאני, איך ווייס אלץ, כ'ווייס אלץ־דינג.

פ א נ י

גלעט זי.

זאָג מיר, וואָס ווייסטו? זאָג מיר וואו איז אננע? וואוהין איז זי געגאנגען... האָסטו וואָס געהערט?...

מ א ש ע

שטעהט אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ.

פ א נ י

זי האָט היץ. לעג זיך אין בעט. פייגעלע, דו וועסט נעבען איהר זי־צען. כ'וועל דעם לאָמפּ אויך אהין טראָגען.

זי פיהרט מאַשע'ן אין צימער אַריין. פ י י ג ע ל ע טראָגט נאָך דעם לאָמפּ.

מ א י ר

ס'וועט זיך באלד וואָס צושפּילען אויף דער גאס.

פ א נ י

צוריק פון צימער.

מיט'ן קינד איז עפּעס ניט גאנץ היימליך... היינטיגע נאכט וועט וואָס געשעהן. ס'מוז וואָס געשעהן. אזוי קען עס שוין מעהר ניט בלייבען. ווען איך פאָהר אין פעלד; ווען איך געה אויפ'ן וועג ווינקט צו מיר יעדער בוים — יעדעס גרעזעל רעדט און בעט, אז איך זאָל זיי בעפרייען. וועסטו מיט מיר געהן, מאיר?

מ א י ר

איך וועל געהן.

פ א נ י

עס בליצט שטארקער.

פ י י נ ע ל ע

איהר קלינגענדיגער געלעכטער פון צימער.

דו ווייסט, אבער מאשעלע וואו מען האָט זיי געפונען? דו ווייסט מאשעלע? אויפ'ן סטאָג שטרוי האָט מען זיי געפונען. אויפ'ן רעכ־טען שפּיץ האָבען זיי זיך פערקליבען...

פ אַ נ י

וועסטו מיט מיר פאָהרען?

מ אַ י ר

כ'וועל פאָהרען.

ע ו ז ר

קומט אַריין אונרוהיג.

זאָגט מיר קינדער, וואָס איז דאָ אזוינס געשעהן? וואָס לויפט איהר אַלע אזוי אום?...

פ אַ נ י

וואָס ביזטו אזוי צושראָקען, טאַטע?

ע ו ז ר

זאָג מיר דו, מאיר, וואָס איז דאָ אזוינס געשעהן? דאָס קינד שרעקט זיך און רעדט פון היץ.

פ אַ נ י

און אז עפּעס איז געשעהן, טאָ וואָס שרעקסטו זיך אזוי? כא, כא, מיין טאַטע האָט זיך אויף דער עלטער אָנגעהויבען שרעקען.

ע ו ז ר

זיי וועלען מיר היינטיגע נאכט פון זינען אראָבפיהרען!

געהט צו מאַשען.

פ אַ נ י

הערסט, מאיר, די ערד האָט ניט פערדינט אז אויף איהר זאָלען זיך קרעכצען הערען. די ערד האָט ניט פערדינט, אז פון איהרע בלומען זאָל מען קרענץ פאר די טויטע פלעכטען. איך זעה מאיר, אז אַלץ וועסטו מיט מיר טהאָן אינאיינעם. היינט וועסטו עס בע־ווייזען.

מ א י ר

איך האָב ליעב לאַנג צו שווייגען נאָר אַז כ׳טהו זיך אַ ריר איז שוין אָבטהאָן אַלץ אויף זיכער... ער קוקט אין פענסטער. די פערד רייסען זיך, די כמאַרע ווערט נאָך געדיכטער.

פ א נ י

ס׳האָט זיך אפשר נאָך ווער פון זיי געהאַנגען אין וואַלד. די גאַנצע נאַטור איז געגען אַזוינע. אַ בוים קען גאַנץ לאַנג אויף זיך קיין געהאַנגענעם ניט האַלטען. ווען איינער הענגט זיך אויף אַ בוים, ווייט אין טיפען וואַלד, ווייט פון וועג און פון מענשען, ווערט אַ גרויסער ווינד, אַ שטורם רייסט זיך אויס; דער גאַנצער וואַלד בויגט זיך אַזש צו דער ערד — ביז דער ב ע ל י י ד י ג ט ע ר בוים טרייסעלט פון זיך אראָב דעם געהאַנגענעם...

ע ו ז ר

געהט אַרויס פון צימער.

פאַני, געה אַריין צום קינד! ניט קיין טאָג און ניט קיין נאַכט איז ביי דיר — געה אַריין צום קינד!

פ א נ י

ערב יום־טוב איז היינט ביי מיר.

געהט צו מאַשען.

ע ו ז ר

ווי גאָר ניט צו מיין שטוב וואָלט עס געהערט; ווי ווי גאָר ניט מיינע קינדער וואָלטען זיי געווען. זאָג מיר, מאיר, וואָס שטעהען נאָך די פערד הינטערן טיר? וואָס שטעהען די פערד געזאָטעלט?

מ א י ר

פאַני וויל נאָך היינט פאָהרען...

ע ו ז ר

היינט?! משוגע איז זי! וואָס טראָגט מען זיך נאָך אַרום?... דער אינגערער שלאָפט שוין?...

געהט אין צימער.

פ א נ י

קומט אַריין.

וואָס שרייט דער טאַטע אזוי?

מ א י ר

ער איז אין כעס וואָס מען פאָהרט אום. ער איז געגאַנגען זעהן אויב נפתלי שלאָפט שוין. זאָל מען איהם דערצעהלען?

פ א נ י

איך האָב איהם גאָר ניט וואָס צו דערצעהלען.

ע ו ז ר

פון צימער שטאַרק אין כעס.

ער איז אויך ניטאָ! וואו איז ער?! וואו איז זי — זי אַנגע? וואו איז זי? וואו איז נפתלי?!

פ א נ י

וואָס ביזטו אזוי אונרוהיג? די יוגענד שלאָפט ניט. ער פאָהרט גע־ווים אום איצטער איבער די פעלדער.

ע ו ז ר

איצטער? איבער די פעלדער?!

קוקט אָן פאַני'ן אָהן ווערטער.

פ א נ י

דו קענסט עס טאַטע ניט פערשטעהן ווי די יוגענד שלאָפט ניט? קום — אויך מיט אונז. לאָמיר זאָטלען דעם סיוואַק. און דו וועסט מיט אונז מיטפאָהרען. מאַשע איז שוין רוהיג — ווילסט מאַשע, דער טאַטע זאָל מיט אונז פאָהרען?...

ע ו ז ר

עט, ניטאָ וואָס צו מאַכען מיט אייך!...

פ א נ י

נעהמט מאיר'ן פאַר'ן האַנד.

קום, מאיר! דער טאַטע וועט קיין מאָל בייז ניט זיין, קום!

געהען אַרויס.

ע ו ז ר

קוקט אין פענסטער.

ווי די שדים האָבען זיי זיך אוועקגעטראָגען! דאָס איז שוין ניט אומזיסט. דאָס איז שוין גאָר ניט אומזיסט. מיך וועט מען ניט נאַרען...

ער פערמאַכט אַלע פענסטער. עפענט שטיל די טיר פון מאַשע'ס צימער.

פ י י נ ע ל ע

קומט אַרויס פון צימער.

זי שלאָפט.

ע ו ז ר

גוט וואָס זי שלאָפט. בלייב דאָ, מיין קינד, אביסעל. וועסט אויף איהר אכטונג געבען. כ'וועל נאָך אמאָל אויף דער גאַס ארויסגעהן. איך קום באלד צוריק.

געהט אַרויס.

פ י י נ ע ל ע

קוקט לאַנג אין יעדען פענסטער בעזונדער אָנגעשטרענגט ווי זי וואָלט וועמען בעמערקען דורכ'ן פענסטער. זי שטעלט זיך אַנטקעגען דער גאַס־טיר אין ערוואַרטונג.

נ פ ת ל י

רייסט זיך אַריין אין שטוב פערסאָפעט.

דער טאַטע איז ניטאָ?

פ י י נ ע ל ע

שטיל.

דער טאַטע וועט דיר שוין געבען. ער איז אוועק אויפ'ן זשעזשיניץ דיך זוכען.

נ פ ת ל י

ביזט שוין לאַנג דאָ?

פ י י נ ע ל ע

רעד אביסעל שטילער, וועסט מאשען אויפוועקען.

נ פ ת ל י

זי שלאָפט?

פ י י ג ע ל ע

זי איז קראַנק. זי רעדט פון היץ.

נ פ ת ל י

זי שלאָפט?

פ י י ג ע ל ע

זי דרעמעלט נאָר.

נ פ ת ל י

דו טאַטע ווייסט שוין?

פ י י ג ע ל ע

ניין. זאָג מיר וואו ביזטו געווען?

נ פ ת ל י

איך בין אפשר מיילען אויסגעפאָהרען. איך בין אין וואַלד אויך געווען. ס'איז דאָרט קיינער ניטאָ. ס'ווערט א בורע זענען זיי אַלע א היים אוועק. דער פערד איז אינגאַנצען בעדעקט מיט א ווייסען שוים. איך וועל איהם אריינפיהרען אין שטאַל קיינער זאָל ניט מערקען. זאָג מיר, קיינער איז אין שטוב ניט געבליבען?

פ י י ג ע ל ע

האָסט דען ניט בעגעגענט מאיר'ן און פאַני'ן?

נ פ ת ל י

וואו זענען זיי?

פ י י ג ע ל ע

זיי זענען ביידע אוועקגעפאָהרען.

נ פ ת ל י

אין וועלכער זייט?

פ י י ג ע ל ע

כ'וויים ניט, אפשר זענען זיי אין שטעדטעל אריין געפאָהרען? זי פלעגט אמאָל געהן אין שטעדטעל אויך.

נ פ ת ל י

קום, פייגעלע! מיר וועלען נאָך ביידע פאָהרען צו די טאָפּאָליען מיר וועלען נאָך דאָרטען זעהן. קום מיט מיר. מיר וועלען זיך ביידע אויף איין פערד זעצען. דיר וועל איך דעם זאָטעל אב־טרעטען און אליין וועל איך זיך הינטער דיר זעצען...

פ י י ג ע ל ע

כאַפּט איהם ארום.

אויף איין פערד ווילסטו זאָלען מיר פאָהרען?

נ פ ת ל י

אָבער דו ווילסט, זאָג?

דרויסען דונערט.

פ י י ג ע ל ע

כ'וועל הערען אויב זי שלאָפט. הערט זיך צו צו מאַשע'ס צימער. ס'דונערט נאָהענטער.

נ פ ת ל י

זי שלאָפט געוויס. שטענדיג שלאָפט זי שוין אין דער צייט. קום, פייגעלע, מיר וועלען ארויספאָהרען דורכ'ן טירעל נעבען ברונען. מיר וועלען זיך גלייך מיט דער מעזשע לאָזען. צווישען אונזערע קאָרענס... מיר וועלען זיך מיט'ן פערד צווישען די קאָרענס בע־האלטען. מאשע שלאָפט שוין. קום! אונזער מעזשע איז לאנג. מיר וועלען זי דורכפאָהרען און דערנאָך וועלען מיר זיך לאָזען ארום דער אָזערע מיט'ן סאָסנע־וועלדעל און דערנאָך צום ווינט־מיל...

פ י י ג ע ל ע

גוט!

נ פ ת ל י

דער ווינטמיהל מוז איצטער שטעהן. די פליגעל מוזען זיין צוגעבונ־דען מיט קייטען דער ווינד זאָל זיי ניט אָבריסען. מיר וועלען אב־לאָזען די קייטען און די פליגעל וועלען אָנהויבען טראָגען ווי א ווי־כער.

פ י י ג ע ל ע

דאָס וויל איך ניט. מאיר האָט געזאָגט, אז דערפון קען זיך נאָך אָנצינדען דער מיהל.

נ פ ת ל י

און דו האָסט מורא פאר פייער?

פ י י ג ע ל ע

ניין. נאָר אז א ווינטמיהל ברענט, כאפּט אן א שרעק.. ס'האָט אמאָל ניט ווייט פון אונז געברענט א ווינטמיהל האָט אָנגעכאפּט א פחד צו קוקען. ווי פייער פייערדיגע הענד האָבען די פליגעל אויסגעזעהען... און דערנאָך זענען זיי אראָבגעפאלען און צושאָטען זיך נאָר האָלאָוועשקעס איז פון זיי געבליבען.

נ פ ת ל י

קום זשע גיכער! וועסט זעהען ווי מיר וועלען זיך טראָגען! אז ער לאָזט זיך אוועק גאלאָפּ ציהט ער זיך ביי דער ערד ווי א שלאנג. ער ווייסט וועמען ער טראָגט אויף זיך. קום גיכער, מיר וועלען נאָך אפשר אָנטרעפען פאני'ן און מאיר'ן...

פ י י ג ע ל ע

דער טאַטע קען אונז נאָך בעגעגענען.

נ פ ת ל י

מיר וועלען דעם זשעזשיניץ אויסמיידען. — צווישען די קאָרענס! גוט?...

פ י י ג ע ל ע

פערגאפּט.

יאָ!...

נ פ ת ל י

כאַפּט איהר פאר'ן האַנד.

אך וועלען מיר זיך עס טראָגען. געהן שנעל אַרויס. פון די בליצען ווערט גאַנץ אָפּט בעלויכטען דער צימער. די דונערן דערנעהענטערען זיך. מיט אַמאָל גיט עס אַ שרעקליכען קנאַל.

מ א ש ע

לויפט אַרויס פון איהר צימער אַ צושראָקענע. רופט:

פייגעלע!... טאַטע!... פאני!... ס'קנאַלט אַ צווייטען מאָל דער דונער גוואלדיג. זי שפּרינגט אָב פון אָרט פאר שרעק. הויבט אָן צו וויינען. קוקט אין יעדען פענסטער בעזונדער. ביי יעדען בליץ שפּרינגט זי אָב הינטערזיך. וויינט: „וואו האָבען זיי מיך אליין געלאָזען?... כ'וועל בעסער אויף דער גאַס ארויס. זי לויפט אַרויס אויף דער ווערענדע. נאָר דערשראָקען פון אַ בליץ לויפט זי צוריק אין שטוב אַריין. זי בלייבט שטעהן אין מיטען צימער צושטרייט. קוקט אויף אַלע זייטען... אין די פענסטער הויבט אָן צו ווערען ביסלעכווייז ליכטיגער, ליכטי־גער, ווי ס'וואָלט ערגעץ נאָהענט אַ שרפה אויסגעבראָכען. דער צימער ווערט אינגאַנצען בעלויכטען פון אַ רויטען שיין. מאַשע רייסט אויף מיט שרעק איין פענסטער. ס'זעהט זיך דער הימעל. רויט. זי רייסט אויף דעם צווייטען פענסטער, ס'בעווייזען זיך די בוימער אָבגעגאָסען מיט פורפור־רויטקייט. ס'הערט זיך הינטער'ן פענסטער איילענדיגע טריט פון רייטער.

פ א נ י

לויפט אַריין אין שטוב.

איין מאָל פאר אלע מאָל — מיט אַלץ אַ סוף!

מ א ש ע

פאלט פאני'ן אין די אָרעמס אָהן ווערטער.

פ אַ נ י

דריקט מאַשע'ן צו זיך.

אליין ביזטו געבליבען. קום צום פענסטער, שוועסטער מיינע. זעהסט וואָס אויף דער גאַס טהוט זיך — דער וואלד ברענט!... זעה מיין שוועסטער: קום אהער, מאיר!

ס'דונערט.

מ א י ר

הינטערען פענסטער.

מיט׳ן וועג טראָגען זיך צוויי רייטער אויף איין פערד. ווי א שטיק פייער זעהן זיי אויס...

פ א נ י

קוקט נייגעריג אין פענסטער.

פון אלע זייטען האָבען איהם די פלאמען פערכאפּט! עס ברענען די לעבעדיגע מצבות. די שאָטענס לויפען פון וואלד ארויס. דער הימעל לאכט פאר שמחה!... הערסט מאיר, ווי די ערד זינגט... אלע איהרע קינדער שטעהן פערגאפט — מיט איין איינגעהאלטענעם אָטעם און הערען צו דאָס געזאנג... דאָס הארץ זייערס שפּרינגט פאר שמחה!...

מ א ש ע

שעפּטשעט.

איך ווייס אלץ...

פ א נ י

שרעק זיך ניט, מיין שוועסטער! דער וואלד ברענט... מאיר! איינ־ציגווייז פאלען די בוימער און ווערען צושאָטען. די ערד אליין וויל זיי פון זיך אראָבטרייסלען. ביז צו די וואָרצלען וועט יעדער בוים בעזונדער אויסברענען. מאָרגען וועט די זון אויפגעהן און בענשען יענעם ווינקעל. מיר וועלען מיט דער סאָכע יענעם אָרט דורכגעהן און די ערד וועט לאכען, לאכען פאר שמחה...

דער שטורם־ווינד צושפּילט זיך נאָך שטאַרקער.

מ א ש ע

שעפּטשעט.

צום אָזיערע געהט...

פ א נ י

אך, דאָרט איז אַנגאַ! איך פערשטעה וואָס ס׳איז געשעהן...

ע ו ז ר

זיין אונרוהיגער קול הינטער׳ן פענסטער.

אין אָזיערע!... אַנגע ט׳זיך אין אָזיערע דערטרונקען... אויפ׳ן ברעג א טויטע געפונען...

פ א נ י

אויפ'ן ברעג האָט מען זי א טויטע געפונען!.. אויפ'ן ברעג האָט מען זי א טויטע געפונען! איך האָב זי פון מיין הארצען ארויסגערי־סען. איך האָב זי פון מיין נשמה ארויסגעריסען... און דאָס קלאָרע וואסער האָט דער טויט פון זיך ארויסגעשליידערט.

ע ו ז ר

קומט אַריין. צושראָקען. קוקט אין פענסטער.

פ א נ י

זעה, טאַטע, ווי דער וואַלד ברענט און בעגריסט מיט טויזענדער פייער פלאַמען! אונזערע פעלדער לויכטען!... זיי האָבען פון זיך דעם טרויער אראָבגעריסען... אונזער געגענד זינגט. עס קלינגט דער גרויסער לעבענעס הימנ'ן... עס זינגט די ערד דעם נצחון פון לעבען!...

ווי זי וואָלט וואָס געהערט פון ווייטען.

מ א ש ע

דריקט זיך צו פאניען. און ביידע געארעמט, בעגאָסען מיט'ן רוי־טען שיין, שטעהן זיי ווי פערגליווערטע. ווי זיי וואָלטען וואָס גע־הערט פון ווייטען.

ע נ ד ע.

צווישען טאג און נאכט

1906

פערזאָנען:

נתן
נדב } זיינע קינדער
הימן

תמר } נדב'ס קינדער.
זיזי

ערשטער אקט.

אַן איינזאַם הויז נעבען אַ וואַלד. אַ גרויסער צימער, וואו־ניט־וואו צושטעלט גרינע געפלאָכטענע מעבעל. רעכטס אַ טיר מיט צוויי פענסטער קומען אַריין אין וואַלד. לינקס אַ טיר און טרעפּ אויף אַ אויבערשטיבעל. די פענסטער זענען אָפען און ס'קוקען אַריין דורך זיי צווייגען פון בוימער, וואָס בעוועגען זיך פון צייט צו צייט און וואַרפען שאטענס אויף אַלע זייטען. ווען דער ווינד נויגט אָב די צווייגען פון פענסטער, שלאָגען זיך דורך אין שטוב פּאַסען מאָרגען־ליכט.

הימן

קומט אַריין. קוקט זיך אַרום.

אַך, מיין אַלטע וויעג־בעט! קינדערשע געפיהלען... וואו זענען זיי אַלע?... אפשר זענען זיי פון שטוב אַוועק, שפּירענדיג אז איך קום? אפשר איז גלייכער איך זאָל זיך גאָר ניט ווייזען פאַר זיי? טראַכט אַ ווײַלע. געהט אַרויס.

נתן און זיזי

קומען אַריין.

זיזי

איך וועל געהן זעהן, וואָס דער טאַטע טהוט.

נתן

דו האָסט ניט געזעהן וואוהין ער האָט זיך פערנומען?

זיזי

ער איז גלייך אין וואַלד אַוועק...

נתן

ווי זעהט ער אויס?

זיזי

איך האָב זיך דערשראָקען פאַר איהם.

נ ת ן

דאָס איז ער; געווים ער.

ז י ז י

איך געה צום טאַטען: איך וויל זיצען אביסעל ביי איהם אויף די קניה.

נ ת ן

דאָס הארץ ביי דיין טאַטען איז צופלאָגט; גאָט האָט עס מיט צאָרן אָנגעפילט. זיץ דאָ, דערצעהל מיר, וואו האָסטו איהם געזעהן?

ז י ז י

ער איז אוועקגעגאַנגען זאָג איך דאָך דיר. זאָג, זיידע, פארוואָס איז דער טאַטע שטענדיג אומעדיג, און אז תמר געהט אראָב פון איהם איז זי פערוויינט?

נ ת ן

ווייל זי האָט איהם ליעב.

ז י ז י

ווייל זי האָט איהם ליעב? האָב איך דאָך איהם אויך ליעב. איך געה צו איהם: איך וועל איהם זינגען און וועל איהם טאַנצען — וועט ער ווערען פרעהליך. איך וועל איהם זינגען ווי בעגינען אין וואַלד די פויגעלעך — געהן, זיידע?

נ ת ן

פערטראַכט זיך.

ז י ז י

וואָס ביזטו אומעטיג, זיידע?

נ ת ן

וואָס ביי מיר איז גראָהע האָר אין באָרד.

ז י ז י

גיב, איך וועל זיי אויסרייסען, וועסטו ווערען יונג ווי דער טאַטע. נעהמט איהם אַרום. זיידע! זיידע! איך האָב דיך אזוי ליעב! איך וועל שטענדיג, שטענדיג מיט דיר געהן. וועסטו מיך מיט־נעהמען?

נ ת ן

אויב דו וועסט נאָר וועלען מיט מיר שטענדיג געהן.

קוקט פריהער אין איין פענסטער, אין צווייטען. אונרוהיג.

ז י ז י

אויב דו וועסט אוועקגעהן ערגיץ ווייט, וועסטו מיך דארפען טראָגען אויפ'ן האנד... וועסטו מיך ניט דארפען טראָגען; וועסטו מיך ניט דארפען טראָגען. זעהסטו, היינט זענען מיר אויך פערגאנגען אזוי ווייט, און איך האָב זיך ניט פערמאטערט.

נ ת ן

צו זיך אַליין.

היינט איז די זון נאָך שעהן, שיינט. און מאָרגען — ווער ווייס?

ז י ז י

זי וועט מאָרגען אויך שעהן זיין; זי וועט מאָרגען אויך שיינען.

נ ת ן

ווי אין וואלד וואָלסטו געבוירען געוואָרען, און אויף די בוימער אויסגעוואקסען.

ז י ז י

כאַ־כאַ־כאַ! ווי אין וואלד אויף די בוימער אויסגעוואקסען! אָט וועל איך באלד מאכען ווי א קוקאָווקע: קו־קו־קו! און אָט אזוי מאכען קראָהען: קרא! קרא!

נ ת ן

גענוג, מיין קינד, גענוג.

ז י ז י

איך וועל באלד ווי אַלע פויגעל אויסטשוויטשערען.

מאַכט נאָך פערשיעדענע געזאַנגען פון פויגעל.

נ ת ן

שטילער מיין קינד, מען טאָר איצטער דעם קול ניט אויפהויבען הויך, מען טאָר ניט. נישט זינג ווי א פויגעל: א רויבער מיט פלי־געל טראָגט זיך ארום אונזער שטוב.

ז י ז י

צו אונז אין שטוב קאָן ער קומען צופליהען ? דו ווילסט מיך אי־בערשרעקען, איך זאָל ניט זינגען: איך ווייס, דו קאָנסט ניט ליידען אז איך זינג...

ת מ ר

קומט אַראָב.

דו ביזט דאָ, זיידע! וואו ביזטו געווען? וואָס האָסטו געהערט?

נ ת ן

איך בין אין ערגעץ ניט געווען. שטילער, טאָכטער, ניט הויב אויף דיין קול.

ת מ ר

וועל איך וויינען אויפ'ן הויכען קול. איך וועל קלאָגען, אז די ערד אליין וועט צוגעהן פון מיין געוויין.

נ ת ן

זאָג מיר בעסער, צי האָסטו וועמען געזעהן פארבייגעהענדיג נעבען אונזער שטוב, אזוי א מענש אין די מיטעלע יאָהרען?

ת מ ר

כ'האָב קיינעם ניט געזעהן, מיר דוכט, אז ס'איז קיינער שוין באלד אויף דער ערד ניט געבליבען. איינער האָט דעם אנדערען אָהן רחמנות ביז'ן טויט פערמאַטערט.

נ ת ן

ניט שטעק ארויס דעם קאָפּ פון פענסטער, ווען עס דונערט און עס בליצט. אלץ וועט אויפציטערען. אלץ אין דער וועלט. ביז צו דער ערד וועלען זיך די הימלען אראָבלאָזען. איצטער שטילער, שטי־לער... וואויל איז צו דעם, וואָס קאָן שטום זיין.

ת מ ר

רעד עס בעסער ניט. דו מאכסט גרעסער דעם פּחד. דער פאָטער איז שוין באלד גראָה געוואָרען פאר צער. זאָג מיר, זיידע, ווער האָט עס אין די מענשען אכזריות פערפלאנצט?...

נ ת ן

מיין קינד, וואָס ווילסטו פון דעם, וואָס אין זיין הארץ האָט זיך

די נאַכט אַליין בעזעצט? דאָס האַרץ מיינע ליעגט אין חושך, און וואַרט אויף דער לעצטער שעה. וואָס עס זאָל נאָר געשעהן — האָב איך זיך אַלץ אויף דעם געריכט. אויף אַלץ בין איך גרייט...

ת מ ר

זיידע, דערצעהל מיר פון רחמנות: דערצעהל מיר פון ליעבע; דערצעהל מיר פון הייסע טרעהרען; דערצעהל מיר פון א שעהנעם ליכטיגען פריהמאָרגען, ווען די טויטשרעק, וואָס הענגט איבער דער ערד, וועט שוין מעהר ניט זיין.

נ ת ן

איך וועל דיר דערצעהלען פון דער צייט, ווען דיין טאַטע איז נאָך געווען גאָר א יונג קינד.

ז י ז י

וועל איך בעסער זיצען נעבען זיידען.

נ ת ן

צווייען האָט זיין מאַמע געבאָרען: צוויי זיהן...

ת מ ר

דערצעהל מיר פון דעם, ווי מענשען וועלען צוריק באַרמהערציג ווערען... ווען מענשען וועלען צוריק גוט און מילד זיין. זאָג זיידע, צי איז דאָס אין דיינע יאָהרען אויך אזוי געווען?

נ ת ן

אַלץ איז ווי געווען. די אייגענע זינד פון דעם מענשענס האַרץ, די אייגענע... נאָר די שטראָף איז אַן אַנדערע. גאָט קאָן ניט שטראָפען יעדעס מאָל מיט דער אייגענער שטראָף.

ת מ ר

איז דאָס א שטראָף פון גאָט, אז מענשען זאָלען אומגעהן די אויגען מיט בלוט פערגאָסען, בייזע ווי ווילדע חיות? זיידע, איך בין גרייט צו שטאַרבען פאַר זיי. כ'וואַרט נאָך מיין פאָטערס בעפעהל... איך וועל אויסשפרייטען מיינע אָרעמס, איך וועל לויפען צווישען אַלע מענשען, איך וועל רופען מיט אַלע מיינע כחות:

„האָט רחמנות, ברידער, איינער אויף דעם אַנדערען“.. זיידע, מען דאַרף עס זיי נאָר דערמאָהנען.

נ ת ן

אמאָל, אז די מענשען זענען שטאַרק זינדיג געוואָרען, אז די ערד אליין, די ליעבע גוטע ערד האָט שוין נישט געקאָנט זייערע חטאים פערטראָגען — האָט גאָט אויף זיי אַראָבגעשיקט אַ מבול — און ס'איז פון אַלץ אויף דער ערד קיין זכר ניט געבליבען. נאָר גאָט אליין האָט דערנאָך חרטה געהאַט אויף זיינע מעשים, און ער האָט געשוואָרען, אז מעהר וועט ער שוין קיין מבול ניט ברענגען — און ער האָט צו די מענשען אַזוי געזאָגט: פאַר אייערע גוטע מעשים וועט איהר זיך אליין איינער דעם אַנדער'ן בעצאָהלען — און פאַר אייערע שלעכטע מעשים וועט איהר אויך אליין איינער פון דעם אַנדער'ן מקבל זיין אייער שכר... די שטראָף, וואָס מענשען אליין וועלען אויף זיך ברענגען, איז נאָך מורא'דיגער ווי דער מבול אליין: גאָט האָט אַ מבול פון וואַסער געבראַכט אויף דער ערד, און די מענשען וועלען פערפלייצען די וועלט מיט זייער אייגענעם בלוט...

ת מ ר

זיידע, ס'איז ניט אמת! גאָטס שטראָף קאָן גאָר אַזוי שרעקליך ניט זיין. איך וועל אין זייערע הערצער דערוועקען רחמנות; איך וועל זיי פערשיכור'ן מיט ליעבע.

ז י ז י

דערצעהל בעסער, זיידע, פון פויגעלעך, פון מלאכים וואָס פליהען אום אין וואַלד ביינאַכט.

נ ת ן

אָבער הער דעם סוף... ששש... שטילער.. די אויגען ביי די מענ־שען וועלען ווערען פערגאָסען מיט בלוט, פאַר גרויס שנאה צו זיך אליין. זייערע ציינער וועלען אויסוואַקסען שאַרף און לאַנג, ווי ביי די בייזע וועלף, וואָס בלאָנדזען־אום אין דער פינסטערער נאַכט און זוכען זייער רויב. עס וועלען ביי זיי אויסוואַקסען נעגעל ווי ביי די גרויסע אָדלערס, דאָס האַרץ זייערע וועט ווערען האַרט און

טרוקען, און דורשטיג נאָך הייסעם מענשען־בלוט, דער מענש וועט אומגעהן און שמעקען מיט גרויס תאוה אין דער לופט דעם ריח פון בלוט. — דער טאָג איז נאָהענט, און די שעה איז גרייט. יענעם טאָג וועלען די הימלען זיין פערהאנגען מיט א שווערען וואָלקען, און וואָס ס'וועט זיך טהאָן אויף דער ערד וועט דער הימעל ניט וויסען.

ת מ ר

ווי שרעקליך איז די שטראף! זיידע, עס קאָן גאָר ניט געמאָלט זיין.

נ ת ן

מיין קאַלט הארץ שפּירט דאָס, וואָס מיין אייגענער מויל קאָן ניט אויסרעדען.

ת מ ר

דעם פאָטערס טריט קלאַפּען אונרוהיג; איך געה צו איהם.

ז י ז י

זיי דו מיט'ן זיידען, איך געה ארויף... כ'וועל איהם זינגען מיינע נייע ליעדער. —

ת מ ר

זעץ זיך ביי איהם אויף די הענד; גלעט איהם איבער'ן קאָפּ; זאָג איהם גוטע ווערטער.

ז י ז י

איך וועל איהם זינגען מיינע נייע ליעדער.

לויפט אַרויף.

נ ת ן

הערט זיך צו.

ת מ ר

וואָס הערסטו, זיידע?

נ ת ן

ס'טראָגט זיך שוין אהער זייער ברומען.

ת מ ר

ס'איז דער ווינד, זיידע. ס'איז א ווינד.

נ ת ן

ס'איז ניט דער ווינד, מיין קינד. אין ווינד ליעגט גאָטס קול. אין ווינד דערקען איך שטענדיג גאָטס קול. זיין קול שרעקט מיך קיין מאָל ניט. פון איהם בלייבט מיין הארץ שטענדיג רוהיג.

ת מ ר

דאָס איז דער גערויש פון די בלעטער און די צווייגען.

נ ת ן

דאָס ברומען די מענשען־הערצער דורשטיג און ווילד. דאָס ברומען וועט אלץ שטארקער ווערען, גאָטס קול וועט אלץ שוואכער ווערען. אין דעם ווילדען ברומען וועט ער ווערען דערטרונקען.

פון אויבען הערט זיך זיזים קול.

ת מ ר

זיזי שרייט. איך וועל לויפען צום פאָטער.

נ ת ן

ניין, מיין קינד, זי זינגט עס. זי זינגט איהם דאָס ליעד פון אונ־שולד. דאָס איינציגע ליעד, וואָס איז נאָך פערבליבען. זאָל זי איהם זינגען, זאָל זי איהם זינגען. זיין הארץ דארף עס הערען. זאָל זי איהם זינגען — און דו הער מיך. דו ביזט שטענדיג ווייט פון מיר, און מיינע ווערטער זענען דיר פרעמד.

ת מ ר

זיידע! אין מיין הארץ איז אזוי פיעל הייסע ליעבע בעגראָבען צו דיר, צו מיין פאָטער, צו אלע מענשען. רעד, זיידע, איך וועל דיך הערען...

נ ת ן

אין גיכען וועל איך אינגאנצען מוזען שטום ווערען. איך וועל ניט האָבען צו וועמען א וואָרט אויסצורעדען... איינער אליין וועל איך אומבלאָנדזען אין וואלד, ווי א בוים אָבגעהאקט פון זיינע וואָרצ־לען און ארומגעבראכען זיינע צווייגען...

ת מ ר

איך וועל דיך ניט אָבלאָזען, זיידע.

נ ת ן

מיט גוואלד וועט מען דיך פון מיר אָברייסען.

ת מ ר

קיינער וועט מיך פון דיר און פון מיין פאָטער ניט אָברייסען. איך געהער אלעמען! מיין הארץ געהערט דער גאנצער וועלט, מיין רחמנות איז פאר יעדער'ן בעזונדער, און מיין ליעבע איז אויך פאר אַלעמען... אלעמענס וואונדען וועל איך וואשען — הערסט, זיידע? אלעמענס!

נ ת ן

דיין הארץ איז ריין און אונשולדיג — אָבער בלויז שטראָף צו פער־נעהמען ביזטו אויף דער וועלט אָנגעקומען. און איך וועל אומ־בלאָנדזען אין וואלד; שטום וועל איך זיין...

ת מ ר

זיידע, וואָס רעדסטו, ווער וועט דיך דאָס אָנריהרען?

נ ת ן

מיין אייגענער זוהן וועט אין מיין הארץ זיינע נעגעל שטעקען.

ת מ ר

מיין פאָטער? זיידע, וואָס רעדסטו? מיין פאָטער, וואָס זיין הארץ רייסט־זיך פאר ליידען, ער וועט דיך? איך גלויב עס ניט, זיידע!

נ ת ן

דיין טאַטע איז גוט ווי א טויב. ווייל אזוי האָט ער זיך אויף דער ליכטיגער וועלט בעוויזען. אָבער צו איהם איז נאָך א ברודער געבאָרען געוואָרען — א אינגערער.

ת מ ר

וואו־זשע איז ער?

נ ת ן

כ'האָב וועגען איהם ניט גערעדט.

ת מ ר

דער פאָטער האָט אויך וועגען איהם קיין מאָל ניט דערמאָנט.

נ ת ן

דיין טאַטע האָט אויך געהאַט פּחד פאַר איהם. רעדט שטיל, ווי ער וואָלט איהר איבערגעגעבען אַ וויכטיגען סוד. אונטער איין הארץ האָט זייער מאַמע צווייען געטראָגען: דיין באַרמהערציגען טאַטען, און אין א צייט ארום — איהם. אונטער איין הארץ געלעגען. פון איין מילך געזויגען — נאָר ניט אין איין געשטאַלט האָט זיי ביי־דען, דער וואָס אין הימעל, בעשאפען. גאָר אנדערע אויגען האָבען ביי זיי פון אונטער'ן שטערן ארויסגעקוקט. דיין טאַטע איז גוט ווי א מלאך געבאָרען געוואָרען. און זיינע אויגען האָבען ווי די אויגען פון א טויב אונשולדיג געקוקט. און זיין ברודער איז בייז ווי א שלאַנג געווען, גלייך פון זיין געבאָרענעם טאָג אָן... זיינע אויגען האָבען שארף ווי אָדלער־אויגען אויסגעזעהן. פון זיי האָט העליש פייער געשלאָגען — מיר האָבען פאַר זיין בליק פּחד בעקומען.

ת מ ר

וואו איז ער, הא?

נ ת ן

נאָך גאָר אין דער יוגענד איז ער נעלם געוואָרען. עס זענען איהם פליגעל אויסגעוואַקסען. ער האָט מיט אמאָל געהן און פליהען אָנ־געהויבען, און נאָך גאָר אין דער יוגענד איז ער פון מיר פערפלוי־גען. ער איז נעלם געוואָרען. נאָר איך האָב ניט פערגעסען און איך קאָן איהם ניט פערגעסען. זיינע שארפע אויגען זענען אין זיין וויעג־בעט פערבליבען... דאָס איז דער בעסטער צייכען, אז ער לעבט. קיין לעבעדיגען פערגעסט ניט דאָס הארץ, קיין מאָל פער־געסט ניט דאָס הארץ...

ת מ ר

ער איז געשטאָרבען, אויב אזא לאַנגע צייט האָט מען פון איהם ניט געהערט.

נ ת ן

איך האָב צופיעל אָנגעהויבען טראַכטען וועגען איהם. ער בעווייזט זיך מיר פאַר מיין געדאַנק. איך זעה איהם, ווי ער איז א גרויסער

אויסגעוואקסען, באלד אין דיין טאַטענס יאָהרען... ער איז ערגעץ נאָהענט ארום אונזער שטוב... ער טראָגט אונגליק מיט זיך...

ת מ ר

וואָס רעדסטו, זיידע ?

נ ת ן

וואָס טרייבט איהם אהער ? ער וועט מיט זיינע נעגעל מיר דאָס הארץ רייסען... איך וועל מיט א צוריסען הארץ אין וואלד אומ־בלאָנדזען...

ת מ ר

זיידע, איך וועל דעם אָדלער'ס נעגעל צאַרט מאכען. איך וועל מיט מיין ליעבע זיינע שארפע בליקען ווייך מאכען.

נ ת ן

מיר דוכט, אז עמיצער איז ווידער פארביי דער שטוב געגאנגען.

ת מ ר

איך געה זעהן, ווער איז דאָרט.

נ ת ן

איך הער דעם גערויש פון זיינע פליגעל... איך שפיר זיינע שארפע נעגעל.

ת מ ר

זיידע, בערוהיג זיך. איך וועל מיין הארץ פאר זיינע נעגעל אויס־שטרעקען.

ז י ז י

לויפט אַראָב.

איך האָב דורכ'ן פענסטער געזעהן יענעם מענשען. ער געהט גלייך צו אונזער שטוב.

נ ת ן

איצטער איז מיין צייט געקומען.

ה י מ ן

קומט אַריין, בלייבט אַ ווײַלע שטעהן ביים שוועל. בעמערקענ־דיג נתן'ען געהט ער צו צו איהם. תמר און זיזי שטעהען ביידע האַלב

צושראָקען, האַלב פערוואונדערט. נעהמט אַרום דעם אַלטען און קושט איהם אויפ'ן קאָפּ.

ביזט שוין גראָה און אַלט געוואָרען, פאַר צרות געבויגען. נאָר איך האָב דיך גלייך דערקענט — ביזט מיין פאָטער!...

נ ת ן

איך האָב דיין אָנקומען געשפּירט. אין בין דיין פאָטער און דו ביזט מיין זוהן. יאָ, ביזט מיין קינד.

ה י מ ן

געדענקסטו מיך נאָך?

נ ת ן

איך געדענק דיך... איך האָב דיך געדענקט, און מיין הארץ איז ניט גאַנץ רוהיג געווען. נאָר דו האָסט מיט דיין קומען אין מיר כחות אויפגעוועקט, איך זאָל רוהיג פון דאַנען אוועקגעהן.

ה י מ ן

די עלטער האָט דיין שטאָלצקייט ניט צובראָכען.

נ ד ב

קומט אַראָב, ווארפט זיך הימן'ען אויפ'ן האַלדז.

דאָס ביזטו מיין ברודער! מיין ברודער... קוקט איהם גלייך אין פּנים. דאָס ביזטו מיין ברודער!

ה י מ ן

איך האָב אייך שוין ניט גערעכענט דאָ צו טרעפען. איך האָב גע־מיינט, אַז לאַנג האָט שוין דער בלוטיגער שטראָם פערטראָגען מיין וויעג־בעט מיט אייערע ביינער. בעווייזט אויף תמר'ן און זיזי'ן. דאָס זענען דיינע קינדער, ביידע, מיין ברודער, אין דיר געראָטען.

נ ד ב

אין א שווערע צייט זענען זיי מיר אויסגעוואַקסען. ווי קומסטו אהער? ווי האָסט דו זיך אהער דערשלאָגען?

ה י מ ן

דאָס וואָס ווערט אויף דער ערד געבאָרען מוז סוף־כל־סוף ווען־ס'איז ווידער אויף דער ערד פערבלאָנדזען. איך בין לאַנג, לאַנג

אומגעגאַנגען ארום אייער וואָהנונג. ניט איין מאָל האָב איך אין אייערע פענסטער אריינגעבליקט, נאָר כ׳האָב ניט געוואגט אייער רוה צו שטערען. איך האָב אייך אלעמען גוט געקענט. דיינע קינ־דער זענען אויסגעוואקסען פאר מיינע אויגען, דו ביזט אין דרייען געבויגען געוואָרען, און אויף אונזער פאָטער איז די עלטער אָנגע־קומען.

ת מ ר

איך האָב קיין מאָל ניט געהערט מען זאָל אין שטוב רעדען...

נ ת ן

אויף דיין פאָטער איז די עלטער אָנגעקומען. ווען דיין טאַטע איז געבאָרען געוואָרען האָט איהם א מלאך מיט א חוזק־שמייכעל אָנ־געוויזען אויף א גרויסען מדבר, אין וועלכען ס׳האָט איין מענש עלענד ארומגעבלאָנדזשעט, צו דער ערד זיין קאָפּ געזונקען, און האָט געזאָגט: אזוי עלענד און פערביטערט וועסטו אין לעבען צווי־שען דיינע איינענע געדאנקען אומבלאָנדזשען.

ה י מ ן

איך בין דיין קינד. איך בין שטאָלץ מיט דעם. דו ביזט דיין גאנצען לעבען אליין געגאנגען. און ביז צו דער לעצטער מינוט וועסטו אליין געהן. איך האָף גאָר ניט, איך זאָל קאָנען דיך פערנעהמען מיט זיך.

נ ת ן

מיינסט מיך פון מיין אָרט צו ריהרען? נאָך דעם ווי איך האָב אייך געבאָרען האָב איך זיך פון אלץ מיאש געווען. קוקענדיג מיט אָפענע אויגען, האָב איך זיך מיאש געווען. איך בין דער יאוש אליין. וואו איך זאָל ניט געהן, זעה איך אלץ דעם וויסטען מדבר און דעם מיעדען וואנדערער. — שטום וועל איך זיין. שטומען דארף איך.

ה י מ ן

פאָטער מיינער! איך ווייס, אז אומזיסט איז מיין טרחה. נאָר דער יוגענד... און אפשר מיין ברודער וועל איך אויך מיט זיך...

נ ד ב

איך זאָל געהן מיט דיר? אויב דו האָסט אין דיין לאַנגען אומוואַנ־דערן דעם אמת'ן וועג געפונען, ווי אזוי זיך בעפרייען פון דעם מורא'דיגען נעץ, אין וועלכען דאָס גאַנצע לעבען איז פערפלאָנ־טערט, דאַן, ברודער, געה איך מיט דיר. האָסטו געבראַכט דעם סוד ווי צו צווינגען די מענשען, אז זיי זאָלען זיך כאָטש אויף איין ווײַלע אָבשטעלען, און ארומזעהן־זיך — דאַן, ברודער, געה איך מיט דיר... אין יענער רוהיגער רגע קאָן מען אַלץ געוויינען. איין געשריי: „האַלט־אָב, איהר מענשען! וואָס טהוט איהר?" וואָלט דעם גאַנצען לעבען אויפ'ן וועג צום אייביגען גליק געפיהרט. נאָר אָט די ווערטער זאָלען אַלע, אַלע הערען.

ה י מ ז

בלאָנדזעסט, מיין ברודער! דיינע אייגענע געדאַנקען פערפיהרען דיך...

נ ד ב

איך דערקען דעם אמאָליגען שמייכעל אויף דיינע ליפּען. דו וועסט איינער בלייבען, און פון אַלץ לאַכען, און איך וועל איינער בליי־בען, און מיין הארץ וועט פאַר אַלעמען בלוטיגען. דיין הארץ איז הארט ווי שטאָהל, און שארף ווי א שפּיז... מיין הארץ איז אייביג אין שטורם, און אונטער א פייערדיגען האָגעל איז מיין לעבען... יעדער אויגענבליק צופלאַקערט זיך מיין געדאַנק. געטליכע פלאַמען ווינקען צו מיר פון ווייטען, און איך זעה זיי קלאָר. איך זעה זיי נאָהענט. איך מיין, אז אָט־אָט האָב איך שוין דעם אמת'ן וועג גע־פונען. איך געה ארויס אין לעבען — איך שפּרייז גלייך צום שלאַכט־פעלד, און פאַר מיין געשריי וועט דער מענש שטיל ווערען — אַלע, אַלע, פון גרעסטען ביז דעם מינדעסטען, וועלען מיינע ווערטער הערען... אַלע הערצער וועלען זיך מיט איין מאָל אויפפּראַלען, אין זיי וועלען מיינע רייד אריינדרינגען. פּלוצלינג יאָגט זיך אָן א וואָל־קען פון אַן אַנדער זייט, און פערטראָגט אַלע מיינע חלומות!..

ת מ ר

נעהמט אַרום נדב׳ן.

וואָס רעדסט דו, פאָטער! האָב ניט חרטה פון דיינע פריהערדיגע ווערטער... איך פערשטעה זיי אזוי גוט. זיי רירען אזוי מיין הארץ, זיי וועקען אזוי מיין נשמה: — „מיט רחמנות, מיט הייסע ליע־בע“... אזוי האָסטו דאָך מיך געלערענט, פאָטער מיינער! איך בין שוין גרייט צו געהן טהאָן וואָס דו הייסט...

ה י מ ן

דו, מיין ברודער, שיקסט דיין קינד פאר א קרבן? דאָס וואָס איז שעהן, דאָס וואָס איז ריין, האָבען שוין די מענשען לאנג מיט זייערע פרעכע פיס צוטראָטען. זאָג מיר: פאר וועמענס זינד ווילסטו קרבנות מקריב זיין? פאר דיינע? אפשר פאר דיינע קינדערשע חטאים? אפשר דו, פאָטער, פאָדערסט א קרבן צו דער עלטער?

נ ת ן

איך בין שטום. מיין צונג דארף שטומען...

ת מ ר

איך אליין... דער פאָטער — ער שיקט מיך ניט. איך אליין וועל לויפען און וועל מיט מיינע אָרעמס דאָס פייער לעשען! —

ה י מ ן

וועסט אין דעם פייער פערברענט ווערען... איהר אלע וועט פון אזא וועג זיך צוריק ניט אומקעהרען...

נ ד ב

צי קען איך זאָגען אויף די האנד, אז זי איז ניט מיינע? ווען מען שניידט זי — קלעמט מיר מיין הארץ. צי קאָן איך זאָגען אויף די אויג, אז זי איז ניט מיינע, ווען ביי יעדען בליק וועקט זי מיין גע־דאנק. צי קאָן איך זאָגען אויף דעם קאָפּ, אז ער איז ניט מיינער? צי קאָן איך זיך אָבזאָגען פון לעבען? איך בין אויף דער׳ערד געבאָרען געוואָרען, אויף דער ערד אויסגעוואקסען. מ י י ן הארץ רייסט מען, מ י י ן קאָפּ ברענט, מיין בלוט פליסט... און איך, מיט אלע מיינע כחות מוז שרייען „האלט! האלט!“ איך וועל

שרייען ביז מיין געדאנק וועט מיך ניט אָבנארען און פערלאָזען.. איך וועל שרייען ביז מיין צונג וועט וועט מען פון מיין מויל ניט ארויסרייסען... קום צו מיר אויבען, וועסטו זעהן דורכ'ן פענסטער וואָס אויף דער ערד טהוט זיך, און וואו דער בלוטיגער שטראָם האלט שוין.

געהט אַרויף צו זיך.

ה י מ ן

טראכט אַ ווילע.

איך וועל געהן צו איהם אויבען; איך וועל איהם בעווייזען, אז דעם גאנצען לעבען זיינעם האָט ער נאָר דורך איין פענסטער'ל גע־קוקט...

געהט ארויף.

ת מ ר

בלייבט שטעהן אויף איהר אָרט. שטאַרק פערטראכט.

נ ת ן

ווען אָדלערס לאָזען זיך אראָב אויף דער ערד — דעמאָלט מוזען זיך מענשען אין די וועלדער בעהאלטען.

געהט אַרויס.

ז י ז י

זיידע, איך געה אויך מיט דיר!

געהט אַרויס אונטערטאַנצענדיג.

ת מ ר

בלייבט אַליין שטעהן פערטראכט.

צווייטער אקט.

אַ קליין, גרין בערגעל. רעכטס אַ שיטער סאָסנאָווער וועל־דעל, דורך וועלכען עס זעהען זיך אַרויס פּאַסען הימעל, פּור־פּור רויט פון זון־אונטערגאנג. לינקס, אַ גרויסער געדיכטער וואַלד. פון ווייטען זעהט מען נדב'ס הויז ארומגערינגעלט מיט הויכע טאפּאליען.

נ ת ן

ווי ער וואָלט זיך ארויסגע'גנב'עט פון וואלד. שטעלט זיך אונטער אַ בוים און קוקט צום שטוב. שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

ביז צום טויט איז נאָך ווייט, און איך בין שוין אין וואלד פערוואָר־פען. תמר איז צווישען צוויי מאגנעטען, און זיזי איז נאָך אזוי יונג, אז צווישען די גרינע בלעטער ווערט זי פערפאלען.

ז י ז י

בעווייזט זיך פאר'ן שטוב.

נ ת ן

בעמערקט, ווינקט צו איהר.

זיזי! זיזי!

ז י ז י

בעמערקט נתן'ען. זי לויפט צו איהם.

נ ת ן

זי איז נאָך גאָר יונג און אונשולדיג.

ז י ז י

לויפט און שרייט.

זיידע! זיידע!

נ ת ן

ניט שריי, ניט שריי אזוי, מיין קינד.

ז י ז י

וואו ביזטו געווען, זיידע? איך האָב אזוי געבענקט נאָך דיר. כ'האָב

דיך אומעטום געזוכט; צווישען אלע בוימער, אין אלע ווינקעלעך.

נ ת ן

גלעט איהר קאָפּ.

כ׳האָב דיך ליעב, מיין קינד, דו בענקסט...

ז י ז י

פארוואָס ביזטו אוועק פון שטוב, זיידע ?

נ ת ן

אין וואלד איז שעהנער. אין וואלד איז רוהיגער.. האָסט דעם טאַ־טען דיינעם געזעהן, מיין קינד ?

ז י ז י

ווילסט איהם זעהן ? איך וועל איהם געהן רופען. גוט, זיידע ? איך וועל איהם געהן רופען. תמר בענקט אויך נאָך דיר. דער טאַטע בענקט אויך. אלע בענקען. איך האָב היינט שוין געוואָלט וויינען.

נ ת ן

זיי בענקען.

זעצט זיך. שלעפט מיט זיך זיזי׳ן.

ז י ז י

שרעקסט זיך אויך, זיידע ? פאָלג מיר, שרעק זיך ניט פאר איהם. ער איז אַזאַ גוטער. פארוואָס האָב איך פאר איהם קיין מורא ניט ? איך בין געזעסען אויף זיין האנד, און ער האָט מיר א מעשה דער־צעהלט.

נ ת ן

וואָס האָט ער דיר דערצעהלט ?

ז י ז י

איך געדענק שוין ניט, וואָס ער האָט מיר דערצעהלט... זאָג מיר, זיידע, וואוהין וויל עס תמר לויפען ?... וואָס איז דער טאַטע או־מעטיג ?

נ ת ן

ניט פרעג. בעסער איז, אז דו ווייסט ניט, וואָס ארום טהוט זיך.

מיין קינד, איך וועל דיך נעהמען אין וואלד, וועסטו הערען ווי די פויגעל זינגען...

ז י ז י

און איך וועל באלד אליין זינגען, ווי א פויגעלע זינגט.

זינגט. שטיפט מיט'ן אַלטען.

נ ת ן

ווילד ביזטו, מיין קינד, ווי גאָר ניט צום ליידען האָט גאָט בע־שאפען דיין גוף מיט דיין נשמה. ווי גאָר ניט פאר דער וועלט, ניט פאר די יאָהרען ביזטו געבאָרען געוואָרען.

ז י ז י

קוקט איהם אָן. רייסט גראָז און לעגט איהם אויס אויפ'ן קאָפּ, נתן מערקט ניט.

נ ת ן

עס פיטערט זיך די סטאדע שאָף אין גרינעם טהאָל, זי געהט זוכען איהר חיונה אין דעם וויסטען מדבר — צי ווייס זי דען, אז דאָרט שארפט פאר איהם א וואָלף זיינע צייהנער? צי זאָגט עס איהר דאָס הארץ?.. צי חלום'ט עס איהר בעת זי דרעמעלט?...

ז י ז י

זיידע, צו מיר רעדסטו עס?

נ ת ן

צו דיר... צו זיך אליין... צום וואלד, צו די בוימער, צו דער ערד... עס רוהט דאָס קינד אין שטארקען שלאָף. צי ווייס עס דען, אז די שטאָדט איז בעלעגערט? צי שפּירט דען דאָס הארץ, אז פאר איהם שארפט זיך א שפּיז? עס שטעהען די בוימער און קוקען מיט גאוה אין הימעל אריין... איך הער, אז מען שארפט שוין די זעג. איך הער, אז אין יענעם עק וואלד פאלען שוין שפּענער.

ז י ז י

מען וועט דעם וואלד ניט האקען, איך זאָג דיר, אז מען וועט איהם ניט האקען!

נ ת ן

די כמארע, וואָס רוקט זיך אָן, איז גאָר ניט פון דער זייט, וואָס איך האָב גערעכענט, נאָר צי קאָן איך זי פערהאַלטען, ווען אפילו גרויס, ווי מיין האַנד זאָל זי זיין...

ז י ז י

זיידע! איך געה אוועק פון דיר; איך לויף אהיים.

נ ת ן

ווען מען וויל זעהן די רעכטע שקיעה, דאַרף מען אין טהאָל ניט זיצען. מען טאָר אין טהאָל ניט זיצען. איך האָב שוין מיינע פיס אויסגערוהט. איצטער וועל איך פרובען עטוואָס העכער זיך אויפצו־הויבען. אויב איך וועל די רעכטע שקיעה זעהן, וועל איך וויסען וואָס פאַר א טאָג מאָרגען וועט זיין.

דער וואַלד ווערט פערפלייצט מיט אַ פורפור־פאַרב פון דער שקיעה.

ז י ז י

אויפ'ן באַרג, זיידע, מיינסטו? אויפ'ן באַרג געה איך אויך מיט דיר. אָבער דו זאָלסט מיך דערנאָך פיהרען אהיים...

נ ת ן

אין מזרח־זייט איז שוין דער וואַלד מיט א בלאָה־פאַרב אָבגעגאָסען — ניט ווייט איז שוין צו דער שקיעה...

הערט זיך צו.

ז י ז י

זאָג, זיידע, וואָס שרעקסט דו זיך? איך וועל מיט דיר ניט געהן, אויב דו שרעקסט זיך.

נ ת ן

איך געה מיט דיר.

ז י ז י

זיידע! זיי דו אַן אַלטער פאַסטוך, און איך וועל זיין א קליינע, ווייס־סע שעפּסעלע; וואו דו וועסט געהן, וועל איך דיר נאָכלויפען. און טאָמער וועט מיר וועלען א וואָלף צורייסען, וועל איך זיך בעהאַל־

טען אונטער דיינע פּאָלעס, ווי א קליין שעפּסעלע, און איך וועל שרייען מע—מע—ע!

נ ת ן

הויבט זיך אויף.

קום, מיין קליין שעפּסעלע, קום, איך וועל דיר לערנען ווי אזוי פון א וואָלף זיך צו היטען. קום, איך וועל דיר לערנען, אז דו זאָלסט פון דער שקיעה פערשטעהן וואָס פאר א טאָג מאָרגען וועט זיין.

געהט אַוועק.

ז י ז י

שפּרינגט איהם נאָך און מעקעט ווי אַ יונג שעפּסעלע.

ת מ ר

געהט אַרויס פון שטוב און פערנעהמט זיך צום וואלד.

ה י מ ן

קומט אָן פון וואלד, און פערגעהט איהר דעם וועג.

ת מ ר

בעמערקט הימן'ען, וויל איהם אויסמיידען.

ה י מ ן

ווארט; ניט אייל זיך.

ת מ ר

לאָז מיך געהן מיין וועג.

ה י מ ן

וואוהין געהסט דו?

ת מ ר

איך געה אהין, וואו מיין נשמה רייסט זיך שוין אזוי לאנג. די לעצ־טער מינוט איז אָנגעקומען. היינטיגע נאכט מוז אלץ געשעהן. איך קאָן שוין מעהר ניט ווארטען.

ה י מ ן

דיין פאָטער שיקט דיך?

ת מ י ר

דעם פאָטערס ווילען איז אויך מיינער. נאָר אויב אפילו ער זאָל

חרטה האָבען — צוריק וועל איך שוין ניט געהן. קיין זאך אין דער וועלט וועט מיר צוריק ניט טרייבען.

ה י מ ן

דיין פאָטער האָט דיך פערפיהרט, און אין מיטען וועג האָט ער דיך אליין געלאָזען. ער האָט מיט זיינע צארטע נעגעל דיין הארץ און וואונדען געמאכט... וואוהין טראָגסטו דיין לעבען?

ת מ ר

ניין, מיין פאָטער איז שטארק; נאָר אין זיין הארץ שפיגלען זיך אָב פייער מיט וואסער אינאיינעם; אין זיין הארץ שפיגלען זיך אָב די גרעסטע אונגליקען און שמערצען, דעריבער קאָן ער ניט רוהען. איך בין ווי מיין פאָטער, נאָר אין מיר פלאקערט נאָך די יוגענד אליין... יוגענד, און יסורים, ווי דער ים ווילד און ברייט. מיין הארץ האָט שטענדיג געליעבט, און געטראכט פון מיין פאָטער... וועלכער ליידט פאר אלעמען. מיין יונג בלוט שטורמט, זעהענדיג, ווי ביי איהם בייטען זיך די פארבען אין פנים פאר יסורים. איך האָב מיט איהם געליטען צוזאמען... און איצטער ווייס איך מעהר ניט איינס— דאָס, וואָס פון זיין הארצען האָב איך אויסגעשעפט: איך דארף לויפען און פאלען צו די מענשענס פיס, און מיט טרעהרען בעטען: „ווארפט אייער אלטע ברודער־מלחמה!" איך וועל אין זיי דער־וועקען א ים ליעבע און רחמנות. איך בין גרייט מיין ברוסט צו שטרעקען, מען זאָל זי מיט'ן שפיז דורכלעכערן. נאָר ניין! ס'וועט קיין מאָל ניט זיין... דאָס הארץ, וואָס טראָגט פאר זיי ליעבע, וועלען זיי ניט ריהרען... קום אויך מיט מיר — קום. צי פיהלסטו גאָר ניט, וואָס איך דעד צו דיר?... קום, העלף מיר ברענגען אויף דער ערד דעם שעהנעם פריהמאָרגען.

ה י מ ן

קינד מיינס! ניט דו מיט דיינע טרעהרען וועסטו דעם שעהנעם פריהמאָרגען ברענגען.. ווען אפילו טויזענדער שוועסטער צו דיר זאָלען וויינען אָנהויבען, וועט דערפון מעהר ניט ווערען, ווי א טרויער־כאָר, צו דעם מיאוסען גסיסה־טאַנץ. איך בין געקומען

דיין לעבען מציל זיין, ווייל דו ביזט אויסגעוואקסען אין דעם נעסט, וואו איך האָב מיין יוגענד פערבראכט. קום מיט מיר!

ת מ ר

קוקט איהם אָן צושטרייט אין די אויגען.

זאָג, וואָס האָט דיך געבראכט אהער, אין דער מינוט? הינטער דיר געהט דאָס אונגליק נאָך...

ה י מ ן

מיין הארץ האָט געבענקט. פערשטעהסט? אהער האָט עס גע־בענקט... אלץ אין דער וועלט בענקט, נאָר ניט מיט א בענקעניש פון א צופוילטען הערבסט־בלאט, וואָס רייסט זיך צו דער ער־אין איהר שוים אינגאנצען צו דערפוילען, האָט מיין הארץ גע־בענקט... עס בענקט דער שטראהל אויפ'ן זונען־ברוסט און רייסט זיך אראָב, צו דעם שלאנקען ליליען־בעכער; עס בענקט די בלום אין גרינעם טהאָל און ציהט זיך צו די שטראהלען אין הימעל אריין. עס בענקט די גאנצע ערד צום הימעל. דאָס שעהנסטע און דאָס רייכסטע אונטער'ן הימעל ווערט דורך בענקשאפט גע־בויט... עס בענקט דער ריזיגער בארג, צורייסט זיך פאר בענקע־ניש, און שליידערט שטיקער פון זיין ברענענדיג הארץ ביז אין הי־מעל אריין, פערפלייצט מיט פייער די גאנצע געגענד ארום זיך... מיין הארץ האָט געבענקט מיט ווילדען שטורם, וואָס פערטראָגט ים'ען, און ברעכט אייביגע וועלדער...

ת מ ר

הער מיך אָבער אויס. איך וועל דיר אלץ דערצעהלען, הערסט, פון וואנען איך געה. איך האָב זיך פער'גנב'עט הינטער'ן בארג, זעהן פון ווייטען, וואָס עס טהוט זיך. נאָר דער ים פון טרויער גרייכט שוין באלד אונזער בארג, עס טרינקען זיך מענשען אין זייער איי־גען בלוט... ראנגלען זיך... הער, ווי שרעקליך עס איז. קום מיט מיר, קום. אפשר האָט שוין דער פאָטער אויך חרטה געהאט. טאָ קום־זשע דו מיט מיר. און אויב ניט, לאָז מיך, איך געה אליין. איך וועל אליין געהן זינגען צווישען מענשען די אייביגע ליעד פון ליע־

בע. איך וועל זי פון מיין צואוועהטאָגט־הארץ זינגען — לאָז מיך!

ה י מ ן

האַלט איהר האַנד פעסט צו זיין ברוסט געדריקט.

מיין קינד! הויך אין ברייטען ים, שטעהט איינזאַם א שעהנער אינזעל... מיט טוי־פייכטע אויגען זיצט דאָרט דער יונגער קעניג אויף זיין הויכען שטאָלצען טראָהן און בענקט, און וואַרט — אויף דער יונגער הארצענס־קעניגין... אָנגעטהאָן אין איהרע גרינע קליי־דער שטעהט דאָרט די גאַנצע נאַטור איבערגעצויגען מיט א לייכ־טען שלייער און בענקט אינאיינעם מיט'ן יונגען קעניג. ער האָט די וועלען פערשוואָרען, זיי זאָלען איהם פון דער אונענדליכער ווייטקייט זיין געליעבטע ברענגען... טראָגען זיך די וועלען, איינער דעם אַנדערן איבעריאָגענדיג און צושלאָגען זיך מיט ליארעם אָן ברעג... זיי קאָנען זיין פערלאַנג ניט דערפילען... ער האָט בע־גינען פאר'ן מאָרגענשטערן די לבנה בעשוואָרען, זי זאָל איהם זיין געליעבטע ברענגען... מיט א בלאַס פערשלייערט פנים איז ווידער די לבנה אין מזרח־זייט אויפגעגאַנגען. זי האָט זיין בעגעהר ניט ערפילט... ער האָט ביי דער שקיעה די זון בעשוואָרען, זי זאָל איהם זיין געליעבטע אויפזוכען. — זעה, עס בלאָנדזען דאָ אום צווישען די בוימער די זונען־שטראהלען... זיי זוכען די יונגע קעניגען. זעה, זיי זוכען דיך. פערלאָז דיין היים, דו יונגע קעניגען! ביז וואַנען דער לעצטער זונען־שטראהל וועט זיך ניט אויסלעשען...

ת מ ר

ווי הארט איז דיין הארץ! הארט און בייז. לאָז מיך! איך האָב מורא פאר דיר. געה אוועק: פערלאָז אונזער שטוב. איך האס דיך. אין דיינע אויגען ברענט א ווילדער פייער; איך האָב מורא פאר איהם.. לאָז מיך צוריק צו מיין פאָטער.

ה י מ ן

דיין פאָטערס ליעבע איז שוין לאַנג מיט גיפט צומישט... דיין פער־לאַנג איז נאָך נאַרישער פאר זיינעם.

ת מ ר

איך האָס דיך, ווי די בייזע שלאַנג. דיינע אויגען ברענען, ווי ביי א בייזער שלאַנג.

ה י מ ן

מיינע אויגען זענען בעלויכטען פון מיין הארצען, און מיין הארץ איז בעלויכטען פון דער זון, וואָס געהט אויף יעדען טאָג אויף די שפּיצען פון די הויכסטע בערג, וואוהין וואָלקענס קאָנען זיך קיין מאָל ניט פערקלייבען...

ת מ ר

אָבער הער מיך אויס... הער, וואָס איך רעד צו דיר... צו קאָנסטו מיינע ווערטער ניט פערשטעהן? צי ווייסטו גאָרניט פון דעם, וואָס עס טהוט זיך ארום מיט די מענשען?... זייער נשמה רייסט זיך. עס פעהלט זיי ליעבע. עס פעהלט זיי רחמנות. מען דארף זיי עס נאָר דערמאָהנען, קום מיט מיר! די גאַנצע ערד וועט ליעבע און רחמנות איינהילען. הערסט, ווי מלאכים וועלען די מענשען ווערען.

ה י מ ן

רחמנות, כא — כא — כא! ווערים האָבען עס אויסגעקלערט... ליעגענדיג אונטער די פיס צוטראָטען, האָבען זיי מיט טרערען אין די אויגען געבעטען „רחמנות, רחמנות". וואָס ציהט דיך צו דער ערד? די ערד איז אונציכטיג. פאַלשע נביאים האָבען די ערד פערקויטיגט, און צו איהר האָבען זיי צוגעשמידט דעם מענשענס נשמה, וואָס האָט זיך שטענדיג צום הימעל געריסען, — פאַלשע נביאים וועלען דיין ריינע נשמה אין דעם ערדישען שמוץ בענראָ־בען. קום, איך וועל דיך פון דעם אָרט אוועקרייסען. זאָל דיין נשמה אויף דאָס־ניי געלייטערט ווערען...

ת מ ר

פערשטעהסט גאָר ניט, אז דער פריהמאָרגען, וואָס וועט מיט ליעבע און רחמנות די וועלט בעלייכטען קומט שוין אָן?

ה י מ ן

מיין קינד, ניט בלינדע מוילוואורפען מיט נעגעל וועלען ברענגען

דעם שעהנעם פריהמאָרגען! יענעם מאָרגען וועלען שאפען מענ־
שען — ביז׳ן הימעל שטאָלץ געוואקסען, און זייער הארץ וועט
שטורמען פאר בענקעניש. כאַ—כאַ—כאַ! ווערים קריכען־אום אין
זוכען שטראהלען פון לאנג־אויסגעלאָשענע זונען — קלייבען פון
בלאָטע געפאלענע שטערען... יענעם מאָרגען וועט בעלייכטען א זון.
וואָס דאָס לעבען אליין האָט געשאפען, יענעם לעבען וועט בעלויכ־
טען א זון, וואָס דעם מענשענס הארץ אליין האָט בעשאפען...

עס פאלט אויף תמר׳ן אַ בונד שטראהלען פון דער שקיעה.

ת מ ר

זעה ווי שעהן די זון פערגעהט היינט..

ה י מ ז

די שטראהלען זוכען די יונגע קעניגין. זיי ווילען זי בעשיצען פון
דער ווילד־בייזער נאכט, וואָס רוקט זיך אָן אויף דער געגענד...

ת מ ר

נעכטען איז א לבנה־נאכט געווען. איך האָב זיך שטיל ארויסגע־
שלייכט דורכ׳ן פענסטער, זעהן וואָס עס טהוט זיך. מיך האָבען
ניט געלאָזט שלאָפען מיין פאָטערס אונרוהיגע טריט. איך בין פער־
גאנגען ווייט פון אונזער שטוב, אפשר וועל איך אין לופט מערקען
דעם בייזען סוד, וואָס לאָזט ניט מיין פאָטער אויף א מינוט
די אויגען צומאכען. נאָר שטיל איז געווען... איך בין פערגאנגען
אזש צום טהאָל, אונטער׳ן וואלד, און האָב מיך דאָרט שטיל אני־
דערגעזעצט. פלוצלונג האָט זיך א לייכטער בלאָהער נעבעל פון
דעם טהאָל אויפגעהויבען, ער איז אלץ געוואקסען און געוואקסען.
ער האָט מיט א דינעם דורכזיכטיגען שלייער ארומגענומען דעם
גאנצען רוים. און הימעל מיט ערד האָבען איינס אויסגעזעהען. איך
האָב ניט געשפירט, וואו איך געפין זיך — צי אויפ׳ן הימעל, אָדער
אויף דער ערד... פלוצלינג האָט זיך דורכגעטראָגען א ווינטעל —
דער בלאָהער נעבעל־שלייער איז פערשוואונדען געוואָרען, און איך
האָב געשפירט, אז כ׳ליעג אויפ׳ן הימעל, אָדער דער הימעל האָט
זיך ביז צו דער ערד אראָבגעבויגען... דורך, ארום מיר, ווי ווייט

כ׳האָב מיט אַן אויג פערוואַרפען, זענען געווען צוזייחט פינקעלדיגע שטערן. היינט וועט אויך אַזאַ נאַכט זיין...

ה י מ ן

קאָנסטו מיר אפשר וואָס ווייטער דערצעהלען?

ת מ ר

ניין! מעהר וועל איך ניט! לאָז מיך צורוה!... דו צורייסט מיר דאָס הארץ מיט דיינע נעגעל. פאָטער מיינער! ליעבער פאָטער!... איך הער דיין קול... איך געה שוין.. ווי ליעב איך דיך!... ווי האָס איך דיך!... מילדער קוק אין מיינע אויגען. איך וועל דיר אַלץ דערצעהלען... איך קאָן ניט! איך קאָן ניט... לאָזט זיך אַראָב צו זיינע פיס. פאָטער מיינער! איך געה שוין!...

ה י מ ן

דערצעהל מיר, דערצעהל מיר ווייטער, קינד מיינס.

ת מ ר

רעדט ווי פון חלום.

איך בין געזעסען אין טהאָל. איך האָב געוואָלט הערען, וואָס פאַר א קולות עס טראָגען זיך פון ווייטען. האָט מיר ווי א זיסער שלאָף מיינע ברעמען געגלעט... איך האָב געטרוימט... מיינע אויגען זע־נען געווען אָפען... דער פאָטער איז געזעסען און געשריבען, און איך בין שטיל געזעסען אין ווינקעל, און געקוקט פון ווייטען אין זיינע אויגען. זיי האָבען געבליצט פון יעדען נייעם געדאנק, וואָס איז דורכגעפלויגען ביי איהם אין קאָפּ. שטיל, שטיל האָט זיך די טיר געעפענט, און א שנע־ווייסע האנד האָט זיך אין איהר בע־וויזען. זי האָט צו מיר געוואונקען... געוואונקען.. וועמענס האנ־ס׳איז געווען — ווייס איך ניט. דאָס ערשטע מאָל האָב איך אזא לויטער־קלאָרע האנד געזעהן. איך בין ניט־ווילענדיג פון שטוב ארויסגעגאנגען... און ווידער האָב איך די האנד אין לופט בע־מערקט... זי האָט מיר געוואונקען, איך זאָל געהן אהין.. איך בין געגאנגען... איך בין געגאנגען.. די האנד איז פערשוואונדען גע־וואָרען, און אויף איהר אָרט זענען א פּאָר פייערדיגע אויגען אויס־

געוואקסען... פון זיי האָבען שטראהלען געצויגען, מיר דאָס פּנים געגלעט... זיי האָבען צו מיר געוואונקען, איך זאָל געהן... איך בין אַזש צום בארג פערגאנגען, דאָרט אויף יענער זייט וואלד... די אויגען זענען פערשוואונדען געוואָרען... איך בין איינע אליין זיצען געבליבען... אויף מיר איז א מורא'דיגע בענקעניש אָנגעפאלען. איך האָב געמיינט, אז דאָס הארץ מיינס ווערט אין מיר אינגאנצען צו־ריסען... לאָז מיך אָב!... וואו האָסטו מיך פערפיהרט? דו טרעטסט מיין הארץ מיט דיינע פיס... לאָז מיך!..

ה י מ ן

דיין צוטראָטען הארץ וויל איך גאנץ מאכען...

ת מ ר

האָב רחמנות אויף מיר! לאָז מיך געהן צו די אונגליקליכע מענ־שען... ניי־געבאָרענע, נאקעטע עופ'עלעך ליעגען אין די וויגען און וויינען יאָמערליך, רופען די מאמען, שרייען: מאמע!... מאמע!... די מענשען בלאָנדזען אום, בעטען ליעבע, רחמנות. בלאָנדזען, אָהן טאַטע־מאמע — יתומים... א גאנצע וועלט יתומים. איך לויף צו אייך. שוין, שוין — איך געה. איך טראָג פאר אייך מיין הארץ, וואָס איז פול מיט ליעבע און צורייסט זיך פאר ליעבע... לאָז מיך! לאָז מיך!...

ה י מ ן

שטיל.

וואָס ווייטער, דערצעהל...

ת מ ר

אין אונמאַכט.

ס'איז זעהר א שווערער וואָלקען ארויסגעשוואומען פון מערב־זייט. ווי פון דער ערד איז ער ארויסגעשוואומען... ער האָט זיך געטראָ־גען גלייך אויף אונזער שטוב. אונזער שטוב איז אין פינסטערען וואָלקען פערזונקען געוואָרען... ס'האָט מיך אָנגעכאפּט א גרויס פּחד פאר מיין פאָטער, און מיט ביטערע טרערען האָב איך זיך געלאָזט לויפען אהיים, ראטעווען מיין פאָטער... און אויף דעם

אָרט פון אונזער שטוב האָב איך א שטיק גרוי־שווארצען וואָלקען געפונען — פאָטער טייערער! פאָטער ליעבער! — האָב איך גע־יאָמערט.

ה י מ ן

ער איז אונטער דעם שווערען וואָלקען פערזונקען געוואָרען?

ת מ ר

ניין! ניין! מיין פאָטערס קול, מונטער און שטארק ווי שטענדיג, האָט פון אונטער דעם שווארצען וואָלקען געשאלט: „דעם נביא האָט מען פאר זיין לעבען מיט שטיינער פערוואָרפען, נאָר זיינע ווערטער האָבען זיך ווי פייערדיגע פיילען געטראָגען אין לופטען און האָבען געברענט די זינדיגע הערצער. דעם נביא האָט מען פון שטאָדט אין דעם מדבר פערטריבען, נאָר זיינע אויגען, פון וואנען ס'האָט געשאָסען דער געטליכער פייער איז צווישען די מענשען געבליבען... זיי בלאָנדזען אום צווישען מענשען, און די מענשען לויפען פון זיי דעם גאנצען לעבען!"... ווי הייסע פלאמען האָבען די ווערטער דורכגעשניטען דעם פינסטערען וואָלקען, זיי האָבען זיך גלייך צום הימעל געטראָגען.. פאָטער מיינער! פאָטער מיי־נער! — האָב איך געשריען — איך בין דיין קינד, און דו ביזט מיין פאָטער!... שיק מיך אין פייער — וועל איך געהן: איז וואסער — וועל איך לויפען... און איך האָב זיך אין דעם פינסטערען וואָל־קען אריינגעוואָרפען...

ה י מ ן

און אויפגעוואכט?

ת מ ר

ניין; כ'בין גאָר ניט געשלאָפען, איך בין ניט געשלאָפען. דאָס האָב איך וועגען ליעבע און רחמנות געטרוימט... איך וויל מיט מיין לע־בען דאָס אייביגע לעבען פאר די מענשען שאפען... איך געה שוין!

ה י מ ן

איך לאָז דיך. נאָר הער וואָס וועגען דעם לעבען...

ת מ ר

קיינער וועט מיך ניט איינהאַלטען...

ה י מ ן

זעה, די זון איז שוין פערגאַנגען. ס'ווערט פינסטער אַרום... ס'געהט די בייזע נאַכט, וואָס מענשען וועלען אינגאַנצען פערבלאָנדזשעט ווערען. אָנשטאָט דעם צווייטען — וועט דער מענש נור זיך אַליין זעהן, אָנשטאָט דעם שפּיז צו שטעכען זיין ליעבען חבר אין ברוסט, וועט ער מיט איהם זיין אייגען האַרץ דורכלעכערן... לאַנג וועט די נאַכט דויערן... איצטער איז ניט מעהר ווי צווישען טאָג און נאַכט. לאַנג וועט זי דויערן, ביז דער לעצטער אָרימער מענש וועט ניט פערטיליגט ווערען... ביז דער לעצטער וועט ניט, ווי א מיאוסער וואָרים פון זיין ברודער צוטראָטען ווערען... דער טאָג, וואָס ווייזט זיך, איז ניט מעהר ווי אַן אָבשפּיגלונג פון א ווייטען חלום... דאָס שפּיגלען זיך אָב שטראַהלען פון דער זון, וואָס האָט נאָר אמאָל אין די אַלטע צייטען זיך בעוויזען. היינט גיסט־זיך איהר אמת'ע ליכט אין דעם אָרט, וואו דעם מענשענס האַרץ, וואו דעם מענשענס מוח וואַגט ניט צו חלום'ען וועגען איהם... און ווען עס פערבלאָנ־זשעט אהער א שטראַהל פון אייביגען לעבען, פאַלט ער אַרויף איי־נעם פון די טויזענדער ניי־געבאָרענע אונשולדיגע מענשען־קינדער... דורך די שטראַהלען וואַקסען איהם אויס אָדלער־פליגעל. און ניט בעמערקענדיג טראָגט ער זיך פון דער ערד אוועק...

ת מ ר

וואוהין ?

ה י מ ן

אַהין... צו דער גרויסער אָדלער־נעסט. יאָהרען־לאַנג וואַקסט די גרויזאַמע ממשלה פאַר דער ערד — די אָדלער־ממשלה... ניט קיין אָדלערס, וואָס שמאַכען נאָך פּגירות, וואָס דורשטען מיט תאוה נאָכ'ן ריח פון בלוט... אָדלערס, וואָס וועלען אויף זייערע פליגלען ברענגען דאָס אמת'ע ליכט... דאָס ליכט, וואָס וועט די נאַכט פער־

טרייבען, און וועט לייכטען ביז אין דער אונענדליכקייט... מיין קינד! קלייב־זיך־אויס!

ת מ ר

רייבט די אויגען, ווי זי וואָלט אויפגעוואכט פון אַ שטאַרקען חלום. קוקט זיך אַרום צושטרייט. שעפּטשעט צו זיך אַליין.

איך האָב פערשלאָפען. איך האָב פערשפּעטיגט. דאָרט ווארט מען אויף מיין ליעבע. ס'איז נאָך צייט! איך געה צו אייך!... איך לויף! לויפט אַוועק אין וואלד.

ה י מ ן

כ'וועל געגען איהר ווילען, דאָס לעבען איהרס מציל זיין... לאָזט זיך נאָך איהרע טריט. ס'ערט פינסטערער. פון ווייטען דורכ'ן וואלד טראָגט זיך אַ קלאַנג פון אַ קירכען־גלאָק, און ווערט ווידער שטיל. פון וואלד רעכטס געהט איילענדיג אַ יונגע פרוי, ווארפט צושראָקענע בלי־קען אַרום. זי טוליעט צום האַרצען אַ קינד, ווי זי וואָלט עס וועלען בעשיצען. זי ווערט פערשוואונדען. ס'לויפט דורך אַ מענש, ס'זעהט זיך אויס, ווי ער וואָלט זוכען אַן אָרט, וואו זיך צו בעהאַלטען. ס'טראָגט זיך אַן אונרוהיגער צווייענדיגער קלאנג פון אַ קירכען־גלאָק. ס'בע־ווייזט זיך צווישען די בוימער רעכטס אַן אַלטער מאַן, שטאָלפערט אויף צוויי לאַנגע שטעקענס. ער ווערט שנעל פערשוואונדען לינקס אין וואַלד.. אין איין געלויף צושראָקען, שלייכט זיך דורך אַ יונגע מיי־דעל, און בעמערקענדיג די שטוב פון ווייטען, בלייבט זי שטעהן אַ ווײַלע, ווי זי וואָלט זיך מיט זיך מישב זיין... פערשווינדט, ס'ווערט פינסטער ווייטע, אונרוהיגע קלאנגען פון קירכען־גלאָקען ווערען אָפטער אין לופט. א ווינד רייסט זיך אַריין אין וואלד. און ס'ווערט אַ בעוועגונג צווישען די בוימער.

דריטער אקט.

אַ פינסטערע נאַכט. ס'טראָגען זיך שווערע כמאַרעס איינע אויף דער אַנדערער... פון די אָפּטע בליצען ווערט פון צייט צו צייט בעלויכטען די גאַנצע געגענד און עס זעהט זיך אַ בערגעל, און לינקס אַ וואַלד. אַ ווינד בעוועגט פון צייט צו צייט די בוימער. אָפּטמאָל טראָגט זיך דורך אַ ווידער־קול פון ווייטע געשרייען.

נ ת ן און ז י ז י

זיצען ביידע אויפ'ן בערגעל.

נ ת ן

זעהסט, ווי שעהן עס איז ביי נאכט גאָטס וועלט?

ז י ז י

ניין, זיידע, דאָס איז ניט שעהן. ס'איז פינסטער... באלד וועט נאָך געהן אַ גרויסער רעגען. מיר טהוען שוין וועה מיינע פיס;— איך וויל, דו זאָלסט מיך שוין פיהרען אהיים.

נ ת ן

אהיים טאָר מען ניט געהן. ס'איז אַ מורא איצטער אין דער היים צו בלייבען. נאָר נעבען מיין פּאָלע זאָלסטו זיך האַלטען. און איך וועל ניט לאָזען, אז מען זאָל דיך רויבען פון מיר...

ז י ז י

וואו קאָן איצטער זיין דער טאַטע, תמר?

נ ת ן

דאָס הארץ זאָגט מיר, אז היינטיגע נאכט דארף עס אַלץ געשעהן.

ז י ז י

וואָס איז געשעהען? ווייסט, זיידע, איך טראכט עפּעס.

נ ת ן

וואָס, מיין קינד?

ז י ז י

איך טראַכט, אַז זי איז ערגעץ ווייט, ווייט אַוועקגעלאָפען, און דאָרטען וועט מען איהר...

נ ת ן

ניט רעד עס אויס פון מויל.

ז י ז י

טאָ פאַרוואָס געהסטו מיט מיר אום אין די פעלדער ?

נ ת ן

דו בענקסט אהיים ?

ז י ז י

איך בענק, איך האָב מורא. פאַרוואָס אַנטלויפסטו אַלץ פון דער היים, און דו ווילסט מיך אויך פערפיהרען ? מיינסט, איך פער־שטעה ניט, אַז דו האָסט אויך מורא, דו פערנאַרסט מיך...

נ ת ן

איך וויל דיך פון דער היים אָבגעוואוינען, דו זאָלסט זיך צוגעוועהנען צום וואַלד.

ז י ז י

מיר וועלען דאָרטען לעבען ווי די פויגעלעך ?

נ ת ן

מיר וועלען דאָרט לעבען ווי אַלע גאָטס בעשעפענישען. קום, מיין קינד.

ז י ז י

מיר וועלען דאָרט אויסוואַקסען הויך ווי די בוימער ?

נ ת ן

דו וועסט דאָרט אויפוואַקסען ריין און אונשולדיג ווי אַ טויב.

ז י ז י

און אין שטוב וועסטו ניט געהן ?

נ ת ן

דאָס אונגליק האָט זיך אָנגערוקט אויף אונזער שטוב...

ז י ז י

טאָ פארוואָס זאָגסטו וועלען מיר זיך דארפען אין וואלד בעהאַל־טען ? !

נ ת ן

ס'וועט זיין א מורא צו וואָהנען אין שטוב.

ז י ז י

פארוואָס וועט זיין א מורא צו זיין אין שטוב ?

נ ת ן

ס'יועט זיין א מורא צו טרעפען זיך מיט נאָך א מענשען.

ז י ז י

און איך וועל אין וואלד מיט דיר ניט געהן. איך וועל ניט געהן. אין וואלד זענען פארהאן וועלף.

נ ת ן

אין וואלד וועט דיך קיינער ניט ריהרען. הערסט, ווי עס זינגען דאָרט די פויגלעך ? קום, וועסטו זעהן, ווי עס הענגען דאָרט די נעסטען, אָנגעבונדען צו די צווייגען, און דער ווינד הוידעט זיי... וועסט זעהן, דאָרט זיצען קליינע עופ'עלאך; זיי האָבען גאָר קיין מורא ניט.

ז י ז י

וועלען מיר שוין היינטיגע נאכט ניט געהן אהיים ?

נ ת ן

פערבלאָנדזטע פון מיר מיינע קינדער...

ז י ז י

וועט ביין טאַטען און ביי תמר'ן אויך אויסוואקסען צייהנער ווי ביי א וואָלף ?

נ ת ן

ניט פרעג עס מיך, מיין קינד ! דאָס הארץ ציטערט מיר אויף. דאָס בלוט קיהלט אין מיינע אָדערן. עס הערט זיך אַ ווייטער מורמלען פון אַ דונער. דאָס איז די ערשטע בשורה... קינדער האָב איך געהאַ־דעוועט ! בוימער האָב איך געפלאנצט, מיט טוי פון הימעל דער־

צויגען — וואָס פאַר א ווינד טריקענט זייערע וואָרצלען?... וואָס פאַר א ווינד ברעכט מיינע צווייגען?

ז י ז י

פיהר מיך אהיים!

נ ת ן

נאַריש קינד, איך בין דאָך מיט דיר.

ז י ז י

אין וואלד וועלען מיר זיך אויפמאכען א גרויסע נעסט, אויף א הויכען, הויכען בוים, און מיר וועלען דאָרטען זיצען. איך וועל דיר העלפען ארויפצוקריכען.

נ ת ן

אָט אזוי, מיין קינד.

ז י ז י

אָבער היינט וועלען מיר נאָך געהן אהיים. איך וויל נאָך אמאָל זעהן דעם טאַטען, תמר'ן.

נ ת ן

קיינער איז אין דער היים ניטאָ.

ז י ז י

זיידע, דו נארסט מיך, דו נארסט מיך! פיהר מיך אהיים, אויב ניט וועל איך דיך אליין לאָזען, און איך וועל לויפען אהיים; איך וועל טרעפען דעם וועג אָהן דיר.

נ ת ן

א שלאנג האָב איך אין מיין אייגענעם בוזעם געהאָדעוועט, איצטער ליגט זי נעבען אונזער שטוב. וועסט געהן אליין אָהן מיר, וועט דיך א בייזע שלאנג אויפ'ן וועג איינבייסען.

ז י ז י

זעהסט, עס בליצט שטארקער... דער הימעל איז נאָך שווארצער געוואָרען... תמר! תמר!

נ ת ן

שווייג, מען זאָל זיך ניט דערוויסען, אז מיר זיצען דאָ.

ז י ז י

בלייבט גאָר שטיל. די כמאַרע ווערט שטאַרקער.

נ ת ן

איינזאַם, ווי אַן אָבגעהאַקטער בוים מיט איינגעבראָכענע צווייגען...

ז י ז י

דו האָסט אויך מורא. קום, איך וועל דיך פיהרען.

פון ווייטען טראָגען זיך איינזאַמע קולות.

נ ת ן

מענשען־קולות. מענשען־חיות...

ז י ז י

ת—מר! ת—מר!

די קולות ווערען אַלץ נעהנטער.

נ ת ן

דעם וועג מוז איך אָבטרעטען.

ס'בליצט.

ז י ז י

ת—מר! ת—מר!

נ ת ן

נעהמט זיזי'ן פאר'ן האַנד.

קום מיט מיר, מיין קינד.

ז י ז י

כ'האָב מורא, לאָז מיך גאָר אליין.

נ ת ן

קום, מיין קינד, קום גיכער פון דאַנען...

ז י ז י

לאָז מיך, לאָז מיך!

נ ת ן

קום, איך וועל דיך בעשיצען... קום מיט מיר.

ז י ז י

לאָז מיך, לאָז מיך...

רייסט זיך פון איהם אַרויס.

נ ת ן

ביזט שטארקער פון מיר...

געהט אַליין אַוועק איילענדיג צום וואלד.

ז י ז י

בלייבט אַליין שטעהן אַ צייט. חויבט־אָן וויינען. ס'מורמעלט אַ דונער. אונטער דער בעלויכטונג פון אַ בליץ בעווייזט זיך אויפ'ן באַרג ה י מ ן; טראָגט אויף די הענד תמר'ן.

ז י ז י

כ'האָב מורא, ווער איז עס?

ה י מ ן

אָט איז דיין שוועסטער.

ת מ ר

שוואך.

שוועסטער... לאָז מיך אראָב, לעג מיך אויף דער ערד, ווייטער וויל איך ניט זאָלסט מיך טראָגען... לעג מיך אויף דער ערד.

ז י ז י

וויינט.

תמר!... תמר!

ת מ ר

ווי קומסטו אהער, מיין ליעב קינד?

ה י מ ן

ווי קומט זי אהער אין אזא בייזע נאכט?

ת מ ר

לעג מיך אויף דער ערד.

ה י מ ן

צו זיזי'ן.

שרעק זיך ניט, סט'נעהן מיט מיר.

ת מ ר

אויף דער ערד...

ז י ז י

ווייגט אין דער שטיל.

ה י מ ז

ווייז ניט. דיין לעבען הויבט זיך נאָך אָן.

ת מ ר

לאָז מיך ליעגען אויף דער ערד... לאָז מיך שטארבען ביז מיין פאָ־טער וועט קומען... איך זאָל זיין טרויער ניט זעהן.

ה י מ ז

לעגט זי אויף דער ערד.

קום, איך וועל דיך אויף מיינע הענד ארויפטראָגען אהין, ווייט פון דיין פאָטערס שטוב, קום — אונטער'ן בארג ווארט דאָס לעבען אויף דיר...

ת מ ר

זעץ זיך נעבען מיר, גיב מיר דיינע הענד... כל זמן עס קלאפּט אן אָדער, וועל איך דיך בעשיצען...

ז י ז י

בויגט זיך אַראָב צו תמר'ן, נעהמט זי אַרום.

ת מ ר

וואו איז דער פאטער?

ז י ז י

כ'ווייס ניט.

ת מ ר

האָסט איהם ניט געזעהן?

ז י ז י

ניין.

ת מ ר

וואו איז דער זיידע?

ז י ז י

ער איז ערגעץ ווייט, ווייט פון דאנען — אין וואלד, ער האָט מיך

ניט געלאָזט געהן אהיים... ער האָט מיך אויך געוואָלט מיטנעהמען אין וואלד, האָב איך זיך ניט געלאָזען.

ת מ ר

זיידע! זיידע! טראָג מיך צום פאָטער מיינעם... ניין, איך וויל ניט... טראָג מיך ניט. וועה, עס קומט דער סוף... געה... שטארבען וויל איך אליין... כ'וויל ניט, זאָלסט הערען מיינע ווערטער.. כ'וויל ניט, זאָלסט לאכען פון מיינע ווערטער...

ה י מ ן

איך וועל ניט לאכען, און וועל ניט וויינען.

ת מ ר

כ'האָב אויסגעשפרייט מיינע אָרעמס... געמיינט, די גאנצע וועלט וועלען זיי ארומנעהמען.

ז י ז י

ווער האָט דיר געטהאָן? זאָג מיר, ווער האָט דיר געטהאָן?

ה י מ ן

כ'בין פון ווייטען געשטאנען, און פאר צאָרן האָט מיין הארץ גע־פלאמט. דאָס האָבען זיי דיר פאר ליעבע דעם פנים צוביסען, און פאר ליעבע מיט די פיס געטראָטען...

ת מ ר

כ'בין געלאָפען... געבעטען — „זעהט, עס וואלגערען זיך אייערע אייגענע קראנקע קינדער; איין וועלט פאר אלעמען... איין זון פאר אלעמען"... — קיינער ט'ניט געהערט...

ז י ז י

עפעס ברומט...

ת מ ר

אלץ נעהנטער... אלץ נעהנטער...

ה י מ ן

מיין קינד, בעדענק זיך!

ז י ז י

כ'האָב מורא...

ת מ ר

מיין אונגליקליכע שוועסטער... כ׳בין געלאָפען, געשריען—מענ־שען, מענשען... ווער האָט אין אייער הארץ שנאה געפלאנצט? ווער האָט אין אייער האנד א שפּיז געגעבען? פינסטער ווערט אויף דער וועלט... האלט־אָב! האלט־אָב!... רחמנות... רחמנות... רח—מנות..

ה י מ ן

שטיל.

כא־כא־כא — ליעבע, רחמנות...

ת מ ר

הויבט זיך אויף, און פאלט.

געה אוועק... אוועק... אוועק!... צוריק ל׳איך געהן... נאָר נישט דו... ביי דיר ל׳איך קיין רחמנות ניט בעטען... כ׳האס דיך... כ׳האס דיך... ניין... כ׳האָב אויף דיר אויך רחמנות. אויף אלעמען... מיין פאָטער... ווי זיצט ער נאָך אזוי שפּעט אין שטוב? וואו איז ער אזוי שפּעט? האָט זיין הארץ אויך א שפּיז דורכגעלעכערט? מענ־שען! שעהנט מיין פאָטער... ער טראָגט פאר אייך זיין הארץ... שעהנט איהם!... ער האָט פאר אייך דעם אמת׳ן וועג געפונען.. ער האָט איהם גע—פו—נען... נאריש... נאריש... נא—ריש...

ה י מ ן

שטיל.

אמת... אמת...

ת מ י ר

ניין! ניט איך רער עס! ניין! ניט איך... ביז דער לעצטער מי־נוט... מיט די לעצטע כחות... וועל איך שרייען... רחמנות... רח—מ—נות... ליע—בע... ליע—בע...

רייסט זיך אָב.

ז י ז י

וויינט שטיל.

ת—מר... ת—מר... ת—מר...

ה י מ ן

דו וועסט מיט מיר געהן.... האָב קיין מורא ניט. איך וועל דיך מיטנעהמען.

ז י ז י

זיידע! זיידע! ת—מר... שטעה אויף!... תמר, שטעה אויף!

עס טראָגט זיך פון ווייטען אַ קול: „קינ—דער מיינע! טאָכ—טער מיינע!".

ז י ז י

תמר, תמר, דער טאַטע געהט!

ה י מ ן

נאַרישער ברודער! נאַרישער מענש!

ד ע ר ק ו ל

גאָר נאָהענט.

טאָכטער מיינע! איך געה אויף מיט דיר... שטעה, שטעה!

ז י ז י

טאַטע, אָט בין איך! תמר... תמר!

זי וויינט. עס דונערט. נדב בעווייזט זיך.

נ ד ב

אַלע זענט איהר דאָ?

ה י מ ן

דיין אינגסטע קינד און דיין ברודער.

נ ד ב

וואו איז מיין קינד?

ה י מ ן

דיין קינד האָבען די ליעבע מענשען צוטראָטען... איהר הארץ האָבען גראָבע הענד צוריסען — אָט ליעגט זי.

נ ד ב

מיין טאָכטער....

איך האָב זי אויף מיינע הענד פון בלאָטע ארויסגעטראָגען...

נ ד ב

שטעהט צושטרייט.

מיין ברייטער וועג, אויף וועלכען איך בין אזוי זיכער געגאנגען. האָט זיך אויף צווייען צוטיילט. וואוהין זאָל איך געהן? רחמנות איז אין ים פון מענשען־בלוט דערטרונקען געוואָרען... ווי א גרוי־סער שטיין ביזטו, מיין קינד, אויף מיין וועג געפאלען — איך קאָן דיך ניט אויסמיידען... ווייטער מיט דעם וועג קאָן איך ניט געהן.

פאלט אויף תמר׳ס טויטען קערפּער. מיין קינד! דו האָסט דאָס בעס־טע פון מיין הארצען מיט זיך פערנומען... און צוריק ניט גע־בראכט... האָסט דאָס שעהנסטע פון מיין נשמה אין דער פינסטע־רער נאכט פערלאָרען... האָסט זיך ווי אַן אונשולדיגער שטראהל פון דעם בייזען ווינד פערלאָשען.

בלייבט ליעגען שטיל אויף תמר׳ס טויטען קערפּער.

ז י ז י

טאַטע, טאַטע! פיהר מיך אהיים.

ה י מ ן

דער אמת... נאָר דו וועסט מיט דעם וועג ניט געהן... הער, מיין ברודער! כ׳האָב געשטומט, כל זמן ס׳האָט געקלאפּט דער לעצטער אָדער פון לעבען אין דעם הארצען, צוליעב וועלכען איך האָב זיך אזוי נידריג אראָבגעלאָזען... איצטער וועל איך איבערשרייען דיין לעצטען געדאנק, וואָס איז דער ערשטער געוועזען, און וואָס האָט דיין קינד פאר א קרבן געבראכט... כ׳וועל איבערשרייען דעם קול פון דיין הארצען, וואָס רופט דיך אויף דיין אלטען נאַרישען וועג... און אויב דו ליעגסט שוין טויט אויף דיין קינדס קאלטען קערפּער — וועט דער לעצטער פונק ווארימקייט, וואָס גליהט נאָך וואו פערבאָרגען אין דיר, מיך הערען... הער! נאַרישער ברודער! אין זייער אייגען בלוט וועלען די מענשען אויף דער ערד דער־טרונקען ווערען... דער לעצטער וועט זיין אייגען פלייש פאר ווילדען הונגער עסען, און זיין אייגען בלוט פאר טייוועלשען דאָרשט טרינקען — היט זיך, אז דו זאָלסט דער לעצטער ניט זיין!

ז י ז י

ציטערט.

טאַטע !... טאַטע !...

נ ד ב

הויבט זיך. זיין שטים קלינגט העל און פריי.

ווען דער טרויער גרייכט דעם לעצטען גרעניץ; ווען די יסורים פון הארצען שטייגען איבער דעם מענשליכען כח — מוז זיך דער אמת בעווייזען... האלטענדיג מיין קאָפּ אויף מיין קינדס קאלטען קער־פּער, האָט זיך פאר מיר בעוויזען א ליכטיגער שטראהל — דער אמת אליין... איך האָב דיינע ווערטער ניט געהערט. זיי האָט דער ווינד פערטראָגען; זיי האָט די נאכט פערשלונגען... איך געה באלד, איך געה !... הימעל און ערד האָבען זיך אינאיינעם געמישט; שטערן וואלגערען זיך אין בלאָטע, און ווערען מיט פרעכע פיס געטראָ־טען... איבערגערוקט האָט זיך דאָס הארץ ביי דער יוגענד, און די עלטער איז פעראירט... איבערגערוקט האָט מען די גרענעצען, וואָס דער אלטער גאָט האָט געשטעלט, און די נייע זענען ניט אויף זייער אָרט געבויט... עס האָבען זיך די מענשען פון דער ערד אָבגעריסען, און קאָנען ניט מאַם הימעל זיך פערקלייבען... עס קנאַלען די דונערען. דער הימעל דונערט, די ערד ציטערט אויף; בערג ברעכען זיך... פייער מיט וואסער פליסען, און גיסען זיך אינאיינעם... עס בע־ווייזט זיך ווידער אויף דער ערד דער אלטער גאָט. ער קליידט די וועלט מיט ליכטיגקייט אָן... עס געהען פאָראויס זיינע שלוחים, זיי רייטען אויף די פליגלען פון ווינד... מיין גאָט — איך געה. איך געה !

עס ענטפערט אָב אָן עכאָ פון ווייטען: „געה !“.

ה י מ ז

ניט מיין גאָט רופט...

ז י ז י

ציטערט. שטעהט ערשטוינט. עס רייסט זיך דער ווינד אין וואלד. דער גאַנצער וואלד בעוועגט זיך.

נ ד ב

איך הער זיין קול, ער שאלט, ער רופט צו מיר... עס דונערט גאָטס

קול פון איין עק לעבען ביז צום אנדערען... אין פיבער ווערט ווידער דעם מענשענס הארץ בעצוואונגען... איך הער דעם קול... ער רופט: „האלט אָב איהר, מענשען, אייער אייביגע מלחמה! קלאָר דער מוח! — ווייך זאָל ווערען דאָס הארץ". — מיין גאָט, איך געה! איך געה!

אָן עכאָ פון ווייטען: „געה!", „געה!".

ה י מ ן

ניט מיין גאָט רופט עס...

נ ד ב

איך הער, מיין גאָט!... איך הער!!...

א ו ו י ד ע ר ק ו ל

הער! הער!

ס'הייבט אָן אַ שטורם רייסען אין וואלד.

נ ד ב

פירכט אייך, פירכט אייך, איהר אלע קינדער פון דער ערד. ס'געהט דאָס פייער און ברענט מיט צאָרן דאָס הארץ, פון וואנען עס וואקסט די שלעכטס ארויס; ס'ציהט א וואָלקען און טראָגט זיינע פייער־בליצען — אויף דעם קאָפּ פון די פעראירטע ט'ער זיין צאָרען אויס־גיסען... דער שטורם ווערט נאָך שטאַרקער, ס'פייפט. דער וואלד קרעכצט. נדב'ס קול ווערט אלץ מעכטיגער. פירכט אייך, פירכט אייך! ס'געהט דער גאָט, ער פערשפּרייט זיינע פליגעל אויף דער גאנצער ערד! ער הילט איין אין שרעק בארג און טהאָל... כורעים פאלען די מענ־שען־קינדער!... דאָס אויער ווארט אויף גאָטס בעפעהל... מיין גאָט, איך געה!... איך געה!..

לויפט אראָב און פערשווינדט הינטער'ן בארג.

ז י ז י

שטעהט נאָך אלץ ערשטוינט.

ה י מ ן

קוקט נאָך נדב'ן.

כאַ־כאַ־כאַ! פאר וועמען איז ער אוועק א גאָט זוכען! פיש שליג־

גען איין איינער דעם אנדערען, אבער ניט לייבען, וואָס וואקסען אין דעם פרייען מדבר. זאָלען מענשען ווי לייבען שטארק ווערען.

ז י ז י

וויינט.

טאַטע! טאַטע!

ה י מ ן

נעהמט זי פאר'ן האַנד.

ניט וויין, ניט וויין; ביזט יונג און אונשולדיג, ניט דאָ איז דיין אָרט. קום, איך וועל דיך אויף דעם העכסטען בארג איבערטראָגען. דאָרט, וואו די אָדלערס זיצען — זאָל דיין יוגענד אויפבליהען...

מיט פעסטע טריט טראָגט ער זי אַוועק. עס בליצט. דער מורמעל פון די דונערען דערווייטערט זיך. ס'זעהט זיך מעהר ניט ווי תמר'ס טויטער קערפּער אין איהר ווייסען קלייד.

נ ת ן

געהט אַרויס פון וואלד. זיין קול ציטערט.

איינזאם... איינזאם... ווי א בוים, אויסגעקעהרט מיט די וואָרצלען און מיט ארומגעבראָכענע צווייגען — וועל איך בלאָנדזען אין דער פינסטערער נאכט. שטויסט זיך אָן אויף תמר'ן. ווער איז עס? מיין קינד... קאלט! איינגאנצען דיין בלוט פערגליווערט... זעצט זיך נעבען איהר, און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ. רעדט קאלט און מיט יאוש. מיין הארץ איז קאלט פון עלטער און יאוש, און אין דיין יונג הארץ האָט מען דאָס לעבען פערלאָשען... איך וועל ניט בעקלאָגען די יוגענד, אויב די עלטער איז שרעק און חושך און איך וועל ניט בעקלאָגען דיינע פערלאָשענע אויגען, אז מיין אויג וועט נאָך דארפען זעהן דיין טאַטען מיט א צוריסען הארץ. איך קאָן אייך ביידען ניט בעקלאָגען, אויב מיין אויער וועט נאָך הערען, ווי פון הויכען בארג וועלען זיך שיטען דיין שוועסטערס טרוקענע ביינער... ס'האָט פאר דיין לעבען דאָס הארץ דיינס ניט געוואוסט פון קיין רוה... וועל איך פאר דיינע ביינער א רוהיגען אָרט געפינען...

ער טראָגט זיך מיט גרויס מיה אַוועק אין וואלד. עס בליצט.

אסול

פון וואלד שרייט.

ש—קר!.. ש—קר!... ש—קר!...

ענדע.

אויפ׳ן שייד וועג

1908

פעזאָנען:

מיכאל העלמאַן, אַ מאָלער.

דאָרא העלמאַן, זיין פרוי.

עמא
יוליאַן } זייערע קינדער
טילע

ברוך שנייערזאָהן, אַמאָליגער העלמאַנס
אַ חבר פון אַקאַדעמיע.

פריידע, זיין טאָכטער.

ערשטער אקט.

ביי מיכאל העלמאַן.

אַ גרויס ליכטיג צימער, עהנליך מעהר צו אַ קינדערצימער. וואו־ניט־וואו איז צו מערקען קינדערשע שפּיעלצייג. רעכטס און לינקס טירען. אין הינטער־וואנד צוויי פענס־טער. אַרום האַלבען טאָג.

פרידע און יוליאן קומען אָן דורך דער טיר לינקס. זיי טראָגען ביידע אַ טישעל. בלייבען שטעהן אין מיטען צימער.

פרידע

זאָל ער דערווייל שטעהן אין מיטען צימער, ביז עמא וועט אריינ־קומען.

יוליאן

קיינער בעדארף ניט וויסען דאָס, וואָס מיר האָבען צוגעקלערט.

פרידע

דאכט זיך, אז קיינער האָט אונז ניט בעמערקט, ווען מיר האָבען דעם טיש פון דאָרט ארויסגעטראָגען.

יוליאן

די אַלע קינדערשע נאַרישקייטען איז שוין צייט פון דאַנען ארויס־צוטראָגען.

פרידע

דאָך איז א שאָד, מיט איין מאָל, פון קליינע קינדער פּלוצלונג גרוי־סע מענשען ווערען.

יוליאן

ער נעהמט פאר'ן צוים דעם קינסטליכען פערד, וועלכער שטעהט אין אַ ווינקעל.

איך געדענק, ווען כ'האָב אויף דעם הילצערנעם פערד געריטען.

פרידע

און זיך פאָרגעשטעלט, אז איהר רייט אויף א לעבעדיגען פערד?

יוליאן

געוויס. אז איך פלעג איהם א שמיץ טהאָן, ער זאָל שנעלער געהן, האָב איך געמיינט, אז איהם טהוען די שמיץ וועה.

פרידע

און אז ער לויפט אין אמת'ן שנעלער?

יוליאן

און אז ער לויפט שנעלער.

בידע לאַכען צופרידען.

פרידע

און איך פלעג מיר קינדווייז ביינאכט אויפכאפען און זעהן, אויב די פופע מיינע שלאָפט; אָדער אפשר וויל זי זיך איבערקעהרען אויף דער אַנדערער זייט. מיר לאַכען אזוי הויך, אז מען קען נאָך דערהערען אין יענעם צימער.

יוליאן

און מיט אמאָל זענען מיר גרויסע געוואָרען... ניין, מיר זענען דאָך נאָך אַלץ קליינע קינדער געבליבען.

פרידע

פרובט זיך איצט זעצען אויפ'ן פערד רייטענדיג, איך וועל זעהן.

יוליאן

אָט וועל איך באלד אויפזוכען טילעם פופע און איהר וועט זי אויפ'ן האַנד נעהמען, איך וויל אויך זעהן.

ביידע לאַכען.

פרידע

דאָך יאָל בלייבען דער נאָמען פון דעם צימער: דער קינדער־

זאָל, און דאָ וועלען מיר זיך אַלע מאָל צונויפקלייבען.

יוליאַן

וואָלט שוין אייער פאָטער רעדען מיט מיין מוטער.

פרידע

אז איך זאָל אינגאַנצען בלייבען ביי אייך אין הויז?

יוליאַן

יאָ.

פרידע

איך מיין, אז וועגען דעם רעדען זיי איצטער.

יוליאַן

זיי זיצען ביי דער מוטער אין קאַבינעט?

פרידע

יאָ, דאָרטען זיצען זיי. איך קלער, אז געווים האָט שוין דער פאָ־טער מיינער גערעדט מיט איהר?

יוליאַן

זי וועט אונז וועגען דעם דערצעהלען. זי דערצעהלט אונז וועגען אַלץ.

פרידע

איצט רעדען זיי געווים וועגען דעם...

יוליאַן

דאָס וואָלט גוט געווען.

פרידע

אַך, ווי גוט דאָס וואָלט געווען!

עמאַ

קומט אַריין, טראָגט אַ גרויסען פּאָרטרעט אין אַ גרין־בעגאָלדעטיין ראַם איינגעפּאַסט.

נישט געווען דאָ די מאַמע?

יוליאַן

ניין, וואָס טראָגסטו אזוינס? אַך, דער פּאַפּאַ אין דער יוגענד!

ע מ א

איך האָב דעם פּאָרטרעט אויפ'ן בוידעם צווישען זיינע אַמאָלינע בילדער געפונען.

אַלע בעקוקען דעם פּאָרטרעט.

פ ר י ד ע

דאָס איז אייער פאָטער אין דער יוגענד — ווי שעהן ער איז!

י ו ל י אַ ן

קיינער האָט איהם ניט בעמערקט?

ע מ א

קיינער ניט.

פ ר י ד ע

ווי טיעף זיינע אויגען זענען! זיי זענען ביי איהם שווארצע, יאָ? די האָר אויך שווארצע.

ע מ א

ער איז דאָך אַ ברונעט!

פ ר י ד ע

איצטער איז ער שוין גרוי?

י ו ל י אַ ן

ניט אַזוי שטאַרק גרוי.

ע מ א

ליעבער פּאַפּאַ אונזערער! ווי שעהן ער איז דאָ!... נו, שנעלער, זאָגט וואו זאָלען מיר איהם אויפהענגען?

פ ר י ד ע

ווען איהר זאָלט נאָך בעקומען דער מוטערס פּאָרטרעט פון יענער צייט, וואָלט מען זיי אויפגעהאנגען אין דער הויך, איבער ביידע אַך, ווי שעהן!

י ו ל י אַ ן

דאָס געפעלט מיר אויך.

ע מ א

איך וועל נאָך אויפזוכען דער מוטערס פּאָרטרעט, — אויך פון

דער יוגענד: דער פּאַפּאַ האָט אַליין פון איהר דעם פּאָרטרעט גע־מאָלען, ווען זיי זענען נאָך חתן־כּלה געווען. און דו, פרידע, וועסט בעטען דיין פּאַפּאַ, ער זאָל אונז אויסמאָלען דאָס בילד פון דער יוגענד.

יוליאַן

אַ בילד פון דער יוגענד!

פרידע

אַ בילד פון דער יוגענד!

עמאַ

דאָס בילד זאָל פאַרשטעלען דעם זונענאויפגאַנג — און ניט מעהר. דאָס בילד וועלען מיר אויפהענגען, אָט דאָ, אַנטקעגען דער טיר.

פרידע

די גאַנצע יוגענד אין דעם זונענאויפגאַנג!

יוליאַן

האָ... די גאַנצע יוגענד אין דעם זונענאויפגאַנג.

פרידע

און פון צווישען די זונענשטראַהלען זאָל זיך אַ געזיכט ארויס־שפּיגלען.

עמאַ

כאַפּט פרידען פאַר ביידע הענד.

דיין געזיכט, פרידע, זאָל ער קאָפּירען, גוט?

פרידע

ניין, ניין; דיין געזיכט זאָל מען קאָפּירען. און אפשר זאָל מען גאָר יוליאַנען דערצו קאָפּירען. איך וועל מיין פּאַפּאַ נאָך היינט בעטען.

עמאַ

געוויס נאָך היינט, דו זאָלסט איהם אָבער ניט זאָגען, צוליעב וואָס מיר פערלאַנגען עס.

פרידע

נו, געוויס וועל איך איהם ניט זאָגען.

יוליאַן

און דו מיינסט, ער וועט פאָלגען?

עמא

פרידע זאָל איהם נוט בעטען.

פרידע

ער וועט מיך געווים פאָלגען.

א ווײַלע בלײַבען אַלע שטעהן שווײַגענדיג, ווי בעגײַס־טערט פון דער אידעע.

יוליאַן

וואָס נאָך זאָל מען אהער ברענגען?

עמא

מיר דוכט, אז אַלץ איז שוין פארהאנען... ווען אונזער פאָטער וואָלט וועלען צו אונז אהער אריינקומען...

פרידע

קומט ער נאָר ניט אריין צו אײַך?

עמא

גאַנץ זעלטען.

יוליאַן

אײַך וועל איהם בעטען, ער זאָל צו אונז אין געסט קומען, ווען מיר וועלען דאָס צימער בענײַען.

פרידע

דאָס וואָלט זעהר שעהן זײַן.

עמא

די מוטער וועט א רעדע האַלטען, און מיר וועלען זי הויך, הויך אויפהויבען ביז צום זונענאויפגאנג.

יוליאַן

ווען דאָס בילד וועט שוין פארטיג זײַן און אויפ'ן וואנד הענגען.

עמא

ביז צום זונענאויפגאנג וועלען מיר זי הויבען. — אַלץ ווענדט

זיך דאָך אָן אונז; אויב מיר וועלען נאָר שטארק פערלאנגען.— וואס ניט, פרידע?

פ ר י ד ע

געוויס, אלץ ווענדט זיך אָן אונז.

ע מ א

איצט וועלען מיר אלע אינאיינעם אויסרופען, ווי אונזער צימער וועט הייסען, אָבער ניט הויך, מען זאָל ניט הערען אין יענע צי־מערן — נו, דער יוגענד־זאָל!

א ל ע

דער יוגענדזאָל! דער יוגענדזאָל!

ע מ א

איצט וועל איך געהן נאָך עפּעס פאר אונזער יוגענדזאָל אויסזו־כען.

געהט ארויס.

פ ר י ד ע

ווייסטו ווי שעהן דיין שוועסטער איז?

י ו ל י א ן

שווייגט.

פ ר י ד ע

יא?

י ו ל י א ן

איך קוק ווי שעהן פרידע איז.

פ ר י ד ע

און איך האָב געקוקט אויף אייך ביידען. אויפ'ן ברודער און אויף דער שוועסטער.

י ו ל י א ן

וועלען מיר אויך געהן עפּעס אויסגעפינען פאר אונזער צימער?

פ ר י ד ע

ווילסט, איך זאָל דעם פאָטער מיינעם בעטען, ער זאָל אין דעם בילד פון זונענאויפגאנג דיין געשטאלט אָבשפּיגלען?

יוליאן

איך וועל איהם בעטען, ער זאָל דיך קאָפּירען.

פרידע

דיך און עמען; עמא וועט זיין דאָס מאָרגען־ליכט.

יוליאן

און דו, ביי אונז וועסטו־שוין בלייבען? דאָ מיט אונז אינאיינעם וואקסען? עמא איז אלט זעבצעהן יאָהר, איך פופצעהן און טילע עלף יאָהר — אָ, ווי לאנג מיר וועלען נאָך אינאיינעם וואקסען!

פרידע

אייער מוטער וועל איך אויך מוטער רופען. איך וועל עס אזוי אויסרעדען קינדיש, ווי די קליינע טילע.

שווייגען ביידע.

יוליאן

געדענקסט גאָר ניט דיין מוטער?

פרידע

ניין, איך געדענק זי ניט.

יוליאן

דיין פאפא האָט דיר קיינמאָל וועגען איהר ניט דערצעהלט?

פרידע

ער דערצעהלט מיר וועגען איהר קיינמאָל גאָרנישט און איך אליין וויל איהם קיינמאָל וועגען דעם ניט פרעגען.

פארוואָס?

פרידע

אזוי, איך קען איהם קיינמאָל וועגען איהר ניט דערמאָהנען. יער קען נאָך טרויעריגער ווערען. ווען ער זאָל וועלען, וואָלט ער דאָך מיר אליין דערצעהלט.

יוליאן

און צווישען די בילדער וואָס הענגען ביי איהם אין ארבייטער־צימער?

פ ר י ד ע

איך זוך זי שטענדיג צווישען זיינע בילדער, איך וויל זי דערקענען.

י ו ל י א ן

איך וואָלט זי שוין דערקענט. ווען איך וואָלט קיינמאָל מיין מו־טער ניט געזעהן און מען וואָלט מיר ווייזען א גאַנצע אויסשטע־לונג פון פרויען־פּאָרטרעטען, און הייסען מיר צווישען זיי מיין מוטער דערקענען — וואָלט איך זי גלייך דערקענט.

פ ר י ד ע

ווייל דיין שוועסטער, עמא, איז אין איהר געראָטען.

י ו ל י א ן

ניין; ווייל קיין אנדערע מוטער אויסער מיינער וואָלט איך מיי־קיינמאָל אין מיין געדאנק ניט געקענט פאָרשטעלען.

פ ר י ד ע

צווישען מיין פאָטערס בילדער, אפילו צווישען זיינע לאנדשאפ־טען, זענען זעהר פיעל בילדער פארהאן מיט פרויענגעשטאלטען. — א גרויסער לאנדשאפט — און אן איין־איינציגע פרויענגע־שטאלט; און די פרויען זענען זעהר עהנליך איינע צו דער צוויי־טער.

י ו ל י א ן

ווי אַ סוד איהר איינגערוימט.

דאָס איז דיין מוטער.

פ ר י ד ע

מיינסט אזוי?

י ו ל י א ן

וועסט עמען פרעגען, וועט זי דיר אויך דאָס איינגענע זאָגען.

פ ר י ד ע

איין בילד שטעלט פאָר א גרויסען וואַלד. פון וואלד געהט ארויס, שטיל, ווי פער'גנב'ענדיג זיך, א פרוי. זי בלייבט שטעהן ביים ראנד פון וואַלד און קוקט זיך אום פאָרשענדיג וואוהין צו געהן... און דאָס לעצטע בילד זיינס, נאָך ניט פערענדיגט איינגאנצען.

שטעלט פאָר א פאַרנאַכט; די זון לאָזט זיך אראָב, ס'בעווייזט זיך א וועג, וואָס ווייטער א ביסעל צוטיילט ער זיך אויף צוויי בעזונדערע וועגן. און אויפ'ן שיידוועג זיצט א יונגע פרוי און קוקט נאָך אזוי טרויעריג, אזוי טרויעריג, ווי א יונג קינד געהט אוועק אויף איינעם פון די צוויי וועגן. אין איהר פנים איז אזוי פיעל שמערצען, גלייך ווי זי וואָלט זיין א מוטער און זי קוקט עס נאָך איהר איין און איינציג קינד, וואָס געהט אוועק פון איהר.

יוליאַן

און די געשטאַלטען זיינען עהנליך איינס צום אנדערן?

פרידע

זעהר עהנליך; די מוטער איבערהויפט. ביים לעצטען בילד אר־בייט ער שוין א לאנגע צייט. פון אָנהויב איז עס אַלץ פאָרגעקו־מען ביים זונענאויפגאַנג; ס'האָט נאָך דער מאָרגענשטערן גע־לויכטען, און איצטער קומט עס שוין אַלץ פאָר ביים זונענאונ־טערגאַנג.

יוליאַן

און ס'איז שוין פינסטער ארום?

פרידע

ווי ס'וואָלט זיך, אויף דעם אנדערן זייט הימעל, אויף א רעגען קלייבען. איך קוק אויף די בוימער וואָס אויפ'ן לייוועגד, — אזוי רוהיג זענען זיי, גאָר שטיל — און עס שפּירט זיך, אז באַלד וועט א שטורם אויסברעכען.

יוליאַן

און דו פרעגסט ביי איהם קיינמאָל ניט?

פרידע

ווען ער שטעהט ביי דער ארבייט, האָב איך מורא פאר איהם.

יוליאַן

פערקלערט.

פ ר י ד ע

די פער'גנב'עסט זיך אמאָל הינטער זיינע פּלייצעס, ווען ער אר־בייט?

י ו ל י אַ ן

ס'איז מיר מיט אמאָל אומעטיג געוואָרען.

פ ר י ד ע

קום, וועלען מיר געהן אויפזוכען עמען.

י ו ל י אַ ן

ווי ער וואָלט זיך אָן עפּעס דערמאָהנען.

איך וואָלט צווישען די בילדער מיין מוטער דערקענט!

פ ר י ד ע

זי דערנעהנטערט זיך צו איהם; זי נעהמט זיין האַנד און דריקט צו איהר הארצען, רעדט ווי אַ סוד וואָלט זי איהם דערצעהלען.

ווייסט עס, יוליאן? פון וואלד געהט שטיל די פרוי ארויס, ווייסט, ווער דאָס איז? מיין מוטער!... זי שטעהט זיך ביים ראַנד וואלד און קוקט אויף אלע זייטען און זוכט — דאָס זוכט זי מיך, איהר פערלוירענע קינד. וואָס זאָגסטו, יוליאן? מיר זוכט זי עס?

ביידע שווייגען.

ע מ אַ

קומט אריין.

פ ר י ד ע

ווארפט זיך עמען אויפ'ן האַלז.

עמאַ, מיין שוועסטער!

ע מ אַ

די מאַמע רעדט איצט מיט דיין פאָטער, פרידע.

פ ר י ד ע

ווי זעהט ער איצט אוים, דער פּאַפּאַ מיינער? ער מוז געווים בלאַס זיין. האָסט נאָך קיינמאָל מיט מיין פאָטער ניט גערעדט אזוי. האָסט נאָך קיינמאָל ניט... אָ, ווען איך וואָלט מיר קענען אזוי שטיל זיך צו איהם אין הארצען אריינשלייכען...

יולי אן

ער האָט דאָך דיך אזוי שטארק ליעב.

פרידע

דעריבער דערצעהלט ער מיר פון קיין זאך ניט.

יולי אן

מען געהט אהער.

פרידע

קומט לאָמיר איצט פון דאנען ארויסגעהן.

געהען אַלע אָב רעכטס.

מיכאל העלמאן

קומט אַריין, ער פיהרט ביים האַנד טילען.

טילע

זעהסט, ווי שעהן ביי אונז איז דאָ?

מיכאל

נעבען דער מוטער איז דאָך דיר פיעל בעסער צו זיין.

טילע

איך וויל נעבען דיר אויך זיין. ביים פאַפאַ אויף די הענד איז זעהר גוט צו זיצען. און דו געהסט אוועק פון מיר.

מיכאל

די מוטער אָבער האָט דאָך דיך ליעב.

טילע

דו האָסט מיך אויך ליעב.

מיכאל

פון וואנען ווייסטו עס?

טילע

איך אליין פערשטעה. איך וויל, אז דיין טיר זאָל זיין שטענדיג אָפען; איך זאָל דיך שטענדיג קענען זעהן.

מיכאל

ווילסט מיך זעהן...

ט י ל ע

פרידע געהט שטענדיג מיט איהר פאפא, ער פיהרט זי ביים האנד. זי בעמערקט דעם פאָרטרעט אויפ'ן טיש. דאָס ביזטו פאפא?

מ י כ א ל

איך? מיין פאָרטרעט?

ט י ל ע

דאָס ביזטו?

מ י כ א ל

ווי קומט ער אהער? ער קוקט זיך צו לאַנג צום בילד. מיין יו־גענד... איך דערקען זי ווי אין אן אלטען פערבאָרגענעם שפיגעל. נאָך דער אמאָליגער שטריך — די האנד איז פעסטער געווען, זיכערער. קוקט צום בילד, ווי ער וואָלט זיך פערטיעפען אין אלטע זכרונות. דער אונצופרידענער קנייטש אין ווינקעל, נעבען די לי־פען, — געווען און אזוי שוין פערבליבען. ווייסט נישט, טילע, פון וואנען דער פאָרטרעט האָט זיך דאָ איצט גענומען? די מוטער האָט איהם אהער געבראכט?

ט י ל ע

כ'וויל דיר גאָרנישט זאָגען.

מ י כ א ל

די מוטער האָט עס דיר געהייסען אזוי ענטפערן?

ט י ל ע

איך ווייס, ווער ס'האָט עס אהער געבראכט.

מ י כ א ל

איך האָב דיך ליעב, מיין קינד.

ט י ל ע

און אז איך וועל דיך רופען — פאָטער! וועסטו זיך אומקוקען?

מ י כ א ל

שווייגט.

ט י ל ע

גלעט זיין האָנד.

איך וועל עס דיר קיינמאָל ניט דערצעהלען, וואָס איך ווייס.

מ י כ א ל

זאָג מיר, קינד מיינס, ווער האָט דאָס בילד אהער געבראכט? ס'איז דאָך געווען ערגעץ אויפ'ן בוידעם פערוואָרפען. ווער וויל עס איצ־טער אויפ'ן וואנד אויפהענגען? די מוטער?

ט י ל ע

ניין, דו ווייסט ניט, דו ווייסט גאָרנישט... איך ליעג אמאָל א גאנצע נאכט אין בעט, מיט אָפענע אויגען, און איך קען ניט שלאָפען.

מ י כ א ל

וואָרום דען?

ט י ל ע

ס'איז מיר אומעטיג און איך בענק אזוי, פאפא.

מ י כ א ל

וואוהין, קינד מיינס?

ט י ל ע

איך בענק צו דיר אזוי שטארק! אזוי שטארק ווי די מאַמע בענק איך. איך וויל, דו זאָלסט מיר זאָגען: קינד מיינס, ליעב האָב איך דיך, ליעב האָב איך דיך — אזוי ווי די מאמע זאָגט מיר שטענ־דיג... און אז זי זאָגט עס מיר זענען איהרע אויגען פול מיט טרערען, און איך פערשטעה פארוואָס דאָס איז.

מ י כ א ל

נאָר צו דיר אליין איז זי אזוי?

ט י ל ע

ניין, צו אונז אלעמען. זי זעצט זיך אמאָל אנידער אויפ'ן טעפיך, אויף דער ערד און מיר אלע ארום איהר. זי קושט אונז, זי האלזט אונז: — קינדערלעך, מיינע ליעבע, קינדערלעך מיינע ליעבע, — זאָגט זי צו אונז.

מ י כ א ל

ווי גליקליך איז די מוטער!

ט י ל ע

זאָג מיר, פאָטער, נאָך עפּעס, וועל איך דיר דערצעהלען...

מ י כ א ל

וואָס קען איך דיר זאָגען? אייער מוטער האָט פאַר אייך אַלע־מען אַזוי פיעל ליעבע ווערטער, — און איך האָב זיי ניט.

ט י ל ע

און אַז די מוטער שטעהט אמאָל הינטער דיין טיר — ווייסטו אויך ניט.

מ י כ א ל

ווער שטעהט הינטער מיין טיר?

ט י ל ע

די מאַמע שטעהט ביי דיר הינטערן טיר.

מ י כ א ל

ווער האָט עס דיר געזאָגט?

ט י ל ע

אמאָל ביינאַכט האָב איך ניט געקענט שלאָפען. א גאַנצע נאַכט בין איך אַזוי געלעגען מיט אָפענע אויגען. איך האָב געוואָלט דיך זעהן, האָב איך מיר אַזוי שטיל פון בעט אַראָבגעגאַנגען, קיינער זאָל ניט הערען, און שטיל בין איך פון מיין צימער אַרויסגעגאַנגען און דורך דעם זאַל האָב איך געוואָלט דורכגעהן און אַנקלאַפּען אין דיין טיר, איך בין אַזוי שטיל אויף די שפּיץ פינגער געגאַנגען און כ'האָב דערזעהן, ווי זי איז געשטאַנען צום טיר צוגעטוליעט. לאַנג איז זי געשטאַנען — זעהר לאַנג...

מ י כ א ל

ער לאָזט זיך אַראָב אויף אַ שטוהל.

אַך, ווי קיינער ווייסט ניט, וואו זיין וועג הויבט זיך אָן, ווי קיינער ווייסט ניט, וואו זיין וועג לאָזט זיך אויס...

ט י ל ע

קושט איהם אויפ'ן שטערן.

פּאַפּאַ...

מ י כ א ל

דאָרא, וואוהין פיהרט מיך מיין וועג און וואוהין פיהרט דיך דיין וועג?

ט י ל ע

נאָך וואָס האָב איך עס בעדארפט דיר דערצעהלען?

מ י כ א ל

ניין, ניין מיין קינד! ווייטער זאָלסטו מיר ניט דערצעהלען, ווייטער קיין זאַך ניט, קיין וואָרט נישט.

ט י ל ע

ניין, איך וועל דיר ניט דערצעהלען.

מ י כ א ל

הער, מיין קינד, וואָס דו זאָלסט דער מוטער זאָגען...

ט י ל ע

איך וועל איהר דערצעהלען, אז דו ביזט מיט מיר היינט דאָ געוועזען, און דו האָסט מיך אָט אזוי ארומגענומען. אָט אזוי. און איך וועל איהר דערצעהלען...

מ י כ א ל

זאָלסט איהר זאָגען, אז...

ט י ל ע

כ'וועל איהר דערצעהלען, אז דו האָסט מיך אָט אזוי ארומגענומען און האָסט צו מיר געזאָגט: מיין ליעב קינד, מיין ליעב קינד.

מ י כ א ל

מיין ליעב קינד, מיין ליעב קינד.

ט י ל ע

און, אז דו ביזט אומגעגאנגען אין אלע צימערן און האָסט גערופען: וואו זענט איהר מיינע קינדער? וואו זענט איהר מיינע קינדער?

מ י כ א ל

וואו זענט איהר מיינע קינדער? וואו זענט איהר מיינע קינדער?...

ט י ל ע

קושט איהם אויפ'ן שטערן.

און דער מוטער וועל איך זאָגען...

מ י כ א ל

ווי פון אַ חלום אויפגעוואכט.

ווי פערשיידען זענען די וועגען פון יעדען איינציגען מענשען!
ווי פערשיידען זענען די חערצער אפילו ביי פאָטער און מוטער!

ט י ל ע

פארוואָס ביזטו, פאפא, אזוי אומעטיג געוואָרען? בין איך דען שולדיג? אז איך האָב דיך ליעב אזוי שטארק און די מאַמע...

מ י כ א ל

ער בעפרייט זיך פלוצלונג פון איהר, געהט אָב רעכטס.

ט י ל ע

בלייבט אַליין זיצען. איהר געזיכט דריקט אויס קינדערשע נאַאי־
ווע בעליידיגונג.

ד אָ ר א און ב ר ו ך ש נ י י ע ר ז אָ ן

קומען אָן פון דער טיר לינקס.

ד אָ ר א

דו זיצט דאָ גאָר אליין, טילע?

ט י ל ע

גאָר ניט זאָגענדיג ווארפט זי זיך דער מוטער אויפ'ן האַלז און בעהאַלט איהר געזיכט.

ווי קומט עס צו דיר, טילע?

ד אָ ר א

מיין יונגסטע און מיין שעהנסטע קינד; ס'בעט זיך נאָך צו דער מאַמען אויפ'ן האנד. נו, דערצעהל מיר וואָס איז דאָ פאָרגעקומען? האָט דיך ווער בעליידיגט? האָבען דיך די קינדער אליין געלאָזען?

ט י ל ע

איך בין אליין אוועקגעגאנגען.

ד אָ ר א

ווײנסט גאָר? עמיצער האָט דיך בעליידיגט?

ב ר ו ך

אפשר ביזטו פון פרידען אנטלאָפען?

ד אָ ר א

דערצעהל מיר, וואָס איז געשעהן אזוינס, מיין קינד?

ט י ל ע

איך וועל קיינמאָל, קיינמאָל קיינעם ניט דערצעהלען.

זי לויפט אַרויס פון צימער.

ב ר ו ך

אזוי יונג און ס׳פערשטעהט שוין סודות צו בעהאלטען.

ד אָ ר א

ביי מיר טראָגען אלע קינדער אין הארצען סודות פערבאָרגען. אזוי האָט זיך דאָס לעבען ביי מיר אין שטוב אויפגעלעגט.

ב ר ו ך

ביי היינטיגע צייטען ווערט א קינד געבוירען און מיט איהם ווע־רען סודות געבוירען, אין זיין הארצען. יעדערער מיט זיינע אייגענע סודות. די סודות וואקסען מיט זיי אינאיינעם, און מאכען דאָס לע־בען אונמעגליך.

ד אָ ר א

ניט שטענדיג איז עס אזוי, מיין פריינד. נאָר ביי מיר אין הויז איז עס גאנץ נאַטירליך. בין איך דען אליין ניט קיין לעבעדיגע רע־טעניש פאר מיינע אייגענע קינדער? און צי איז דען ניט זייער פאָטער פאר זיי, פאר זיינע אייגענע קינדער, קיין רעטעניש? אפשר איצטער האָבען זיי שוין אָנגעהויבען אליין צו פערשטעהן. אבער ווען זיי זענען נאָך קליינע קינדער געווען, פלעגען זיי שטענדיג קוקען אויף מיר מיט פערוואונדערטע אויגען... און די דאָזיגע קינ־דערשע, אונשולדיגע אָפענע אויגען האָבען מיר קיין רוה נישט גע־געבען. זיי האָבען ביי מיר שטענדיג ווי עפּעס געפרעגט; האָבען פערלאנגט, איך זאָל זיי פון עפּעס דערצעהלען. האָט איהר דאָך

איצטער אליין געזעהן. איך האָב נאָר לפּנים וועגען ביי איהר גע־פרעגט, אויב עמיצער האָט זי בעליידיגט. מיינע קינדער בעליידי־גען נישט איינער דעם אנדערן. עפּעס אנדערש איז דאָ פאָרגעקומען. וואָס איך פיהל און פערשטעה — און קען עס נישט איבערפרעגען. איהר בעדארפט וויסען, מיין פריינד, אז אויב קינדער בעדארפען בלאָנדזשען צווישען צוויי בעזונדערע וועלטען — דאָס הארץ, דאָס קינדערשע הארץ, מוז דעמאָלט צוריסען ווערען.

ב ר ו ך

אזוי, מיין פריינד, וואקסט ביי היינטיגע צייטען די יוגענד, און מיט איהר אינאיינעם וואקסט דער עלענד.

ד אָ ר א

אָך, ווי דער דאָזיגער געדאנק שרעקט מיך! ווי ער פערפאָלגט מיך אין דער שטיל.

ב ר ו ך

צי ווייסט איהר דען, וואָס ער לעבט איבער דאָרט אליין פאר זיך?

ד אָ ר א

וואָס מיכאל לעבט איבער, ווייס איך גאנץ גוט. איך געה פארביי נעבען די טירען פון זיין ארבייטס־צימער, די טירען זענען פער־מאכט, פעסט פערשלאָסען; טעג, וואָכען, חדשים — יאָהרען גאנצע געהען פארביי און מיר געהען אום נעבען די פערשלאָסענע טירען... אָ, קינדער פיהלען עס. קינדער שווייגען — און ווייסען אלץ.

ב ר ו ך

ענדליך וועלען זיך די טירען עפענען.

ד אָ ר א

קענט איהר מיר אָבער, מיין פריינד, זאָגען, מיט וואָס פאר א ווער־טער וועט ער דעמאָלט צו אונז ארויסקומען? וואָס פאר א גרוס וועט ער דעמאָלט אונז פון דאָרט ברענגען. ביז איצט בעגעגען איך אלץ שטומע בליקען — שטומע, שטומע...

ב ר ו ך

זיצט שווייגענדיג, דער קאָפּ אראָבגעלאָזען.

ד אָ ר א

נו, וואָס שווייגט איהר, הער שנייערזאָן?

ב ר ו ך

ניטאָ, מיין פריינד, קיין ענטפער אויף אזעלכע ווערטער.

ד אָ ר א

איהר זענט דאָך מיט איהם אין איין עלטער?

ב ר ו ך

מיט איהם צוזאמען די שעהנסטע טעג פון מיין יוגענד דורכגע־מאכט. מיט איהם די ערשטע טריט אין לעבען געמאכט.

ד אָ ר א

צו מיר איז ער שוין א פארטיגער מענש געקומען. דאן האָבען נאָך זיינע עלטערן געלעבט. ווי נאאיוו און גוט זיי זענען געווען.

ב ר ו ך

איך האָב זיי געקענט; ווי לעבעדיגע שטעהען זיי פאר מיינע אויגען.

ד אָ ר א

דאָס גרויסע פערמעגען וואָס זיי האָבען פאר אונז איבערגעלאָזט— מיט א גרינג הארץ האָבען זיי עס געטאָן. זיי האָבען געמיינט, אז ביי זיי אין הויז זאָל זיך ווייטער וואקסען דער אלטער פערפלאנצ־טער בוים מיט גרויסע, פעסטע צווייגען, און די צווייגען זאָלען זיך נאָהנט צום שטאם האלטען.. עלטערן — און האָבען נישט גע־שפירט ווי ווייט זייער קינד איז שוין דעמאָלט ווייט פון זיי גע־האט אוועקגעגאנגען. מיר האָבען זיך ביידע דעמאָלט אויף שייד־וועג געטראָפען — מיט גאנץ פערשיידענע וועגען זענען מיר ביידע איינס צום אנדערען געקומען, און ביידע האָבען מיר געמיינט, אז ווייטער וועט שוין אונזער וועג א י י נ ע ר זיין, אינאיינעם ציהען. — אָבער, ווי עס שיינט, האָבען זיך אונזערע וועגען ווידער צוטיילט.

ב ר ו ך

אויפ'ן שייד־וועג וועט איהר זיך ווען עס איז נאָכאמאָל בעגע־גענען. אין דעם, דאָרא, בעשטעהט אונזער לעבענס־טראגעדיע, וואָס

מיר אלע ווען מיר בעגעגענען זיך אמאָל, איז עס בלויז אויפ'ן שייד־וועג.

דאָרא

דער וועג מיינער האָט זיך שפּעטער ווי פערנעבעלט; נאָר ניט לאנג האָט עס געדויערט. די געפיהלען פון א מוטער זענען גאנץ אנדערע: בין איך נאָר א מוטער געוואָרען, האָט זיך פאר מיר מיין פערנעבעלטער וועג ווידער אויסגעלייטערט. איך בין א מוטער און ביים האנד בעדארף איך אין לעבען די יוגענד ארויספיהרען.

ברוך

ניט אזוי לייכט איז עס צו בעווייזען דער יוגענד איהר וועג.

דאָרא

איך ווייס עס גאנץ גוט. די יוגענד האָט זיך איהר אייגענעם וועג, און די מוטער מוז די יוגענד אין איהר אייגענעם ערוואָרבענעם וועג פיהרען. און ווי שווער עס זאָל איהר ניט זיין, און ווי עס זאָל איהר ניט וועה טהאָן — דאָך בעדארף זי אָן אלץ און אָן זיך פערגעסען. די מוטער בעדארף וויסען, אז זי עקזיסטירט צוליעב דער יוגענד. אָ, זעהר אָפט מוז איך מיך אליין אין א קליין קינד פערוואנדלען.

ברוך

א הארץ פון א פאָטער שפּירט גאנץ אנדערש. אפשר זענען די געפיהלען די נויטיגע ביים פאָטער אין הארצען פארהאנען פאר זיינע קינדער — אָבער די מוטערליכע ווערטער פעהלען איהם. דאָס האָט מיין קינד געפעהלט, און איך האָב עס איהר ניט געקענט געבען. אין מיינע יונגערע יאָהרען האָב איך געמיינט, מיר וועט עס געלינגען מיט'ן פינזעל אויפ'ן לייוועגט צו שאפען. זי איז געשטאָרבען, ווען פרידע האָט נאָך דאס וואָרט מ א מ ע ניט געקענט ארויסזאָגען. כ'האָב אבער געזעהן ווי מיין קינד בענקט. איך האָב עס אין דעם פּנים פון מיין קינד געמערקט. איך האָב געזעהן, ווי איהרע ליפּען ציהען זיך צוזאמען, ווי זיי וואָלטען מ א ־ מ א געוואָלט ארויסזאָגען — און דאָס וואָרט איז קיינמאָל ניט ארויסגעזאָגט

געוואָרען... און נאַריש איז געווען, ווען איך האָב עס געוואָלט, אויפ׳ן טויטען לייוועגד בעשאַפען.

ד אָ ר א

און פרידע מערקט עס ניט ביי אייער ארבייט?

ב ר ו ך

בעזונדערס צו איין בילד ציהט זי זיך. דאָס בילד איז שוין לאַנג ביי מיר אָנגעהויבען, נאָר נאָך ניט פערענדיגט.

ד אָ ר א

האָט עס עפּעס א צוזאַמענהאַנג מיט דער מוטער?

ב ר ו ך

זעהר פיעל. אַלץ, וואָס כ׳האָב געשאַפען, האָט מיט דעם א צוזאַמענהאַנג. אין אַלץ, וואָס איך האָב געשאַפען, ליעגט א פונק, א שטראַהל פון דעם.... אָבער בלויז פונקען, שפּליטערן — און עטוואָס גאַנצעס צו בעשאַפען, איז מיר ניט געלונגען. נאָר געגוג, איצטער, מיין פריינד, איז שוין אַלץ פאַרביי.

ד אָ ר א

מיינט איהר?

ב ר ו ך

איצטער ציטערט שוין דער פינזעל אין האַנד. — ווייסט איהר, וואָס עס בעדייט? וואָס אין דעם איז פערבאָרגען? איך געה אום אַליין ביינאַכט איבער מיינע צימערן, צווישען מיינע ניט־פערענדיגטע שעפּפונגען — ווי ק י ן, וועמען גאָט אַליין האָט פערשאָלטען.

ביידע שווייגען אַ צייט.

ד אָ ר א

און וואָס וועט ווייטער זיין?

ב ר ו ך

געהט אום אויף און אָב.

איך קלער די גאַנצע צייט, וואָס טילע איז דאָ אַליין געזעסען און געוויינט.

ד אָ ר א

און איך אויך דאָס אייגענע. פארוואָס ווייסט ער ניט פון דעם?

ב ר ו ך

ער איז גאנץ זיכער, אז די קינדער האָבען, ווער ס'זאָל פאר זיי זאָרגען; ווער עס זאָל איבער זיי וואכען. און אין דער ווירקליכקייט איז דאָך אזוי...

ד אָ ר א

אפשר...

ב ר ו ך

אין דער גאנצער אקאדעמיע בין איך געווען דער איינציגער, צו ווע־מען ער איז געווען אזוי שטארק צוגעבונדען.

ד אָ ר א

און איצטער אזוי דערווייטערט איינער פון אנדערן.

ב ר ו ך

איהר האָט אַ טעות, דאָרא, מיר זענען אפשר איצטער נאָך נעהנ־טער איינער צום אנדערן. מעגליך, אז מיכאל ווייסט עס נאָך ניט, נאָר דאָך איז עס שוין געשעהן.

ד אָ ר א

וואָס מיינט איהר מיט דעם?

ב ר ו ך

אך, דאָרא העלמאן, ווי זאָל איך מיינע פערציג יאָהר מיט'ן ווינ־צוזייהען! און דער אָפטער גאסט, וואָס איך בין די לעצטע צייט אזוי געוואָרען אין אייער הויז, וואָס בעדייט עס? זאָגט מיר, וואָס טהו איך איצטער אין אייער הויז?

ד אָ ר א

ניט פערשטעהענדיג.

האָט וואָס מיכאל מיט אייך גערעדט?

ב ר ו ך

איך האָב שוין מיט העלמאנען לאנג ניט גערעדט. כ׳האָב איהם שוין, דאכט מיר, א חדשים דריי ניט געזעהן.

ד אָ ר א

קען איך דען וויסען, וואָס מיט אייך קומט איצט פאָר, ווען איך ווייס ניט אפילו, וואָס מיט מיכאל׳ן איז.

ב ר ו ך

ס׳איז גאָר איינפאך: צווישען אייך מיט העלמאנען פער־שטעלט א געדיכטער וואָלקען. און כאָטש איהר וואוינט ביידע אין איין הויז, דאָך זעהט איהר ניט איינער דעם צווייטען.

ד אָ ר א

דאָס ווייס איך.

ב ר ו ך

האָט דער מענש די גאנצע ערד אונטער זיינע פיס; די לויטערע הימלען ציהען זיך איבער זיין קאָפּ און דער שליסעל צו דער איי־ביגקייט וואלגערט זיך פאר זיינע פיס — און ער זעהט איהם ניט... אזוי, דאכט מיר, זאָגט די וועלט.

ד אָ ר א

און איהר וואָס זאָגט דערויף?

ב ר ו ך

איך זאָג, אז די א י י ב י ג ק י י ט, די ליכטיגע אייביגקייט איז נאָר ענטפּלעקט פאר די אויגען פון דעם קינד, וואָס זויגט נאָך דער מוטערס ברוסט. דאן ווען דאָס קינד איז ניט הונגעריג און ניט דאָרשטיג; עס הויבט אויף דאָס קעפּעל און קוקט זיך גלייך אין דער וועלט אריין... אפשר איהר, דאָרא, קענט נאָך וועגען דער אייביגקייט חלומ׳ען — אָבער איך און מיכאל...

ד אָ ר א

רעדט נישט אזוי מיט מיר, הערר שנייערזאָן. אויב איהר ווייסט אזוינס, וואָס האָט א צוזאָמענהאנג מיט מיין הויז, בעט איך איהר זאָלט מיר באלד זאָגען. איך פערלאנג עס פון אייך.

ב ר ו ך

איך האָב ניט געוואוסט, אז מיינע ווערטער וועלען אייך אזוי אונ־רוהיג מאכען. גלויבט מיר, איך האָב גאָר ניט געמיינט דערמיט.

ד אָ ר אַ

אייערע ווערטער האָבען געווים אַ בעדייט — און מיך בעאונ־רוהיגט עס. אפשר האָט דאָס אַ צוזאַמענהאנג מיט דעם, וואָס טילע איז דאָ געזעסען איינע אליין און האָט געוויינט...

ב ר ו ך

איך האָב אייך, דאָרא, אויף דעם גאָרנישט וואָס צו ענטפערן.

ד אָ ר אַ

הייסט עס גאָרנישט. אפשר וועט די צייט אליין אָפענהערציג זיין און וועט מיר פון אליץ דערצעהלען.

ע מ אַ, פ ר י ד ע י ו ל י אַ ן און ט י ל ע בעווייזען זיך אין טיר.

ע מ אַ

ענטשולדיגט.

ד אָ ר אַ

קומט אריין, קומט אריין.

פ ר י ד ע

מיר האָבען ניט געוואוסט, אז איהר זיצט דאָ; ענטשולדיגט.

ב ר ו ך

קומט אריין, קומט אריין, וועט פרעהליך ווערען. די יוגענד, זי ברענגט מיט זיך גאָר אַן אנדער ווינד.

זיי קומען אַריין.

י ו ל י אַ ן

לאָמיר זיי גאָר איצטער דערצעהלען.

ע מ אַ

די צווייטע העלפט בעדארף נאָך בלייבען אַ סוד.

ב ר ו ך

ווידער סודות.

פ ר י ד ע

פאר דער מוטער בעדארף מען אלץ דערצעהלען.

ד אָ ר אַ

וואָס פאר א סודות האָט איהר עס ?

ע מ אַ

ניין, גאָרניט, גאָרניט.

י ו ל י אַ ן

זאָל פרידע איצט בעטען ביי איהר פּאפּא — גוט עמא ?

ב ר ו ך

דו, פרידע, האָסט עפּעס וואָס צו בעטען פון מיר ? שעהם זיך ניט.

ד אָ ר אַ

איהר ווילט זיך גאָר פון אייער מוטער אויסבעהאלטען ?

ע מ אַ

מיר האָבען צוגקלערט א שעהנע זאַך פאר דיר, פאר אונז אליין און מיר בעדארפען נאָך ווארטען ביז מאָרגען.

ד אָ ר אַ

קליינע קינדערלעך !

פ ר י ד ע

איך וויל פון דיר עפּעס בעטען, פּאפּא.

ב ר ו ך

אלץ, מיין קינד, קענסטו בעטען.

י ו ל י אַ ן

זיי וועלען ענטזאגען.

ב ר ו ך

לאָמיר שוין הערען.

פ ר י ד ע

מיר בעדארפען, דו זאָלסט אונז ביז מאָרגען פארנאכט א ביקד אָנמאָלען.

ב ר ו ך

ביז מאָרגען ?

ע מ א

מיר בעדארפען עס זעהר נויטיג האָבען.

ד אָ ר א

עס קען גאָר ניט געמאָלט זיין ?

ב ר ו ך

עס קען אפשר יאָ געמאָלט זיין; איך בעדארף אָבער פריהער ווי־סען, וועגען וואָס פאר א בילד עס האנדעלט זיך דאָ ?

ד אָ ר א

איך וואָלט וועלען וויסען, צוליעב וואָס איהר בעדארפט דאָס בילד האָבען ?

י ו ל י א ן

מאמא, דאָס איז א סוד...

ב ר ו ך

וועמעס אידעע איז עס ?

ד אָ ר א

נו דערצעהלט שוין.

פ ר י ד ע

מיר ווילען, דו זאָלסט אונז שאפען א בילד, פון דעם זונענאויפ־גאנג.

ע מ א

יאָ, דעם זונענאויפגאנג; און דאָס גאנצע בילד זאָל זיין מיט ליכט בעגאָסען.

י ו ל י א ן

דאָס ליכט זאָל איבער דעם ראם פון בילד זיך גיסען.

ע מ א

ס'זאָלען שטראהלען שיסען אויף אלע זייטען !

פ ר י ד ע

און אין דער זון זאָל זיך אָבשפיגלען א געזיכט.

י ו ל י א ן

פרידעס געזיכט !

פ ר י ד ע

ניין, ניין, אייער מאמעס געזיכט.

ע מ א

דער מוטערס געזיכט זאָל אין דעם זונענאויפגאנג זיין. פון איהר געזיכט, פון איהרע אויגען ארויס זאָלען לויטערע שטראהלען פאַלען און צוגיסען זיך ארום און ארום...

ד אָ ר א

קינדער מיינע...

י ו ל י אָ ן

און דאָס בילד זאָל הייסען: די יוגענד.

פ ר י ד ע

ניין, דאָס בילד זאָל הייסען: די מוטער.

שטיל, אַלע שווייגען און וואַרטען אויף אַן ענטפער, קוקענדיג אַמאָל אויף ברוך'ן און אַמאָל אויף דאָרען.

ד אָ ר א

נו, הערר שנייערזאָן, וואָס שווייגט איהר ?

ב ר ו ך

אָנהויבען א בילד און ענדיגען: גאָר ווינציג. אָבער...

ד אָ ר א

איצטער איז די רעכטע צייט, — מיט דער יוגענד אינאיינעם...

ב ר ו ך

איהר וועט בעטען, קינדערליך, ביי מיכאל'ן; ביי אייער פאָטער. קלאפּט אָן צו איהם און פערלאנגט עס פון איהם. ער וועט דערפון העכסט צופרידען זיין און ער וועט אייך פאָלגען. פרוי העלמאַן, זאָלען זיי זיך ווענדען צו מיכאל'ן.

ד אָ ר א

איהר זענט פאר מיר היינט א פאָלשטענדיגע רעטעניש.

ע מ א

וועט איהר פאר אונז דאָס בילד ניט אויסמאָלען ?... און מיר אלע

זענען אזוי זיכער געווען, אז פרידע וועט אייך בעטען און איהר וועט געוויס ניט ענטזאגען.

פ ר י ד ע

וועסט עס מאכען פאפא: יאָ, דו וועסט אונז מאכען דאָס בילד.

ב ר ו ך

פאר זיך אַליין, טרוימעריש.

דאָס ליכט פון דער זון זאָל אויף אלע זייטען פלייצען... איבער דעם דאָם זאָל זיך עס גיסען... און אין דער זון... און אין דער זון...

אַלע קוקען איהם אָן.

צווייטער אקט.

א געמיטליך צימער ביי מיכאל העלמאן אין הויז. איין טיר רעכטס און צוויי פענסטער אין דעם הינטערגרונד. אויף א זאפע ליגען אנגעוואָרפען שטיקער גרינע סאַמעט און זיידען שטאָף. ביטאָג.

ברוך

געהט אום אויף און אָב, א ווײַלע איז שטיל. שפּעטער הויבט זיך אָן צו הערען א געזאַנג, אין כאָר, ערגעץ אין א זייטיגען צימער. ברוך געהט צום טיר און עפענט זי עטוואָס אויף. דאָס געזאנג ווערט דייט־ליכער. עס קלינגט זאנפטיג עמא׳ס שטימע.

עמא

איהר שטים פון א זייטיגען צימער.

ווי לאנג די זון זי שטיינט אלץ העכער
און דער ערד הילט איין איהר ליכט;
שיינט דאָס ליכט פון מיינע אויגען;—
איהרע שטראהלען פון מיין געזיכט!

כאָר

וואך אויף, וואך אויף מיט׳ן מאָרגענשטערן!
וואך אויף! וואך אויף, די זון געהט אויף...
אין דיין הארץ דאָס ליכט זאָל רוהען.
וואך אויף, וואך אויף! וואך אויף, וואך אויף!

באַלד נאָכ׳ן געזאנג הערט זיך אַן אַלגעמיין פרעהליך געלעכטער; עס ווערט ווידער שטיל.

ברוך

בלייבט נאָך א ווײַלע שטעהן ביים טיר אין ערוואַרטונג, נאָר באַלד הויבט ער ווידער אָן אומצוגעהן אויף און אָב שוין אונרוהיגער.

פ ר י ד ע

קומט פרעהליך אריין.

דו ביזט טאַקע דאָ, פּאַפּאַ; ווי דאָס הארץ וואָלט מיר זאָגען, אז דו זיצט אין דעם צימער.

ב ר ו ך

קושט איהר אויף'ן קאָפּ.

דו האָסט אויך געזונגען?

פ ר י ד ע

דו האָסט געהערט?

ב ר ו ך

יאָ, איך האָב געהערט. און ווער האָט די סאָלאָ געזונגען?

פ ר י ד ע

עמא; דו האָסט דען איהר שטים ניט דערקענט?

ב ר ו ך

כ'האָב פערשטאַנען, אז דאָס איז עמא.

פ ר י ד ע

און מיין שטימע האָסטו אין כאָר ניט דערקענט? איך האָב די צווייטע שטימע געזונגען.

ב ר ו ך

דעריבער האָב איך ניט דערקענט.

פ ר י ד ע

ווי שעהן עמא זינגט!

ב ר ו ך

זעהר שעהן. און ווער נאָך איז דאָרט אין כאָר געווען?

פ ר י ד ע

יוליאַן, דאָרא און טילע.

ב ר ו ך

דאָרא אויך? א מערקווירדיגע פרוי!

פ ר י ד ע

געווים האָט זי געזונגען.

ב ר ו ך

מערקווירדיג, מערקווירדיג... ער זעצט זיך אויף דער זאָפע, וואָס שטעהט לינקס צום הינטערגרונד צו, פיהרט צו זיך פרידען. דערצעהל מיר, פרידע, ווי דו פיהלסט זיך דאָ?

פ ר י ד ע

אָך, דאָ איז מיר אזוי גוט. איך פערגעס אָפט, אז איך בין אין דער פרעמד — איבערהויפט ווען דאָרא איז מיט אונז.

ב ר ו ך

און מיט די קינדער ווי שפּירסטו זיך?

פ ר י ד ע

זעהר גוט.

ב ר ו ך

ביזט צופרידען; געפעלט עס מיר זעהר גוט.

פ ר י ד ע

זי ווערט פּלוצלונג אומעטיג.

דו זאָגסט, צופרידען...

ב ר ו ך

נו, געוויס מיין איך, אז דו ביזט צופרידען.

פ ר י ד ע

און דו?

ב ר ו ך

זעהסט דאָך מיך אלע טאָג.

פ ר י ד ע

יאָ, איך זעה דיך אלע טאָג. וואָס א טאָג ווערסטו אומעטיגער.

ב ר ו ך

דאָס דאכט זיך דיר, מיין קינד, אזוי אוים.

פ ר י ד ע

אפשר דאכט זיך עס מיר אזוי אוים, ווייל איך בענק זעהר אהיים.

ב ר ו ך

וואָס האָסטו נאָר־וואָס געזאָגט?

פ ר י ד ע

ניין, ניט דאָס, מיר בענקט זיך ניט... איך בין געוועהנט יעדען טאָג אומצוגעהן אין אלע צימערן ביי אונז, דאָרט וואו ס'העגגען דיינע בילדער, יעדעס אָנקוקען; מיט יעדעס זיך זעהן. אז איך קום אריין צו דיר אין קאבינעט און זעה די צוויי בוימער, איינס אנטקעגען דעם אנדערן און שפּינלען זיך אָב אין'ם טייכעל, וואָס לויפט דורך צווישען זיי... אזעלכע פרעהליכע בוימעליך און אזא פרעהליך, ליכ־טיג טייכעל, — בעגרים איך זיי. און אזוי צו יעדען בילד דיי־נעם. איך בין געוועהנט יעדען טאָג ביי זיי צו שטעהן.

ב ר ו ך

און וואָס נאָך? דערצעהל, מיין קינד.

פ ר י ד ע

דו לאכסט פון מיר.

ב ר ו ך

איך לאך ניט פון דיר. כ'האָב גאָר ניט געוואוסט, אז דו קענסט אזוי גוט יעדעס בילד בעזונדער און — אז דו ליעבסט זיי יעדען טאָג צו זעהן.

פ ר י ד ע

ניט יעדען טאָג — יעדע מינוט!

ב ר ו ך

איך האָב עס ניט געוואוסט.

פ ר י ד ע

און וואו האלטסטו שוין מיט דיין לעצטען בילד?

ב ר ו ך

איך האָב דאָך עטליכע לעצטע.

פ ר י ד ע

דער אָוועגד.

ב ר ו ך

דער אָוועגד?

פ ר י ד ע

פון דעם טייך הויבט זיך, הויבט זיך דער טוי אויף...

ב ר ו ך

יאָ, פון טייך הויבט זיך אויף דער טוי.

פ ר י ד ע

נאָר די בוימער זענען ניט פערנעבעלט.

ב ר ו ך

ניין.

פ ר י ד ע

ס'איז שעהנער, ווען זיי זענען עטוואָס פערנעבעלט; אזוי ווי דורך א לייכטען, גרוי־בלויליכען רויך זעהען זיי זיך ארויס. — און דער הימעל וועט זיין אויסגעשטערענט?

ב ר ו ך

אויסגעשטערנט.

פ ר י ד ע

גרויסע שטערן?

ב ר ו ך

גרויסע שטערן.

פ ר י ד ע

פינקלען שטראהלענדיג?

ב ר ו ך

נו געוויס אזוי.

פ ר י ד ע

ענטציקט.

ווי איך האָב געטראָפען, ווי דאָס בילד וועט זיין! אמת איך האָב געטראָפען?

ב ר ו ך

נו געוויס, אנדערש קען עס גאָר ניט זיין.

פ ר י ד ע

ווען וועל איך עס זעהן?

ב ר ו ך

ווען דו וועסט עס קענען זעהן? ווען ווילסטו עס זעהן? נו, מאָרגען, איבערמאָרגען.

פ ר י ד ע

איך האָב זעהר ליעב גרויסע שטערן. די גרויסע שטערען אין הימעל זעהען אוים ווי זיי וואָלטען ציטערן... וויעגען זיך און ציטערן... ווי זיי וואָלטען זיך וועלען פון הימעל ארויסרייסען.

ביידע שווייגען.

פ ר י ד ע

פּאַפּאַ...

ב ר ו ך

וואכט אויף.

וואָס, מיין קינד?

פ ר י ד ע

האָסט איצטער פון עפּעס שעהנעס געטראכט? יאָ?

ב ר ו ך

איך האָב זיך צוגעהערט צו דיינע שילדערונגען.

פ ר י ד ע

עס געפעלט דיר?

ב ר ו ך

זעהר. נאָר א שאָד וואָס דיר בענקט זיך אהיים...

פ ר י ד ע

דו האָסט דען געוואָלט, אז...

ד י אָ ר א

קומט אַריין.

א גאַסט, א גאַסט!... איך שטער אייך ניט?

ב ר ו ך

ער געהט איהר אַנטקעגען בעגריסען זיך.

אָ, ניין.

ד אָ ר א

זענט איהר שוין לאנג דאָ?

ב ר ו ך

ניט גאנץ לאנג.

ד אָ ר א

איך האָב גאָר ניט בעמערקט, ווען איהר זענט אריינגעקומען.

ב ר ו ך

איך האָב מיך צום כאָר צוגעהערט.

ד אָ ר א

האָט איהר געהערט?

פ ר י ד ע

דעם פּאַפּאַ געפעלט זעהר אונזער געזאַנג.

ד אָ ר א

ס'מאכט מיר פערגניגען.

פ ר י ד ע

דער פּאַפּאַ האָט מיין שטימע ניט דערקענט.

ד אָ ר א

אין כאָר איז שווער צו אונטערשיידען. נו, דערצעהלט, ווי געהט עס? ווי פיהלט איהר זיך אָהן דער טאָכטער?

ב ר ו ך

ווי די טאָכטער אָהן דעם פאָטער.

פ ר י ד ע

מיר איז דאָ זעהר גוט, פּאַפּאַ.

ד אָ ר א

פרעהט עס מיר זעהר.

ב ר ו ך

איך האָב קיין ווערטער ניט אייך אויסצודריקען מיין פרייד, וואָס ענדליך האָב איך זי צו אייך אין שטוב אריינגעפיהרט.

פ ר י ד ע

איהר וועט מיר ענטשולדיגען.

ב ר ו ך

ווילסט צו די קינדער געהן ?

פ ר י ד ע

פערנייגט זיך און געהט אַרויס. א ווײַלע שטיל.

ד אָ ר א

האָט איהר אונזער געזאנג געהערט.

ב ר ו ך

א מערקווירדיג הויז ביי אייך.

ד אָ ר א

איך בין מסכים; טאקי א מערקווירדיג הויז: איין האלבע הויז זינגט און די אנדערע העלפט פון דעם הויז... ווי עס שיינט, הער שנייערזאָן, זענט איהר ניט אהער געגאנגען.

ב ר ו ך

יאָ, איך בין טאקע היינט עטוואָס צושטרייט.

ד אָ ר א

ס'מאכט דעם איינדרוק, ווי צופעליג זענט איהר אהער אריינגעפאַלען.

ב ר ו ך

ניין, דאָרא, אהער פיהרט מיין וועג די לעצטע צייט. א גאנץ אונקלאָרער געדאנק פאר מיר אליין ציהט מיך אהער.

ד אָ ר א

צייט פרידע איז דאָ ?

ב ר ו ך

יאָ, אויף א געוויסען ארט... איך וואָלט העלמאנען זעהר גערן וועלען זעהן.

ד אָ ר א

איהר האָט איהם עטוואָס איבערצוגעבען ?

ב ר ו ך

איך ? גאָרנישט.

ד אָ ר אַ

רעטזעלהאפט.

ב ר ו ך

ס'איז א רעטעניש ניט בלויז פאר אייך, נאָר פאר מיר אליין אויך. עס ציהט מיך צו מיכאל'ן די לעצטע צייט און ער ווייסט עס גאָר ניט פון דעם.

ד אָ ר אַ

איהר וואָלט אריינגעהן צו איהם; איהר קענט דאָך עס טהאָן.

ב ר ו ך

ס'איז נאָך פאר דער צייט.

ד אָ ר אַ

חלומות, חלומות...

ב ר ו ך

וואָס קוקט איהר מיך אזוי אָן? ווילט איהר אין מיין וועלטעל אריינקוקען?

ד אָ ר אַ

אין אייער געזיכט איז פאַרהאַן זעהר פיעל עהנליכעס צו העל־
וואָס דאָ אַל אַל דאָרט? וואָס הָב אַ דאָרט אַנד אַל הָל אַדאָל

ב ל י ל

וואָס' דאָרט אַלל' דאָ לאָלבל הָל?

ל אָ ל אַ

וואָס וואָס דאָ הָל בל לאָס דלרטאָ דאָאָדאָ אַל בל,ס הָלאָרטאָ?
וואָנאָלר אַרבאָלרבאָל לאָס אָרבאָרבאָלאָס אָאָלאָ·

אָנלאָל' אָנלאָל — אַל דאָרל אַרבאָרבאָלאָל·

ב ל י ל

אָנלאָל' אָנלאָל···

ל אָ ל אַ

אַל אָאָד אָס דאָל לאָ לאָוואָס·

ב ל י ל

דאָרל·

און בויט פאר זיך גרינע סאמעטענע און זיידענע וועלטען.

ד אָ ר א

דאָס איז זעהר שעהן; נאָר איך בין אָבער, מיין פריינד, פערנומען מיט'ן איבערבויען אלטע וועלטען.

ב ר ו ך

וועמעס פערדיענסט איז גרעסער?

ד אָ ר א

דאָס וועט שוין די צייט בעווייזען.

ב ר ו ך

דאָך, וואָס וועט עס זיין דערפון?

ד אָ ר א

קענט איהר אונזער מעבעל אין דעם גרויסען זאל?

ב ר ו ך

מיט ראָזען זייד בעצויגען.

ד אָ ר א

זיי וויל איך עס איצטער בענייען. דאָס גאנצע מעבעל, וואָס שטעהט אין יענעם זאל, האָב איך אן אנדענק פון מיין מוטער.

ב ר ו ך

און איהר בענייט עס יעדעס מאָל?

ד אָ ר א

איך בעניי עס. דער זאל קומט אוים נעבען מיכאלס ארבייט צי־מער; כ'וויל עס איהם א סיורפריז מאכען.

ב ר ו ך

איהר בעהאלט זיך דאָך אויך פאר איהם.

ד אָ ר א

אך, ניין. אין דעם ליעגט גאָר עפּעס אנדערש; א גאנץ אנדערע געפיהל. אין דעם ליעגט עפּעס קינדערשעס. צי פלעגט זיך אייך ניט וועלען בעווייזען, קינדווייז, אייערע עלטערן עטוואָס אזעלכעס — אומגעריכטעס? פאר מיינע עלטערן, איבערהויפּט פאר מיין פאָטער, איז עס געווען די גרעסטע שמחה.

ב ר ו ך

העלמאן ווייסט אויך ניט פון דעם ?

ד אָ ר א

ניין.

ב ר ו ך

אויב אזוי, בעדארפט איהר עס מיר אויך ניט דערצעהלען.

ד אָ ר א

וואָרום דען?

ב ר ו ך

ווייל, אויף וויפיעל מיר דאכט זיך, טראָג איך אין הארצען זעהר פיעל פון דעם, וואָס עס קומט פאָר ביי מיכאל'ן אין זיין פע־־ שלאָסענעם אָטעליע.

ד אָ ר א

וואָס מיינט איהר מיט דעם?

ב ר ו ך

דאָס ליעגט שוין אין כאראקטער פון יעדען, אין וועמען ס'איז נאָר פערבאָרגען א פונק שעפּפערישע קראפט.

ד אָ ר א

עך, קינסטלער, קינסטלער... איך מיין אייך ניט צו בעליידיגען— נאָר אייערע וועגען זענען פאר מיר אונפערשטענדליך. צי זענט איהר ניט געווען איבערגליקליך, דאן ווען די יוגענד האָט פון אייך פערלאנגט דאָס בילד פון'ם זונענאויפגאנג ? איך פערשטעה, אז איהר האָט נאָך קיין פינזעל אין האנד ניט גענומען.

ב ר ו ך

שוין אריבער די צייט. די זון זעה איך די לעצטע צייט בלויז ביי איהר אונטערגאנג.

ד אָ ר א

די יוגענד וועט עס פון אייך פאָדערן צום מאָרגענדיגען באל.

ב ר ו ך

מאָרגען איז ביי אייך א באל אין שטוב?

ד אָ ר אַ

יאָ, — אַ באַל.

ב ר ו ך

און העלמאַן ווייסט ניט דערפון.

ד אָ ר אַ

ער ווייסט ניט.

ב ר ו ך

ווייסט ער טאַקי ניט, וואָס עס קומט פאָר אין די איבעריגע צימערן דאָ?

ד אָ ר אַ

ניין, מיין פריינד! און וואָס וואונדערט עס אייך אזוי? איהר האָט פריהער געזאָגט, אַז איהר טראָגט ביי זיך אין הארצען זעהר פיעל פון דעם, וואָס עס קומט פאָר ביי מיכאל'ן אין אַטעליע — און ווען גאָט וואָלט פון אייך אייער פרוי ניט צוגענומען אין די ערש־טע טעג פון אייער געמיינזאַמען לעבען — קענט איהר מיר ניט זאָגען, ווי איהר וואָלט זיך איצטער געשפּירט? וואָלט איהר ניט געזעסען איצטער פערשפּאַרט אין אייער אַטעליע, גאָרניט וויסענ־דיג וואָס עס קומט פאָר הינטער די טירען פון אייער זאָגענאַנטען אַ ר ב י י ט ס־צ י מ ע ר?

ב ר ו ך

איצטער, דאָרא, קען איך אייך גאָרנישט זאָגען.

ד אָ ר אַ

איהר רעכענט, אַז איך טראָג אום סודות אין הארצען, וועלכע איך בעמיה מיר צו פערבאָרגען פון מיכאל'ן. — ס'איז גאַנץ איבעריג!

ב ר ו ך

איהר האָט מיך שלעכט פערשטאַנען, דאָרא. איך האָב ניט אויסען געוועזען אייך צו בעמערקען עפּעס וועגען אייער בעציהונג צו מי־כאל'ן.

ד אָ ר אַ

איהר האָט מיך שלעכט פערשטאַנען. — איך וועל אייך נאָר זאָגען

אָט וואָס: איך מיט מיינע אידעאַלען האָב זיך קיינמאָל ניט בע־
האַלטען. — דערפאַר, וואָס איך בין אונמיטעלבאַר פעראייניגט
מיט'ן לעבען אַליין. מכאַל און איהר און נאָך אַזעלכע ווי איהר —
חלומ'ען פון נייע וועלטען, פון נייע שעפונגען אין דער צייט, וואָס
דאָס אַלטע בעט זיך, אַז מען זאָל עס בענייען. ניין, קיין נייס וועט
איהר קיינמאָל ניט שאַפען! זוכענדיג נייס האָט איהר ארויס־
געלאָזען פון אייער רשות דאָס וואָס איז ג ע ש א פ ע ן גע־
וואָרען. די וועלט איז שוין איינמאָל בעשאַפען געוואָרען! און די
זון געהט אויף יעדען טאָג. איך האָב מיין אידעאַל אינ'ם ל ע־
ב ע ן געפונען. אויך צווישען די קנייטשען אויף די געזיכטער
פון מיינע פערעלטערטע פאָטער און מוטער האָט צו מיר דאָס
לעבען ארויסגעקוקט. ווען זיי זענען שוין געלעגען אויף זייער טוי־
טען־בעט, בין איך שטיל געשטאַנען און מיט פאַרכט געקוקט אויף
זייערע געזיכטער, פון וואַנען ס'האָט צו מיר א ניי לעבען ארויס־
געבליקט. איך האָב דאַן אין זיך פרישע כחות דערפיהלט: איך בע־
דאַרף לעבען, לעבען און מונטער זיין! אַזוי האָב איך צו מיך
אַזוי:

ל אַ ל א

אַז דו: אַז לאָז קלאַפּן אַזאַך קלאַפּן דאָרט אַזאַך אַזאַך אַזאַך

ב ר ו ך

איהר בעדארפט ניט רעדען אזוי, דאָרא. איהר אליין, דאָרא, קען זיין, דענקט פיעל אנדערש און דעריבער האָט איהר זיך אזוי אויפ־גערעגט.

ד אָ ר א

ניין, מיין פריינד, מיין וועג איז פאר מיר גענוג אויסגעלייטערט און איך געה איהם גאנץ זיכער. איך וויל האָפען, אז דעם אייגע־נעם וועג האָב איך פאר מיינע קינדער אויך אָנגעצייכענט.

ב ר ו ך

קעהרט זיך אָב, ער לאָזט זיך אַראָב אויף אַ שטוהל, בעמיהט זיך צו פערבאָרגען זיין אויפרעגונג.

ד אָ ר א

וואָס איז אייך אזוינס?

ב ר ו ך

אך, וואָס מאטערט איהר מיין אויסגעמאַטערט הארץ?

ד אָ ר א

ענטשולדיגט מיר, אפשר האָב איך אייך בעליידיגט מיט מיינע ווערטער, כ'בין געווים ניט אויסען געווען אייך צו בעליידיגען.

ב ר ו ך

איהר האָט מיך ניט בעליידיגט, דאָרא.

ד אָ ר א

איך האָב אייך יאָ בעליידיגט, ענטשולדיגט מיר. נו, זאָגט, אז איהר ענטשולדיגט מיר.

ב ר ו ך

צי דען קענט איהר בעליידיגען עמיצען? אין אייערע ווערטער איז צופיעל אמת פארהאנען.

ד אָ ר א

ביי מיר האָט זיך פון הארצען ארויסגעריסען דאָס, וואָס כ'טראג שוין פופצעהן יאָהר אין איהם פערשלאָסען.

ב ר ו ך

מיין פריינד, אפשר בעשטעהט דאָס לעבען בלויז פון יענע ביטערע און שמערצליכע מאָמענטען, ווען אונזער נשמה פלאָגט זיך אזוי שטאַרק...

זיי שווייגען ביידע אַ לאַנגע צייט.

ד אָ ר א

אפשר האָט איהר רעכט.

ב ר ו ך

איך זעה, איהר ווילט מיך בערוהיגען, — איך בין שוין רוהיג. אפילו אין מיינע שווערסטע מינוטען... יאָ, איך מיין, אז ס'איז אינגאנצען איבעריג צו רעדען.

ד אָ ר א

צי אויפ'ן הערבסט־הימעל, צי אויפ'ן פריהלינגס־הימעל ווען עס רוקט זיך א וואָלקען אָן, מוז ער דאָך פארבייגעהן.

ב ר ו ך

איהר האָט רעכט: אלץ געהט פארביי, אלץ געהט פארביי...

ד אָ ר א

אזוי מיינט איהר. געוויס, יעדערער מיינט, ווי ער פערשטעהט. די וועלט איבערצומאכען איז שווער.

ב ר ו ך

געוויס, די וועלט איבערצומאכען איז זעהר שווער. — די וועלט איבערמאכען איז ניט קיין מעבעל איבערציהען.

ד אָ ר א

לאכט.

ב ר ו ך

וואָס לאכט איהר ?

ד אָ ר א

נו געוויס איז די וועלט איבערמאכען ניט אזוי גרינג ווי מעבעל איבערציהען... זי קלייבט צוזאמען די שטיקער סאמעט און זייד. איהר וועט גאָר געהן מיט מיר אין זאל אריין; איהר וועט מיר העל־

פען דאָס מעבעל איבערציהען. — אין דער דאָזיגער מעגליכקייט גלויבט איהר דאָך יאָ?

ב ר ו ך

אָ, זעהר.

ד אָ ר אַ

טאָ קומט מיט מיר, וועל איך אייך דערצעהלען, וואָס פאר אַ באַל עס גרייט זיך ביי אונז אין שטוב.

ב ר ו ך

איך האָף, אַז איהר וועט אַזוי אויך דערצעהלען.

ד אָ ר אַ

נו, וועל איך אייך לאָזען, איך וועל צו אייך אריינשיקען מיינע לייט, וועט איהר מיט זיי פערברענגען.

ב ר ו ך

ווי איהר פערשטעהט... איך וואָלט וועלען אליין בלייבען.

ד אָ ר אַ

מיט'ן גרעסטען פערגניגען. קיינער וועט אייך דאָ ניט שטערען.

געהט אַרויס.

ב ר ו ך

בלייבט אַליין זיצען, דער קאָפּ געבויגען.

מ י כ אַ ל ה ע ל מ אַ ן

בעווייזט זיך אין טיר. בעמערקענדיג שנייערזאָנען, דריקט זיין געזיכט פערוואונדערונג אויס. ער בלייבט אַ ווײַלע אויף זיין אָרט שטעהן, ניט וועלענדיג שטערען.

ב ר ו ך

אך, מיכאל!

ער ווערט מונטערער. געהט מיכאל'ן אַנטקעגען. זיי דריקען זיך די הענד.

מ י כ אַ ל

נו, ברוך?

ב ר ו ך

ווי קומסטו אהער?

מ י כ א ל

איך וואָלט פרעגען, ווי קומסטו אהער? ווי עס ווייזט זיך ארויס. האָב איך קיין טעות ניט געהאט.

ב ר ו ך

וואָס מיינסטו דערמיט?

מ י כ א ל

ווייל נעכטען האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז איך האָב דיין שטימע געהערט. ביזטו עס נעכטען אויך דאָ געווען?

ב ר ו ך

יאָ, כ'בין דאָ נעכטען אויך געווען.

זיי קוקען זיך ביידע גלייך אָן אין די אויגען און שווייגען.

מ י כ א ל

ביזט אויך א סך געעלטערט געוואָרען, ברוך.

ב ר ו ך

יאָ, איך בין דאָ נעכטען אויך געווען. כ'האָב געוואָלט אין דיין טיר אָנקלאפּען.

מ י כ א ל

נאָר פארוואָס האָסטו עס ניט געטהאָן?

ב ר ו ך

ווייל איך האָב אויך שטענדיג ליעב געהאט צו ארבייטען ביי פער־מאַכטע טירען — כ'האָב דיר ניט געוואָלט שטערען.

מ י כ א ל

דו האָסט ליעב געהאט צו ארבייטען ביי פערמאכטע טירען — און איצטער האָסטו זיך דערפון אָבגעוועהנט?

ב ר ו ך

און איצטער... איצטער איז שוין באלד קיין אונטערשייד ניט.

מ י כ א ל

מהום...

ב ר ו ך

איך בין די לעצטע צייט א גאנץ אפטער גאסט ביי דיר אין הויז. כ'האב אהער מיין טאכטער געבראכט, זאל זי מיט דיינע קינדער אינאיינעם וואקסען.

מ י כ א ל

מהום... זי איז דאך שוין געווים אויסגעוואקסען.

ב ר ו ך

ווי דיין עמא.

מ י כ א ל

ווי עמא... און זי איז צופריעדען?

ב ר ו ך

געווים איז איז צופרידען, ביי מיר אין דער היים האט זי אויס־געזעהען ווי אן איינזאמע פייגעלע אין א גרויסען שטיינ.

מ י כ א ל

יא, ס'קען זיין, אז דו האסט גוט געטהאן. דאס הארץ האט מיר טאקי די לעצטע צייט געזאגט. — כ'וויים נישט וואָרום, ברוך, די לעצטע צייט האב איך פיעל געטראכט וועגען דיר... יא, שוין לאנג איז זי שוין דא?

ב ר ו ך

פרידע?

מ י כ א ל

יא, דיין קינד, מיין איך.

ב ר ו ך

שוין עטליכע טעג.

מ י כ א ל

עטליכע טעג — און איך האב עס גאר נישט געוואוסט.

ב ר ו ך

וועסט זיך נאך זעהן מיט איהר.

מ י כ א ל

געווים, געווים. דיינס א קינד. זעהר פיעל האָב איך די לעצטע צייט געטראכט וועגען דיר.

ב ר ו ך

האָסט זיך אין די קינדערשע יאָהרען דערמאָהנט?

מ י כ א ל

נישט דאָס איגאנצען. איך טראכט גאנץ אָפט: איין פּראָפעסאָר לערנט מיט הונדערטער שילער; לערנט זיי אויף איין אופן, ווי אזוי דעם שטריך אויפ'ן לייוועגד אנידערצולעגען; ענדיגען זיי — געהט יעדערער אוועק אויך א גאנץ בעזונדערען דרך.

ב ר ו ך

וואָרום גראדע איצטער איז עס דיר אויפ'ן זינען ארויפגעקומען?

מ י כ א ל

מהום... וואָרום גראדע איצטער: וואָרום גראדע איצטער. דאָס איז טאַקע א פראגע. אייגענטליך ליעגט עס ביי מיר טיעף אין דער נשמה איינגעוואָרצעלט. דאָס איז דער יסוד פון מיין לעבענס־טראָגעדיע.

ב ר ו ך

וואָס ווילסטו זאָגען דערמיט?

מ י כ א ל

מערקווירדיג, מיר איז עס ארויף אויפ'ן געדאנק באלד ווי איך האָב דיך דערזעהן ביי מיר. האָסט פריהער געזאָגט, אז דו ביזט ביי מיר אן אָפטער גאסט און איך האָב עס גאָר ניט געוואוסט... דו האָסט אפשר געזעהן דאָרען?

ב ר ו ך

יאָ. איך האָב היינט מיט איהר די גאנצע צייט פערבראכט.

מ י כ א ל

זי איז געווים נידערגעשלאָגען. ס'איז קיין וואונדער ניט. גאָר קיין וואונדער ניט.

ב ר ו ך

האָסט, מיכאל, א טעות. — זי איז מונטער; שטאָלץ און פול מיט גלויבען.

מ י כ א ל

האָסטו מיט איהר גערעדט?

ב ר ו ך

טאַקע אין דעם אייגענעם צימער.

מ י כ א ל

און נישט לאַנג?

ב ר ו ך

איידער דו ביזט אריינגעקומען.

מ י כ א ל

מערקווירדיג, עפּעס ווי דאָס הארץ האָט מיר געזאָגט.

ב ר ו ך

זעהסטו, העלמאַן, און איך האָב ניט ערוואַרטעט דיך צו זעהן אין דעם דאָזיגען צימער.

מ י כ א ל

פאַרוואָס?

ב ר ו ך

ווייל עס איז אביסעל צו ווייט פון דיין אטעליע.

מ י כ א ל

האָסט רעכט, ברוך. מהום... כ'האָב אָנגעהויבען און פערגעסען צו ענדיגען. עס וואונדערט דיך, כא, כא, כא — עס וואונדערט דיך, וואָס איך האָב פּלוצלונג פערבלאָנדזשעט אזוי ווייט פון מיין אטעליע... א מענשענס נשמה — דאָס איז א שפּיגעל. — אבער בלויז די לינקע, די אומגעקעהרטע זייט שפּיגעל. און די זייט, אין וועלכער מען קען אריינבליקען — אָ, זי איז פערשטעלט. פאר יע־נעם, פאר'ן צווייטען, מיין איך, איז זי פערשטעלט. אָך, אָך, איך אליין, אין מיין נשמה, וואָס עס טהוט זיך, זעה איך זעהר גוט. מהום... און דערצו נאָך די נשמה פון א קינסטלער, עס דער־

צעהלט זיך, אז אמאָל איז גאָט ניט צופרידען געווען מיט זיין אר־בייט, מיט דעם אלעמען, וואָס ער האָט בעשאפען אויף דער וועלט— האָט ער א מבול אָנגעשיקט אויף דער ערד און אלץ וואָס אויף איהר אומגעבראכט.

ב ר ו ך

דערצו בעדארף מען זיין שטארק ווי א גאָט.

מ י כ א ל

יאָ, שטארק ווי א גאָט בעדארף מען זיין, דאָס האָב איך געמיינט צו זאָגען. מען בעדארף קענען אויפהויבען די האנד און אָבווישען פון'ם לייוענד אלץ, וואָס עס איז געשאפען געוואָרען, אויב דו צווייפעלסט אין דיין ארבייט; אין דיינע אייגענע שעפפונגס־קרעפטען.

ב ר ו ך

און אפשר נאָך איידער עס ווערט פערענדיגט.

מ י כ א ל

ס'איז שוין קיין אונטערשייד נישט, וויבאלד נאָר מען הויבט אָן צו צווייפלען אין דעם אייגענעם כח. — באלד ביי דער ערשטער רגע.

ב ר ו ך

שטארק ווי א גאָט בעדארף מען זיין.

מ י כ א ל

אין אַ ווײַלע אַרום.

וויפיעל איז שוין אין דעם, צייט די אקאדעמיע האָט אונז ביי־דען... כ'מיין, צייט די אקאדעמיע האָט אונז ביידען דיפלאמען ארויסגעגעבען, אז מיר זענען שוין זעלבסטשטענדיגע מאלער?... כאַ־כאַ, ז ע ל ב ש ט ע נ ד י ג ע — הער זיך צו, ברוך, צום וואָרט, ווי שפּאָטיש ער קליינגט, שפּאָטיש, שפּאָטיש...

זיי בלייבען ביידע זיצען די קעפּ אראָבגעהאנגען, ווי זיי וואָלטען זיך אין אַלטע זכרונות פערטיעפען.

ב ר ו ך

כ'האָב שוין כמעט יענע צייט פערגעסען.

מ י כ א ל

פערגעסען!... ס'איז דאָך אָבער יאָ געשעהן אמאָל. — ס'איז דאָך א פאקט א געשעהענער אין אונזער לעבען.

ב ר ו ך

וואָס מיינסטו דערמיט?

מ י כ א ל

דאָס איז אלץ אן ענטפער אויף דיין פריהערדיגער פראגע, פארוואָס דו האָסט מיך אין דעם דאָזיגען צימער געטראָפען און נישט אין מיין אָטעליע?... אך, ברוך, מיר זענען דאָך אמאָל גאָר קליינע קינדערלעך געווען! דו געדענקסט עס נישט, ברוך...

ב ר ו ך

און דו געדענקסט, אז מיר האָבען ביידע ליעב געהאט נאָך א רע־גען צו שטעהן און קוקען אויפ'ן רעגענבויגען; צעהלען די פאר־בען אין איהם?

מ י כ א ל

מערקווירדיג! וועגען דעם טראכט איך דאָך איצטער!

ב ר ו ך

צו דעם רעגענבויגען האָט אונז שוין אינסטינקטיוו געצויגען אונ־זער יונגער קינסטלערישער פייער.

מ י כ א ל

אָבער דו געדענקסט עס גוט?

ב ר ו ך

ווארום זאָל איך עס ניט געדענקען? איך געדענק נאָך, ווען כ'האָב נאָך גאָר א קליין קינד זייענדיג, מיט שטיקלאך קויהל אומעטום געשמירט, געוואָלט עפּעס שאפען — און די מוטער מיינע האָט מיר איבער די הענטלעך געשלאָגען. זי האָט ניט געמערקט, אז אונ־טער די גראָבע, שווארצע קויהלען־שטריכען האָט זיך שוין עפּעס

גערעגט. דאָרט האָט זיך שוין געצאַפּעלט מיין צוריסען הארץ, מיין צופלאָגטע נשמה.

מ י כ א ל

רעד עס ניט, ברוך; דאָס איז אונערטרעגליך.

ב ר ו ך

ווי א שווערער חלום האָט זיך עס נאָך דאן אָנגעהויבען. פריהער נאַאיוו, ליכטיג, קינדיש־שעהן — און וואָס ווייטער שווערער, פינסטערער ווי א מורא'דיגער קאָשמאר, וועלכער האָט מיין גאַנצען וועזען, מיין גאַנץ לעבען אריינגעכאַפּט. ווי נאַאיוו !... שטעהען צוויי אַלטע לייט און דערמאָהנען זיך אין זייערע קינדערשע חלומות; קינדערשע ליכטיגע טעג. כאַ־כאַ־כאַ... אָ, יענע שוואַרצע, גראָבע קויהלען־שטריכען און די אונענדליך דינע פאַרבען פון דעם רעגענבויגען !

מ י כ א ל

איך האָב שוין ליעב געהאַט צו קוקען אויפ'ן רעגענבויגען נאָך איידער איך האָב זיין בעדייט געוואוסט.

ב ר ו ך

און געדענקסטו, וואָס די מוטער האָט אויף דעם ערקלערט ?

מ י כ א ל

מיר האָט עס מיין פאָטער ערקלערט.

ב ר ו ך

אז דער רעגענבויגען איז א צייכען, אז גאָט וועט שוין מעהר דאָס געשאַפענע ניט אומברענגען ?

מ י כ אַ ל

אָ, ניין, מיר האָט מיין פאָטער גאָר עטוואס אנדערש ערקלערט. אין דעם איז א גרויסער טייל אמת געלעגען. ער האָט מיר ערקלערט, אז דער רעגענבויגען — דאָס איז דער סימבאָל פון האַרמאָניע און גאַנצקייט. דער גרויסער וועלט־מייסטער ער געפינט אזוי, אז אַלץ וואָס מיר זעהען ארום זיך אין דער נאַטור, אַלץ וואָס מיר קענען מיט אונזערע חושים בעגרייפען, איז ג אַ נ ץ און

ה א ר מ א נ י ש. הערסט, ברוך, — אין אלץ וואָס ארום אונז! אָט אין וואָס אונזער טראַגעדיע בעשטעהט, ברוך; כ'מיין מיין טראַ־געדיע. איך וואג נישט צו טראַכטען אנדערש. איך קען עס נישט באַרגעסען: מיינע פענסטער קומען צו מזרח ארויס און יעדעס מאָל, נאָך א גרויסען געוויטער, נאָך שטורם און רעגען, ווען דאָס הארץ הייבט אָן צו צווייפלען אין דער פאָלקאָמענהייט און אין דער גאַנצקייט פון גאָטס וועלט — דאַן בויגט ער זיך, דער רעגענבויגען, אויס מיט גבורה אין וואָלקען אנטקעגען מיינע פענסטער, ער קוקט מיט עקשנות צו מיר און ווינקט: פון מיר זאָלסטו א ביישפּיעל נעהמען אין אלע דיינע שעפּפונגען, אין אלע דיינע חלומות, פון מיר זאָלסטו א ביישפּיעל נעהמען. און ווי קליין ווער איך דעמאָלט. איך קוק צו די טויטע אונבעהאָלפענע פארבען און קוק אויף דער גרויסער ליכטיגער וועלט, וועלכע האלט זיך אין איין בעוועגען...

ב ר ו ך

גאָר ניט צופעליג האָבען מיר זיך היינט ביידע געטראָפען.

מ י כ א ל

נישט צופעליג זאָגסטו? מערקווירדיג, ווי דאָס הארץ מיינס האָט זיך די לעצטע צייט געוועקט. ווייסטו, נעכטען בין איך א צייט אין דעם צימער געזעסען און אפשר אין אן אנדערן — איך געדענק ניט אויף קלאָר — און איך האָב ווי אויף עמיצען געוואַרט. ס'האָט מיך פון דער ארבייט געריסען. א פרעמדער געפיהל, גאָר אונפער־שטענדליך פאר מיר אליין, האָט מיך געצויגען צום שלאָס פון מיין טיר — זי צו עפענען: איינמאָל פאר אלעמאל זי צו עפענען. איך שעהם מיך... ברוך, איך שעהם מיך... מהום, ווי שרעקליך דאָס איז! ס'איז אונערטרעגליך, ברוך...

ב ר ו ך

הויבט אויף דעם קאָפּ, וועלכער איז געווען אויפ'ן ברוסט געזונ־קען, וועהרענד מיכאל האָט גערעדט. זיין געזיכט איז בלאס.

און דאָרא?

מ י כ א ל

דאָרא מיינסטו?

ב ר ו ך

קומט זי אמאָל אריין אין דיין אַטעליע?

מ י כ א ל

זי גלויבט נאָך אלץ אין מיין ארבייט... זי גלויבט, אז איך וועל די טירען עפענען — הער זיך נאָר גוט איין, ברוך, — איך וועל די טירען פון מיין ארבייט־צימער עפענען און פון דאָרט וועט פאר איהרע אויגען עטוואָס גרויסעס, עטוואס ליכטיגעס ערשיינען. ליכטיגעס — ווי איך האָב עס איהר אמאָל צוגעזאָגט.

ב ר ו ך

האָסטו איהר, ווירקליך, אזעלכעס צוגעזאָגט?

מ י כ א ל

געשוואָרען ביי דאָס הייליגסטע.

ב ר ו ך

צו וועלכער צייט?

מ י כ א ל

ס'איז קיין אונטערשייד ניט. דאָס, וואָס כ'האָב ביז איצטער גע־שאפען, פון מיין קינדהייט אָן... איך זאָג, פון מיין קינדהייט אָן— ווען איך האָב צום ערשטען מאָל געזעהען, ווי איבער דער ערד, אין פריהלינג, רוקט זיך א געוויטער אָן — מיין ערשטע בעוואונדע־רונג, מיין ערשטע אויפרעגונג איז שוין געווען דער אָנהייב פון מיין איצטיגען גוסס'דיגען אידעאל.

ב ר ו ך

און איצטער?

מ י כ א ל

איך בין מיעד. פינסטער איז מיר ארום און ארום, ווי דורך מיינע גרויסע פענסטער וואָלט גאָר קיין ליכט ניט אריינגעשיינט; ווי גאָר נישט אנטקעגען מיינע פענסטער וואָלט טעגליך די זון אויפגעהן. איך עפען שטיל די טיר און גנב'ע זיך ארויס פון מיין אטעליע און

דרע מיך אום מיט ליידיגע הענד אין די צימערן, וועלכע זעהען פאר מיר ווי פרעמדע אויס... און טרעף איך מיך מיט מיינס א קינד, האָב איך פאר דעם קיין ווערטער ניט, דאָס הארץ קלעמט און אין מויל איז קיין ווערטער ניטאָ... ווייסטו וואָס דאָס בע־דייט, ווען דיר פעהלען ווערטער פאר דיין ליעבסטען? ווען ארום דיינע ליפען פעהלט דער שמייכעל פאר דעם, וואָס חלום'ט אפשר פון דיר טאָג און נאכט, טאָג און נאכט?...

ב ר ו ך

און דיין ארבייט?

מ י כ א ל

האלט ביים אונטערגעהן.

ב ר ו ך

ביים אונטערגעהן...

מ י כ א ל

עס פעהלט מיר די געטליכע קראפט.

ב ר ו ך

צו פערענדיגען?

מ י כ א ל

ניין! מיר פעהלט די געטליכע קראפט, איך זאָל מיט מיינע איי־גענע הענד אָבווישען פון'ם לייוועגט אלץ, וואָס כ'האָב מיט מיין געדאנק, מיט מיין הארץ געשאפען!... געדענקסט, ברוך, ווי מיר זענען אין דער יוגענד געווען עהנליך איינער צום אנדערן?

ב ר ו ך

יאָ, זעהר עהנליך, אלע פראָפעסאָרען האָבען עס געזאָגט.

מ י כ א ל

כאפט ברוכ'ן פאר'ן האַנד.

וועסט געהן מיט מיר?

ב ר ו ך

וואוהין מיינסטו?

מ י כ א ל

צו מיר, אין מיין אטעליע.

ב ר ו ך

קענסט עס נאָך ביי זיך פּועל'ן? מיך פיהרען אהין, צו דיר?

מ י כ א ל

ווארום וואָס — ס'איז דען אזוי שרעקליך, מיינסטו?... יאָ, דו מיינסט אזוי? וואָס שווייגסטו?

ב ר ו ך

ענטפערט ניט.

מ י כ א ל

מיינסטו עס ווירקליך, ברוך? מיר זענען דאָך אין דער יוגענד אזוי עהנליך געווען איינער צום אנדערן.

ב ר ו ך

איצטער זענען מיר נאָך פיעל עהנליכער איינער צום אנדערן.

מ י כ א ל

דו געפינסט עס?

ב ר ו ך

יאָ, איך געפין עס און דעריבער וויל איך צו דיר, אין דיין אטעליע ניט געהן.

מ י כ א ל

ווילסט עס נישט טהאָן דיין חבר פון דער יוגענד?

ב ר ו ך

איך האָב מורא.

מ י כ א ל

האָסט מורא, מהום... כ'מיין, כ'וויל, דו זאָלסט מיט דיין האנד צו מיין ארבייט עטליכע שטריכען צוגעבען — מיט דיין האנד; איך אליין וועל שטעהן פון ווייטען — פילייכט וועט עס מיר צוריק מיין גלויבען, מיין כח...

ב ר ו ך

דו, מיכאל, פערלאנגסט פון מיר הילף?!

מ י כ א ל

עס פעהלט איהם אויס אָטעם, ער ווערגט זיך מיט די ווערטער. אך, ניין, נישט דאָס, נישט דאָס...

ב ר ו ך

מיין האנד ציטערט אויך; ניט זיכער איז שוין דער פינזעל אין מיין האנד.

מ י כ א ל

גאָר אזוי. ציטערט אויך. ניט זיכער... אבער ניט דאָס האָב איך געמיינט; אך, אז גאָר נישט דאָס... פערשטעהסטו, איך וויל נאָר, אז דו זאָלסט דערביי שטעהן; פערשטעהסטו, מיך וועט עס שטאַר־קען, ווען איך וועל דיך שפּירען הינטער מיינע פּלייצעס.

ב ר ו ך

און דו וואָס?

מ י כ א ל

איך וועל מיט א פינזעל שווארצען פארב פערשמירען אלץ — אלע מיינע אידעען; אלץ, וואָס כ'האָב געשאפען; אלץ, וואָס כ'האָב גע־וואָלט...

ב ר ו ך

שווייג, דאָס איז שרעקליך! ס'איז שרעקליך, מיכאל...
ביידע שטעהען מיר ביים ברעג פון'ם פינסטערען אבגרונד.

מ י כ א ל

וואָס רעדסטו?...

ב ר ו ך

איך בין שוין לאנג אנטלאָפען געוואָרען פון מיין ארבייטס־צימער. איך בין פערוואָגעלט געוואָרען. כ'האָב אלץ אין מיטען געלאָזען. און וואו איך קעהר מיך און וואו איך ווענד מיך — הער איך אלץ דאָס הארצרייסענדע געוויין פון מיינע ניט־פערענדיגטע שעפּפונ־גען. זיי וויינען, איך זאָל זיך צוריק צו זיי אומקעהרען. איך זאָל זיי דאָס אמת'ע לעבען געבען. זיי ווילען ניט קיין פערקריפּעלטע

אויף דער וועלט ערשיינען. און מיר פעהלט די קראפט, מיינע שעפ־בונגען דאָס לעבען צו געבען.

מ י כ אַ ל

דאָס לעבען זיי געבען — ל ע ב ע ן א ו ן ה אַ ר מ אָ נ י ע, — מיר ביידע שטרעבען דאָך צו איין גרויס, אונשטערבליך ווערק.

ב ר ו ך

איצטער, מיכאל, איז אונזער וועג איינער.

מ י כ אַ ל

כאפט איהם פאר ביידע הענד.

לאָמיר אונזער ביידענס קראפט פעראייניגען!

ב ר ו ך

אומזיסט; מיר וועלען נאָר בלויז אונזער טרויער פערדאָפּלען.

מ י כ אַ ל

אויב אונזער פעראייניגטער כח וועט אונז נישט גענוג זיין אויף צו שאפען איין ג ר ו י ס, ל י כ ט י ג און ל ע ב ע־ד י ג ווערק, דאן זאָל... דאן זאָלען אונזערע פעראייניגטע קרעפטען פערניכטען אלץ, וואָס האָט פאר אונז אזא פינסטערען אבגרונד אויפגעעפענט. קום מיט מיר, מיין ברודער! ביזט דאָך איצטער מיין ברודער...

ב ר ו ך

ס'איז אונערטרעגליך.

מ י כ אַ ל

כחות פרישע, איצטער איז די צייט, ברוך!

ב ר ו ך

יאָ, לאָמיר ביידע אונזערע כחות פעראייניגען.

מ י כ אַ ל

כאַ־כאַ... דו ביזט גהייט?

ב ר ו ך

יאָ, לאָמיר אונזערע ביידענס כחות פעראייניגען, מיר זאָלען אין דעם פינסטערען אָבגרונד ניט אריינפאלען.

זיי שטעהען ביידע ווי פער'שכור'טע, האַלטען זיך ביידע פאר די הענד, עס זעהט אויס, אַז ווען זיי וואָלטען איינער דעם צווייטענס האַנד אָבגעלאָזט, וואָלט ביי זיי קיין כח ניט געקלעקט אויף די פיס זיך צו האַלטען. פון צווייטען צימער הויבט זיך ווידער אָן צו הערען עמאַס שטימע זינגענדיג. זיי הערען זיך ביידע צו אָנגעשטרענגט, ווי פון אַנ־דערע וועלטען וואָלט צו זיי דאָס געזאנג ציהען.

מ י כ א ל

שעפּטשעט.

שרעקליך, ווען די זון געהט אויף נאָך האַלבער נאַכט!...

ד אָ ר א

בעווייזט זיך אין טיר. בעמערקענדיג די אָנוועזענדע, ווערט איהר פרעהליך געזיכט גלייך פערוואָלקענט. זי מאַכט אַ פּאָר טריט, ווי זי וואָלט וועלען עפּעס זאָגען, נאָר באַלד ציהט זי זיך צוריק, קוקענדיג צו זיי מיט שמערצליכע בליקען.

דריטער אקט.

ביי מיכאל העלמאן.

אַ גרויסער גאסט־צימער, צוגעקליבען מיט גרויס געשמאַק אין אַ העל גרינעם טאָן. רעכטס דריי גרויסע פענסטער. לינקס איין טיר, וועלכע פיהרט צום אַלגעמיינעם קאָרידאָר. אין דעם הינטערגרונד אַ טיר צו מיכאל העלמאַן אין אַטעליע. די טיר איז פערמאכט. אויף די ווענד קאנדילאברען. אין מיטען זאַל העגגט אַ גרויסער קריסטאלענער זשיראַנדאָל. אָוועגד. אין איין קאנדעלבאר ברענען צוויי ליכט.

ב ר ו ך

זיצט אויף אַ זאָפע רעכטס צווישען די פענסטער. זיין קאָפּ אויף די הענד אָנגעשפּארט.

ד אָ ר אַ

זי קומט אָן פון טיר לינקס. טראָגט אַ העל־בלויע אָוועגד־קלייד, ווי זי וואָלט עמיצען זוכען. זי בעמערקט ברוך׳ן.

גאָר דאָ זיצט איהר? כ׳האָב געמיינט, איהר זענט שוין אוועקגע־גאנגען.

ב ר ו ך

ער הויבט אויף זיין קאָפּ. ס׳איז צו מערקען, אז פאר די לעצטע עטליכע טעג איז ער שטאַרק געעלטערט געוואָרען. זיין שטימע איז פינסטערער געוואָרען.

יאָ, איך האָב שוין געוואָלט אוועקגעהן.

ד אָ ר אַ

איך מיין, אז איהר וועט עס מיר ניט טהאָן. איהר וועט דאָך בליי־בען... וואָרום ענטפערט איהר מיר ניט, הערר שנייערזאָן? איהר

שווייגט; אבער ניט שטענדיג קען מען מיט'ן שווייגען דעם צוויי־טען פיעל־וועניג מיטטיילען.

ב ר ו ך

איך וועל באלד געהן.

ד א ר א

איהר וועט בלייבען.

ב ר ו ך

דאָס קען ניט געמאָלט זיין. מיר איז זאָגאר שווער אייך אַן ער־קלערונג אויף דעם צו געבען. היינט בין איך אהער געקומען געגען מיין ווילען. איהר פערשטעהט, איך האָב היינט קיין רעכט נישט געהאט דאָ צו זיין. איך האָב געקענט מיכאל'ן ווידער בעגעגנען — און דאָס וואָלט שוין פאר אונז ביידען געווען איבער די קרעפטען.

ד א ר א

און וואָס צווישען אייך איז פאָרגעקומען — בלייבט פאר מיר אַן אונהיימליכער סוד. איך וועל מיך בעמיהען היינט וועגען דעם ניט צו קלערען... איהר האָט קיין רעכט ניט געהאט צו זיין, — זאָגט איהר — אָבער איהר זענט דאָך געקומען...

ב ר ו ך

מיר האָט זיך געדאכט, אז איך האָב נאָך נויטיג געהאט מיט אייך צו רעדען וועגען מיין קינד, וועלכעס איך האָב אויף אייערע זיכערע הענד געלאָזען... נאָר קומענדיג אהער, האָב איך געשפירט, אז ס'איז גאנץ איבעריג. איך בין זיכער און מיין הארץ איז רוהיג.

ד א ר א

פון איין זייט פערשאפט עס מיר פיעל פערגניגען, נאָר אייער רו־היגקייט — דאָס בעאונרוהיגט מיך.

ב ר ו ך

נו געיויס בין איך רוהיג, ווען איך האָב פאר איהר אזא מוטער אויסגעפונען.

ד א ר א

זאָל זיין אזוי, איך וועל מיך בעמיהען אייך צו גלויבען. און איג־

גאנצען וועט איהר ערשט פערטרייבען פון מיין קאָפּ דעם געדאנק. וואָס בעאונרוהיגט מיך, ווען איהר וועט דאָ היינט בלייבען אויף אונזער היימישען קינדער־באַל. די קינדער וועט עס זעהר פיעל פערגניגען פערשאפען. זיי האָבען זיך דאָך אזוי פיעל געגרייט.

ב ר ו ך

איך קען אייך ניט זאָגען וויפיעל שמערצען דאָס פערשאפט מיר, איך זאָל אייך בעדארפען ענטזאגען. איך וואָלט, דאכט מיר, גאָר קיינמאָל קיין דרייסט ניט געהאט אייך צו ענטזאגען — נאָר דאָס־מאָל...

ד אָ ר א

בעדארף מען ניט. ענטשולדיגט מיר, וואָס כ'האָב אזוי פיעל ווענען דעם געדעדט. ס'איז ווירקליך נאריש פון מיר.

ב ר ו ך

אָך, וואָס רעדט איהר, דאָרא? צי דען פערשטעה איך ניט אייער הארץ היינטיגען אָוועגד? כ'האָב דאָך אלץ געקענט בעמערקען. איך ווייס, מיין פריינד, וואס פאר א בעדייט היינטיגער טאָג האָט פאר אייך, און דעריבער קען איך דאָ לענגער ניט בלייבען.

ד אָ ר א

איך האָב גאָרניט צו אייך.

ב ר ו ך

וויבאלד אזוי, קען איך איצטער רוהיג פון דאנען אוועקגעהן. דריקט איהר האַנד. איך דאנק אייך פאר אלץ, דאָרא; איך דאנק אייך פאר אלץ. אפשר האָב איך היינט ניט אזוי דייטליך זיך אויסגעדריקט— איז עס דערפאר, ווייל כ'האָב ניט געקענט; ווייל... איינס וויל איך אייך נאָר זאָגען, נאָר דאָס בעדארפט איהר וויסען...

ד אָ ר א

איך האָב אין אונזערע געשפּרעכען קיינמאָל ניט אויסען געווען, מיט וועלכען ס'איז געדאנק אייך אונאנגענעהם צו מאכען.

ב ר ו ך

ניט דאָס, ניט דאָס... איך קען היינט מיט מיין קינד ניט בלייבען צוזאמען: קינדער טאָרען ניט זעהן זייערע עלטערן אין א טרויע־ריגען צושטאנד. זיי טראָגען ניט וויסען, אז ביי זייערע עלטערן איז דאָס הארץ צוריסען. פערשטעהט עס... איך זאָל זיך אָבער איצ־טער צוריק אין א קינד פערוואנדלען, — דאָס קען שוין איצטער ניט געשעהן... א גוטע נאכט!

ד אָ ר א

א גוטע נאכט!

ב ר ו ך

יאָ, א גוטע נאכט.

געהט געשווינד ארויס.

ד אָ ר א

זי בלייבט אַ ווײַלע אויף איהר אָרט. קוקט נאָך ברוכ'ן.

ב ר ו ך

ער בעווייזט זיך אין טיר.

און מיין קינד זאָלט איהר זאָגען, אז איך וועל... אך, ניין! גלייכער, אז איהר וועט איהר גאָרנישט זאָגען, גאָרנישט זאָגען...

פערשווינדט.

ד אָ ר א

געהט איהם נאָך.

ניין, איך וועל איהר גאָרנישט זאָגען... פיליכט וועל איך איהר אָט וואָס זאָגען...

איז שוין אויף יענער זייט טיר, שטיל. עס הערט זיך דאָס קלאַ־פּען פון דער ארויסגאַנגס־טיר.

ד אָ ר א

קומט צוריק דורך דער אייגענער טיר; איז אויפגערעגט און דאָך דריקט איהר געזיכט אויס דערהויבענקייט. אַ ווײַלע בלייבט זי נעבען טיר, וו זי וואָלט זיך בעדענקען. זי געהט שטיל צו מיכאַלס טיר. זי בעמיהט צו געוועלטיגען אַליין מיט זיך, נאָר דער אינערליכער שטורם

שטאַרקט אַלץ איבער. ענדליך קלאַפּט זי גאַנץ פאַרזיכטיג אין מיכאלס טיר. עס קלינגט דער שלאָס פון אינוועניג, די טיר עפענט זיך און עס בעווייזט זיך מיכאל.

מ י כ א ל

איז בלאַס, מיעד. קוקט פערוואונדערט צו דאָרען.

ד אָ ר א

האָט אָבגעטרעטען אָן אַ זייט. זעהט אויס ווי אַ קינד, וואָס מען האָט בעמערקט ביי וועלכען ס'איז פערברעכען, רעדט מיט א ציטערנדער שטימע.

דאָס בין איך, מיכאל.

מ י כ א ל

דאָרא...

ד אָ ר א

ענטשולדיג מיר, אויב איך האָב דיר געשטערט.

מ י כ א ל

דו ביזט עס, דאָרא... ביזט לאַנג געווים הינטער דער טיר גע־שטאַנען. כ'האָב עס געשפּירט.

ד אָ ר א

האָסט געשפּירט, מיכאל? איך בין דאָך אזוי שטיל צוגעגאַנגען.... איך האָב דאָך אזוי שטיל אָנגעקלאַפּט, מיכאל...

מ י כ א ל

און דו, דאָרא, האָסט אין מיין טיר אָנגעקלאַפּט... דו, דאָרא... אָ, ווי לאַנג דאָ סאיז שוין נישט געשעהן!

ד אָ ר א

נאָך מעהר אויפגערעגט.

און ווי איך האָב הינטער דער טיר געציטערט האָסטו געהערט, מיכאל? מיכאל מיין...

מ י כ א ל

כאַפּט זי אָרום.

מיין קינד! ווי לאנג דאָס איז שוין נישט געשעהן! ווי לאנג, דאָרא, דאָס איז שוין נישט געשעהן!

ד אָ ר א

טרוימער מיינער, טרוימער מיינער...

מ י כ א ל

יאָ, דאָרא, א טרוימער בין איך. לאנג, לאנג ציהט ער זיך, דער טרוים. און ווען דו בעווייזט זיך פאר מיין טיר, ביזטו געגלי־כען פאר מיר צו דער זון, וואָס בעלייכט מיר דעם לאנגען אונענד־ליכען חלום מיינעם.

ד אָ ר א

געווען צייטען, ווען כ'האָב געמיינט, אז די טיר וועט זיך שוין קיינמאָל ניט עפענען... אך, ניט דאָס האָב איך געוואָלט זאָ־גען... ניין, איצטער וועל איך דיר גאָרנישט זאָגען... אלץ האָב איך פערגעסען.... אלץ האָב איך פערגעסען...

ביידע שווייגען אַ צייט.

מ י כ א ל

וואָס ציטערסטו אזוי, מיין קינד?

ד אָ ר א

פאר גליק. מיר איז שווער מיין גליק צו פערטראָגען...

אָ, מיכאל!...

מ י כ א ל

מהום... דיין גליק...

ד אָ ר א

די צוואנציג פערגאנגענע יאָהרען האָבען זיך אלע צו מיר אומגע־קעהרט און זיי האָבען מיך אלע, ווי א ווירבעל־ווינד, אין מיטען אריינגעכאפּט.

מ י כ א ל

וואָס פאר א צוואנציג יאָהר?

ד אָ ר א

שפּעטער, שפּעטער.

מ י כ א ל

בערוהיג דיך מיין קינד...

ד אָ ר א

איך בין שוין רוהיג... כ׳האָב מיך ווי א קליין קינד פערגעסען. אויף איין ווײַלע פערגעסען. איך בין שוין רוהיג, מיכאל... מיר האָבען דאָך אזוי פיעל צו רעדען און איך האָב מיך ווי א קליין קינד פער־געסען, וואָס מיט מיר איז... זעהסטו, איך בין שוין רוהיג.

מ י כ א ל

קוקט זיך אַרום.

דאכט זיך, דאָס מעבעל האָט מען איבערגעצויגען דאָ אין צימער; ראָז איז עס אמאָל געווען.

ד אָ ר א

יאָ, ראָז איז עס געווען, ראָזע זייד און אטלאס.

מ י כ א ל

מיר דוכט, אז ראָזע סאַמעט.

ד אָ ר א

שמייכעלט.

שוין צוויי יאָהר, אז כ׳האָב דאָס מעבעל ניט איבערגעצויגען.

מ י כ א ל

פערוואונדערט.

צוויי יאָהר...

ד אָ ר א

נו, און איצטער ווי זעהט עס דען אוים?

מ י כ א ל

דאכט מיר, גרין. ס׳איז שווער אונטערצושיידען אין דער דאָזיגער בעלויכטונג. וואָרום איז דאָ נישט ווי געהעריג ליכטיג?

ד אָ ר א

ס׳איז דאָך בלויז אונזער גאסט־צימער.

און מיר אליין זענען די געסט אין איהם... יאָ; און מיר אליין זע־נען די געסט אין איהם.

מ י כ א ל

זיי זעצען זיך אויפ'ן דיוואן רעכטס.

ד אָ ר א

דו האָסט זיך אזוי דערווייטערט פון אלעמען; קיינער קומט ניט אהער — זענען מיר אליין דאָ געבליבען די איינציגע געסט.

מ י כ א ל

יאָ, איך האָב זיך דערווייטערט.

ד אָ ר א

נאָר איך פערלאנג פון דיר קיין זאך ניט. ווי ווייט דו זאָלסט ניט זיין פון מיר, ביזטו פאר מיר דאָס גאנצע לעבען מיט אלע זיינע רייכקייטען און פריידען.

מ י כ א ל

זאָג מיר, דאָרא, וואָס איז פארהאנען אזעלכעס אויסער דעם דאָ־זיגען גאסט־צימער, וועלכעס איך מערק נישט? מיר דאכט, אז דו ברענגסט שטענדיג, פון יענער זייט פענסטער אונזערע, ברענגסטו דאָס ליכט אין הויז אריין צו טראָגען.

ד אָ ר א

דאָס גאנצע לעבען האָט צו מיר שטענדיג געשטראָמט פון דאָר־טען.

בעווייזט צו מיכאלס טיר.

מ י כ א ל

וויפיעל גלויבען דו טראָגסט נאָך אין דיין הארצען! וואו זענען אונ־זערע קינדער?

ד אָ ר א

מיין טייערער! וועגען דעם טראכט איך די גאנצע צייט. האָסט מיך קיין איין מאָל וועגען זיי ניט געפרעגט. וויפיעל שמערצען דאָס פערשאפט מיר, מיכאל!

מ י כ א ל

מיינסטו, איך טראכט גאָר קיינמאָל נישט וועגען זיי?

ד אָ ר א

מיר דאכט, אז קיינמאָל ניט; דו טראכסט קיינמאָל ניט וועגען זיי. דו מערקסט גאָר ניט, ווי זיי וואקסען.

מ י כ א ל

ניין, דאָרא; נישט דאָס... צוויי הענד האָט דער מענש, פון וועלכע ער ווייסט. נאָר מיט יעדען מענשען ווערט נאָך א דריטע האנד, אונ־בעמערקט פון איהם, ווערט זי געבוירען. דער מענש ווייסט ניט פון איהר. דער מענש מערקט זי נישט. און ווען דער מענש בויט עט־וואָס — בויט די אובנעקאנטע האנד נאָר דאָס פערקעהרטע. און קיינמאָל איז קיין גאנצקייט נישטאָ אין דעם מענשענס ארבייט.

ד אָ ר א

קיינמאָל נישט?

מ י כ א ל

און ווער ווייס, ווי לאנג נאָך דער מענש וועט מלחמה האלטען אליין מיט זיך: ער וועט בויען, גאָר ניט מערקענדיג, אז די פערבארגע־נע האנד שלעפט איינציגווייז ארויס די ציגעל פון דעם באָדען.

ד אָ ר א

פארוואָס רעדסטו איבער דעם גראָד אין דער צייט, ווען איך האָב וועגען די קינדער דערמאָהנט?

מ י כ א ל

ווער האָט אין דיין נשמה אזוי פיעל גלויבען פערפלאנצט? פון וועלכען קוואל האָסטו עס געשעפּט?

ד אָ ר א

דו האָסט דאָך עס מיר געלערנט.

מ י כ א ל

איך?

ד אָ ר א

דו האָסט דאָך מיך געלערנט, אז ווען די זון פערגעהט, זאָל איך גלויבען, אז מאָרגען וועט זי אויפגעהן, לויטער און ליכטיג.

מ י כ א ל

און די זון פערגעהט טאָג אין טאָג...

ד אָ ר א

און די זון געהט אויף טאָג אין טאָג. און איינמאָל — האָסטו מיר דערצעהלט — וועט קומען א טאָג, ווען די זון וועט אויפגעהן, און אז זי וועט דערגרייכען דעם רעכטען מיטען הימעל, וועט זי שוין דאָרט בלייבען אויף איהר אָרט, אין מיטען הימעל, און קיינ־מאָל וועט זי שוין מעהר ניט פערגעהן. און אזוי, פון איהר גרעס־טער הויך, וועט זי בעלייכטען אונזער לעבען.

מ י כ א ל

פערוואונדערט.

איך האָב עס דיר געזאָגט?

ד אָ ר א

יאָ, דו, און איך האָב נאָך ניט אויפגעהערט צו גלויבען און צו האָ־פען. און דאָס וועט געשעהן דאן, ווען דער מענש וועט מיט אָפענע אויגען דעם לעבען אין די אויגען אריינקוקען...

מ י כ א ל

דאָס לעבען, דאָס לעבען... ווער האָט פון זיין אמת'ן קוואל געטרונ־קען?...

ד אָ ר א

זי קושט איהם אויפ'ן קאָפּ.

איך טרינק פון איהם, מיכאל... צוואנציג יאָהר זענען שוין פער־בייגעגאנגען, און ווי איך וואָלט דיך היינט צום ערשטען מאָל גע־טראָפען... צי ווייסטו עס, מיכאל, אז צוואנציג יאָהר זענען שוין פארבייגעגאנגען?...

מ י כ א ל

צוואנציג יאָהר...

ד אָ ר א

צוואנציג יאָהר זענען אריבער — און יעדעס מאָל פלעג איך מיך

ווי די קליינע טילע פער׳גנב׳ענען הינטער דיין טיר, מיט הארצקלאפ דאָרט שטעהן און פערגעסען אָן אַלץ...

ביידע שווייגען א צייט.

מ י כ א ל

מיט צוואנציג יאָהר צוריק, ווען מיר האָבען זיך ביידע געטראָפען צום ערשטען מאָל, האָבען מיר אויך דעמאָלט ביידע ווי איצטער גע־שוויגען. איך האָב דאן געהאָפט אין דיר צו געפינען יענעם פעסטען באָדען פאר מיין קינפטיגען אידעאל.

ד אָ ר א

און האָסט ניט געפונען?

מ י כ א ל

איך האלט נאָך אין זוכען.

ד אָ ר א

און אין אונזערע קינדער מיינסטו גאָרנישט צו געפינען?

מ י כ א ל

ענדליך האָסטו זיך אליין אין מיין לעבענסבילד פערוואנדעלט.

ד אָ ר א

איך? אין דיין לעבענסבילד?

מ י כ א ל

דו, דאָרא, דו.

ד אָ ר א

און די קינדער אונזערע? און זיי?... צוואנציג יאָהר זענען פאר־בייגעגאנגען. היינט האָט דער צוואנציגסטער יאָהר געמיטען.

מ י כ א ל

היינט?

ד אָ ר א

יאָ, היינט. דערמאן זיך. ווי א קליין מיידעלע בין איך היינט צו דיר הינטער דער טיר געקומען און כ׳האָב מיט א פערשלאָגענעם אָטעם געשעפּטשעט: מיכאל, צוואנציג יאָהר זענען שוין פארבייגעגאנ־גען... צוואנציג יאָהר זענען שוין פארבייגעגאנגען... מיכאל...

מ י כ א ל

ערינערט זיך.

מיט צוואנציג יאָהר צוריק — ווי איצטער איז עס געווען. איך האָב דאן מיין ערשטען טריט געמאכט, מיין ערשטען ל ע ב ע־דיגען אידעאל אין א ל ע ב ע נ ס־ ב י ל ד צו פערקערפּערן. איך בין געשטאַנען פאר׳ן שוועל פון לעבען מיט אן אויסגעשטרעקטער האנד, געווארט, עמיצער זאָל פון ערגעץ קומען, מיך פאר׳ן האַנד נעהמען און איבער דער שוועל אריבערפיהרען... און דאן האָב איך דיך צום ערשטען מאָל דערזעהן. דו האָסט דיך פּלוצלונג ווי א פריהלינג־טרוים פאר מיר בעוויזען. „קום מיט מיר“... האָסטו שטאָלץ געזאָגט — „לאָמיר ביידע אונזער וועג אין לעבען אריין פאר זיך מאכען“... און אזוי זיכער האָט דעמאָלט דיין שטימע גע־קלונגען...

ד אָ ר א

זיכער בין איך שטענדיג געווען.

מ י כ א ל

און דאָך אויף דער זייט שוועל געבליבען.

ד אָ ר א

ניין, מיכאל, איך בין ווייט פון׳ם שוועל שוין אָבגעגאנגען. און דער־פאר וואָס איך בין מוטער געווען און צוזאמען מיט מיינע קינדער געוואקסען.

מ י כ א ל

און מעהר האָסטו שוין נישט פערלאנגט? קיין זאַך נישט געזוכט?

ד אָ ר א

איך האָב אין דער געגענווארט מיין לעבען געפונען.

מ י כ א ל

נאָר דאָס דערווייליגע?

ד אָ ר א

אין דער געגענווארט ליעגט אונזער צוקונפט!... צי דען ווייסטו

עס ניט?... די קינדער זענען ד י י נ ע, ווי מ י י נ ע. און אזוי זעלטען הער איך פון דיר דאָס וואָרט: מיינע קינדער.

מ י כ א ל

רעד ווייטער — ווי ביטער ס'זאָל נישט זיין.

ד אָ ר א

געגען מיר האָסטו קיין שולד ניט. עס קען זיין, אז איך בין געגען דיר שולדיג. אפשר האָב איך זיך ווירקליך צופיעל דער געגענ־ווארט אָבגעגעבען. אָבער די קינדער — געגען זיי ביזטו שולדיג, מיכאל. צו ענדע בעדארף מען אלע ווערק ברענגען צופיהרען. דו האָסט אין דיינע קינדער קיינמאָל דיין אידעאל ניט געזוכט. אין דער צייט, וואָס אפשר ניט פיהלענדיג און ניט ווילענדיג, זענען זיי א שטיק פון דיין לייב, פון דיין נשמה, א טייל פון דיין שעהנס־טען לעבען.

מ י כ א ל

ס'איז גרויזאם דאָרא, אפילו דעם אמת מוז מען אויך אמאָל אין דעם אייגענעם הארצען בעגראָבען. פערצייה מיר, מיין קינד...

זיי שווייגען ביידע אַ צייט, איהר קאָפּ אויף זיין ברוסט פער־באָרגען.

ד אָ ר א

זי הויבט אויף איהר קאָפּ, דאָס געזיכט פערוויינט.

ניין, מיכאל, קיינער איז ניט שולדיג.

מ י כ א ל

וואָס טהוסטו, דאָרא? דו ווייסט? דו, דאָרא? איך האָב קיינמאָל קיין טרעהרען אין דיינע אויגען ניט געזעהן — וואָס טהוסטו?

ד אָ ר א

ס'איז פאר שמחה. ס'הארץ איז איבערפולט. כ'בין אזוי נאָהנט צו דיר. איך פלעג שטענדיג אין דעם צימער אומגעהן איינע אליין. איינע אליין; אין דער שטיל זיך צוהערען ביים טיר, — אפשר וועל איך דורך דער פערשלאָסענער טיר דערהערען, ווי ס'הארץ דיינס קלאפט. איך פלעג מיך אין דער שטיל אהער אריינשלייכען,

ליעגען פאר דיין טיר און ניט געוואגט אין איהר אָנצוקלאפּען. כאָטש איך האָב געשפּירט, ווי מיין לעבען געהט מיר אוים אזוי אַליין ביי דער שוועל זיצענדיג. אין די איינזאמע נעכט... איים ליעבע האָב איך עס געטהאָן. כ'האָב קיינמאָל ניט געוואגט צו טראכטען אזוינס, וואָס זאָל געגען דיר זיין. אויב אמאָל האָט זיך אַ וואָרט אַ בייזעס פון מיינע ליפּען ארויסגעריסען, איז עס ניט פון מיין הארצען געווען. מיין הארץ האָט שטענדיג געטראָגען די הייליגסטע געפיהלען פאר דיר! מיין נשמה האָט אין איהר פער־באָרגענער טיעפעניש שטענדיג דיין געשטאַלט געטראָגען — חאָטש צייטען זענען פאָריבער און איך האָב דיין געזיכט ניט געזעהן.

מ י כ א ל

פארוואָס האָסטו אין מיין טיר נישט אָנגעקלאפּט?

ד אָ ר א

איך וואָלט עס נאָך היינט אויך ניט געטהאָן. נאָר ס'איז שוין איבער מיינע קרעפטען געווען. מעהר ווארטען האָב איך שוין ניט גע־קענט.

מ י כ א ל

אך, מיין קינד, איך בין אַ טרוימער געבאָרען געוואָרען און מיין גאנץ לעבען איז מיר אין זוכען אריבערגעגאנגען. מיין גאנץ לע־בען איז מיר פאָריבער אין זוכען מיין אייגענעם חלום. נאָר איצ־טער, איך שעהם מיך פאר דיר... צי זאָל איך דיר דערצעהלען, אז אַליין, וואָס איך האָב פאר די צוואנציג יאָהר געשאפען, ליעגט שוין האַלב פערניכטעט? ווען דו וואָלסט וויסען, ווי עלענד און נידער־גשלאָגען איך האָב מיך געשפּירט, יעדעס מאָל, איבערהויפּט, ווען מיין נייער בנין איז איינגעפאַלען — ווען מיין אייגען קינד פלעגט פאר דער צייט שטארבען...

ד אָ ר א

דיינע קינדער לעבען... דיינע אייגענע קינדער...

מ י כ א ל

דו זאָגסט עס?

ד אָ ר א

טרערען שטיקען איהרע ווערטער.

ניט עלענד ביזטו געווען. איך בין שטענדיג הינטער דיין טיר גע־ווען. און ווען די קינדער זענען נאָך קליין געווען, פלעג איך זיי מיט זיך מיטנעהמען... וואו איז פּאַפּאַ? האָבען זיי געפרעפעלט, און איך האָב זיי אויף דיין טיר אָנגעוויזען.

מ י כ א ל

נעהמט זי פאר'ן האַנד.

קום מיט מיר, דאָרא. קום מיט מיר אהין... איך וויל דיר מיינע צוואנציג יאָהר בעווייזען.

ער עפענט אויף די טיר וואָס אין הינטערגרונד. עס בעווייזט זיך אַ גרויסער אַטעליע. מאַסען לייוועגדען מיט אָנגעפאנגענע בילדער; טייל פערענדיגטע.

ד אָ ר א

זי פערדעקט דאָס געזיכט.

ניין, איצטער ניט. איצטער געה איך ניט.

מ י כ א ל

דאָרא, איך וויל, דו זאָלסט צו מיר אריינגעהן.

ד אָ ר א

מיכאל! היינט האָב איך צו דיר אָנגעקלאפּט... איך האָב דיך ארויס־גערופען — ביזט דאָך איינמאָל צו מיר ארויסגעקומען — פער־שליס דיין טיר!

מ י כ א ל

ער פערשליסט זיין טיר.

ווי שרעקליך דיינע ווערטער זענען היינט! ווי אונערבארעמדיג זענען דיינע ליידען געווען!... ווען איך הויב איצטער אָן דאָס אַלץ צו איבערלעגען אין מיין געדאנק — איך האָב קיין ווערטער ניט, דאָרא! זאָל איך פאר דיינע פיס פאַלען און בעטען ביי דיר, דו זאָלסט מיר מיין שווערע זינד פערגעבען? — איך זעה אזוי אויך דיין שטאָלצען קאָפּ נישט ארויס.

ד אָ ר א

איך האָב געוואָלט אַלץ צו ענדע ברענגען, און צו אונזער צוואַנ־ציג־יאָהריגען יום־טוב דיר אַ מתנה ברענגען. מיר איז גוט, מי־כאַל... איצטער איז מיר גוט. דאָס גליק שטראָמט איבער מיין הארץ. כ'האָב היינט מיט וועמען דאָס גליק מיינס זיך צוטיילען... וואָס פעהלט מיר? דו ביזט דאָך אַזוי נאָהנט צו מיר — ווי דאַן... נאָך גאָר אין די ערשטע צייטען. מיר דאַכט איך זעה ווידער יענע צייט אין חלום: מיר האָבען זיך צום ערשטען מאָל בעגעגענט אין מיין פאָטערס גאָרטען, אין דעם יונגען פערפלאַנצטען פרוכטגאָר־טען... איך האָב דיך געבעטען, דו זאָלסט מיר צום אָנדענקען, אין יענעם טאָג, אויסמאָלען דאָס בילד, ווי מען שטיצט אונטער יונגע פערפלאַנצטע בוימלעך, דער ווינד זאָל זיי נישט ברעכען. האָסט עס מיר דאַן צוגעזאָגט, מיכאַל, און האָסט עס ניט געטהאָן. נאָר דאָס בילד איז אַליין פון זיך געוואָרען. דער גאָרטען איז פאַר די צוואַנציג יאָהר אויסגעוואַקסען. גלייך און פרוכטבאַר איז יעדער בוים אין איהם. ווי דאַן, מיכאַל, ביזטו ווידער צו מיר געקומען. פאַר דיר האָב איך דעם גאַנצען זאָל אין גרינעם אויסגעפּוצט. פאַר דיר... פאַר דיר... פאַר דיר...

מ י כ אַ ל

דאָרא...

ד אָ ר א

דיינע פענסטער קומען דאָך גלייך צום זונענאויפגאַנג ארויס. אַלע פענסטער. די ערשטע שטראַהלען פון פריהמאָרגען קלאַפּען אין דיינע שויבען... יעדען פריהמאָרגען קלאַפּען זיי אין דיינע שוי־בען...

מ י כ אַ ל

ליכטיגער מאַך מיר, דאָרא.

ד אָ ר א

ליכטיגער, ליכטיגער...

מ י כ א ל

היינט וועסטו מיר מיינע קינדער ווייזען.

ד אָ ר א

היינט וועל איך דיר אונזערע קינדער ווייזען.

מ י כ א ל

ליכטיגער מאַך מיר, דאָרא.

בלייבען אַ ווײַלע שווייגענדיג.

ד אָ ר א

גלייכט זיך אויס. פיהרט דורך איהר האַנד איבער׳ן געזיכט, ווי זי וואָלט וועלען פון איהר בלאַס, צושטרייט געזיכט אַ שווערען חלום אָבווישען. זי בעפרייט זיך אינגאַנצען פון מיכאל׳ן. זי געהט צום לייכטער, אין וועלכען ס׳ברענען צוויי ליכט. זי נעהמט פון דאָרט איין אָנגעצונדענע ליכט און הויבט אָן מיט איהר פאַמעליך, טרוימעריש אָנצינדען די אַלע איבעריגע ליכט. ווען זי טהוט עס, ווערט איהר געזיכט אַלץ ליכטיגער און דערהויבענער. זי רעדט ווי פאַר זיך אַליין. איין ליכט נאָך דער אנדערער וועל איך צינדען... ליכטיגער זאָל דיך זיין...

מ י כ א ל

קוקט פון דער ווייטען צו יעדער בעוועגונג איהרער, ווי עטוואָס אונגעוועהנליכעס וואָלט פאַר זיינע אויגען פאָרגעקומען.

ד אָ ר א

איין ליכט נאָך דער אנדערער וועל איך אָנצינדען... איין ליכט נאָך דער אנדערער. אַלץ ליכטיגער און ליכטיגער וועט ווערען. און דער־נאָך וועל איך דעם הויכסטען אָנצינדען... איך וועל מיך אויף אַ שטוהל שטעלען, און דו וועסט מיך, דיין קליין קינד, שטיצען.

מ י כ א ל

דערלאנגט איהר אַ שטוהל און ער העלפט איהר זיך שטעלען אויף איהם. זי צינדט די ליכט אין זשיראנדאָל, וועהרענד איהרע לינקע האַנד איז אין זיין רעכטער האַנד. מיכאל פערוואונדערט.

ווי ליכטיג ס'איז שוין ארום! ס'האָבען דאָך קיינמאָל אין דעם זאַל נישט געברענט אזוי פיעל ליכט.

ד אָ ר א

איצטער וועל איך די מיטעלסטע ליכט אָנצינדען. די מיטעלסטע און די הויכסטע.

מ י כ א ל

דאָ האָבען דאָך קיינמאָל אזוי פיעל ליכט נישט געברענט.

ד אָ ר א

איינציגווייז האָב איך דאָ אין יעדען ווינקעל די לייכטער אויפ־געהאנגען.

מ י כ א ל

דאכט מיר, אז אלע ליכט האָסטו שוין אָנגעצונדען.

ד אָ ר א

און איבער דיין טיר מערקסטו ניט?

מ י כ א ל

אך... ווען איז עס געשעהן? דער שעהנסטער לייכטער איבער מיין טיר...

ד אָ ר א

האָסט קיינמאָל ניט געשפּירט, ווי איבער דיין טיר האָט דאָס ליכט געברענט. האָב איך ניט געקענט צו דיר אינווענינ אריינקומען, האָב איך אויסענוועניג, איבער דיין טיר, ליכט אָנגעצונדען. זי שטעלט זיך אויף אַ שטוהל און צינדט אָן די ליכט איבער זיין טיר. איצטער וועט ווידער איבער דיין טיר ליכטיג זיין. איצטער וועסטו אויף איהר אָרט שטעלען די ליכט, וואָס האָט אלע איבריגע ארום אָנגע־צונדען.

זי דערלאנגט איהם די ליכט וואָס אין איהר האַנד, ער שטעלט זי אויף איהר אָרט. זי קוקט ארום דעם זאַל, אויף דעם שטוהל שטע־הענדיג.

מ י כ א ל

דאָרא, וואו זענען די צוואנציג יאָהר פערשוואונדען געוואָרען?...

ד אָ ר א

און ווי מיט צוואנציג יאָהר צוריק וועל איך פון שטוהל אראָב־שפרינגען.

זי שפרינגט אראָב און פאלט אין זיינע אָרעמס. שווייגען אַ צייט.

מ י כ א ל

ווי שעהן איז די יוגענד!

ד אָ ר א

ווי שעהן איז אונזער יוגענד!... זי בעפרייט זיך פון איהם, רופט. קינדער מיינע! קינדער מיינע!...

די טיר אין הינטערגרונד, פון מיכאלס אַטעליע, פראלט זיך אויף, און עס קומען פון דאָרט ארויס אין מאַסקען־קליידער ע מ אַ, פ ר י־ד ע, י ו ל י אַ ן און ט י ל ע.

ע מ אַ

געקליידעט אין הימעל־בלויען זייד און אויף איהר, ארום, פינק־לען שטערען. אויפ'ן קאָפּ אַ קרוין מיט אַ האַלבע לבנה. זי פיהרט פאר'ן האַנד פ ר י ד ע ן.

פ ר י ד ע

געקליידט אין אונשולד־ווייס. אויף איהרע הענד, אַקסעל און קאָפּ שטעהען טויבען קלאָר־ווייסע.

י ו ל י אַ ן

אין וועכטער־קליידער. אין איין האַנד אַ שטעקען, אין דער צווייטער אַ לאַמטערן. זיין אויסזעהן שטאָלץ און דרייסט. פיהרט פאר'ן האַנד ט י ל ע ן.

ט י ל ע

געקליידט הימעל־בלוי. וואָס העכער צו אַקסלען צו, ווערט דער שטאָף פון איהר קלייד אַלץ העלער און העלער. זי טראָגט אויפ'ן קאָפּ אַ ליכטיגע אָנגעצונדענע זון, וועלכע ווארפט שטראהלען אויף אַלע זייטען

פערגאפט.

קינדער מיינע! קינדער מיינע! פון מיין טיר זענט איהר ארויסגע־
קומען. ווי שעהן איהר זענט!

ע מ א

ווי שעהן ביזטו, אונזער פאָטער...

מ י כ א ל

און דו אין וועכטער־קליידער פון וואנען געהסטו?

י ו ל י א ן

איך קלייב זיך נאָך איצטער אין וועג אריין.

מ י כ א ל

און דו, פרידע, ביזט אויך דאָ?

פ ר י ד ע

מיט אייערע קינדער וואקס איך איצטער.

מ י כ א ל

צו טילען.

וואָס טראָגסטו אזעלכעס אויף דיין קאָפּ?

ט י ל ע

איך טראָג די זון אויף מיין קאָפּ.

ע מ א

צי דערקענסטו, פאָטער, דיינע קינדער?

מ י כ א ל

אויס טרערען.

איך דערקען אייך, מיינע קינדער. הינטער מיינע פּלייצעס זענט
איהר אויסגעוואקסען. אייער פאָטער האָט זיין טרוים געזוכט אין
איהר... שעהן ווי דיין מוטער ביזטו...

י ו ל י א ן

וואס וועסטו זאָגען דיין זוהן, איידער ער וועט פון דיין שטוב
ארויסגעהן?

מ י כ א ל

וואוהין, מיין קינד, געהסטו דען?

יולי אן

איך געה אלע פערשלאָפענע טרוימער צום לעבען וועקען.

מיכאל

אלע טרוימער, אלע טרוימער; און דיין פאָטער מיינסטו?

עמא

אונזער פאָטער האָט די מוטער וואך געמאכט.

מיכאל

צו עמען.

וואוהין געהסטו, מיין קינד?

עמא

די נאכט איז גרויס; איך פיהר ארויס די לבנה מיט די שטערען, זיי זאָלען די נאכט בעלויכטען.

מיכאל

צו פרידען.

און דו וואוהין געהסטו?

פריד ע

ס'איז נאכט, אלע שלאָפען — איך וועל פאר דעם פערשלאָפענעם לעבען דער טרוים פון בעגינען זיין.

מיכאל

צו טילען.

און דו מיין אינגסטע טאָכטער?

טילע

איך טראָג די זון אויף מיין קאָפּ.

מיכאל

ווער האָט דיר זון איבער דיין קאָפּ אָנגעצונדען?

טילע

די מאמא האָט זי מיר אויפ'ן קאָפּ אָנגעצונדען.

דאָרא

פראלט אויף די טיר לינקס.

איצטער, קינדער אונזערע, געהט דורך דער פרייער און ברייטער טיר!...

ע מ א, דערנאָך פ ר י ד ע, נאָך איהר י ו ל י א ן, צי־לעצט די קליינע ט י ל ע מאַרשערירען ארויס דורך דער ברייט געעפענטער טיר.

מ י כ א ל

ער קוקט מיט ברייט געעפענטע אויגען אין דער זייט, וואו זיינע קינדער ווערען פערשוואונדען. מורמעלט.

ווי גרויס זענען דיינע וואונדער... ווי גרויס זענען דיינע וואונ־דער...

ד אָ ר א

קוקט אין דער אָפענער טיר שרייט זיי נאָך, איהרע קינדער.

מונטערער, מונטערער!... די זון לעשט ניט אויס!...

ע נ ד ע.